JOURNAL

OF

Sri Venkatesvara Oriental Institute

TIRUPATI

VOL. X NO. I

JANUARY—JUNE, 1949

EDITOR

PROF. P. V. RAMANUJASVAMI, M.A.

CONTENTS

			Page
1.	Libraries in Ancient and Mediæval India. *Sri N. Subramania Sastri, M.A., Dip.-in-Librarianship.*	...	1
2.	Tiruvaḷḷuvar *Sri T. P. Palaniappa Pillai, B.O.L.*	...	19
3.	Manuscript Notices	...	31
4.	Reviews	...	39
5.	Annals	...	47
6.	Additions to the Library	...	51

SANSKRIT

1.	वैशेषिकरसायनसहितं वैशेषिकदर्शनम् *Sri T. Viraraghavachari.*	...	1
2.	लघुशब्दार्थसर्वस्वम्—उपलक्षकविषयाः *Sri P. V. Ramanujaswami, M.A.*	...	39

TAMIL

1.	நக்கீரர் வாக்கும் நோக்கும் *Vidwan C. Venkatarama Chettiar.*	—	1

TELUGU

1.	వైఖానసులు—వారిమతము *Sri R. Parthasarathi Aiyangar*	...	1
2.	పల్లవ నరసింహవర్మ తామ్రశాసనము *Sri Veturi Prabhakara Sastri*	...	25
3.	శృంగారామరుకావ్యము—తాళ్ళపాక వెంగళప్ప *Sri Veturi Prabhakara Sastri*	...	31

JOURNAL

OF

Sri Venkatesvara Oriental Institute

VOL. X JANUARY—JUNE, 1949 PART I

LIBRARIES IN ANCIENT AND MEDIÆVAL INDIA.

BY

N. SUBRAMANIA SASTRI, M.A. Dip.-in-Librarianship.

A Library(from Latin *Liber*, book), in the modern sense, is a collection of printed or written literature. As such, it implies an advanced and elaborate civilization. If the term be extended to any considerable collection of written documents, it must be nearly as old as civilization itself. India has been aptly, though not perhaps accurately, described as a land of walking dictionaries and cyclopaedias and one might be tempted to infer that it was a land where libraries would be quite out of place. Such an inference would be fallacious. The method of dissemination of knowledge and learning adopted in this country was effecient in its own way and partially justified the statement that the really learned man was unto himself a dictionary and cyclopaedia, as well as an undoubted book of ready reference. The knowledge that he had to acquire was necessarily cyclopaedic and his mastery of the individual sciences was not merely thorough-going but also exhaustive. That is the typical learning of Indian Pandits, which scholars of the west now deplore is fast going out of existence in this country, if it has not already done so. Be that as it may, there has been a wide dispersion of knowledge, notwithstanding the fact that actual learning was confined to a select class and was in character essentially traditional, being handed down by word of mouth from generation to generation. This position also might make for the inference that libraries were simply superfluous

in the country, and not being needed, could not have existed. This ready inference would be again fallacious. As learning advanced, librāries did become necessary and organised libraries apparently did exist in the country.

The ancient Ṛiṣis composed but did not write the Vedic mantras ; for writing in the early days was the handmaiden of trade and not of literature. The custom of writing books had not been born, but the circle of knowledge, religious and secular, widened apace and the sciences, *Kalā*,' grew in number to sixty-four. So the *sūtra* style was invented. The sūtras form the opposite pole to modern books. In the former, one word does duty for one chapter ; and in the latter one whole book can be summarised in one word. Each sūtra, when taught, was accompanied by a lecture by way of commentary. These commentaries were handed down by word of mouth for many decades, before a generation of intellectual dwarfs committed them to writing. Further, when learning had extended its scope, the need of of books to preserve it and even to supplement the oral teaching must have been felt and the committing of these to writing should have become the fashion as soon as an effecient alphabet and equally effecient materials for writing had been discovered.

With the passage of centuries, larger and larger numbers of books came to be composed. The vastness of the literature necessitated the committal of books to writing. Temples, Mathas, Vihāras *etc*, which served as centres of education, spread in the land. They promoted learning, encouraged learned men, and were teaching as well as disciplinary institutions and became vast store-houses of books. Halls of learning were provided. Enlightened Rajas held assemblies of learning which were called Vidvat-sadas at which learned men displayed their wisdom and earned the approval of the learned. As these assemblies were held in halls of a peculiar construction which were specifically set apart for the purpose, we may perhaps infer that they were not empty halls, but did contain some collection of books. Each royal palace owned a library. With the destruction of Imperial powers and the constant increase of small states, the Ṛajahs vied with each other in encouraging scholars and maintaining libraries.

But books were not printed. Each scholar or student had to make copies of the book he studied for himself; hence the multiplication of libraries proceeded on a large scale. The act of copying books with each scholar's hand impressed them on his memory and hence the increase of libraries did not work against the old habit of

storing the contents of books in the memory and each learned man was still a walking library. This fact forces itself on us when we read the works of Sāyana or Mādhava or Vedantadeśika or Mitramiśra and a host of others or of the commentaries of Mallinātha, Bhaskararāya *etc.*, where quotations from the early literature occur as plentifully as leaves on the trees of a tropical forest.

Moreover, it was an article of faith among the Jains and the Buddhists—that the copying of sacred books was itself a holy act and the multiplication of copies and their distribution among the libraries (Bhāndārs), if not among the individuals, came to be regarded as an act of great merit.[1] This necessarily involved the existence of libraries and efforts for their preservation. The existence of great centres of learning, such as the universities that we hear of, must have had some influence in the creation of libraries. We do not know whether the university of Taxilla, which was in a prosperous condition in the age of Buddha and his contemporaries, ever maintained a library. The universities of Sri Dhānya-kaṭaka,[2] Nālanda, Vikramaśila, *etc.*, which were flourshing in the 3rd, 7th and 9th centuries A.D., did possess great libraries.

1. It is stated in the *Prabhāvakacaritra* that with a view to promote the study of '*Haima-vyākarana*' (a grammer composed by Hemachandra) king Siddharaja summoned three hundred copyists to Anhilvād (Pattan), who had to make copies, during three years. Then he presented one copy to each library maintained by the heads of the various sects in his kingdom and despatched other copies all over India, nay, even beyond the borders of India, viz. into Persia, Ceylon and Nepal. Twenty copies were also sent to the Saraswati Temple library of Kashmir.

Cf. चक्रे वर्षत्रयेणैव राज्ञा पुस्तकलेखनम् ॥
राजादेशान्नियुक्तैश्च सर्वस्थानेभ्य उद्यतैः ।
समाहूयत पत्तने लेखकानां शतत्रयम् ॥
पुस्तकाः समलेख्यन्त सर्वदर्शनिनां ततः ।
प्रत्यकमेवादीयन्ताध्येतॄणामथमस्पृशाम् ॥
अङ्गबङ्ग कलिङ्गेषु लाटकर्णाट कुङ्कणे ।
....
सिन्धुसौवीरनेपाले पारसीकमुरुण्डयोः ।
....
अन्येषां च निबन्धानां पुस्तकानां च विंशतिः ।
प्राहीयत नृपेन्द्रेण काश्मीरेषु महादरात् ॥

Prabhāvakacaritra, XII, 103—110.

2. The university of Srl Dhanya Kaṭaka was founded by Nāgārjuna (2nd. cent. A. D.) on the bank of the Krṣṇa river. Both Hindu and Buddhist learning was taught there. Tārānātha, the Tibetan Historian, writes that the great monastery at Dapung and a university with six colleges was built on the model of Sri Dhanya-kataka, the

We obtain some picture of the existence of libraries from the accounts of the Chinese travellers who visited India in the fifth and and seventh centuries A.D. Such an account coming from eyewitnesses who were foreigners is doubly interesting and noteworthy. At the very outset we should remember that one of the main objects of the various Chinese travellers that came to this country on pilgrimage was the collection of Vinaya texts (canonical literature) and literary works on Buddhism. We shall consider here the accounts left by Fa-Hien, Hiuen-Tsang and I-Tsing of the Institutions and libraries of India in those days. Fa-Hien, Hiuen-Tsang and I-Tsing were but individual members of glorious bands of missionaries who during a period of ten centuries (from Kaniksha to Dharmapāla) came to India on religious and literary pilgrimage and carried not merely books but perhaps actual libraries with them.[1]

Fa-Hien (end of 4th. cent. A.D.) came to India in company with a band of pilgrims on a mission of collecting in India the Vinaya Text for the purpose of the Buddhist Saṅghas in China. During the course of his journey, he notices almost numberless monasteries, which served as centres of learning in those days. It is needless to notice them all. Manuscripts of sacred texts which he could copy were found in the monastery at Pāṭaliputra and in the monastery at Tāmralipti. The Mss.,[2] copied out by Fa-Hien give us some idea of the works of Buddhistic literature found in the libraries of Pāṭaliputra and Tāmralipti. It is interesting to note that at the Library of Pāṭatiputra monastery, Fa-Hien stayed for four years learning Sanskrit books and Sanskrit language.

Monte Casino of the Deccan in the early centuries. (*Ind Ant.* Vol. IV, p, 363). This university had a well-equipped library for the benefit of the inmates. And though we learn that there was a library, we are quite in the dark as to the number of volumes in it. Beal writes that Hiuen Tsang lived at Dhanya-kataka for some time and learnt *Abhidharma* from Subhūti and Sūrya (Beal : *Life of HiuenTsang*. p. 137.)

1. The intimate relationship between India and China is *sealed* by a fact, seldom recorded in the history of two powerful neighbours, *viz*, that there was never a war between them throughout the period of close contact ranging over thousands of years. It started with the introduction of Buddhism from India, and was strengthened by a series of Chinese scholars and pilgrims (some forty are known) who came to India and notable Indian teachers who went out to China. The Indian spirit is also reflected in the teachings of Confucius and the Zen system of philosophy of China.

2. Mss. Fa-Hien copied out comprise the following :
   (1) The Vinaya containing the Mahāsāṅghika rules ;
   (2) Sarvāstivāda rules, comprising about 7000 gāthas.
   (3) *Samyuktā bhidharma-hṛdaya-śastra*-about 6000 gāthās.
   (4) *Nirvāna sūtra*, consisting of 2500 verses.
   (5) *Vaipulya-parinirvāna sūtra* one volume containing 5000 verses.

Hiuen-Tsang (7th. cent. A. D.) travelled through different parts of India for fifteen years visiting royal courts and holy places and centres of learning. He broke his journey at several monasteries which were famous as seats of learning either for their teachers or for their Libraries of rare books. Thus in Kashmir, the king appointed Bhadanta with his disciples to minister to the need of the pilgrim and twenty clerks for copying out the Mss. (*i.e.* books) the pilgrim wanted from the Palace Library of the Mahārāja.[1] In Kashmir, he spent two years upon the study of some sūtras and śāstras and getting mss. copied out from the library. But the most noted of them all was the monastery at Nalanda, in which was centred the Indian Learning of the age. Nālanda[2] was a collegiate monastery or rather a widely known University of ancient India which fulfilled the dictum of Carlyle that a true University is a collection of books, as well as that of Newman that it is a school of universal learning, implying the assemblage of strangers from all parts in one spot.

Fa-Hien does not mention Nālanda. It is Hiuen-Tsang who has given us a full description of the Nālanda establishment and the University,[3] where " students from all India came together from the distance of 10,000 li " and where " priests, strangers, the teachers and the taught always reach the number 10,000."[4] " The countries of India respect them and follow them."[5] According to Tibetan accounts, Nālanda had a fine library,[6] situated in the quarter known as the *Dharmaganja* (Piety Mart). It consisted of three grand buildings called Ratnasāgara, Ratnodadhi and Ratnāranjaka, all associated with *Ratna i.e.* jewels, these being the three jewels of Buddhism,—Buddha, Dharma and Samgha. Ratnodadhi was nine-storied and in it were kept the sacred scripts and Tāntrik works. The University along with its big library was partially destroyed by Turushka raiders who had made incursions on Nālanda. The ***Pag-sam-jon zang***[7]

(6) A copy of ***Abhidharma.***
Ref. Beal's *Buddhist Record of the Western World.*, Vol. I. introd. pp. LXX—LXXI.

1. Beal's *Life of Hiuen Tsiang*, p., 69.

2. For details, see, *University of Nalanda*-by Sankalia; Vidyābhūshan's, *Indian Logic : Mediaeval School*, pp. 145-147.

3. Beal's *Record of the Westerm World.* Vol II, p 169.

4. Beal's *Life of Hiuen Tsang*, p. 112.

5. Beal : *Record of the Western World*, Vol. II. 171.

6. *Pagsam-jon- zang* is edited in the original Tibetan Text, by Rai Sarat Chandra Das, Bahadur.

7. Vidyābhushan's. *Indian Logic : Mediaeval School*, pp. 147-148.

says that after the Turushka invasion the library and other buildings were repaired by a sage named Muditabhadra.

But it was finally destroyed by indigent Tirthika mendicants who felt insulted and aggrieved at the treatment meted out to them in a religious sermon. In consequence of this they brought about the complete destruction not only of the fine library, but the buildings too by fire.[1]

Another Chinese pilgrim named I Tsing resided at Nālanda for ten years. It is said that this scholar started from China in 671. A.D. and arrived at Tāmralipti in 673 A D. He studied at Nālanda for a considerable period and collected and copied some four hundred Sanskrit Texts, amounting to 5,00,000 slokas from the Ratnodadhi at Nālanda.[2]

The Royal University of Vikramaśilā[3] :—(About 800-1200, A.D.). Vikramaśilā was a great University founded by king Dharmapāla at the close of the 8th cent. A.D. It began to rise after the decadence of Nālanda. The University had 108 professors ; for 400 years, this residential University was conducted most ably. The University of Vikramaśilā also, like that of Nālanda fulfilled the dictum of Carlyle of being a collection of books ; for both internal and external evidences go to show that there was a big library, which, along with all its other paraphernalia, was destroyed by the Muhammedan invader Bakhtiya Khilji about 1,200 A.D.

The next great University was of Odantapur. Under the Palas, the Odantapur monastery grew into a University. During Mahipalas reign, 6,000 Buddhists monks and pupils learnt there. The Pala Library here is said to have been burnt by the Muhammedans in 1,200. A.D.[4]

1. Vidyābhūshan's *Indian Logic : Mediaeval School p.* 147.
2. Samaddar : *Glories of Magadha*, pp. 104-105.
3. Vidyābhushan : *Indian Logic : Mediaeval School*, pp. 150-151.

The University of Vikramasila is associated with the permanent epithet *Royal* in view of the fact that it was not only founded by a king, but it is also on record that the titles on scholars were conferred by the kings.

4. We have to depend upon the Muhammedan historian, Abu Umar Minhajuddin Usman, better known as Minhaj, for facts relating to the history of North India of this period. Regarding Bakhtiya's attack on North India Minhaj has observed : " Being a bold and enterprising man, he used to make incursions into the districts of Bihar and bring away much plunder, until in this manner he obtained plenty of horses, arms and men.........His exploits were reported to Kutbuddin and he showed him great honour. Being thus encouraged, he led his army into Bihar and ravaged it ...." Minhaj goes on : "There were a great number of books which came

After the destruction of the Libraries of the Universities of Nālanda, Vikrama-śilā, Odantapur *etc.*, the men of learning that fled there-from for shelter to Nepal and farther on to Tibet, carried with them a great number of books from the libraries and organised, perhaps, libraries of those centres which culminated in the famous collection of books that are found now in the various libraries of Nepal and the Kangyur and the Tangyur collections of Tibet.[1]

By this time collection of books in libraries had become a settled fashion and large collections were made in various centres and such of them as escaped destruction continued in the country. But even then, the number of books removed from the country and recoverable from the libraries in Tibet or Nepal or China or Turkistan[2] is so considerable that perhaps the inference that more had been destroyed than had actually come down to us, may be justified.

We have it on records that even palaces of monarchs had their own collections generally called by the name Saraswati Bhandar or its equivalents. For example, king Bhoja of Dhāra (early part of 11th. cent. A. D.), above everything was a literary man[3] and a

under the observation of the Musalmans. They summoned a number of Hindus that they might give them information respecting the import of these books, but all the Hindus had been killed. On becoming acquainted, it was found that the whole of the fortress and city was a university." Tārānāth also support this account.

1. The Kangyur and the Tangyur are repositories of knowledge and learning carried to Tibet mainly from India. Santarakshita, Guru Padmasambhava, Atisa Dipankara carried the torch of light from India to Tibet and were followed by several others in succeeding ages. Translations of Sanskrit and Pāli works into Tibetan in that early period had made it possible for the present day world to study those works which have subsequently disappeared from India in course of time.

2. The Manuscript finds in Turkestan are of the greatest importance for the history of religions. The first discovery which was made in Turkestan was that of the so-called Bower Manuscript. It was dug up near Kucha by peasants and purchased by Lt. Col Bower. There are still great masses of Mss. (remain) which contain Sanskrit, Prākṛt and Pāli works. Prof. Lueders had found many fragments which, contain parts of several hitherto quite unknown dramas of the famous Aswaghosha (2 nd. cent. A. D.) and which form a highly interesting contribution to the study and development of the Indian dramā. Sanskrit fragments of Mātriceta also (2 nd. cent. A. D.), of whose works we had only Tibetan and Chineese translations. upto this time have been discovered among the Manuscripts.

3. King Bhoja is said to have composed 104 works to match with 104 temples he built. Of these some 28 have been discovered. Perhaps 104 is a mere formal number indicating very many. A list in the *Prabhāvaka-caritra* (1450. A. D.) names a good many more. (See *Epi. Ind* I. p 231). His fame was not only contemporary; it has survived last nine hundred years. He has been the universal standard for comparing any one who is generous towards learning and literature. The *Rājaiarangini* says,— "He (Kṣitipati) and king Bhoja, famous for their great liberatity were at that moment both poets themselves and friends of poets." (*Rājātarangini*, IV. 259). Again

patron of learning. King-ship and conquest to him were a subsidiary activity, an instrument wherewith to serve the goddess Sarasvati. It is said that emperor Bhoja founded at Dhāra his famous University and library called the temple of Sarasvati where lived a host of scholars and students. After the death of Bhoja in 1044 A. D., Malva was conquered by Jayasimha Siddharāja (1096. A. D.—1143 A D.). Siddharaja, though not a literary man himself, wanted to vie with Bhaja of Dhāra and Vikramāditya of tradition in being a patron of learning. When Siddharāja returned from Mālva, he brought the library of Bhoja to Pattāna.

Manuscript Bhāndār (Library) at Pattan:—Pattan or Anhilwāda (*Pattan) was the capital of the ancient Empire of* Gujarat. Ever since its foundation Pattan has been and still is the true centre of Jainism in Gujarat and under the beneficent royal patronage afforded to this religion in the 11th., 12th., and 13th., centuries, its Ācaryas or preceptors devoted themselves to writing historical, religious, philosophical, literary and other works. The work was continued in the 14th., 15th., and 16th., centuries. This literary activity resulted in the formation of great libraries for collecting and preserving old and contemporaneous works.

The collection of those Mss. still exists, though Pattan has lost every other element of her former greatness. Kumārapāla, (1140, A. D.) is said to have established 21 big libraries, while Vastupāla, the minister of Vīradhavala, had also founded three big Bhāndārs.[1] The Libraries founded by Kumārapāla and Vastupāta met the same fate, perhaps, at the hands of the Muhammedans. About the importance of these Mss. collections, at Pattan Prof. Peterson says, "I know of no other town in India and a few in the world that can boast so great a store of documents of such venerable antiquity They would be the pride and the jealously guarded treasure of any University Library in Europe."

It has been the rare good fortune of His Highness the Mahārāja of Gaekwad to have these valuable *treasures located* in his state, even as they were *formerly preserved through the* patronage of king Kumārapāla.[2]

Mammaṭa in his *Kāvyaprakāsā* remarks:—"It is the play of Bhoja that there is such richness in the mansion of the learned." [यद् विद्वद्भवनेषु भोजनृपतेस्तत्त्यागलीलायितम्]. X.114.

1. See. "*A report on the search for Mss. in the Bhāndār at Pattna.*" by S. D. Dalal.

2. This is published in the Gaekwad's Oriental Series. (GOS). No. LXXVI.

Jessalmir Library :—The Bhāndār (Library) in Jessalmir have long been famous throughout India. The large portion of the Bhāndār consists of Palm-leaf Mss., dated from 1140. A. D. to 1340. A. D.[1] It is said that the Palm-leaf Mss., at Jessalmir were mainly from Pattan. Regarding this Library Prof. Buhler remarks, "In Jessalmir, which was founded in the 12th. cent. A. D.,.............there is a large colony of Jain. A temple was built under the pontificate of Jina Bhadrasūri, to which were gradually added six other temples. Through this temple and the wealth of the Jain community Jessalmir obtained high fame as one of the principal seats of the Jains. Especially, howerver, is the renown of the Bhāndār every where celebrated, which according to the statements of the Gujaratis, surpases all similar Bhāndārs (Libraries) in the world."[2] The chief value of the Library lies in the fact that a vast number of Mss. books at the Jessalmir Library are of the remote antiquity and in a charater understood only by the supreme pontiff and his initiated librarians.[3] Among the paper., is a very beautiful collection of Jaina sūtras from the 15th. century.

The Sarasvati Mahal Library at Tanjore :—The exact date of the foundation of the Library is not known ; yet from the information available, it is roughly estimated that the library should have been established in the middle of the 16th. century, during the regime of the Naik Rajas of Tanjore. The Naik rulers were followed by the famous Mahratta kings who ruled Tanjore from 1675-1850. A. D. The Mahratta rulers seem to have been greater and more enthusiastic patrons of Literature and Art than their predecessors. But the last of them, the Maharaja Serforji (1800. A. D.), did the greatest and most lasting service not only to his race but to all India when he embarked on a gigantic plan for increasing the usefulness of the Library.

1. cf. *Indian Antiquary,* Vol. III. p. 89.

2. See Bühler's article "Celebrated Bhāndar at Jessalmir," *Ind. Ant.* Vol. IV. pp. 81-83

3. Tod's *Annals of Rajāsthan.* Introd.

Tod remarks "There is one volume held so sacred for its magical contents, that it is suspended by a chain in the temple of Chintāmani, and is only taken down to have its covering removed at the inauguration of the pontiff. Tradition assigns its authorship to Somaditya Sūri Ācārya, a pontiff of past days, before the Islamite had crossed the waters of the Indus. His magic mantle is also preserved and used on every new installation."Tod's *Annals of Rajasthan,* introd., p. lvi.

Prof. Bühler. *Ind Ant.* Vol. IV. p. 83. The collections at Jessalmir Library are published in the Gackwad Oriental Series, No. XXI. 1923.

It is situated within the palace in a big hall running North-south with a spacious quadrangular court-yard in front, just opposite to Naik Darbar-hall where the statue of Maharaja Serfoji is placed. This interesting Library contains about 27000 Mss. in palm-leaf and paper, written in Devanagari, Nandi-nāgari, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Grantha, Bengali, Oriya on almost all branches of learning. The major portion is in Sanskrit language. In addition to these, there is a special collection of prints and drawings mostly on Indian subjects. The whole collection had been examined and catalogued by the learned Dr. A. C. Burnell.

This library is the greatest Oriental Mss. Library in the world, its Sanskrit collection being unique and unsurpassed by any other country. For, the collection at Tanjore Library has got a unique value in that it has preserved the Literary works of anthors spread over four centuries whose works are mostly in single copies.[1]

The Durbar Library of Nepal :—The Durbar Library of Nepal, however, yields to none in the antiqnity of its contents,–some of its palm-leaf Mss. being written in later Gupta characters. It houses about five thousand Mss which, says Dr. Cecil Bendall, "contain the royal collection of Nepal from the remotest antiquity, every successive king trying to add to the number."

Of the royal libraries sheltering ancient lore, the State libraries of Kashmir, Mysore, Travancore and those of the several Rajput princes deserve special mention. From the treasures they have revealed it would not be far wrong that their nuclei must have been formed in very early days. Of the State collections of Mss. to be found in Jaipur, Prof. S. R Bhandarkar asserts that the rarest books were liberally collected by the owners of the gadi "from the time of Raja Man Singh." In the course of a search for Mss., in Rajputana and Central India, the same Prof. came upon sixteen private collections at Bikaner besides the fine State Library of Sanskrit and Persian books maintained in the fort. At Udaipur eleven collections were discovered including the State,—the last-named being by far the biggest library, and " well-preserved and in good order."

At this period, the mediaeval period in the History of India, Libraries had become more or less the fashion and halls of learning

1. A descriptive catalogue of the Sanskrit Mss. in the Saraswati Mahal Libray, Tanjore, is now printed in nineteen volumes. Ed. by the late P. P. S. Sastri. Similarly descriptive catalogues of the Tamil, Telugu and Marathi Mss in the Library are also published.

like the Universities, temples, mathas and states and courts and every one of these worth the name had its own collections.

Individual centres of learning[1] wherever such existed, had their own collections. Kānci (Conjeeveram), the Pallava capital, seems to have been famous as a seat of learning even as early as 2nd. century B. C. Patanjali, the reputed grammerian, discusses the derivation of the word–Kāncipura[2]-, possibly because it was famous for Sanskrit Learning even then. The Pallava rule in general, particularly the rule of the Dynasty of Simhavishnu (from 575-900, A. D.), at Kānchi, has resulted in the considerable progress of religious and literary aspects of South Indian Life. About the end of the fourth century A D., there existed at Kānci a college for the teaching of Vedic and other Sanskrit lore, where studied Mayūra Śarma.[3] The colleges, the temples, the mathas and the vihāras at Kānci were centres of learning which owned large libraries and transmitted by successive copyings a vast mass of literature on a variety of topics which increased in volume and diversity from generation to generation.

Even learned families of reputation had their own particular libraries. For example, The Payyur family, familiarly known as the Payyur Bhāṭṭa Maṇa of Kerala was the most flourishing centre of Sastric studies in the 15th and 16th centuries. This Payyur Bhāṭṭa Maṇa[4] may well be termed as the central strong-hold and the most prominent custodian of the schools of Mīmāmsā and Vedānta.' From the literary evidence now available, it has, now, been possible to

1. Besides Kānci, Conouj, Benares, Ujjain, Mithila, Magadha etc, were great seats of Hindu learnning in Ancient India.

The monasteries at Rājagṛha, Vaisali, Sravasti, Kausambi were great seats of Buddhist Learning.

There was intellectual intercourse between Pāṭaliputra and Kāñcīpuram and Kāñcī was the southermost outpost of Sanskrit culture in those days. In the Sangam age, Aravana Adigal taught Buddhist Philosophy at Kāñcī, and at a subsequent period, Dignāga (500 A. D.), the famous logician and anthor of *Nyāya pravesa*, *Pramāna samuccaya* etc.,—spent a considerble time at Kāñcī (Gopalan : Pallavas of Kanchi.' p 158).

2. पुरान्ताद्‌ व्भवतीत्यस्यावकाश: । काञ्चीपुरकाञ्चीपुरक:. (*Mahābhāṣya* on Vārtika 16 on Pāṇini. IV. ii. 104).

3. य: प्रयाय पह्लवेन्द्रपुरी गुरुणा समम्‌ वीरशर्मणा ।

अधीजिघांसु: प्रवचनं निखिल-घटिकां विवेशासौतर्कक: ‖ *Epi. Ind* Vol. Viii, pp. 24. ff; *Ind. Ant.*, Vol. XXV, p. 27. (Tāḷgunda Inscription).

4. For a detailed information on Payyur Bhāṭṭa Maṇa, *see*, Prof. K. R. Pisharoti's article on "Vikrama the Great," in the *Bulletin of the Rama Varma Research Institute*, Vol. IX. Pt. I, pp. 26–41.

re-construct six generations of this scholarly family in continuous succession, roughly covering 200 years. Each scholar of this family had a number of works to his credit.[1] This literary activity naturally helped in the production of a large series of works and thus resulted in the formation of a big library for collecting and preserving old, contemporaneous and new compositions.

We have it on record that even individual reputed scholars had their own rare collections and maintained a big library of their own. For example, the famous "Kavīndrācārya[2] Library," which flourished in the middle of the 17th century, as a library of unique importance to all kinds of scholars who came to Banaras for acquiring knowledge. The Library (collection) was very large and contained about 3,000 Mss. in palm-leaf and paper. One Kṛṣṇa Bhaṭṭa was the librarian (Bhāndārī) who was looking after the library. After the demise of its master (Kavindrācārya), the Library was dispersed, as Kavīdrācārya being an ascetic, had no family or heirs. Some of the Mss. of this Library were secured by the Govt. Sanskrit Library at Banaras and other public bodies. Many Mss. must have been removed to foreign countries by the foreign agencies which have made whole-sale purchases of the most ancient and cherished literary treasure of India during the last 200 years. The existence of this well-known Library was first brought to the notice of the scholary world by the late Dr. Ganganatha Jha, at the First Session of the All-India Oriental conference held at Poona in 1919. The classified catalogue of Kavindrācārya's Library has been printed in Baroda[3], and contains the names of many works now unknown.[4]

1. In this connection we may notice one interesting tradition with reference to the members of the family. It was a convention adopted by the brothers of the family that when they meet for their parent's anniversary, each should bring a new work on the Mīmāmsa or Vedānta. If he failed to do so, he would not be permitted to sit with the rest and participate in the religious ceremony. This convention naturally helped in the production of a large series of works.

2. Kavīndra (which is only a title) was a contemporary of the Mogal Emperor Shah Jehan and was a friend of Visvanātha Nyāyapancānana, the anthor of *Bhāsa pariccheda*' and *Nyāyasidāhānta Muktāvali*. Thus he may be assigned to the middle of 17th. century. He was a Sanyasin and rich man. He utilised his wealth for the enrichment of Sanskrit literature. The well-known Pandits of his time were 1. Viswanātha Nyāya-pancānana, 2. Jagannātha Pandita and 3. Cakrapāṇi Pandita.

3. Printed in Gaekwad Oriental Series, No. XVII. 1921 Ed by R, Anantakrishna Sastri,

4. His collection of *Rāmāyana* was very valuable and his list mentions-Agniveśya-rāmāyāna, Mṛkuṇda-rāmāyana, Vyāsa-rāmāyana, Vālmiki-Nātaka rāmāyana, Vibhīsana-rāmāyana, Brahma-rāmāyana, Siva-rāmāyana, Agasti-rāmāyana, Āgama-rāmāyana.

There are records of vast pilgrimages undertaken for the purpose of consulting works of great merit. For example, it is a well-known fact that Sri Rāmānuja's commentary on the *Brahma-sūtra*, familiarly known as *Śrī-bhāṣya*, followed the Bodhāyana *Vṛtti*, essentially representative of the very views which Śrī Rāmānuja expounded. To get at the Manuscript of the *Vṛtti*,[1] which was unavailable in Southern India, Sri Rāmānuja, it is said had to travel to Kashmir with Kuresa and other pupils. With considerable difficulty, he obtained permission to consult the manuscript but not to take any copy of the same. Again, it is stated in the *Prabhāvakacaritra* that Hemachandra was requested by king Jayasimha to prepare a new grammar, as the then available grammars, were too difficult and antiquated. Hemachandra expressed his willingness to accede to the king's wish; he begged, however, for the king's help in securing the necessary materials such as the eight older grammars which were to be found in their entirety only in the Library of the temple of Saraswati—Saraswati Bhāṇdār–in Kashmir. Jayasimha at once sent high officials to the Saraswati Bhāṇdār at Kashmir to fetch the Mss and the officials returned to Aṇhilvād with the Mss.[2] Hemerchandra looked through the Mss. brought to him and compiled his grammar known as "*Siddha-hemachandra.*"

Karma-rāmāyana, Skanda-rāmāyana, Aruna-rāmāyana etc. from 1424 to 1448. Kavindracārya's list.

His collections on Āgamas are wonderful. The 28 Śaiva-Āgama Mss. which are generally current in the extreme South, are to be found in this list.--from 1466 to 1629.

Also various books on the different arts viz. 64 Kalas.

1. Sri Rāmānujā was informed that there was preserved in the famous Sarasvatī Bhāndār at Kashmir, a copy of the abridgement of *Bodhāyana vṛtti* in 25000 granthas, and proceeded thither with Āḷvār, Āṇḍān, Varada Vishṇu Ācārya. Embar and the others to have a look at it. *Rāmānuja Divya Carita*, pp. 140-143.) and also in *Divyasuri carita* (Skt.), chp. 18., 13-14. slokas.

2: सर्वे सम्भूय विद्वांसो हेमचन्द्रं व्यलोकयन् ।
महाभक्त्या राज्ञासावभ्यर्च्य प्रार्थितस्ततः ॥
शब्दव्युत्पत्तिकृच्छास्त्रं निर्मायास्मन्मनोरथम् ।
पूरयस्व महर्षे त्वं विना त्वामत्र कः प्रभुः ॥
संक्षिप्तश्च प्रवृत्तोयं समयेस्मिन् कलापकः ।
लक्षणे तत्र तत्रनिष्पत्तिः शब्दानां नास्ति तादृशी ॥
पाणिनेर्लक्षणं वेदस्याङ्गमित्यब्रवन् द्विजः ।
... ...
यशो मम तवख्यातिः पुण्यं च मुनिनायक ।
विश्वलोकोपकाराय कुरुव्याकारणं नवम् ॥

Sometimes inscriptional records speak of endowments to Libraries and for the purchase of books as well. Thus, part of the donation of Bhadravishnu, given to the college at Kanheri, in the reign of Amoghavarsha I, was for purchasing of books. The Institution (Buddhist) at Kanheri, like the one at Valabhi, was obviously maintaining a library which was very probably required for the institution connected with it.[1] Again, there are fairly full details of the foundation of a new village in a record of the 13th year of Jaṭāvarman Sundara Pāṇḍya I. Four *velis* of land were bought for the village site; for temple, a school, the houses of 108 Brahmanas, and of the men in charge of the *Library* and other village servants. For their maintenance, nearly 118 *velis* of land were acquired.

Libraries during the Muhammedan Rule :—

The decay of Hindu thought and culture dates from the establishment of the Muhammedan Empire. The Muhammedan conquest was, to a great extent, responsible for the decadence of Hindu literature and Hindu science.

Thus, Alberuni,[2] who wrote half a century before the invasion of Shahabudin Ghori, referring to Sabaktagin and his son Maḥmud, who made frequent incursions into Hindustan, between (A.D. 975 and A. D. 1206)[2] says :—

परं व्याकणान्यष्टौ वर्तन्ते पुस्तकानि च ।
तोषां श्री भारतीदेवीकोश एवास्तिता ध्रुवम् ॥
आनाययतु काश्मीरदेशात्तानि स्वमानुषैः ।
महाराजो यथासम्यक् शब्दशास्त्र प्रतन्यते ॥
इति तस्योक्तमाकर्ण्य तत्क्षणादेव भूपतिः ।
प्रधानपुरुषान् प्रैषीद् वाग्देवीदेशमध्यतः ॥
... ...
... ...
श्री हेमसूर्योप्यत्रालोक्य व्याकरणव्रजम् ।
शास्त्रं चक्रुर्नवं श्रीमत् सिद्धाख्यमद्भुतम् ॥

Prabhāvaka caritra, XII, 80-97

1. *Ind. Ant.* VII. p. 67.

2. Alberuni (1030 A. D.) came out to India in the train of Sultan Mahmud of Gazni. He was a learned mathematician and astronomer. After having studied Sanskrit in India most deligently, he wrote his famous work entitled ; ' The *Tahkik-i-Hind* ' (An Enquiry into India) which furnishes a very good account of Hindu manners, science, literature, philosophy etc., though little of political **history.**

3. Alberuni's India, Tr., by E. C. Sachau, Vol. I, p. 22.

"God be merciful to both father and son; Māḥmud utterly ruined the prosperity of the country, and performed those wonderful exploits by which the Hindus becāme like atoms of dust scattered in all directions, and like a tale of old in the mouth of the people. Their scattered remains cherish, of course, the most inveterate hatred towards all Muslims. This is the reason, too, why Hindu Science and Institute has retired far away from those parts of the country conquered by us, and has fled to place which our hand cannot yet reach, to Kashmir, Benares, Kānci and other place." That Muhammedan conquest was, partly, reponsible for the decadence of Hindu Literature and Hindu science, admits of no doubt. We have harrowing tales of old universities broken up, libraries looted and the votaries of indigeneous learning, Hindu or Buddhist or Jain murdered or driven away. Those were, however, the days of unrest and transition of the travails of a new birth when the old order was changing, yielding place to new. Thus, when the Muhammedans had actually settled and became more or less permanent rulers of the land, they carried with them into the country their own ideas of Library organisation. Accordingly, they drew some inspiration, perhaps, from the existing Libraries and Bhāndars in the country and made Libraries of their own āssociated with places of learning. We have lively accounts of some of them.

Amongst the early Muhammedan conquerers, Sultan Jalaluddin (A D. 1-90.) was of a marked literary taste. He was a lover of books and a literary atmosphere was created about the Royal court. A noticeable feature of Jalaluddin was that he chose the right person to fill the office of the Librarian of the Imperial Library at Delhi. This high post, which carried with it much honour, was conferred on Amir Khusru, who was held in high regard by Sultan Jalaluddin. Jalaluddin also appointed him the keeper of the Quran[1].

Firuz Shah (of Tughlaq Dynasty) was, perhaps the first Muhammedan king, who had respect for Hindu literary treasures and monuments, which were rare in those days. He took special care to preserve them. For, we are told that there was a temple known as Jwālāmukhi at Nagarkot. In the temple of this Jwālāmukhi, there was a fine *library* of Hindu books consisting of 1400 volumes Although the Raja of Nagarkot was conquered by Firuz Shah, he did not pillage the temple and its contents viz. the library. On the other

1. Elliot: History of India. Vol. III. p. 144.

hand, Firuz ordered that some learned Hindus should be sent there for translating a few books.[1]

The invasion of Timur (Tamerlane) who wrecked Dehli and other centres of learning, swept away all that fell in its way. But he possessed literary taste and built a college in Samarquand, where he was buried. Over and above this college—

" he added richly endowed academies and for the encouragement of learning he established many *libraries* and pious foundations, which exist to the present day "[2]

The succeeding kings were not much noted for their literary enterprise until we reach Shāh Bahmain II. A noteworthy event of this reign was the establishment of the famous college at Bidar by Mahmud Gawan, the minister. The college was well equipped with a library for the use of its students, containing about 4000 volumes.[3] Scott in his *History of Deccan* says that the Bahmani kings had a big library at Ahmadnager, which Ferishta visited.[4]

The Bījāpūr Library :—The name Bījāpur is looked upon by some as a different form of Vidyāpur (city of Learning). This latter name, it is said, owes its origin to an old college still existing there, the original endowments of which by the Chalukya Dynasty of Kalyan are commemorated upon large stone pillars hard by. Malik Kafur (Allauddin's general) drove away the Hindus of the college and occupied it and converted it into a mosque.[5] After the disappearance of Hindu sovereignty, Adil Shah, founder of Muhammedan Kingdom of Bijapur, founded a library at Bijapur called "*Adil Shai Library.*" A part of the royal Adil Shahi Library is still to be found at Bijapur in the Asari Mahal. Mr. Fergusson tells us[6] :—

" Some of its books are curious and interesting to any one acquainted with Persian and Arabic literature. All the most valuable Mss were, it is said, taken away by Aurangzib in cart-loads and what remain are literally only a remnant, but precious one tc the

1. Elliot : *History of India*, VI, p. 227 ; Arch. Survey Report, Vol. V. pp. 166. 167.

2. Quoted by N. N. Law in his "*Promotion of Learning in India, under Muhammedan Rule,*" p. 69.

3. Elliot's *History of India*, Vol. ii. p. 514.

4. *Scott's Deccan*, Vol. I. p. 226.

5. Law : *Promotion of Learning in India under Muhammedan Rule* : p. 91.

For a detailed description of the College and its Library, see, Fergusson's *Architecture at Bijapur*, pp. 58-66.

6. Fergusson : *Architecture at Bijapur*, p. 75.

person in charge of the building who show them with a mournful pride and regret."

Babar, the founder of Mugal Dynasty, was not only a monarch, but was also a poet, a great scholar in Arabic and Persian and a critic too. It is stated that in his early career as an author, he (Babar) had been much helped by the learned minister of Sultan Husain of Hirat, who collected a valuable library of the most esteemed works of the time, and placed him in charge of it.[1]

We are also told that Babar was interested in painting and took with him to India all the specimens he could collect from the library of his ancesters (the Timurides), some of which were taken back to Persia by Nadir Shah after the conguest of Dehli. These Mss. exercised the greatest influence on the art of India.[2]

Akbar, the great, took much delight in the collection of books in his library, a feeling natural to all bibliophilis. He made several provisious for the good management of the Library and all the books were classified under three heads viz., Sciences, histories and theology.[3] The Emperor acquired also a library belonging to Itimad Khan Gujrati during the conquest of Gujarat. It contained many fine books, which were placed in the royal Library ; but were subsequently distributed by the Emperor among learned and pious men.[4]

When Faizi died, he left a library containing about 5000 volumes, some of which were exquisitely copied with great care and expense. They were all removed to the King's Library, and catalogued and numbered in three different sections. The first section included poetry, medicine, astrology and music ; the second-philology philosophy, Sufiism, astronomy and geometry ; and the third-traditions, theology, law and commentaries. There were about 102 copies of the poem of *Nal-Daman* in Faizi's collection.[5]

While dwelling on libraries, we should not omit to notice how painting was laid under contribution to beautify and illustrate the books in the royal library. Persian books in prose and verse were richly illuminated by eminent artists. Similarly among Hindu books

1. Elliot : *History of India*, Vol. IV. pp. 141-143.
2. Martin : *Miniature Painting and Painters of India, Persia and Turkey*, Vol. I. p. 79.
3. Gladwin : *Ain-Akbari*, pp. 84. 85.
4. Elliot : *History of India*, Vol. V. p. 519.
5. Ibid : p. 548 ; *Promotion of Learning in India under Muhammedan Rule*, by Law, p. 152.

the following books were embellished,[1] viz. *Razm-Nāmah*[2] (i.e. the Mahābhārata), *Rāmāyana*, *Nala-Damayanti*, *Kalilah-Damnah* (Pañca-tantra) etc. Ingenious artists were employed to embellish margin of books and much labour was expended upon the binding.[3]

Jahangir, Akbar's son, was a great lover of books and pictures. We are told that when Jahangir went to Gujrat he took a library with him, which shows that love of books which was so marked a trait in his father's character was inherited by him. We are also told that emperor presented many books from his library to the Shaiks of Gujrat and on the back of each of the books, he wrote the day of his arrival in Gujarat and the date of the presentation.[6] During Jahangir's rule Maktub Khan was the superintendent of the Royal Library,[5]

Aurangzib's love of theology led him to collect works on Islamic, religion and laws. The collection in the Imperial Library grew richer by the additions made by the Mugul Kings. The glory of the Muhammedan rule began to decline with the death of Aurangazib. Finally, in 1722, when Nadir Shah invaded India, he sacked Delhi and carried away with him the celebrated Imperial Library of Delhi on his return to Persia This Library had been preserved by the Mugal Emperors as their most precious possession.[4] By an irony of fate, some of these valuable Mss, were, we are told, afterwards sold in Persia at ridiculously low prices.

We have thus seen from the variety of evidence and information adduced above that as learning advanced, Libraries did become necessary and organised Libraries apparently did exist in the country from very early times. These libraries were in a sense public libraries. Access was given, of course, to those that could benefit by such access. They were not in any sense free public libraries we know now, though, in effect they served the same purpose. Those were not the days of universal learning such as we aspire to and hope for. But Libraries did exist however and constituted one of the effecient means of preserving and perpetuating learning in the country, but for which we should not have had even a fraction of the literature we have at present. More may be recoverable by timely effort liberally provided for.

1. Gladwin's *Aīn-Akbari*, p. 87.

2. The famous Ms. of *Razm-Nāmah* (*i.e*-Mahābhārata) is said to have cost Akbar about £40,000 – a sum which in our days would be much greater. It is now at Jaipur (see, Martin's *Miniature Painting and Painters, of India, Persia and Turkey*, Vol. I. p. 127).

3. Gladwin: *Aini-Akbari*, p. 89.

4. Rogers and Beveridge: *Jānangir*, pp. 439, 440. *Promotion of Learning in India under Muhommedan Rule, by Law.*

5. Ibid. p. 12.

6. Martin: *Miniature Painting and Painters of India and Persia.* Vol. I. pp. 58, 77.

TIRUVAḶḶUVAR

BY

T. P. PALANIAPPA PILLAI. B.O.L

In pursuance of my last article in this journal under the caption "Flaws in the investigation of the age of Tiruvaḷḷuvar" I propose to present to the Tamil world a correct perspective of his life which has so often been written by uncritical scholars basing their conclusions upon unauthentic pieces of information floating in folklore and tittle-tattle tradition During the last twenty centuries, Tiruvaḷḷuvar's name had not only been resounding in all Tamilians' utterances and ringing in their ears as the foremost genius of the Tamil land, but also shines as that of an out-standing writer among the great makers of all India literatures. He is also considered to be one amongst the great galaxy of the most eminent literary luminaries of all times and climes, and his global glory naturally prompts any thinking Tamilian to cull out true facts of his life from trustworthy literature.

For nearly a century unfortunately Tiruvaḷḷuvar has been held to be an out–caste poet, bred by a Paraiyah though said to be born of Brahmin parents, and this view originated from the story of his life written in the preface to the very first edition of Tirukkural in 1830 by the famous Tamil scholar Saravaṇapperumāl Iyer of Tiruttaṇikai, who with his reputed brother Visākapperumāl Iyer was engaged in bringing out first Tamil publications under the impetus given by the European Tamil learners of that period. A small Tamil poem designated "Kapilar Ahaval" supposed to be composed by the classic Sangam poet Kapilar, forcefully declaiming the superiority of one caste to the other, gives out the story of Kapilar's birth and breed along with that of six others of whom Ouvaiyār–the celebrated Tamil Muse, Tiruvaḷḷuvar–the distinguished doyen of Tamil didacticism and Adigaimān–the learned patron of Tamil, stand as prominent exemplars in the field of learning and leading in the ancient Tamil land. This poem and certain other fugitive stanzas of Tanippādal have been the basis for his narration of the life of Tiruvaḷḷuvar. It was written in a pauranic manner as though Brahma and his consort Sarasvati chose to be born in the Tamil land to parents of low birth in the person of Tiruvaḷḷuvar and his wife Vāsuki and so cannot be relied upon as a true life–history of an author. Successive editors of Tirukkural followed suit without demur and some even found support

for the view propounded by the author of "Kapilar Ahaval" and confirmed the supposition by a quotation from the commentary of the Saiva Sāstra Gñānāmṛtam.

It is to be noted here that neither the text of Gñānāmṛtam nor its commentary makes any pointed reference to Tiruvaḷḷuvar's birth. The thirty-third stanza of that work, while adducing traditional proofs for the unfaltering working of Karma or fate to its fruition, enumerates that in Dakṣa's Yāgasāla, the Sun-god, the Muse, the Moon, the Agni, Vāsava and Kesava, suffered mortifying punishments as a consequence of the wrath of Siva along with Dakṣa himself; and then relates that certain ṛṣis—Indrajit, Yāli, and Vararuci while endeavouring to avert Karmic action upon themselves with prescience, were ultimately subjected to its inexorable infliction. In this connection, the ṛṣi-Yāli is said to have come into contact with an outcaste woman whom he had previously thrown into a well and subsequently married her without the knowledge of his earlier contact with her who begot seven children to him. According to the context and the commentary the reference is clearly to a ṛṣi of the Aryan clan in the Uttarabhūmi or nothern India and not at all to a brahmin of the Tamil land. And yet some Tamil scholars basing too much credence upon a few interpolated lines of the commentary found in one faulty and flimsy manuscript, have literally erred in connecting it to Tiruvalluvar's parentage. And only the bold voice of the great Tamil scholar Sriman S. Somasundara Bharati, M.A., B.L. decrying such supposition as true life–history, detracted its credulity. He illumined the scholarly world by his sound proposition that Tiruvaḷḷuvar's name was not to be derived out of a caste-name 'Vaḷḷuvan', but should be taken as that of an important functionary in the king's chamber; and in the wake of such criticism, scholars realised the worth of critical historical perspective; and the sin of attributing a hybrid parentage to a master-genius of the Tamil land committed by uncritical scholarship, has since been washed off.

Recently one editor of Tirukkural–the late Maṇimaṅgalam Tirunāvukkarasu Mudaliar had set forth the view that Tiruvaḷḷuvar should be considered to be a Vellala (agriculturist class) scholar since he was known by the distinguished title of 'Deva' by which many of the Tamil kings such as Kulottuṅga Deva, Rājarāja Deva, Vallabha Deva, and their closest matrimonial relatives–the high-caste Vellalas such as Aruḷmoli Deva and Meykāṇḍa Deva were known to history and tradition The currency of this title in the Tamil country for

many centuries certainly gives the lie to the fabricated account of his birth in the low caste.

Let us consider now what the early Tamil literature has to say of the social status of Tiruvaḷḷuvar. Out of the fifty-three stanzas of Tiruvaḷḷuvamālai—a work in praise of the great author, having a standing of at least eight centuries in the Tamil literary world, forty stanzas call him as "Vaḷḷuvar"—wherein the Tamil suffix 'ar' (அர்) denotes thereby his honourable status; two stanzas, extol him as 'Daiva Tiruvaḷḷuvar" by which an esteemed place is contemplated for him; two other stanzas refer to him as Tiruvaḷḷuvar, wherein the prefix Tiru (திரு) indicates the nobility of the personage; and two different stanzas show his name as 'Devar Tiruvaḷḷuvar' as was current in the common parlance of the day. This fact emerging out of our consideration of this noteworthy work, presses itself upon our attention and stands in conspicuous consonance with the view of the above mentioned editor.

I have shown in the preface to my edition of Tirukkural-Porutpāl with Kālingar-Paripperumāl commentaries that many Sangam classic stanzas have either incorporated into them couplets of Tirukkural, or reflect its pregnant sense or make mention of the work itself. Apart from these, we observe that the grand old Tamil Kāvyas -Peruṅkathai, and Silappadikāram have positively taken couplets from Tirukkural into their context, but do not mention the author to whom they were indebted. Maṇimekhalai—the sequel Kāvyam of Silappadikāram while quoting in full a couplet from Tirukkural, (No. 25) clearly mentions its author as 'Poyyil Pulavan' attesting to his greatness in the world of letters. Later Kāvyas like Jīvaka Cintāmaṇi, Kamba Rāmāyaṇam and Cūḷāmaṇi though they profusely quoted Kural couplets have not mentioned its author's name anywhere. The great Saiva Nāyanārs and Vaiṣṇava Ālvars are no exception to this manifest fact; for they too had utilised several couplets of Tirukkural in their divine compositions without explicit acknowledgement of their indebtedness. All these point out the very high veneration that the world of Tamil authors ranging from the earliest period up to the 13th century A. D., had shown towards Tiruvaḷḷuvar.

Coming to the authors who have made clear mention of his name we find that the author of Kallāḍam—a work assigned to the 12th or 13th century A. D. relates a significant fact of his life.

> "சமயக் கணக்கர் மதிவழி கூறா
> துலகியல் கூறிப் பொருளிது வென்ற

வள்ளுவன் றனக்கு வளர்கவிப் புலவர்முன்
முதற்கவி பாடிய முக்கட் பெருமான் ".

These lines show that Tiruvaḷḷuvar had composed his Tirukkural stressing the side of entirely secular subjects in preference to factious religious topics and that it secured the full approbation of Iraiyanār—the President of the Tamil Academy. This statement proves that during those days religious ferment was conspicuous throughout the length and breadth of the Tamil land and the notable need of the society then was for a book of solely secular subjects.

Among the Saiva Sāstra Ācāryas, barring Uyyavanda Deva Nāyanār of Tirukkaḍavūr who quoted two couplets of Kural in Tirukkalirruppaḍiyār without mentioning the author's name in an earlier century, we find that Umāpati Sivācārya of the fourteenth century A. D. refers to Tiruvaḷḷuvar in highly eulogistic terms in his Neñjuviḍu Tootu quoting a couplet of Kural as follows :—

" தலைப்பட்டார் தீரத் துறந்தார் மயங்கி
வலைப்பட்டார் மற்றைய ரென்று—நிலைத்தமிழின்
தெய்வப் புலமைத் திருவள் ளுவருரைத்த
மெய்வைத்த சொல்லை விரும்பாமல் ".

It is to be noted here that a great Sivācārya would not have been prompted to pay such high encomiums upon an author of questionable social status. And Aruṇagirinātha of Tiruppugal fame of the 16th century A. D. also refers to Tiruvalluvar thus :—

பனுவல் கதை காவி யாதியெ ணெண்கலை
திருவள் ளுவ தேவர் நாலடி யென்கிற
பழமொழிக ளோதியே யுணர்ந்து.

This Aruṇagirinātha who holds an equally venerable place in the world of letters as the foregoing ācārya, pays as high a compliment as the other.

Coming next we see that Sivaprakāsa Swāmigal of the 17th century A. D. mentions the name of Tiruvaḷḷuvar in like exaltation in his work Tiruveṅkai Ulā thus :—

" வற்புறுத்த வோர்பொருளை வள்ளுவனார் பத்துமுறை
சொற்பொருத்தி யோதுந் துணையே போல் ".

In his other work Tiruvenkai-k-kalambakam he again refers to him as his worshipful seer—preceptor, indicating his supreme reverence towards him.

Sāntalinga Swāmigal of Tiruppērūr, of the same century, glorifies Tiruvaḷḷuvar thus in his Vairāgya Dipam.

> " ஈதலே யறமு மநித்தமா மனைத்து மிகந்துகை விடுதலே வீடு
> மாதலாற் றனைக் குரியவில் வாழ்க்கை யதனையே யறமெனக் கூறிக்
> கோதிலா வீட்டி னிலக்கண மிருத்தல் குறித்துமெய் யுணர்வையுந் துறவோ
> டோதினார் வேதந் தனைத்தமி ழுருவத் தொளித்தெமக் களித்த வள்ளுவரே ".

The last line of this stanza states that the sage Tiruvaḷḷuvar had given to the universe the sacred Veda in the disguised garb of the Tamil language. Following this statement he again extols him thus in the same work

" சிறந்தருந் தெய்வப் புலமை வள்ளுவனார் " indicating his superb adoration of the great Tamil poet of divine inspiration.

The reference in the following stanza

> " மெய்த்ததிரு வள்ளுவனார் வென்றுயர்ந்தார் கல்விநலந்
> துய்த்தசங்கத் தார்தாழ்ந்தார் சோமேசா—உய்த்தறியின்
> மேற்பிறந்தா ராயினுங் கல்லாதார் கீழ்ப்பிறந்துங்
> கற்றா ரனைத்திலர் பாடு ".

of Somesar Mudu-moli-veṇba of Sivagñāna Swāmigal of the 18th century A. D. quoted by some scholars as referring to Tiruvaḷḷuvar's low birth, cannot be said to point out his alleged low origin, since the phrase கீழ்ப்பிறந்துங் கற்றார் instead of signifying persons of the depressed class, may also mean those who were born in the class immediately next to the higher class such as those of the three ***varṇas*** other than the brahmans supposed to be the first rung in the ladder of Hindu Society. So Sivagñāna Swāmigal cannot be charged with the blunder of attributing an ignoble birth to Tiruvaḷḷuvar as some Tamil scholars have misrepresented.

In all these references ranging from the earliest period of Tamil literature up to the 18th century A. D. we have not met with any trace of ignoble birth spoken of Tiruvaḷḷuvar and so to rely upon the sole statement of Kapilar Ahaval—an apocryphal work of modern days would be glaringly irrational and illogical. And S. S. Bharati is fully justified in raising his voice against a blind acceptance of the tradition foisted upon Tiruvaḷḷuvar by unwary scholarship.

Sri S. S. Bharati has shown that the sutra of the Nighaṇṭu

> " வள்ளுவன் சாக்கை யெனும்பெயர் மன்னர்க்
> குள்படு கருமத் தலைவர்க் கொன்றும் ".

posits that Vaḷḷuvan was a functionary of the king's chamber and so the word does not indicate the name of any community. And on this, Rao Saheb M. Raghava Iyengar has added his suggestion that the name in question might have been a derivation of the Sanskrit noun 'Vallabha' and so the correct appellation might be the same. This view of these great Tamil critics has now received the approbation of the scholarly world. And now I show below how their bare suppositions receive authentic support from old literature. Quite recently in my reading of Dr. Shāma Sastri's English translation of Kauṭalya's Artha Sāstra, I had to look into the index volume of the original work for some reference, and I met with the name 'Vallabha' occurring in many places in that work and presumed that it was a term of ancient political science signifying a functionary in the king's administration. On turning to one of such references, I found the Prakaraṇas 16'–165 सेनामुख्यवधमण्डलप्रोत्साहनं च (Book XII—आबलीयसम् opening with the line राज्ञोराजवल्लभानां चासन्नोस्सत्रिण: etc., and this clearly indicates that 'Vallabha' is a term of political science signifying a courtier or a spy in the king's chamber. To confirm this further, in the pratamāṅka of Mrccakaṭika, there occurs in the speech of the Vidūṣaka the identical term 'Rāja vallabha' exactly signifiying the functionary in the king's appendage.

"अनयचैतभ्यां प्रदोषवेलायामिह राजमार्गे गणिका विटाश्चेटा **राजवल्लभाश्च** पुरुषा सञ्चरन्ति"
Here 'Rājavallabha' is mentioned along with Ganika, Viṭa and Ceṭa who form the appendage of royalty. These two Sanskrit works of great antiquity make a clear reference to the functionary "Vallabha" in the king's court and furnish us the correct clue to solve the problematical significance of this important term. Dr A. S. Altekar refers to this term in chapter XIV page 289–The Administrative Organisation of the quite recent publication.—A New History of the Indian People—but seems to mean an officer connected with the village administration of the Pallava period. It now appears that the Tamil name 'Vaḷḷuvan' occurring in the Nighaṇṭus is really this identical Samskrita name adopted as a tadbhava in the Tamil language and the original word had its use from the third century B.C. My finding of this word and its use in a very ancient work of political science and an ancient Sanskrit drama startled me and I was satisfied that the mere suppositions of those critics received hereby authentic support and tangible proof from grand works.

Sendan Divākaram—the oldest Tamil lexicon, in mentioning several names of the kings of the Tamil land and other officers of the

state in the order of precedence thus-Ko-c-Cēran, Ko-c-Cōlan, Ko-p-Pāṇḍian, Calukku-vendar, Kurunilamannar, mantrins, tantrins, karumattalaivar, military chiefs, retinues etc, places the name 'Vaḷḷuvan' between the Amātyas and the military chiefs thereby indicating an honourable status to his office. And the Pingala Nighaṇṭu too enumerates these names in the same order of precedence. Considering all these we are constrained to cast off the discredited tradition about Tiruvaḷḷuvar's birth and breeding and conclude that he was a respectable functionary of the state; and it now remains for us to determine the other facts of his life.

The one question that naturally crops up now is, if, as we find, Tiruvaḷḷuvar was a functionary of the state, where, when and which king did he serve? To answer these questions we have to look into the past history of the Toṇḍaimaṇḍalam of the Tamil country—the land of Tiruvaḷḷuvar's nativity, known otherwise to the Sanskritists as the Drāviḍades^ beyond the Dakṣiṇāpatha. The earliest Sangam literature, at best historic, points out that Karikālacōla—the earliest of the Cōla sovereigns held sway over the extreme northern bounds of the Tamil land after subduing the aborigines and in that early period a potentate by name Toṇḍaimān Ilamtiraiyan ruled as his contemporary that territory with Kacci–the modern Conjeevaram as the seat of his kingdom. That literature also shows that unlike the other royal dynasties of the Cēras, Cōlas and the Pāṇḍyas for whom a pedigree may be worked up, the Tamil Toṇḍaimān rule broke off abruptly with him as the only king of that dynasty, thereby indicating that a catastrophe had come over to it by foreign incursions. The Toṇḍaimān Ilam Tiraiyan's encounter with his enemies who were probably northerners and his prosperous reign during that period vividly described in the Sangam classic poem-Perumbāṇārruppaḍai may be recalled here.

The reader of this article may also have here an authentic statement of a great historian in support of this historicity. Professor. K. A. Nilakantha Sastri, M. A. had written about Toṇḍaimān Iḷamtiraiyan in the chapter XII "South India"—of the very recent publication "A New History of the Indian People" thus, which may be looked into with benefit.

"Toṇḍaiman Ilamtiraiyan who ruled in Kāñchipuram must have been a younger contemporary of Karikāla who reached eminence after the death of the great Chola monarch; for not only does he not figure among the enemies of Karikāla, but he is clearly said to have

commanded the respect of the three crowned kings of the Tamil land. He was doubtless an independent ruler and there is no support for the view often put forward that he was a grandson of Karikāla or a viceroy appointed to rule Kāñchi after Karikāla's conquest of that city. Ilamtiraiyan is said to have been born in the line of Vishṇu in the family given by the waves of the sea (tirai) and hence called Tiraiyan ; the family had also the name of Toṇḍaiyar and were noted for their prowess in war and success in the storming of enemy fortress. Ilamtiraiyan's sceptre shunned evil and scrupulously followed the path of Dharma. The name Toṇḍai then applied both to the ruling dynasty and the country, exactly like Chola, Chēra and Pāndya ; but toṇḍai is also the name of a creeper (Capparis horrida), and to this fact must be traced the name of Pallava (sprout) of the rulers of Toṇḍaimaṇḍalam in later times and the legend recorded by the commentator Naccinārkkiniyar that the child born of a liaison between a Chola prince and a Nāga maiden was flloated on the sea with a twig of the Toṇḍai tied to him for identification in accordance with the prior understanding between the lovers-- a case of euhemerism accounting at once for the names Tiraiyan and Toṇḍaiyar. What the relation was, if any, between the Tiraiyan, Toṇḍaiyar and the Pallavas and what the interval was between the two lines of rulers of Kāñchi, can hardly be determined at present.

Ilamtiraiyan thus stands alone as we know nothing of his predecesssors or successors of the Toṇḍaimān line from any source. He is counted among the poets of the Sangam age like many another prince and patron of the poets in that period."

And it is now known through copper plate records that a clan of the Āndhrabhṛityas of the north came to the Tamil Toṇḍaimaṇḍalam, settled as conquerors, held power at Kacci and grew in importance as the Pallava-Toṇḍaiyar kings for many centuries. These copper plates also show that the kings of this line, establishing a powerful state at Kāñchi, introduced the Aryan lines of administration modelled on Kauṭalian Artha Sāstra, performed Vedic sacrifices, spread Aryan ideas and pushed on agriculture in this part of the country. The ancient Sanskrit literature shows that Kacci was a great seat of Sanskrit learning in the Drāviḍadesa in the early centuries of the Christian era. The Pallavas then made inroads into the Cōla territory in the south up to the Tiruccirāppalli district and entirely eclipsed them. But the extreme southern Pāṇḍyan kingdom was left untouched where flourished the ancient Tamil culture and civilization.

Bearing in our mind this phase of history as our background if we consider the fact of Tiruvaḷḷuvar's birth at Mylapore in the Toṇḍaimaṇḍalam, his influential friendship with Elela Singan—a merchant-prince of the same locality, its proximity to the great city of Kāñchi–the famous seat of Sanskrit learning in those days, and the great achievement of that universal teacher of humanity in the fields of morals, politics, economics and kindred sciences, we will doubtless conclude that he was first a product of that great ghaṭika of Kāñchi of the early Pallava rule and later a favoured functionary at the Pallava's court itself. Born and bred up in the Tamil land, blossomed and brightened ripe in Tamil culture, nurtured also in the rich Sanskrit culture of Artha-sāstra, Ānvīkṣaki, Vārtta, Sāmkhya and Dharma, he had endeavoured to radiate his vast knowledge of the ancient lore and of the world and wrote his unsurpassed work—the immortal Kural for the betterment of his Tamil land. Since the Sanskrit ghaṭika at Kāñchi could not set its imprimatur on a Tamil composition which was alien to it in all its aspects, he had to move to Madura seeking the esteemed approval of the Tamil Academy flourishing in that great city under the royal patronage of the Tamil Pāṇḍyan kings and this is the sole reason for the exodus of our Vallabha of the Pallava country to the Pandyan territory. On arrival at the great city in the heart of the Tamil country, honoured by the great Tamil poets Kapilar, Ouvaiyar and others he was known there conspicuously by the very name of his honourable office at the Pallava court—'*Vallabha*', which in the Tamil pronounciation sounded as '*Valluva*.' And this mispronounced office name came to stay on up to the modern times as the personal name of our illustrious author. Because of his close association with the Sangam celebrities-Kapilar and Ouvaiyar whom Adigaimān honoured greatly, the later tradition in all probability chose to relate all of them reminiscently as born brothers rather than as those of a Sangam brotherhood, and corroborated his nativity at Madura itself instead of at Mylapore of Tondaimandalam thus:

> "உப்பக்கம் நோக்கி னுபகேசி தோண்மணந்தா
> னுத்தர மாமதுரைக் கச்சென்ப—இப்பக்கம்
> மாதானு பங்கி மருவு புலச்செந்நாப்
> போதார் புனற்கூடற் கச்சு".

It now becomes patent that Tiruvaḷḷuvar had a noble Tamilian birth, bloomed forth as a great literary luminary, held high connection and position, rose in the estimation of the world and was

honoured at the capital of the Tamil country for his great gift to the world of letters—the matchless Kural. Since later Sanskrit literature shows that high Amātya posts were held mostly by brahmins and Vallabha posts by brahmins of mixed birth, it seems that later day loose Sanskrit usage was mainly responsible for the mistaken view about his parentage in later centuries.

The famous commentator Vaḍakku-t-tiruvīdi-p-pillai of the 13th century A. D , in his commentary designated 'Ēḍu-muppattārāyiram' of Nammālvār's Tiruvoimoli refers to two couplets of Tirrukkural in in the course of his explanations of passages in two stanzas viz–1–4–4 and 2–1–5 and recalls Tiruvaḷḷuvar there as a Tamilian specifically by his expression "என்றானிறே தமிழனும்." Since this commentator who came in the line of great Sanskritists, prefers to call Tiruvaḷḷuvar–absolutely a Tamilian, we will naturally conclude from this that he was widely known, throughout the several earlier centuries, as a great personage in the glorious line of Tamilian authors. This gives us additional proof for his noble Tamilian descent.

With regard to the age of Tiruvalluvar, firstly we see that he sought the imprimatur of the Madura Tamil Sangam for his work-Tirukkural—which fact proves incidentally that he belonged to the Sangam age. Secondly the Sangam classics of the early centuries of the Christian era, disclose the fact that the early Pāṇḍyas, Cōlas and Cēras embraced the Aryan ideas of Vedic sacrifices under the influence of Aryan teachers and took to the performances of Yāgas in which animal slaughter was in great vogue. The early Pallava kings like Sivaskandavarman and others indulged in the performance of various Vedic sacrifices and by contact undoubtedly the non-Aryan Tamil kings too were imbued with the ideas of the attainment of heavenly bliss through the performance of Yāgas, and embraced the Aryan cult of fire worship by the slaughter of animals. The prevalence of this new cult and the resultant slaughter of animals seem to have been revolting to the high Tamilian sentiments of Tiruvaḷḷuvar and so he had vehemently recorded his dissentient note in his great book of high morals thus :

> " அவிசொரிந் தாயிரம் வேட்டலி னொன்ற
> னுயிர்செகுத் துண்ணாமை நன்று ".

This couplet registers a strong protest against a Vedic cult applauded by the Brahmins and furnishes us a clue to the moral opposition advocated by this great teacher of the Tamil land at that period. It is only the kings and brahmin priests and others of their

ilk that could perform the great Yāgas and not the common folk, and hence Tiruvaḷḷuvar's moral protest was really against them alone. From a study of the Sangam classics, one will observe that the prevalence of such Yāgas is noticed mostly during the early century of the Christian era. This fact points unmistakably to the Sangam period itself.

Thirdly, the fact that Tiruvaḷḷuvar was a friend and preceptor to Elela Singan—a merchant—prince of Mylapore whose naval activities and warfare are referred to in the Mahāwamsa of Ceylon—a reliable chronicle, affords stronger proof for fixing up his age indisputably. That chronicle places him in the early part of its recording which agrees with that period. Fourthly, we see that certain Sangam Tamil poems had incorporated significant ideas from his Kural Considering all these, I hope one will be inclined to place Tiruvaḷḷuvar in the glorious Tamil Sangam period alone discrediting the facile and futile arguments based upon the study of the usage of words and phrases, passing pretentiously by the sonorous name of Semantic studies.

Some scholars of Jaina persuvasion propound their theory that Vaḷḷuvar was no other than Elācārya or Gundagundācārya which seems to be very remote in consideration of the plausibility of the present theory of this paper. Further the historical findings prove that the activities of the Jaina Elācārya were confined to the surroundings of the Bellary district of the Andhradesa and so preclude the least probability for the acceptance of their version. Certain Tamil scholars identify him with Nāñjil Vaḷḷuvan of the Sangam classics—a military chief of the Pāṇḍyan king as well as an emissary to the Cēra king, solely on the identity of the name ' Vaḷḷuvan " This remains to be confirmed by further investigation. Thus far I have tried to put forth trustworthy literary evidences for an accurate understanding of the facts of Tiruvaḷḷuvar's life. It will not be preposterous to hold forth these conjectures almost amounting to probable facts, in the absence of recorded historical facts from lithic and copper plate documents which are generally available in South India only up to the seventh century A.D.

I may also note here that old Tamil scholars considered Gñāna-Veṭṭiyān-1500—a Tamil book on alchemy, medicine, mysticism and pseudo-philosophy as another work of Tiruvaḷḷuvar in furtherance of his former work Kural and adopted it for their medical practices. We observe that this notion is born out of the blind faith in tradition-the mediæval monster oppressing still.

I am surprised to find in the recent Tamil publication viz., 'Tamil-c-cuḍar Maṇigal' that its author still labours under the gloom of the out-dated account of Tiruvaḷḷuvar's parentage and clings to his pet but implausible theory of a very later age for this great teacher of all the humanity of this universe. In page 45 of his book Sri S. Vaiyapuri Pillai writes that Tiruvaḷḷuvar was born in the Vaḷḷuva caste and solely by reason of his birth in this community he was called Vaḷḷuvar, and in the same stretch states that such supreme attainments in education and wisdom found in one who was born in this community were seriously doubted of yore. One will be surprised to see such conflicting views held by him in the face of chastening criticism in these days.

In support of his view that Tiruvaḷḷuvar belonged to 600 A.D. he says that Sanskrit words not less than 125 in number are found in his book and listed them in a foot-note on pages 72–73 in which he has included such words of doubtful origin as அகரம், உலகு, ஏர், கொக்கு, தகர், துகில், பேய், சீர், மணி, மயில், மீன். Let me point out here only one error and inconsistency in his grounds. The very first word of the first couplet in the first chapter of the book—அகரம்—is shown as a Sanskrit word. No standard Sanskrit dictionary shows this word as such anywhere and on the other hand 'Akara' is shown there to mean "handless, maimed, exempt from tax or duty." All Sanskrit scholars affirm that அகரம் as meaning the first letter of the Sanskrit alphabet does not occur as a Sanskrit word. According to Sanskrit grammarians the Sanskrit varṇas take the suffix कार: only: see Vārthikam (3-3-108) वर्णात् कार: excepting the letter र which follows the rule रादिफः. Tamil grammars show that the letters of the Tamil alphabet take the suffixes—கரம், காரம், கான் and the word Akaram is thus formed with கரம் and is a Tamil word. Why should it be taken as an adaptation from Sanskrit–passes my comprehension. It is indeed very, very ludicrous to see that our Pillai had scrupulously picked up, அகரம், ஆதி, and உலகு as pure Sanskrit words from the very first couplet of the Kural while he grievously failed to pick up the big, booming, beatific Sanskrit word—Bhagavan occurring in that very same couplet which alas! does not find a place in his long list of 125 words prepared with very great care and attention. Perhaps he ignored it thinking it is purely Tamil!!! This is inexcusable since Sanskritists will discountenance Sri Pillai's present choice. The use of Sanskrit words or its proportion is no argument at all since Tolkappiyam sanctions it.

MANUSCRIPT NOTICES

॥ सङ्गतिसङ्ग्रहः ॥

(S. No. 4927)

Substance, palm leaf. Size, $17\frac{1}{2}'' \times 1\frac{1}{4}''$. Pages, 161. Lines 7 on a page. Character, Grantha. Condition, old In complete.

सङ्गतिसङ्ग्रहनामकोऽयं विशिष्टाद्वैतग्रन्थः रघुनाथाचार्यनामकेन केनचिद्विशिष्टाद्वैत-विदुषा विलिखितः । सचायं ग्रन्थः श्रीभगवद्रामानुजीयश्रीभाष्यमनुसृत्य सङ्ग्रहेण ब्रह्म-सूत्राणामर्थवर्णने प्रवृत्तः स्वनामानुगुणं प्रत्यधिकरणं तत्रापि प्रतिसूत्रं संगतिवर्णने ऐदं-पर्यमावहति ।

ग्रन्थतात्पर्यं (वक्तृतात्पर्यं) तदा सम्यगवबुद्ध्येत, यदा सर्वेषामपि वाक्यानां तत्तत्प्रकरणानुगुणं यथावस्थिता सङ्गतिः सम्यक् परिज्ञायते । नहीदमज्ञातपूर्वं विश्वेषां विदुषां यदेकमेव हि वाक्यं प्रकरणभेदेन मिथो भिन्नान् विरुद्धांश्चार्थान् प्रतिपादयतीति । अतोऽनेनांशेनास्यादरणीयता भवति, यत् प्रतिसूत्रं सङ्गतिसमर्पणेन बहुलमुपकरोतीति ॥

किंच

"विषयो विशयश्चैव पूर्वपक्षस्तथोत्तरम् ।
प्रयोजनं सङ्गतिश्च प्राञ्चोऽधिकरणं विदुः ॥"

इत्युक्तमधिकरणलक्षणमनतिक्रम्य—

"श्रीभाष्यदीपसारेषु सूत्रार्थो योऽनुवर्णितः ।
श्रुतप्रकाशिकायां च सारावल्यादिकेपि च ॥
पूर्वपक्षे च सिद्धान्ते ये न्यायाश्च प्रदर्शिताः ।
अभिप्रेतास्सं (गतयो) विषया विशयाश्च ये ॥
ते सर्वे सुखबोधाय सन्तोषार्थविमर्शने ।
....
....
यथामति विलिख्यन्ते रघुनाथेन सङ्ग्रहात् ॥"

इति स्वप्रतिज्ञानुगुणं पूर्वपक्षसिद्धान्तादीनपि सर्वानर्थान् श्रीभाष्य-श्रुतप्रकाशिका-धिकरण-सारावलीप्रभृतिमूलग्रन्थाविरोधेन वर्णयति । अत्र यथामातृकं कानिचन सूत्राणि उदाहरामः ।—

" 'प्रयोजनमनुद्दिश्य न मन्दोपि प्रवर्तते' इति न्यायात् अवाप्तसमस्तकामस्याप्तव्याभावेन प्रयोजनाभावात् ब्रह्मणो जगत्कारणत्वं न संभवतीति शङ्कया सङ्गतिः—

न प्रयोजनवत्त्वात् २. १-३२ ॥

ब्रह्मकारणत्वं विचाल्यं नेति संशयः । विचाल्यमिति पूर्वः पक्षः । कुतः; ब्रह्मणो जगत्सृष्ट्यादौ प्रवृत्तिः कस्मैचित् प्रयोजनाय भवितव्या । तच्च स्वस्य वा परस्य वा । नाद्यः अवाप्तसमस्तकामत्वात् । न द्वितीयः, परेषां दुःखरूपत्वेन प्रत्यक्षसिद्धत्वात् वैषम्यादिप्रसङ्गात् । अवाप्तसमस्तकामस्यापि लीलाप्रयोजनाय सोपपद्यत इति चेन्न — लीलायाः प्रयोजनरूपत्वाभावात् । अतो ब्रह्मकारणत्वं विचाल्यमिति- । —

राद्धान्तस्तु—विचित्रसृष्ट्या वैषम्यादेरन्यहेतुकत्वेन लीलार्थं प्रवृत्त्युपपत्तेः परिपूर्णकामस्य महाराजस्यैव कन्तुकादिलीलाप्रवृत्तिदर्शनाच्च केवललीलैकप्रयोजनाय जगत्कारणत्वोपपत्तेरविचाल्यमिति ॥

इदं पूर्वपक्षसूत्रम् । **न**—ब्रह्मकारणत्वं न संभवतीत्यर्थः । कुतः **प्रयोजनवत्त्वात्**—विचित्रसृष्टेरिति शेषः । अयमाशयः । अपूर्वप्रवृत्तिप्रयोजनवत्त्वव्याप्तिबलेन परिपूर्णब्रह्मणः प्रयोजनशून्यत्वेन जगदारम्भकत्वं न युज्यते इति । अत्र सिद्धान्तमाह—

लोकवत्तु लीलाकैवल्यम् ॥ २-१-३३ ॥

तुशब्दः पक्षव्यावृत्त्यर्थः । **कैवल्यम्**—केवलस्य भावः कैवल्यम् । लीलायाः कैवल्यं, लीलाकैवल्यम् । कैवल्यं नैरपेक्ष्यं । लीलायाः प्रयोजन (व)त्वेन नैरपेक्ष्यं संभवतीत्याशयः । केवलाया लीलायाः सृष्ट्यारम्भप्रयोजनत्वं संभवतीत्यर्थः । **लोकवत्**—लोकदृष्टमहाराजकन्तुकादिलीलावत् । आशिष्ठ इत्यादिगुणपरिपूर्णमहाराजकर्तृकलीलायाः स्वयं प्रयोजनत्वेन प्रसिद्धेः पूर्वपक्षोत्थानं कथम्? उच्यते । कन्तुकादिलीलारम्भे यत्नगौरवाभावात् लोके तन्मात्रप्रयोजनारम्भ उपपद्यते । जगत्सृष्टेर्महायत्नसाध्यत्वेन लीलार्थप्रवृत्तिर्नोपपद्यत इत्यधिकाशङ्कावकाशः । तत उत्थानं पूर्वपक्षस्य । परिहारस्तु लोकदृष्टकन्तुकादिलीलादिप्रवृत्तौ यत्नगौरवाभाववत् सर्वशक्तेस्सङ्कल्पमात्रसहायिनो ब्रह्मणोऽपि यत्नगौरवलेशोपि न विद्यत एव । अतोऽक्लिष्टकारित्वरूपगुणप्रतिपादनमधिकरणकृत्यमिति ॥

लीलायाः प्रयोजनत्वं समर्थितम् । इदानीं वैषम्यादिदोषप्रसङ्गः परिह्रियत इति सङ्गतिः—

वैषम्यनैर्घृण्ये न सापेक्षत्वात्तथाहि दर्शयति ॥ २-१-३४ ॥ इति.

एवं एकैकमप्यधिकरणं सर्वाङ्गपुष्कलमेव प्रतिपादितं ग्रन्थकर्त्रा । अतः श्रीभाष्याध्ययनात्पूर्वं तत्प्रकरणग्रन्थत्वेनास्याध्ययनं सुबहूपकुर्यादिति मन्तुमस्त्यवसरः ॥

अयं ग्रन्थकारः திருமழிசை इति द्रामिडभाषायां व्यवह्रियमाणे महीसारपुरे वा तत्समीपस्थिते कस्मिंश्चिदग्रहारे वा भूतपुरीप्रान्ते परप्रेष्यतां भजन्नुवासेति

"महीसारपुरायातमुनिश्रेष्ठाधिवासिते । ब्र.... रे वासं भजता दास्यजीविना ॥" इति तदीयवाक्याद्वगम्यते । गतशताब्द्यां तत्र महीसारपुरे ग्रन्थकरणपर्यन्तपाण्डित्यशालिनः अनेके विद्वांसः आसन्निति श्रूयते । तस्मादस्यापि स्थितिः प्रायः (18th A. D. or 19th A. D.) अष्टादश्यां एकोनविंश्यां वा शताब्द्यां स्यादित्यालोच्यते ॥

"सन्तोषार्थं विमृशति मुहुः सद्भिरध्यात्मविद्या" मिति प्रपन्नस्योत्तरकालयापनं यद्वर्णितं श्रीमद्वेदान्तदेशिकैः तत्स्मरन्नेवायमिमं ग्रन्थमारचयामासेति " सर्वेषां सुखबोधाय सन्तोषार्थविमर्शने" इति वाक्येन सुज्ञेयम् ।

अस्य शारीरकशास्त्राध्यापकः वाधूलवरदार्यः, तदाचार्यः वेङ्कटाचार्यः इति च ज्ञायते । अत्र गमकं—

"वाधूलान्वयराकेशं धीशमादिगुणार्णवम् ।
वेङ्कटार्यकृपापात्रं वरदार्य (महं भजे) ॥" इति

ग्रन्थारम्भस्थितं तदीयस्तुतिपद्यं, तथा अवसानस्थितं "इति श्रीवाधूलवरदगुरुलब्धवेदान्तबोधेन रघुनाथेन लिखिते सङ्गतिसंग्रहे तृतीयस्य चतुर्थः पादः ॥" इति वाक्यं च भवति ।

अस्य कोशस्यान्य आदर्शः कुत्रापि नोपलभ्यते । अस्मिन् तालकोशे तृतीयाध्यायसमाप्तिपर्यन्तमेव वर्तते । चतुर्थाध्यायः ग्रन्थकृतैव व्याख्यातो न वेति न निश्चेतुं पार्यते । ग्रन्थशैली सरलैवेति पूर्वमुदाहृतसूत्रव्याख्यानदर्शनेनैव सुज्ञेयम् । ग्रन्थारम्भावसानभागावपि किंचित्प्रदर्श्येते ।

आरम्भः—

अस्मद्गुरुपरम्पराभ्यो नमः ॥

वाधूलान्वयराकेशं धीशमादिगुणार्णवम् ।
वेङ्कटार्यकृपापात्रं वरदार्यम (हं भजे) ॥
प्रसीदन्तु ममाचार्या मनसा संस्मृतास्सदा ।
ब्रह्मसूत्रपदार्थानां लेखनोद्यतचेतसः ॥

* * * *

यथामति विलिख्यन्ते रघुनाथेन सङ्ग्रहात् ॥

शास्त्रकाण्डद्विकाध्यायपादपेटिकाधिकरणसूत्रभेदादष्टविधा सङ्गतिः ।

अवसानम्—

ननु अण्डसृष्टेः प्राक् त्रिवृत्करणाभ्युपगमेऽन्नादीनामेकैकस्य त्र्यात्मकत्वेन कथं "मन्नमापस्तेज" इति पृथग्व्यपदेशः स्यात्; अतस्तत्पूर्वं त्रिवृत्करणमेव नास्ति अतस्त्रिवृत्करणं चतुर्मुखकर्तृकमेवेति आशङ्क्या सङ्गतिः—

वैशेष्यात्तु तद्वादस्तद्वादः ॥ ११-३-४

* * * * *

विशेषत्वमत्राधिक्यरूपम् । पृथिव्याद्यंशानां त्रिवृत्कृतेषु पृथिव्यादिषु अधिक्यात् तन्निबन्धनोऽयं व्यपदेश इति न पृथिव्यादिशब्दव्यवहारविरोधः । अतस्त्रिवृत्करणमण्डसृष्ट्यर्थमेव, तत्समानकर्तृकत्वव्यपदेशात् व्यष्टिसृष्टेः परमात्मकर्तृकत्वमेवेति न ब्रह्मकर्तृकत्वं केनापि विचाल्यमिति सिद्धम् ॥

इति वाधूलवरदगुरुलब्धवेदान्तबोधेन **रघुनाथेन** लिखिते सङ्गतिसङ्ग्रहे
तृतीयस्य चतुर्थः पादः ॥
श्रीमते भगवद्रामानुजाय नमः

K. SATHAKOPACHARYA

MANUSCRIPT NOTICES.

III

ஸ்ரீ 8

கச்சிவெண்பா—உரையுடன்.

No. 7051.

Substance ;—Palm-leaf. Size $16\frac{1}{2} \times 1$ inches. Folios 50 lines 4 to 6. Character, Tamil. Condition, good. Complete.

இந்நூல், கச்சித்தலத்தின் பெருமையையும் சிவபெருமானது பெருமையையும் அழகு பெறக் கூறும் நூறு வெண்பாக்களால் அமைந்த காரணம் பற்றிக் "கச்சி வெண்பா" எனப் பெயர் பெறும். இது தொண்ணூற்றாறு வகைப் பிரபந்தங்களுள், பாட்டுடைத் தலைவனது ஊரைச் சிறப்பித்துப் பாடப்படும் "ஊர் வெண்பா" என்னும் பிரபந்தமாகும். "குடந்தை வெண்பா" "திருப்புலியூர் வெண்பா" "திருவொற்றியூர் வெண்பா" "புதுவை வெண்பா" முதலியன போல இதுவும் ஊர் வெண்பாவைச் சேர்ந்ததுவே யாம்.

இதை இயற்றிய ஆசிரியர் "விருப்பாட்சியையன்" (விரூபாட்சியையன்) என்பவர் என்பது, "ஆக்கியோன் பெயர்" என்ற தலைப்பின் கீழ்க் காணப்படுகின்ற,

"இச்சையுட னேகவிஞ ரெந்நாளுங் கொண்டாடக்
கச்சிவெண்பா நூறு கவிபுகன்றான்—மச்சவிழிச்
செல்வி யுதித்த திருப்பாற் கடற்பொருவு
கல்விவிருப் பாட்சியையன் காண்"

என்னும் இரண்டாவது வெண்பாவிலிருந்து செவ்வனே அறியப்படுகிறது. இப்பாக்களுள் அமைந்த சொற்களுக்கு வரிசையாகப் பொருளை மாத்திரம் உணர்த்துவதாகிய, புறப்பொருள் வெண்பா மாலையின் உரை போன்ற ஓருரையும் இச்சுவடியிலேயே அடங்கி இருக்கின்றது. இதன் முதற் பாவால் விநாயகர் துதியும் இரண்டாவதால் ஆக்கியோனது பெயரும் சிறப்பும் மூன்றாவது முதல் நூறாவது வரையில் நுதலிய பொருளும் கூறப்படுகின்றன.

நூலின் ஆரம்பம்.

சீர்பூத்த பாரதிக்குஞ் செய்யவட்கும் வீடளிக்குங்
கார்பூத்த தண்வயல்சூழ் கச்சியே—ஏர்பூத்த
தாமோ தானார் சுயம்புபுக ழாகமத்தைத்
தாமோ தானார் தலம்.

இதன் பொருள்—சிறப்பையுள்ள சாலோகிக்கு மிலக்குமிக்கு மோட்ச வீடளிக்கு மெனவும், பின்னு மிருவர்க்கும் வெண்டாமரை செந்தாமரையான மனையைக் கொடுக்குஞ் சலமலிந்த குளிர்ச்சியான வயல் சூழுங் கச்சியே, அழகு மலிந்த விட்டுணு பிரமன் புகழுஞ் சிவாகம மிருபத்தெட்டைத் தாமருளிச் செய்த அரனு றிருக்குந் தலங் கச்சி யென்றவாறு.

முடிவு.

வேதியரு மன்னவரும் வேளாள ருஞ்சூ(ழ்)ந்து
காதிமக னோர்தவஞ்செய் கச்சியே—போதிமன்னன்
றென்காத லிக்குத் திரிபதகைக் கன்பன்சி
வன்காத லிக்கு மனை. (99)

இதன் பொருள்—பிராமணரு மிராசரும் வேளாளருங் கூடி விசுவாமித்திரருக் கொப்பான தவஞ் செய்யும் கச்சியே, மலைக்கரசனுடைய அழகான மகளுக்குங் கங்கைக்கும் புருடனான சிவன் வாசிக்கு மனையான தலங் கச்சியே என்றவாறு. எழுதி முடிஞ்சு முற்றிற்று.

ஒவ்வொரு வெண்பாவிலும் முன்னிரண்டடிகளால் கச்சியைச் சிறப்பித்துக் கூறிப் பின்னிரண்டடிகளால் அங்கு எழுந்தருளியுள்ள சிவபெருமானைச் சிறப்பித்துக் கூறுகிறார் ஆசிரியர். பெரும்பாலும் எல்லாச் செய்யுளுக்கும் பின்னிரண்டடிகளின் முதலிருசீர்கள் மடக்காய் வருவதாலும் பிறவாற்றாலும் சிலேடையினால் பொருள் கொள்ளுதல் இதில் இன்றியமையாததாகும். அவற்றுட் சில வருமாறு—

"பொய்கைக் கரைமெய்யர் பூவாசர் மாதருவா
கைகள் படைத்திருக்குங் கச்சியே—வைகை
வழியால மேவினன் வானவர்க்காய் வாரி
வழியால மேவினன் வாழ்வு" (17)

இதன் பொருள்—குளக்கரையில் வாகை மரம், இருடியர் தவம், அரசர் வெற்றி மாலை, பெண்கள் அறத்தின் துறைகளையும் படைத்திருக்குங் கச்சியே, வைகை யாற்றின் வழியாய் நீரையேவினன், சமுத்திரத்திடமாய் வந்த விடத்தை விரும்பினனது தலங் கச்சியே யென்றவாறு.

"ஏருலவு நாவலரு மெண்ணிலா வாடவருங்
காரிகைவேட் டற்பொருந்துங் கச்சியே—பார்புகழுஞ்
சித்தன் சுயம்பு திருமா லறியாத
நித்தன் சுயம்பு நிலை" (84)

இதன் பொருள்—அழகான புலவர் காரிகை யென்னும் யாப்பிலக்கணத்தை விரும்பி நிற்பார், எண்ணிக்கை யில்லாத வாலுவர் பெண்கள் கலியாணம் பொருந்தி யிருக்குங் கச்சியே—பூமி புகழுஞ் சித்தன் பிரமன் மாலு மறியாத நித்தன் தானே தானாக வந்த நிலையான தலங் கச்சியே யென்றவாறு.

" பாருயிரைக் காப்பப் படியை யெடுத்தளந்து
காருவரி வண்ணனெப்பாங் கச்சியே—ஏரா
ரரவமணி வாகனத்த னஞ்சிரங்கண் ணென்போ
டரவமணி வாகனத்த னன்பு" (31)

இதன் பொருள்—உலகத் துயிரைக் காக்கப் படிமாக்கா லெடுத்தளந்து கொடுத்து பூமியை யெடுத்தளந்த மாலுக்கொப்பான கச்சியே, அழகான சத்தமுள்ள மணிமாலை கட்டின வாகனமான இடபமுள்ளவன் சிரசு மீன் கண் எலும்பு யாமையோடு பாம்பு மணியும் புயமுள்ளவனுக் கன்பான தலங் கச்சியே யென்றவாறு.

கச்சிப் பதியின் சிறப்புக்களிற் சில.

' வேலவனு மம்பிகையும் வேதா ளியுமகிழ்ந்தெக்
காலுந் தவமியற்றுங் கச்சியே ' (23)

குமாரனு முமையவளுங் காளியு மகிழ்ந்து எந்நாளுந் தவம் புரியும் கச்சியே.

' ஐயிலக்க ணப்பொருளை யங்கைநெல் லிக்கனிபோற்
கையிதெனக் காட்டிவைக்குங் கச்சியே.' (34)

ஐந்திலக்கணப் பொருளை யுள்ளங்கை நெல்லிக்கனிபோல ஒழுக்க மிதுவென்று காட்டுங் கச்சியே.

' வண்ணவைகுந் தங்கயிலை வந்துதங்கு மாட்சிமையாற்
கண்ணகன்ஞா லங்களிக்குங் கச்சியே.' (36)

அழகான வைகுந்தத்தலங் கயிலாயத்தல மிரண்டு மங்கிருக்கையா லந்தப் பெருமையினாலே பூமி புகழுங் கச்சியே.

' நீட்டுமுடி நாப்ப ணிலைவேரை முத்தலத்துங்
காட்டிமுத்தி செய்மாவாழ் கச்சியே.' (40)

நீண்ட தலையைத் தேவருலகத்துக்கும் நடுவை இவ்வுலகத்துக்கும் வேரை நாகருலகத்துக்குந் தெரிசனங் கொடுத்து முத்தி நல்கும் மாமரம் வாழாநின்ற கச்சியே.

' மால்வண்ண மேனிநல்லார் வந்தாட வேகவதி
கால்வண்ணம் வீசுமெழிற் கச்சியே.' (44)

பெருமையான வடிவுள்ள பெண்கள் வந்து நீராட வேகவதி வாய்க்கால் நால் வகைச் சாந்து வாசனை வீசுங் கச்சியே.

' விண்டலத்தார் மண்டலத்தார் மீனமதி யுச்சவத்தைக்
கண்டுதொழக் காதலிக்குங் கச்சியே.' (62)

தேவர் பூலோகத்தார் பங்குனி மாதத் திருவிழாவைக் கண்டு பணிய வாசை கொள்ளுங் கச்சியே.

‘நற்பறவை மீன்விலங்கு நண்பில்லா ரூர்வதற்குங்
கற்கிலர்க்கு முத்திதருங் கச்சியே.’ (91)

பட்சி மீன் மிருகம் நட்பில்லாரூருஞ்சாதி கல்லாதவராயினு மதில் வாசஞ் செய்தால் முத்தி கொடுக்குங் கச்சியே.

சிவபெருமானது பெருமைகளிற் சில.

‘தன்னே, யருண்முருகு நோக்கினா னாசைக்கின் புற்றா
னருண்முருகு நோக்கினான் ....’ (29)

தன்னடியாருக்குள்ளே திருநாட் பார்த்தானென்பவனாசைக் கின்புற்றான் கிருபையு மழகு(மு)ள்ள நேத்திரமுள்ளவன்.

‘விண்டு, சதானந்த னந்திவண்ணன் சாத்தன் பணிசச்
சிதானந்த னந்திவண்ணன் ....’ (32)

விட்ணு பிரம னந்திதேவன் வண்மையான நன்மையுள்ள வயிரவனய்யனா ரிவர்கள் பணியுஞ் சச்சிதானந்தன் அந்தி வண்ணன்.

‘வாட்டமிலா, வேகாம் பரனா ரிசைமுதுமை யெவ்வனந்தன்
நாகாம் பரனார் ....’ (40)

வாட்டமில்லாத ஏகாம்பரனார் புகழாநின்ற முதுமையும் யெவ்வனமு மிளமையும் கவுரியம்மைக்காக வுருவெடுத்தவன் யானைத்தோலாடை யணியும் பரமசிவன்.

‘பால்வண்ணத், தேக னிருக்குந் திணமற்ற தும்பணிபெண்
பாகன் ....’ (44)

பால் நிறமான தேகமுள்ள, இருக்கு வேதமும் பெருமையான மற்ற மூன்று வேதமும் பணியும் உமையவள் பாகன்.

‘விச்சுவமெய், வேடன்சே டம்பொசித்தான் வெவ்வனத்தி லன்றுதைத்த
வேடன்சே டப்பொசித்தான் ....’ (53)

விச்சுவரூபமான வேடமுள்ள மாயவனென்னு மம்பை யசைத்தான் வெவ் விதமான காட்டின் முன்னுதைத்த கண்ணப்பரெச்சிலைப் பொசித்தான்.

‘ஏதமிலா, னீண்டவருள் வேலையா னித்தியமா முத்தியன்பர்
வேண்டவருள் வேலையான் ....’ (74)

குற்றமில்லாத விசாலமான கிருபைக் கடலான நித்தியமான மோக்கம் அன்பர் கேழ்க்கக் கொடுக்கும் வேலையுளன்.

‘மாயைமுன், னாடுந்தா டூக்கினா னந்நாளி லோர்மூவர்
பாடுந்தா டூக்கினான் ....’ (70)

காளி முன்னே யாடுங்காலைத் தூக்கினான் அந்த நாளில் அப்பர் சுந்தரர் சம்பந்தர் பாடாநின்ற முயற்சியான பாடலை யுள்ளவன்.

T. A. KRISHNAMACHARYA.

REVIEWS.

YATINDRAMATADIPIKA with an English Translation, Introduction and notes, by Swāmī Ādidevānanda. Pp. XXX+212. Rs. 5/- Śrī Ramakrishna Math, Mylapore, Madras 4.

By the publication of this translation Swāmī Ādidevānanda has really rendered a very great service to such beginners in the Viśishtādvaita School of Vedānta Philosophy as are not sufficiently acquainted with Sanskrit to be able to read and understand unaided by others Yatīndramatadīpikā the only known Primer belonging to the School. The translation is "close and faithful to the original" and at the same time easy and clear. The Introduction gives a brief account of the tenets of Viśishtādvaita and so prepares the reader for going through the work. Notes are added at the end. They are copious—covering 54 pages—elucidative and full of additional information.

It is quite evident almost on every page of the work that the translator has taken great pains to correctly study and understand the fundamentals of Viśishtādvaita and to avoid mistakes and discrepancies in his translation and supplemental writings. But it is natural and unavoidable that certain flaws should occur in spite of the great care taken by the author and especially when the works are those related to such serious subjects as Philosophy. The reviewer may be permitted to point out some places which require to be revised with a view to facilitate suitable alterations in a subsequent edition of the work. The statement (on p. XVIII) that *adravya* ....is subject to change and *dravya*.........does not undergo any change" is confusing and ambiguous. To say that "*adravya* is sometimes viewed as both substance and attribute" is incorrect. ***Prabhā*** (light) is not *adravya* though it is sometimes called as ***guṇa*** (attribute). It is *dravya*. It is *guṇa* not in the sense that it is ***adravya*** like colour smell etc., but in the sense that it is always dependent on "fire." The following lines from Sri Bhāshya (*Jigñāsādhikaraṇa*) make the point very clear :—

यद्यपि प्रभा प्रभावद्द्रव्यगुणभूता तथापि तेजोद्रव्यमेव न शौक्ल्यादिवद् गुणः। स्वाश्रयादन्यत्रापि वर्तमानत्वाद्रूपवत्त्वाच्च शौक्ल्यादिधर्मवैधर्म्यात्। प्रकाशवत्त्वाच्च तेजोद्रव्यमेव नार्थान्तरम्। प्रकाशवत्त्वं च स्वस्वरूपस्यान्येषां च प्रकाशकत्वात्। अस्यास्तु गुणत्वव्यवहारो नित्यतदाश्रयत्वतच्छेषत्वनिबन्धनः।

The translation of :—

भक्तिप्रपत्तिभ्यां प्रसन्नः स एवोपायः ।
अप्राकृतदेशविशिष्टः स एव प्राप्यः । (p. 2)

is not as it should be. It should be 'He alone propitated......is the means.........He alone in the non-material realm is the goal.' अन्ये on page 31 line 1 means 'those other than that' and not "some say."

The exposition of *pilupākavāda* and *piṭharapākavāda* needs correction. Atoms are eternal for both *Vaiśeshikas* and *Naiyāyikas.* But the difference is that whereas for the former the pot as distinct from the atmos which it is made of is, when baked, destroyed, for the latter it is not so.

The original text in Sanskrit is punctuated numbered and neetly printed above on every page. It is said that it follows V. K Ramanujachariar's edition of the work. The reviewer's collation however shows that there are deviations from it. There is reason to suspect that some body not so fully competent to read proofs has unnecessarily and regrettably meddled with the text. On p. 4 instead of vibhava (a-ending) we have vibhu (u-ending)—विभ्वन्तर्यामि and मत्स्याद्यो विभवः. On page 51 (lines 6 & 7) we read

... गौरवात्, अतः ... पृथक् द्रव्यत्वेनानङ्गीकाराच्च...

Omitting altogether 'अतः' which is unnecessary and 'द्रव्यत्वेन' which is meaningless and absurd, V. K. R's edition reads

... गौरवाच्च पृथक्त्वेनानङ्गीकारात् .

The translation here however is not much affected since it appears the translator used the northern edition of the work wherein पृथक्पदार्थत्वेन is found in the place of पृथग्द्रव्यत्वेन

Except in a few such places the translation is excellent and laudable. Printing and get up are very fine and leave nothing to be desired.

D. T. TATACHARYA.

BHARATA ITIHASA SAMSHODHAKA MANDALA QUARTERLY: SPECIAL NUMBER: Pages 142+12+18; Price Rs. 5/-

This has been published on the occasion of the 11th session of the Indian History Congress held at Delhi on the 25th Dec. 1948. It gives an account of the several activities of the B. I. S. Mandala of the Maharattas, during the last 37 years and contains many interest-

ing and useful articles of Historical and Archaeological researches of the Maharattas.

The number under review begins with a short Biographical sketch of Prof. D. V. Potdar, who occupied an important place in the Mandala by his erudition, administration, research and guidance. He presided over the 11th session of the Indian History Congress, and delivered an inspiring address, which is published at the end of this number as a supplement. A brief, but very instructive, account of the B. I. S. Mandala, Poona, from 1910—1948, has been given in pages 95–127, with the photoes of the leading people, that were responsible for its uplift, together with the pictures of the Mandala buildings and its several departments. It is described how the Mandala developed from a very meagre start to a conspicuous one, with less finance, but with the sincere labours of a few great souls, who sacrified their lives for the Mandala, setting an example to the world. The Mandala is to be congratulated on its achievements.

The first article of the number under review is "Aśvamedha coins of Samudragupta" by Dr. A. S. Altekar of Benares Hindu University, in which the Doctor gives a graphic description of the coins, explaining the significance of all the details of different coins. Mr. P. K. Gode, M.A., Curator, Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona, traces back the history and the times of the 'Indian Nut-cracker' from A. D. 1300—1800, from the records of the foreigners and the Indian literature. Nut-cracking, or chewing 'tāmbūla' is a habit of the Indians from ancient times. Rao Bahadur G. S. Sardesai writes a note on the "Beginnings of British influence in Maharaṣtra" country. Mr. V. S. Bendre gives a study of various seals and stamps of the Maharastras that were preserved in the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society. In the essays on "Rambling Discussion on Moguls, Maharatas and the English," Prof. N. G. Chapekar, B.A., L.L.B., of Badlapur gives a comparative and impartial statement of the different rulers and their contribution to the Indian culture and civilization. Then Dr. V. G. Dighe, M.A., Ph.D., of Bombay narrates the growth and the history of the 'Bombay Archives.' Next, Dr. Surendra Nath Sen, Director of National Archives, New Delhi, contributes a 'note on tea'.

Mr. Y. R. Gupte, B.A., M.R.A.S. (Lond.) has contributed a fine article on the antiquities of Akola, Siddheswara temple. The scholar assigns the temple to the 15th century A. D. and states that it is devoid of elegance. Mr. C. H. Khare, Curator, B.I.S. Mandala writes a note on 12 of the thousand paintings that the Mandala collected. Dr. V. D. Rao, M.A., L.L.B. Ph.D., Prof. of History, Ramanarayana

Rena College, Bombay writes a short note on the unhistorical reference in Patna Amabja's Ājnāpatra. M. V T. Gune, M.A. describes the social and religious punishment in Maharastra country during A. D. 1300—1818. Finally Prof. D. V. Kale, M.A, Editor, 'Sahyādri' Poona, gives a sketch of the maps and charts that the Mandala possessed. These topics form the English section of the number.

The following articles have been contributed in Maharastra language. Prof. D. V. Potdar gives an account of a few conspicuous Maharastra families in Jayapur in the days of Sawai Jaysing. Mahamahopadhyaya Principal V V. Mirashi discusses the birth place of Gunāḍhya, the author of Bṛhatkathā and locates it at Supratiṣṭhā of Hinganghat Dt. in C. P., as against the traditional place of Paithae. The section contains two more articles.

S. R. S.

TOLKAPPIAM—PORULATIKARAM—Translated into English Vol I Parts I and II by E. S. Varadaraja Iyer, B.A, Lecturer, Tamil Research Department, Annamalai University, Annamalainagar, S. India.

Tolkāppiam is the oldest extant grammar in Tamil literature, and barring its first two books which treat of Orthography and Etymology, the third book Porulatikāram may be considered to deal mostly about the sociology of the whole of the Dravidian India, and as such scholars—Tamilian and non-Tamilian—will be greatly interested in getting an insight into its contents for a rational understanding of the ancient Dravidian civilization. This section of the great work had till now been the sole possession of the Tamil scholar, and now Sri E. S. Varadaraja Iyer of the Annamalai University has done a signal service to the all-scholar-world in providing them with an English translation of it for their curious study, close scrutiny and chastening criticism for a brightened history of the ancient Tamils. The chapters Akattiṇai Iyal, and Kalaviyal in the first volume Karpiyal and Poruliyal in the second volume have now been presented to the public to have a glimpse into the subjective side of life first. Although the author states in his preface that this is the first complete translation of Porulatikāram, one finds that it is neither a faithful nor a free translation of the work proper but that he has fairly furnished a fine English garb to the whole material of this section in an attractive way. In the presentation of the textual matter, his narration of the themes–the Administration, Customs and Beliefs, and courtezans, interposes and helps as good expositions of the

ancient phases of life in the Tamil country. The translation of the classical Sangam poems cited by the commentators helps a prying and plying reader to discover to an appreciable extent, the inner view of the things past and the sublime beauties of classical Tamil poetry. The first volume sadly lacks the transliteration of all the Sūtrams although an after-thought had provided it in the second volume. Such printing mistakes as appear in some of the original Sūtrams on pages 34, 46, 79, 287 and 358 might have been avoided if proper care had been exercised. The get up of the second volume and the indexes furnished in it demonstrate a discernible improvement. It is hoped that the author will pursue his purposeful work to its praiseworthy end and earn the gratitute of the all-scholar-world.

T. P. PALANIAPPA PILLAI.

LINGAYAT MOVEMENT: A SOCIAL REVOLUTION IN KARNATAKA. by S. M. Hunashal; with a Foreward by Dr. C. R. Reddy. (Jagadguru Murusavir Math Publication No. 12., Karnataka Sahitya Mandira, Dharwar pp. XXI+261. 1947. Rs 5/–or 10s)

Saivism as one of the important branches of Indian Philosophy with *Bhakti* as its guiding factor flourished with minor differences from the earlier times with exponents in the north as well as in the south of India. Saiva siddhānta first took shape in the Tamil country, being influenced by Kashmir and Gauda Śaivism. It was revived in the Kannada country by a band of inspired seekers after truth in the 12th. century, with Sri Basaveswara, the minister of the Kalachuri king Bijjala as the chief promoter of Vīraṣaivism, as became known to later generations.

An examination of the metaphysics and theology of Lingayatism suggests a close resemblance to the Pāśupata sect mentioned in the Mahābhārata. The Lingayat is a staunch believer in the existence of a supreme power in the universe, identified with Śiva. In Lingayatism caste and sex distinctions are obliterated and spiritual progress is not hindered by accidents of caste or birth or sex. Religious life is not divorced from family life and society. To work and to serve is an aspect of religious life, and there is no separate heaven or hell. Realisation is a process, a becoming, union being attained here and now.

A study of the several aspects of Lingayata Movement suggests the religion to be a rival to and a revolt from the Hindu practices of the time. The leader of this progressive, social upheaval was

Basaveswara who lived in the 12 th. cent. A. D. The first four chapters of the book under review have nothing to say about Basaveswara except a few sentences at the end of the second. Basaveswara in his life lived the practical side of the religion he preached and laid an example to others to follow as his *vacanas* reveal. Sri Basaveswara was a prophet not well honoured in his own day and preached in the simple colloquial language and discountenanced idol worship. Long prior to the advent of Basaveswara temple building and image worship had attained a high degree of perfection in the land. Unfortunately his revolt was not syste matically organised and so did not prove much of a success. Hinduism, against which this revolt raised its head, was able to re-assert itself soon after. For, Hinduism was and is an all-embracing and too tolerant a religion, representing every phase of life and thought in the land.

The special characteristics distinguishing from sister Indian religions such as, Jainism, Buddhisun Vaishnavism etc., as also from Islam, Sikhism, and Christianity are noted. The author passionately pleads for Basaveswara's principles which he asserts can save India now. We do feel after going through the book that Lingayatism firmly blends together man's spiritual and social lives and inculcates the art of right living, The index at the end adds to the value of the work and the price of the book is rather prohibitive.

N. SUBRAMANIA SASTRI

---

1. భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము :—

రచయిత : శ్రీ నిర్వికల్పానందస్వామి. ప్రకాశకులు : సాధన గ్రంథ మండలి, తెనాలి. వెల రూ. 2—0—0.

ఈ గ్రంథము తత్త్వనిర్ణాయకములగు షడ్దర్శనముల సారసంగ్రహము. సంస్కృతమున నున్న నీదర్శనశాస్త్రముల జీర్ణించుకొని శ్రీనిర్వికల్పానంద స్వామిగారు తెనుగున విషయానుగుణమగు చక్కనిశైలిని రచించిరి. 'భిన్న రుచిర్హి లోకః' అన్నట్లు పరమర్షులు పరతత్త్వమును వారి వారి యంతర్దృష్టి నీక్షించి యా యా దర్శనముల వెలువరించిరి. ఆదర్శనములు నానారూపములుగ నున్నను వాని పరమలక్ష్యము ఏనామమున వ్యవహరింపఁబడినను, ఆనందమయ మగు మోక్షమే. Unity in diversity అన్నట్లు ఆభరణము లనేకరీతుల

నున్నను నవి స్వర్ణవికారములే యని గ్రహించు విధముగ నానాత్వమున నేకత్వ మును గమనించుటయే భారతీయ తత్త్వసారము.

న్యాయవైశేషికములు ఈశ్వరాస్తిత్వమును నిరూపించుచుఁ దత్ప్రోదన వలననే తత్త్వజ్ఞానసిద్ధి యనియు, (తద్వారా మోక్షమనియు) దెల్పుచున్నవి. సాంఖ్య దర్శనము ఈశ్వరాస్తిత్వమును వచింపకున్నను జీవుడు శుద్ధముక్త స్వభావుడై శరీరత్యాగమున ముక్తి ననుభవించు ననుచున్నది. యోగము 'క్లేశ కర్మవిపాకాశయై రపరామృష్టః పురుష విశేష ఈశ్వరః'; 'తత్ర నిరతిశయం సార్వజ్ఞ్యబీజం' అని ఈశ్వరాస్తిత్వమును గురించినను యోగాదులవలన దుఃఖ నివృత్తిద్వారా జీవుడు కైవల్యమందునని మోక్ష పర్యాయమగు కైవల్యమును నుడువుచున్నది. పూర్వమీమాంస కర్మల చరమలక్ష్యము బ్రహ్మలోకమని ముక్త్య పరస్థితి బ్రహ్మభావమని వచించుచున్నది. ఇక నుత్తర మీమాంస యందలి మతత్రయ సంప్రదాయములును జగజ్జీవేశ్వరుల తత్త్వముల దెల్పుచు తుదకు మోక్షమును నిర్వచించుచున్నవి. ఈ గ్రంథమున స్వామిగారు పై సంప్ర దాయములన్నల్ల సుబోధమగు చక్కని తెన్గు రచనల సాగించి సత్యానుభూతికి తీవ్రమగు అన్వేషణము, సాధనయు ప్రయోజకములనియు, వాగ్వితండములు నిష్ప్రయోజకములనియు నొక్కి వక్కాణించిరి.

ఇట్టి గహనవిషయముల కరతలామలకముగ నాంధ్రమున ప్రకటించి జిజ్ఞాసులకెంతో యుపయోగపడు నీ గ్రంథ మాంధ్రవాఙ్మయమున కొక యలం కారము. ఇట్టి కృతికుసుమముల మఱికొన్నిటిని ప్రసాదించి వీ రాంధ్రభాషా యోష నారాధింతురుగాక.

2. సారస్వత పుష్పమంజరి:—

సంపాదకుడు: శ్రీ A. V. శాస్త్రి. ఇదియొక తెలుగు సారస్వత చాతుర్మాసిక పత్రిక. విరోధి వత్సర వసంత ప్రత్యేక సంచిక. చందా వివర ములును, కార్యస్థాన విషయమును తెలియుటలేదు.

ఇందలి నాల్గుశీర్షికల రచనలు బాగున్నవి. పద్యములు హృద్యములు. శ్రీ అకొండి వ్యాసశాస్త్రిగారి 'భారత నవనీతము' అను గ్రంథరాజమును వెలుగునకుఁ దేఁదలంచి ముద్రణవ్యయమునకై ద్రవ్యసహాయము నపేక్షించు

చున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఆంధ్రాభిమానులు నవనీతప్రాయమగు నాభారత నవనీతమును ముద్రణగావింప భూరివిరాళముల నొసంగి సంపాదకుల కృషికి ప్రోత్సాహ మొసంగుదురు గాక. మచ్చునకుఁగొన్ని ఘట్టము లాగ్రంథము నుండి ప్రకటించిన బాగుగానుండును.

3. చిన్నమాంబాంధ్రముద్రాలేఖని. (తెలుగు టైపు రైటరు)

పుష్కర సంచిక (ద్వాదశవర్షోత్సవ వర్ధంతి సంచిక). A. V. శాస్త్రి గారిచే ప్రకటితము.

ఇది పై ముద్రాలేఖినిని గురించిన ప్రశంసాపత్రముల సంపుటి. దైనందిన వ్యవహారమునకు కార్యాలయములందత్యంతముపయోగపడగలదు. పిఠాపురము కుమారరాజాగారగు శ్రీ R. V. M. సూర్యారావు బహద్దరుగారు తమ తల్లిగారైన చిన్నమాంబా మహారాజ్ఞిగారి స్మారక చిహ్నముగ నామె పేర నీ ముద్రాలేఖనీ యంత్రము నాంధ్రావని కొసగి యాంధ్రభాషకు మహోపకార మొనర్చిరి. ఈ యంత్రముల యావశ్యకతను గుఱించి కార్యాలయము లాంధ్రమున వ్యవహారము నడుపు సందర్భమున వీనిమూలమున నడుపుచు వారి కృషిని ప్రోత్సహింతురు గాక.

P. Balakrishnamurti.

ANNALS.

The Hon'ble O. P. Ramaswami Reddiar, Premier of Madras paid a visit to the Institute and the Oriental College on 7th March 1949. He was taken round the Institute by Sri P. V. Ramanujaswami, M.A., Director and Ex-Officio Principal of the College. The Premier evinced great interest in the work of the Research Department and said that the Provincial Government would be very glad to help the Institute on its publication side if the Institute was prepared to publish some works selected by the Government. An Address was presented to him on behalf of the Tamil Branch of the college Literary Association in which he was requested to promote the Tamil studies. The Premier in his reply exhorted the students to discard provincialism and consider themselves to be Indians and work for the elevation of the nation as a whole. With a vote of thanks presented by Sri K. S. Viswanatha Sastri, Professor and Head of the Department of Tamil in the college the meeting came to a close. Earlier the Premier laid the foundation stone of the new buildings of the Sri Venkateswara First Grade College.

In the afternoon on the same day the Sixty-fourth Annual Day and Prize distribution of the S. V. O. College was celebrated in the Lecture Hall of the Institute under the Presidentship of Sri S. Ramaswami Naidu, Mayor of Madras. The function was attended by the President and Members of the Tirumalai-Tirupati Devasthanams Committee Sri P. V. Ramanujaswami, M.A., Principal of the college read the Annual Report. The Principal in his report stated that the college was recognised that year for imparting instruction in Sanskrit and Telugu as co-ordinate languages for the Vidwan Examination, that the strength of the college during the year was 169 and that the results of the University Examinations were very satisfactory, being cent per cent in six out of the nine Examinations and that one of the First class students in Telugu Vidwan Final Examination secured the University Gold Medal, and that the expenditure on the college during the year amounted to Rs. 58,000 in round figures including the cost of free-boarding. The President then distributed the prizes to the students of the college. Sri T. Veeraraghavachari, Professor and Head of the Department of Nyaya in the college, Sri V. Prabhakara Sastry, Reader in Telugu in the Institute and Sri T. P. Palaniappa Pillai, Reader in Tamil then addressed the students in Sanskrit, Telugu and Tamil respectively. The President in his eloquent closing speech congratulated the staff

and students of the college on the excellent results produced and advised the students to discard separatist tendencies and imbibe all that was good in the literature of every language. Sanskrit, Telugu, Tamil and Hindi were being taught in the college, he said, and every student must avail himself of the golden opportunity offered to him in the college to know all that was taught in the other languages without hatred or jealousy. With a hearty vote of thanks to the President by Sri T. K. Gopalaswami Aiyangar, M.A, Lecturer in Philology in the college, the function came to a close.

* * * * * * * *

Tallapaka Annamacharyulu was the first and greatest Composer of songs in the Telugu language. He flourished in the early part of the 15th Century A. D He composed several thousands of songs on Sri Venkateswara of Tirupati. They are all engraved on copper plates along with some of his other works. There are more than 2,000 such engraved Copper plates in the possession of the Devasthanam. They were recently transferred to the Oriental Institute and are now found preserved there. The publication of those songs has been included in the scheme of research work of the Institute. Already one volume has been published and another is in the Press. There are besides a large number of inscribed plates of songs in the Sri Narasimhaswami Temple at Ahobalam. A few have been recently brought here. Those songs too are by the same composer. The circumstances under which some plates went to Ahobalam are not clear. As Annamacharyulu spent a great part of his life at Tirupati and as a large number of the engraved plates af songs were found deposited in the Temple at Tirupati, the Managing Committee of the Devasthanam, at the instance of the President Sri K. Venkataswami Naidu. B.A., B.L., M L C. decided to commemorate the memory of the greatest composer of the Telugu language by a suitable festival under the auspices of this Institute. The Annamacharyulu Day was therefore conducted on the 2nd April 1949 and the following two days in a specially erected and decorated Pandal in the site dedicated to Sri Thyagaraja. Distinguished musicians were invited from different parts of the Telugu country to take part in the celebrations and sing the songs of Annamacharyulu The Hon'ble Sri P. V. Rajamannar, B.A., B.L., Chief Justice of the High Court of Madras inaugurated the celebrations. Sri K. Venkataswami Naidu B.A., B.L., M.L.C., President of the T. T. Devasthanams Committee welcomed the Chief Justice. Sri R B. Ramakrishna Raju, B.A.,B.L., M.L.C, President, of the Legislative Council, unveiled the portrait of Sri Annamacharyulu. Saṅgīta Kalanidhi Sri Dwāram Venkataswami Naidu

Principal, Maharajah's Music College, Vizianagaram, Sri Chittoor Subrahmanyam Pillai, Professor of Music, Annamalai University, Sri R. Ananta Krishna Sarma of Mysore University were among the distinguished Musicians who took part in the celebrations. The proceedings of the celebration will be published separately under the auspices of the Institute. The Andhras must be very grateful to the Tirumalai-Tirupati Devasthanams Committee, and especially to its President, Sri K. Venkataswami Naidu B.A., B.L., M.L.C., for celebrating in a fitting manner the festival of the greatest Andhra Composer.

* * * * * * * *

The undue stress laid on the material side of the life of the individual in the modern system of Education is mainly responsible for the slow deterioration in recent years in the ethical and religious consciousness of the students of schools and colleges. To add to this religious and moral instruction in the Schools has been relegated to an unimportant place and has been gradually given up under the stress of alien Government. It is now being realised little by little that unless the system of education is given a religious background, the nation may eventually be faced with a major catastrophe which will be unavoidable. As being responsible for the management of the greatest religious institution in our country, the Devasthanams Committee, on the advice of the Advisery council of the Institute, thought it wise to impart religious instruction to teachers working in the High Schools under the management of the Devasthanam and others so that the teachers may cultivate and give a religious and moral tinge to their teaching. The Committee has therefore decided to conduct a School of Hindu Religion for 5 weeks during the Summer of 1949 under the auspices of the Oriental Institute and authorised the Director, Sri P. V. Ramanujaswami M.A, to organise and conduct it at Tirumalai. It has been decided to invite distinguished scholars to deliver lectures on various topics fixed by the Advisory council and to grant each student of the School a stipend of Rs. 50/- for the whole course. The Director has therefore organised the School and conducted it from the 2nd May to 4th June 1949 The School was inaugurated by the Commissioner, Sri B. Veeraswamy Naidu B.A., on the former date and Valedictory address was delivered by him on the latter day. The management has provided free quarters to the Lecturers and students of the School during their stay at Tirumalai. A report of the School and some of the lectures delivered in it will be published shortly under the auspices of the Institute. The school of Religion is one of the first of its kind in our country and the Managing Committee of the Devasthanams in

general and the President, Sri K. Venkataswami Naidu B.A., B.L., M.L.C., in particular has done a notable service in the cause of our healthy national life and deserves the gratitude of the Hindu Community.

* * * * * * * *

We have received the following sorrowful news from Sri Badri Sinha of Suva, Fji Is., for publication.

शोक समाचार

यह दुःख के साथ सुना जायगा कि फीजी निवासी श्री बद्रीसिंह जी के पुत्र का देहान्त सूवा अस्पताल में ता० १३ फरवरी, १९४९ को हो गया।

और ता० १ मार्च को श्रीमती बद्रीसिंह जी की देहान्त होगया। आप अपने पीछे एक भारी परिवार को रोते विलावते छोड गई है। ईश्वर से प्रार्थना है कि मृत्यु आत्मा को सद्‌गति दे तथा परिवार को धैर्य प्रदान करें।

एक दुखित परिवार

ADDITIONS TO THE LIBRARY

Sri Venkateswara Oriental Institute acknowledges with thanks the receipt of the following books and periodicals since the last notice in the Journal of S. V. O. I. Vol. IX. No. 2.

BOOKS—ENGLISH

1. Inorganic Evolution-and the structure of the Atom and its Message of Peace— by V. Subba Rao. Tenali. 1949.
2. Lingayat Movement—A social Revolution in Karnataka—by S. M. Hunashal. Jagatguru Murusavir Math Publication. Dharwar. 1947.
3. Progress of Kannada Research in Bombay Province—from 1941—1946. By. R. S. Panchamukhi. Kannada Research Institute. Dharwar. 1948.
4. Epigraphica Indica—Vol. XXV. Pt. VIII. by N. P. Chakravarti 1940—1949. New-Delhi.
5. Essentials of Hinduism—by Prof. P. N. Srinivasachari. Madras.
6. Gujarati—English Dictionary. Vols I+II. by B. N. Mehta and B. B. Mehta.
7. Marathi—English Dictionary. by Sridhar Ganesh.
8. Practical Sanskrit—English Dictionary. by V. S. Apte. 3rd. edn.
9. History of classical Sanskrit Literature—by M. Krishnamachari.
10. Conference of the Orientalist—including—Musuems and Archæology Conference held at Simla. July. 1911.
11. Inscriptions of Krishnadeva Raya's Times. T. T. D. Inscriptrions. Vol. III.

SANSKRIT

12. Śatakatrayādi Subhāṣita Saṅgraha of Bhartṛhari. Ed. by Damodar Dharmananda Kosamba. Bharatiya Vidyabhavan Series. Bombay. 1948.
13. Ānanda Ranga Vijaya Campu of Srinivasa Kavi Ed. by Dr. V. Raghavan. Palaniappa Brothers. Trichy. 1948.

14. Mahābhāṣya of Patañjali with commentary Pradīpa of Kaiyata and Mahābhāṣya–Pradīpodyotana by Annambhatta. (Āhnikas 1st. to 4th.) Ed. by the late P. P. S. Sastri and Introd. by T. Chandrasekharan, Curator, Govt. Oriental Mss. Library, Madras. 1948.
15. Uttarakhaṇḍa-yātra-by Sivaprasaḍa Bhattacharya. Calcutta.
16. Sri Śrinivasa—Karnāmṛtam by Siddhanti Subrahmanya Kavi.

TELUGU

17. Āndhra—vedamulu: Rg-Veda. Vol. I. Tr. by B. Mallya Sastri.
18. Āndhravedamulu: Kṛṣṇa-yajurvedam. Tr. by Kṛṣṇamurti Sastri. Ed. by B. Mallayya Sastri.
19. Āndhravedamulu: Sāmavedam. Ed. and Tr. by Mallayya Sastri.
20. Bhāratīyatattvaśastram Pt. 1. by Nirvikalpananda swami
21. Dārasuko—by Satyanarayana Sarma.
22. Annamācārya—caritram—Ed. by V. Prabhakara Sastri. Tirupati.

KANNADA

23. Venkaṭācala Māhātmyam—by Ramanuja Iyengar.
24. Islam–samskṛti–by Muhammad Abbas Sushstri. University of Mysore.

HINDI

25. Venkatācala Māhātmya—Bhāvacitrāvali.

PERIODICALS

1. Adyar Library Bulletin: Brahma-vidyā Vol. XII. Pt. 4., Vol. XIII. Pts 1, 2.
2. Annals of Bhandarkar Oriental Research Institute. Vol. XVIII. Pts. 3-4.
3. Aryan Path. Vol. XX. Pts. 1-6.
4. Bharatiya—Vidya. Vol VIII, nos. 11-12.
5. Bulletin of Govt. Oriental Mss. Library. Vol. I. No. 2.
6. Bulletin of the Deccan college Research Institute. Vol. VIII, Pts. 3-4.
7. Bulletin of the Musuem of Fine Arts. Nos. 266, 267.
8. Divine Life. Vol. XI. Nos. 1-6.
9. Indian Historical Quarterly. Vol. XXIV, Pts 2, 3, 4.
10. Indian P. E. N. Vol. XIX, Nos 1 6.
11. Islamia College Magazine.
12. Jaina Antiquary. Vol. XIV, No 2; XV, No. 1.
13. Jaina Gazette. XLI. Nos. 10-12.
14. Journal of Andhra Historical Research Society Vol. XVI, Pts. 1-4.
15. Journal of Ganganath Jha Research Institute. Vol. V., Nos. 2, 3, 4.
16. Journal of Indian History. Vol. XXVII, No. 1.
17. Journal of Mysore University. Vol. IX. No. 2.
18. Journal of Royal Asiatic Society of Bengal. Annual No.
19. Journal of Oriental Research Madras. Vol. XVI. Pt. 4; XVII, Pt. I.
20. Journal of Tanjore Saraswati Mahal Library. Vol. VI. No. 2.
21. Journal of Mythic Society, Quarterly. Vol. 38. Nos. 3. 4.
22. Journal of Rama Varma Research Institute. Vol. XV. Pts. 1-4
23. Kalpaka. XL. Nos. 1, 2.
24. Library of Congress Quarterly. Vol. V. Nos. 2, 3, 4.
25. Mahabodhi. Vol. 57. Nos. 1-5.
26. Philosophical Quarterly. Vol. XXI. No. 4.
27. U. S. Quarterly Journal of Book-list. Vol. IV. Nos. 3, 4.

28. Today. Nos. 16, 17, 18.
29. Vedanta–Kesari. Vol. XXXV. Nos. 9-12; XXXVI. Nos. 1, 2.

SANSKRIT

30. Udyāna—patrikā—Vol. XXII. Nos. 3-6.
31. Sanskrit Sahitya Parishat Patrikā. Vol. XXXI. Nso. 9-12. XXXII. Nos. 1. 2.
32. Vaidikamanohara. Nos. 43, 44, 45.
33. Brahma—Vidya; Journal of Advaita Sabha. Vol. I. Pt. 1.
34. Maharaja Samskṛta Pathasala Patrika, Mysore. Vol. XXIV. Pts. 1-2.
35. Manohara. Vol. I. Pts. 1, 2.

TELUGU

36. Āndhra Sahitya-parishat Patrikā. Vol. 36. Pts. 1-3.
37. Āndhramahilā. Vol. V. Nos. 10, 11, 12.
38. Rāmānuja Patrika.
39. Yuga-dharma. Vol. I. Nos. 5 to 10.
40. Bhaktinivedana. Vol. I. Nos. 1, 2.

TAMIL

41. Kalaimagal. Nos. 205-210. 6. Isses.
42. Sen Tamil. Vol 45. Nos 7+8; 9+10.
43. Tamil Pozil. Vol. 24. Nos. 7, to 12.
44. Swadesa-mitran. Vol. XIX. Nos. 48, to 52; Vol. XX. Nos. 1 to 21.
45. Gurukulam. Vol. II. Nos. 1 to 4.

KANNADA

46. Adhyatma-prakasa. Vol. XVIII. Nos. 3, 18.
47. Kannada Nudi—Weekly.
48. Prabuddha—Karnataka. Vol. 30. Pts. 2, 3.

HINDI

49. Jaina—Satya—Prakasa. Vol. XIV. Nos. 3-8
50. Nagari Pracharini Sabha Patrikā. Vol. 43. Pts. 1, 2.

MARATHI.

51. Bharata Itihasa Samsodhana Mandala Quarterly. Vol. 29. Nos. 3-4.

श्रीः

श्री श्रीनिवासपरब्रह्मणे नमः

श्री गुरुभ्यो नमः

उत्तमूर्. ति. वीरराघवाचार्य विरचित-

वैशेषिकरसायन सहितं वैशेषिकदर्शनम्

कणादमुनिप्रणीतम्

अथ षष्ठोऽध्यायः

अथ वैदिकं कर्म। तच्च योगप्रवृत्तं प्रति यमनियमात्मना द्वेधा विभज्योच्यते। अहिंसासत्यास्तेयब्रह्मचर्यापरिग्रहाः यमाः। शौचसंतोषतपःस्वाध्यायेश्वरप्रणिधानानि नियमाः। अत्र प्रायो यमनिरूपणं प्रथमाह्निके करिष्यन् वैदिकस्य कर्मणो वेदप्रामाण्यायत्तानुष्ठानकतया सर्वोपोद्धातरूपेण वेदप्रामाण्यं कतिभिश्चन सूत्रैः स्थापयति—

१. बुद्धिपूर्वा वाक्यकृतिर्वेदे॥ (२२९)

अयमाशयः—नित्यत्वात् निर्दोषत्वाच्च वेदः प्रमाणमिति मीमांसकाः। तत्र नित्यत्वं प्रामाण्यं प्रति न साक्षात् प्रयोजकम्। नित्यत्वादप्रमाणमिति वा किं नोच्येत? न च प्रत्यक्षादिषु प्रामाण्यं नित्यत्वाधीनं दृष्टम्। अतः, 'निर्दोषत्वात् प्रामाण्यम्; निर्दोषत्वञ्च नित्यत्वात् पौरुषेयत्वाभावात् पुरुषदोषाधीनत्वप्रसक्त्यभावात् सिद्धम्' इति वक्तव्यम्। तत्र लौकिकाप्तवाक्यानामिव वेदवाक्यानामप्यनित्यत्वे सत्येव निर्दोषत्वोपपादनसंभवे अत्यन्तादृष्ट-नित्यत्वकल्पनया तत्समर्थनप्रयासो व्यर्थः। किञ्च वक्तृपुरुषगुणवत्तायत्तमेव वचनप्रामाण्यं लोकदृष्टमिति दोषाभावमात्रेण प्रामाण्यमपि न क्लृप्तम्। घुणाक्षरवाक्यादौ प्रामाण्याभावात्। अतः वेदवाक्यानि बुद्धिमत्कृतानि प्रमाणवाक्यत्वात् लौकिकप्रमाणवाक्यवदिति पौरुषेयत्वानु-मानेन प्रामाण्यं समर्थनीयम्। अत्र साध्या बुद्धिश्च वाक्यार्थविषयकयथार्थज्ञानमिति। नन्विदमनुमानं वेदे प्रमाणत्वसिध्द्यनन्तरमेवावतरेत्, अन्यथा स्वरूपासिद्धेः। न च प्रमाणत्व-रूपविशेषणत्यागेन वाक्यत्वमात्रं हेतुरुच्यतामिति वाच्यम्-अप्रमाणशब्दसमुदायसाधारण्येन हेतुकथने तावता वक्तृयथार्थज्ञानरूपविवक्षितगुणसिध्द्ययोगात्। एवञ्च प्रमाणत्वं प्रागेव निर्धार्यम्। कथं निर्धार्येत इति चेत्—वेदः प्रमाणं महाजनपरिगृहीतत्वादित्यनुमानेन।

एवञ्च सिद्धे प्रामाण्ये बुद्धिपूर्वत्वानुमानं किमर्थं क्रियत इति चेन्न—महाजनपरिगृहीतत्वं हि प्रामाण्यस्य स्थितस्य ज्ञापकम्, न तु कारकम्। प्रामाण्यमेव कथं निष्पन्नमिति तत्कारकाकांक्षायां बुद्धिमत्पुरुषकृतत्वाद्वाक्यस्य तत्प्रामाण्यं तद्बुद्धिकृतमिति कारकोपदेशोऽत्र क्रियते। अन्यथा कारकाभावान्निवर्तमानं प्रामाण्यं ज्ञापकत्वेनाभिमतो हेतुः कथं स्थापयेदिति। सूत्रे वाक्यपदं वाक्यत्वहेतुस्फोरणाय। वक्तृबुद्ध्यभावे च पदार्थयोः संसर्गविशेषे न किञ्चित् प्रमाणम्। किं नाम वेदत्वमिति चेत्—किं नाम भारतत्वरामायणत्वादि। दृश्यतां वा न्यायकुसुमाञ्जलिपञ्चमस्तबक इति ॥ १ ॥

न केवलं वाक्यम्, वेदगतं प्रत्येकपदमपि यथार्थज्ञानसाधकं भवतीत्याह—

२. ब्राह्मणे संज्ञाकर्मसिद्धिलिङ्गम् ॥ (२३०)

ब्राह्मणे मन्त्रब्राह्मणात्मकभागद्वयरूपवेदगतब्राह्मणभागे **संज्ञाकर्म** कर्मणां कर्माराध्यदेवतानाञ्च नामकरणं **सिद्धौ** बुद्धौ लिङ्गमिति। ईदृशाकारविशिष्टस्येदं नामेति लोके यथा, तथा ईदृशाङ्गोपाङ्गसंपन्नस्यैतादृशफलसाधनस्य कर्मण इदमुद्भिदादिकं नामधेयमिति तत्तत्कर्मरहस्यं कृत्स्नं विद्वान् हि तत्तन्नाम कुर्यात्। सत्सु वाय्विन्द्रादितत्तद्देवतावाचकेषु बहुषु पदेषु विशिष्य किञ्चिन्नाम्नः तत्तत्र देवताप्रतिपादनाय स्थापनं हि, 'तत्तच्छब्दसंकीर्तनपुरस्सरं कृतमेव कर्म फलति, न तु पर्यायशब्दान्तरप्रयोगे' इति तत्तत्कर्मणस्तत्तद्देवतानाम्नश्च स्थितं सौहार्दं विवेचितवतैव सुकरम्। **संज्ञाकर्म** मन्त्ररूपवेदेष्वस्पष्टं दृष्टानां सम्यग्ज्ञानौपयिकरचनेति वाऽर्थः। श्रूयते हि—"मन्त्रेषु कर्माणि कवयो यान्यपश्यन् तानि त्रेतायां बहुधा संततानि' इति। त्रेता=अग्नित्रयम्। यद्वा पूर्वोत्तरवत् अत्र बुद्धिपदं विहाय सिद्धिपदप्रयोगादेवमर्थः—ब्राह्मणे **संज्ञाकर्म** अर्वाचीनानेकनामोल्लेखः, काठककालापकादिसमाख्याकरणञ्च **सिद्धौ** वेदनिष्पत्तौ लिङ्गम्। साधितं हि समाख्यया वेदस्य सकर्तृकत्वं **न्यायकुसुमाञ्जलौ**। अथवा—ब्राह्मणे उद्भिद्विश्वजिदाद्यन्वर्थसंज्ञा दृश्यमाना **कर्मसिद्धेः** तत्तत्कर्मणस्सफलत्वस्य लिङ्गमिति ॥ २ ॥

ननु स्वयमर्थसंपादनोपायान्वेषणप्रवृत्तैः कैश्चित् परवञ्चनया दानशास्त्राण्युच्चावचानि प्रणीतानि स्युः। अतः तदप्रामाण्ये तत्सामान्यादितरेषु तथात्वमित्यत्राह—

३. बुद्धिपूर्वो ददातिः ॥ (२३१)

'स्वर्गकामो गां दद्यात्', 'श्रोत्रियाय कुटुम्बिने दरिद्राय दद्यात्' इत्यादिना, देयमिदम्, संप्रदानमिदम्, दानमित्थम्भूतम्, दानफलमिदमिति श्रेयःसाधनदानस्वरूपम् अनुमानागोचरत्वात् प्रत्यक्षेण दृष्टवतैव दानविधयः प्रवर्तिता इति ददातिशब्दघटितवाक्यानि

बुद्धिमत्कृतानीति । न खलु परवञ्चकाः स्वात्मानमपि विप्रलभन्ते । दानञ्च यथाशक्ति सर्वकर्तव्यमेवानुशिष्यते ; स्वकीयपरकीयविभागमन्तरेण पात्रभूतसर्वोद्देश्यकञ्च । प्रतिगृह्णन्तोऽपि बहुप्रकारे दान एव तदुपयोजयन्ति । यागहोमाद्यपि हि दानमेव । देवतोद्देश्यकद्रव्यदानं प्रक्षेपाङ्गकं यागः ; प्रक्षेपसमप्रधानकं तदेव होम इति सावधानं विमृश्यम् । तथाच वैदिको ददातिशब्दो बुद्धिपूर्वकः ददातिशब्दत्वात् लौकिकददातिशब्दवदिति **किरणावल्या**मुक्तम् । कथं क्रियायाः कालान्तरभाविफलजनकत्वमिति चेत्—अनुभवस्य संस्कारद्वारा स्मृतिजनकत्ववत् अपूर्वद्वारा जनकत्वं कल्प्यमिति ॥ ३ ॥

ननु याजनाध्यापनप्रतिग्रहेषु ब्राह्मणानामेवाधिकारवर्णनात् अर्थग्रहणविधिरूपाः प्रतिग्रहविधयो वर्णविशेषाभिमानमूलाः अनाप्तकल्पिता इत्यवसीयत इत्यत्राह—

४. तथा प्रतिग्रहः ॥ (२३२)

तथेत्यस्य बुद्धिपूर्व इत्यर्थः । प्रतिग्रहविधिरपि बुद्धिपूर्व एव । अयं भावः—लोके तत्तत्कर्मज्ञानशक्तितारतम्येन तेते स्वानुरूपामुच्चावचां भृतिं विन्दन्ति । ये हि भृतिनिरपेक्षाः समुत्कृष्टज्ञानादिसंपदेकपराः साध्वाचाराः सत्तयापि लोकक्षेमहेतवः, तेषां भृतिस्थानीयोऽयं प्रतिग्रह इति मत्वाऽपि संतोष्टुमुचितम् । न च ब्राह्मणवर्णः सर्वः प्रतिग्रहमर्हति । किंतु गृहस्थः । सोऽपि न सर्वः ; यतो गृहस्थाश्चतुर्विधाः । तथा च **व्योमवती**, "ते चतुर्विधाः, वार्तावृत्तयः, शालीनवृत्तयः, यायावराः, घोरसंन्यासिकाश्चेति । अनिन्दितकृष्यादिपराः आदिमाः । यजतो याजयन्तो ददतः प्रतिगृह्णन्तो द्वितीयाः । तृतीयास्तु यजन्तो न याजयन्तः, ददतो न प्रतिगृह्णन्तः । प्रतिदिनमाहृतोञ्छवृत्तयश्चतुर्थाः" इति । अन्यत्र किञ्चिदन्यथेदं विविच्यते । अस्तु यथा तथा । अपिच, "प्रतिग्रहसमर्थोऽपि प्रसङ्गं तत्र वर्जयेत्"इति शास्त्रम् । अतः कार्यान्तरेष्वधिकमात्मानमभिनियुज्य जपतपःप्रभृतिभिः परिपूताः प्रजानुग्रहपराः प्रतिग्रहदोषजरणप्रवीणाः प्रकृष्टदरिद्रा एव प्रतिग्रहाधिकारिण इति कृतमनेन । तथाच प्रतिग्रहविधिर्वैदिको बुद्धिपूर्वकः प्रतिग्रहविधित्वात् लौकिकप्रतिग्रहविधिवदित्यनुमानम् ॥ ४ ॥

ननु दानक्रियानिष्पत्तये संप्रदानस्वरूपविवेचनाय प्रतिग्रहाधिकारिविवेचकशास्त्रस्योपयोगात् सर्वं दानधर्मशेषभूतमिति किं पृथक् प्रतिग्रहविधिकल्पनेन । अतः प्रतिग्रहस्य किञ्चिददृष्टजनकत्वमेव नाङ्गीकर्तव्यम् । अदृष्टजनकत्वेऽपि दानधर्मजन्यदातृपरमापूर्वोपयोगित्वाय दातृगतादृष्टजनकत्वमेव । यदि तु प्रतिग्रहीत्रा स्वकृतप्रतिग्रहानुगुणं किञ्चित् सुखं दुःखं वा भोक्तव्यम्, तदपि प्रतिग्रहविषयभूतद्रव्यदानजनिताद् दातृगतादृष्टादेव भवतु । तत्राह—

५. आत्मान्तरगुणानामात्मान्तरगुणेष्वकारणत्वात् ॥ (२३३)

किं दातृगतमदृष्टं प्रतिग्रहीतर्यदृष्टं जनयति, किं वा सुखदुःखादिकम् । उभयमपि न युक्तम् । आत्मान्तरसमवेतगुणस्यान्यत्रात्मनि गुणजनकत्वाभावात् । न खलु चैत्रसमवेतात् सुखादितो मैत्रे सुखाद्युत्पत्तिर्दृष्टा । न च प्रिययोर्द्वयोर्मध्ये एकगतात् सुखादितोऽन्यस्य सुखादिकं भवत्येवेति वाच्यम्—तत्राप्येकगतसुखविषयकमन्यगतं यद् ज्ञानम्, तद् विना तस्य सुखाद्यनुत्पत्तेः । एवमेकगतादनुभवादितोऽन्यस्य स्मृत्यादिकमपि न जायते । अतो दातृगतादृष्टात् प्रतिग्रहीतरि गुणोत्पत्तिर्न भवतीति प्रतिग्रहविधयः पृथगेव तत्रादृष्टं जनयन्ति । अत एव, "शास्त्रदेशितं फलमनुष्ठातरि" इति जैमिनिस्सूत्रयामास । प्रतिग्रहस्य दानशेषत्वं तु दृष्टविधया द्रव्ये स्वत्वजननमात्रेण भवितुमर्हति । यद्यपि प्रतिग्रहविधिना, 'वृत्त्यन्तरहीनस्य प्रतिग्रहतो दोषाभावमात्रं बोध्यते'इति नादृष्टहेतुत्वं प्रतिग्रहस्यावश्यकम्—अथापि निमन्त्रण विष्णुनिर्माल्यग्रहणादौ क्वचिदकरणे प्रत्यवायश्रवणात् प्रतिग्रहविशेषस्य धर्मजनकत्वमप्यस्तीति युक्तम् ।

ननु, "वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत् पुत्रे जाते" इति विहिता पुत्रेष्टिः पितृकृता पुत्रे तेजस्वित्वादि जनयति । एवं पुत्रकृतं श्राद्धं पितरि तृप्तिमिति आत्मान्तरगुणस्यात्मान्तरगुणकारणत्वमेषितव्यमिति चेन्न—तत्र पुत्रेष्टिपितृश्राद्धादावपि फलानुभाविन्येव अपूर्वोत्पत्तेः स्वीकारादन्यसमवेतादृष्टात् अन्यत्र फलोत्पत्त्यभावात् । अथ कर्तरि पित्रादौ कथं नापूर्वम्, कृत्यपूर्वयोस्सामानाधिकरण्यस्यावश्यकत्वादिति चेन्न—यागादौ ऋत्विगादीनां कर्तृत्वेऽपि स्वामिन्येवापूर्वोत्पत्तेः तद्वदेवोपपत्तेरिति ।

अनेन सूत्रेण जैनसंमतः भूतगतमदृष्टमिति पक्षोऽप्यर्थान्निरस्तो भवति । तन्निरासप्रकारश्च **न्यायभाष्ये, विस्तरेण न्यायकुसुमाञ्जलौ** च द्रष्टव्यः ॥ ५ ॥

६. तद् दुष्टभोजने न विद्यते ॥ (२३४)

यदर्थं वैदिकविधिप्रवृत्तिः, तत् फलम्, लिङाद्यर्थभूतेष्टसाधनत्वरूपमात्मगुणकारणत्वं वा दुष्टभोजने न विद्यते । दुष्टानां भोजनं दुष्टभोजनम् । संबन्धसामान्ये षष्ठी । **भोजन**मभ्यवहारानुकूलव्यापारः । णिजन्ताल्ल्युट् । तत्र दुष्टकर्तृके दुष्टपुरुषोद्देश्यके दुष्टवस्तुकर्मके च भोजने न विद्यत इत्यर्थः । किमिति भोजनं विशिष्योपादीयते ? दानानां मध्ये अन्नदानस्य सर्वसाधारण्यप्रसक्त्यतिशयात्, आयुरारोग्यैश्वर्यविज्ञानादिवहत्वाच्च । यद्वा **भोजन**मभ्यवहार एव । श्राद्धादौ दुष्टैर्भोजने फलं न भवति । स्वयं जात्याश्रयनिमित्तदुष्टवस्तुभोजनेऽपि अविवेकान्न फलमिति कणभक्षोपदेश इति ॥ ६ ॥

किं दुष्टम्? तत्राह—

७. दुष्टं हिंसायाम् ॥ (२३५)

दुष्टश्च दुष्टश्च दुष्टञ्च दुष्टम्। तथाच हिंसाकर्ता हिंसाकर्तुद्देशेन हिंसार्जितमन्नं दीयते चेत्—यत्र क्वापि हिंसासंबन्धेऽपि तद् भाजनं दुष्टभोजनमेवेति। स्तेयसुरापानपरदारगमनादावपि जीवोपद्रवसद्भावात् कथमपि सर्वत्र हिंसाप्रसक्तिरिति तस्याः प्राधान्येन निर्देशः। हिंसा हि परवेदनामात्रफलो व्यापार इति ॥ ७ ॥

न केवलं भोजननैष्फल्यमात्रम्, अपित्वसंसृज्यसंसर्गवशात् प्रत्यवायोऽपीत्याह—

८. तस्य समभिव्यहारतो दोषः ॥ (२३६)

समभिव्याहारोऽत्र संव्यवहारः=साहित्यम्। तच्च नानाप्रकारं धर्मशास्त्रतोऽवगन्तव्यम् ॥ ८ ॥

अदुष्टभोजनेऽपि फलतारतम्यं वक्ष्यन्, 'तस्य समभिव्याहारतो दोषः' इत्युक्तस्य दोषस्याभावः परं तत्र सर्वत्राविशिष्टः, न तु तत्रापि तारतम्यमित्याविष्कर्तुमाह—

९. तददुष्टे न विद्यते ॥ (२३७)

तत् दुष्टसाहित्यप्रयुक्तदोषसत्त्वं कर्तरि, उद्देश्ये, कर्मणि च सर्वस्मिन्नदुष्टे न विद्यत इति ॥ ९ ॥

अथ फलतारतम्यं दर्शयितुं सूत्राणि—

१०. पुनर्विशिष्टे प्रवृत्तिः ॥ (२३८)

विशिष्टे अतिशयिते गुणशालिनि पात्रविशेषे, वस्तुविशेषे च पुनः प्रवृत्तिर्विधेया। तेन भोजनफलं प्रकृष्टम्। पुनश्शब्दः त्वर्थे। परंतु इत्यर्थः। एवं दोषाभावस्याविशिष्टत्वेऽपीति यावत् ॥ १० ॥

११. समे हीने वा प्रवृत्तिः ॥ (२३९)

तदलाभे **समे** स्वानुरूपे, तस्याप्यलाभे अधमे, परंत्वदुष्टे प्रवृत्तिः। तेन मध्यमं निकृष्टञ्च क्रमेण फलम् ॥ ११ ॥

एवं भोजनानुबन्धेन अहिंसारूपं यमं प्रस्तुत्य अथ अस्तेयरूपं यमं मनसि निधाय तदपवादं दर्शयति—

१२. एतेन हीनसमविशिष्टधार्मिकेभ्यः परस्वादानं व्याख्यातम् ॥ (२४०)

अत्र **हीना**दिपदं न वस्तुपरम्, किंतु पुरुषमात्रपरमिति धार्मिकपदेन सिद्धम्। विशिष्टसमहीनेत्यनुक्त्वा हीनसमविशिष्टेत्युक्त्या हीनात् परस्वादानं मुख्यम्, समात् मध्यमम्, विशिष्टादधममिति ज्ञाप्यते। अत एव परस्वादानपदेन न प्रतिग्रह उच्यते; हीनात् प्रतिग्रहस्यैवाधमत्वादुक्तार्थज्ञापनासंभवात्। अत एव प्रतिग्रहपदं पूर्वं प्रयुक्तमुपेक्ष्य **परस्वादाने**ति प्रयोगः। तेन च आदानानन्तरमपि तत् परस्वमेवेति ज्ञाप्यते। अस्तेयमित्यस्य परस्वादानमिति च **योगसूत्रव्याख्या**। अतः **प्राचीनवृत्त्युक्त**रीत्या स्तेयमेव परस्वादानम्। तथा च **एतेन** भोजनविषये शिष्टसमादिषु तारतम्यस्यावधेयत्व-कथनेन ततस्ततश्चौर्यमपि यथार्हमुत्तममध्यमादिरूपेण व्याख्यातमित्यर्थः। यदि दरिद्रः स्वं वा परं वा भोजनीयं भोजयितुमलब्धार्थः स्यात्, तदा प्रतिग्राहयितुरभावे हीनादितः क्रमेण स्तेयमपि कुर्यात्, तावता न भङ्गः। अस्तेये हि मुख्यस्य योगस्यैव लोपः स्यात्। गुणलोपे च मुख्यः स्यादिति ॥ १२ ॥

अथ अपरिग्रहादिरूपाणि यमान्तराण्यपि संगृह्णाति—

१३. तथा विरुद्धानां त्यागः ॥ (२४१)

तथेति पूर्वोक्तसमुच्चये। **विरुद्धानां** शास्त्रनिषिद्धानां योगादिविरुद्धानाञ्चोपकरणानां **त्यागः** अपरिग्रहः कार्यः। परकीयस्य स्तेयं न कुर्यादित्येव न; विरुद्धं यदि स्वकीयमेव किञ्चित् स्यात्, तदपि त्याज्यमिति। अत्र विरुद्धानामिति बहुवचनम् अनृतवदन-अब्रह्मचर्यरूपयोर्यमविरोधिनोरपि संग्रहाय। तेन अहिंसासत्यास्तेयब्रह्मचर्यापरिग्रहरूपयमा-न्तर्गतौ सत्यब्रह्मचर्यरूपौ यमावपि यमान्तरवत् सप्रतियोगिकौ ग्रहीतुमुचिताविति सूच्यते। सत्यं ह्यनृतवदनाभावः; ब्रह्मचर्यञ्च अकाम इति ॥ १३ ॥

त्यागप्रस्तावात् पूर्वनिषिद्धहिंसापवादभूतं हिंसारूपं त्यागमप्याह—

१४. हीने परे त्यागः ॥ (२४२)

"सर्वथैवात्मानं गोपायेत्" इति शास्त्रात् कदाचित् परहिंसां विना स्वात्मानं गोपायितुमपारयन् हिंसायां प्रवर्तेत। तदाऽपि परे स्वापेक्षया **हीने** निकृष्टे सत्येव तस्य **त्यागः** वियोजनं=वधो युज्यते। वक्ष्यमाणानुसारादौचित्याच्च त्यागोऽयं परत्याग इति सिद्ध्यति। तथा च हीने परे परत्याग इति ॥ १४ ॥

१५. समे आत्मत्यागः परत्यागो वा ॥ (२४३)

परे इत्यनुवर्तते । परे समे सति आत्मत्यागं कुर्यात् । आत्मन्युत्कटादरे परत्यागं वा ॥ १५ ॥

१६. विशिष्टे आत्मत्याग इति ॥ (२४४)

स्वापेक्षया परे अतिशयिते सति न तस्य हिंसया स्वात्मरक्षणमुचितमिति स्वात्महानिं स्वयमुपनिपतितां सहेतैवेत्यर्थः । अत्र **इति**शब्दः आह्निकसमाप्ताविलाहुः । सर्वेष्वाह्निकेष्वेवमभावेऽप्यत्र स्थितस्यैवं गतिः । यदि तु, 'तथा विरुद्धानां त्यागः' इत्युक्तार्थस्योपपादिका उपरि त्रिसूत्रीति उपपादनोपसंहारपरतया इतिशब्दनिर्वाहः, तदा प्रथमसूत्रस्यैवमर्थः— **विरुद्धानां** प्राणधारणोपयोगिद्रव्यहरणे विरोधिनां जनानां **त्यागः** वध इति । किमविशेषात् सर्वेषां वध इत्यत्र विशेषकथनायोपरि त्रिसूत्रीति भाव्यम् । **अत्र** प्रथमसूत्रस्य पश्चान्नैरर्थक्यम्; उत्तरत एव सर्वसिद्धेः । अतः पूर्वोक्त एवार्थोऽस्तु । एवञ्च **इति**शब्दः वक्तव्यप्रकारविशेषसत्ताप्रदर्शकः । स चैवम्—कथं नु स्वात्मानं स्वयं हन्यात्, स्वरक्षणार्थं परहननवत् स्वहननेन रक्षणीयस्याभावात्, उद्बन्धनादौ दोषाच्च । तत्राह— **इतीति** । नावश्यमुपायप्रयोगेण स्ववधः संपाद्य इत्युच्यते । स्वस्य रक्षणाशक्त्या प्राप्तां हानिं सहेतेत्येतावदेव । तथास्थितिमसहमानस्तु विरक्ताग्रेसरो धर्माविरुद्धेन शास्त्रीयेण केनचिदुपायेन स्वहानिमपि कुर्यात् । विशिष्टं तु परं न हन्यादितीत्यलम् ॥ १६ ॥

वेदस्य बुद्धिपूर्वत्वमदृष्टात् कर्मणः फलम् ।
यमेऽपि जातु स्तेयादिस्थितिं षष्ठादिमेऽब्रवीत् ॥

इति वैशेषिकरसायनसहिते वैशेषिकदर्शने षष्ठे प्रथममाह्निकम् ।

अथ षष्ठे द्वितीयमाह्निकम्

उक्ताः यमाः । अथ नियमा वक्तव्याः । तत्र यमानां किञ्चिदभावरूपत्वात् तादृशाभावरक्षणे तत्प्रतियोगिभूतक्रियाचरणप्रयुक्तप्रत्यवायाभावमात्रं सिध्यति । न तु धर्मोऽपि कश्चिदुत्पद्यते । यद्यपि अहिंसादिपदैः अहिंसादिसंकल्पपर्यन्तविवक्षायां, 'नेक्षेतोद्यन्तमादित्यम्' इत्यादाविव धर्मत्वं भवितुमर्हति । अत एव यमानां षष्ठाध्यायनिरूप्यवैदिककर्मत्वम्—अथापि तावदविवक्षया हिंसाद्यभावपरिपालनमात्रमपि यम इष्यते । नियमेषु पुनर्विधिविधेयेषु भावरूपेषु धर्महेतुत्वं दृढमस्तीत्यभिप्रेत्य तत्र विशेषमाह—

१. दृष्टादृष्टप्रयोजनानां दृष्टाभावे प्रयोजनमभ्युदयाय ॥ (२४५)

दृष्टादृष्टप्रयोजनानां दृष्टादृष्टफलकानां वैदिकानां दानहोमादीनां कर्मणां **दृष्टाभावे** दृष्टरूपफलाभावे **प्रयोजनं** प्रयोगः अनुष्ठानं, विधिकृतमनुष्ठापनं वा अभ्युदयाय भवतीति । अदृष्टद्वारकं फलमभ्युदयः । कर्मणां फलद्वयमस्ति दृष्टमदृष्टञ्च । दृष्टं लाभपूजाख्यातिरूपम् । तदनुद्देशेन केवलमदृष्टार्थतया यदि कर्म क्रियते, तर्हि तत्फलं भविष्यतीत्यर्थः ।

तथा च **भाष्यम्**–, "दृष्टञ्च प्रयोजनमनुद्दिश्य एतानि साधनानि भावप्रसादञ्चा-पेक्ष्य आत्ममनस्संयोगाद्धर्मोत्पत्तिः" इति । 'दृष्टं लाभपूजादिरूपम्' इति च तत्र **कन्दली** । अहिंसादीनां यमानां स्वरूपं तु लाभपूजाद्यर्थत्वेऽपि न हीयते, यदा तेषामभावरूपत्वम् । नियमेषु पुनर्नैवमिति च भावः । अनेन सूत्रेण, 'कर्मणां लाभपूजाख्यातिरूपदृष्टार्थत्वमेवास्तु' इति शङ्कापि परास्ता ।

अस्य सूत्रस्यैवमर्थः स्यात्—वैदिककर्मणां मध्ये कानि चित् दृष्टपश्वाद्यर्थानि, अदृष्टस्वर्गाद्यर्थानि चान्यानि, तत्र येषु दृष्टं फलं नास्ति, तत्रादृष्टमिति । एवं सति–दृष्टप्रयोजने कर्मणि दृष्टाभावकथनं कथमुपपद्यते; अदृष्टप्रयोजने कर्मणि दृष्टप्रसक्तिकल्पना च कथमिति शंका स्यात् । यदि फलार्थानामपि कर्मणां फलानुद्देशेनानुष्ठाने तत्त्वज्ञानं फलमिति सूत्रार्थः, तर्हि अदृष्टस्वर्गादिफलस्यापि त्यागात् दृष्टादृष्टाभावे इति वक्तव्यम् । अदृष्टप्रयोजने हि कर्मणि दृष्टपश्वादिफलाभावकथनमप्रसक्तप्रतिषेधः स्यात् । एवं त्विह युक्तम्–**दृष्टादृष्टप्रयोजनानाम्** ऐहिकामुष्मिकोभयरूपपुत्रादिफलानां कर्मणां दृष्टाभावे इह जन्मनि पुत्राद्यभावे जन्मान्तरे पुत्रादिकमदृष्टमेष्टव्यमिति । वास्तवोऽर्थस्तु प्रागुक्त एव ॥ १ ॥

अथ नियमनिरूपणप्रवृत्तः वर्णाश्रमसाधारणान् असाधारणांश्च कतिचिदंशानाह—

२. अभिषेचनोपवासब्रह्मचर्यगुरुकुलवासवानप्रस्थयज्ञदानप्रोक्षण-दिङ्नक्षत्रमन्त्रकालनियमाश्चादृष्टाय ॥ (२४६)

शौचसंतोषतपःस्वाध्यायेश्वरप्रणिधानानि नियमाः योगशास्त्रोक्ताः । **न्यायभाष्ये** (४-२-२६) 'यमस्समानमाश्रमिणां धर्मसाधनम्, नियमस्तु विशिष्टम्' इत्युक्तम् । पूर्वाह्निके निषिद्धनिवृत्तेर्यमरूपतायाः प्रतीतत्वात् कर्तव्यं सर्वं नियमशब्दाभिमतं महर्षेः कणादस्य स्यात् । **अभिषेचनं** यथावत् स्नानम् । अनेन शौचसामान्यमुपलक्ष्यते । **उपवासः** एकादशीव्रतादिः । अनेन चान्द्रायणादेरप्युपलक्षणात्तपस्सामान्यमुक्तं भवति । **ब्रह्मचर्यम्** अध्ययनम् स्वाध्यायः—**ब्रह्म** वेदः; ब्रह्मणि परमात्मनि चर्येत्यर्थविवक्षया ईश्वरप्रणिधानञ्च ।

"स्मरणं कीर्तनं केलिः प्रेक्षणं गुह्यभाषणम्। संकल्पोऽध्यवसायश्च क्रियानिर्वृत्तिरेव च" इत्युक्ताष्टविधमैथुननिवृत्तिरूपब्रह्मचर्यं तु यमः पूर्वाह्निकविषयः। अथ योगसूत्रोक्तस्संतोष एव शिष्यते। स च अलंबुद्धिरूपः। पूर्वाह्निके, 'विरुद्धानां त्यागः' इत्यपरिग्रहोक्त्या अलंबुद्धिरुक्तप्राया। किञ्च सा अपरिग्रहोपयोगिनी नादृष्टार्थेति पृथगनुक्तिः। **गुरुकुलवासः** नैष्ठिकब्रह्मचर्यम्। यावदायुषं गुरुकुलस्थितिः। **वानप्रस्थञ्** वनं प्रति प्रस्थितस्याश्रमः। गार्हस्थ्य संन्यासयोः प्रसिद्धत्वात् नैष्ठिकब्रह्मचर्यवानप्रस्थाश्रमयोरेव विरलत्वात् तयोर्विशिष्य प्रदर्शनम्। **यज्ञाः** पञ्च महायज्ञाः, पाकयज्ञसंस्थाः हविर्यज्ञसंस्थाः सोमयज्ञसंस्थाश्च। **दानं** गवान्नविद्यादीनाम्। **प्रोक्षणम्** समन्तक उदकबिन्दुभिस्सेकः। कर्म द्विविधं सामान्यधर्मभूतं विशेषधर्मभूतञ्च। आद्यमभिषेचनेत्यादिना, द्वितीयं गुरुकुलवासेत्यादिना चोक्तम्। पुनः कर्म द्विविधम् अर्थकर्म **गुणकर्म** चेति। आद्यं यज्ञादि, प्रोक्षणेत्यनेन द्रव्यादिसंस्कारकं गुणकर्म सर्वमुपलक्ष्यते। न केवलं कर्मैवादृष्टसाधनम्, किंतु अकर्मापीत्याह **दिगि**त्यादिना। दिङ्नक्षत्रमन्त्रकालेति द्वन्द्वः। तेषां नियमाः। भोजनादिषु दृष्टफलार्थेष्वविहितेष्वपि कर्मसु प्राङ्मुखत्वादिनियमाः शास्त्रसिद्धाः। तत्राङ्गानाम् अङ्गिना फले जननीये उपकारकत्वात् प्रागादिदिङ्नियमाभावेऽपि भोजनादिना तृप्त्यादिरूपफलसिद्धेरीदृशनियमविधानं व्यर्थमिति न शङ्कनीयम्—शास्त्रबलान्नियमांशस्य पृथक्फलस्वीकारादिति भावेन एतदुक्तिः॥ २॥

उक्तेषु कर्मस्ववश्यज्ञेयं विवेकं दर्शयति—

३. चातुराश्रम्यमुपधा अनुपधाश्च॥ (२४७)

चत्वार आश्रमाश्चातुराश्रम्यम्। स्वार्थे ष्यञ्। आश्रमचतुष्टयसंबन्धीति वाऽर्थः। चातुराश्रम्यमदृष्टाय। न केवलं बाह्यं कर्म, किंतु आत्मगुणरूपा उपधाः अनुपधाश्चादृष्टाय। उपधानां पापरूपादृष्टार्थत्वं मन्तव्यम्। पूर्वं गुरुकुलवासवानप्रस्थयोरुक्तत्वेऽपि सर्वग्रहणाय चातुराश्रम्यमित्युक्तम्। यद्वा उपधानुपधापदयोश्चातुराश्रम्यसामानाधिकरण्यमभिमतम्। उपधा भावदोषः, अनुपधा चादोष इति वक्ष्यति। तथाचाश्रमचतुष्टयमपि दोषादोषात्मकम्। सर्वत्राश्रमे भावदोषोऽदोषश्चास्तीत्यर्थः। चतुर्ष्वाश्रमेषु स्थितं साधारणमसाधरणञ्च कर्म भावदुष्टमदुष्टञ्चेति द्विविधमस्तीति यावत्। तत्र दुष्टं राजसं तामसञ्च; अदुष्टं सात्त्विकम्। भगवद्गीतास्वष्टादशेऽध्यायेऽस्य विस्तरो (२०–२८) द्रष्टव्यः। एवञ्च यस्मिन् कस्मिन्नप्याश्रमे स्थितेन विरक्तेन योगोपयोगितया फलाभिसंधिरहितमेव सर्वं कर्म अनुष्ठेयमित्युपदिष्टं भवति॥३॥

उपधाशब्दः परवञ्चनेच्छायां प्रसिद्धः। अत एव **भाष्यमि**च्छाधिकारे, 'परवञ्चनेच्छा उपधे' ति। अत्र तु रागद्वेषादिरूपदोषविवक्षेति दर्शयति—

2

४. भावदोष उपधा अदोषोऽनुपधा ॥ (२४८)

भावो मनः, अभिसंधिर्वा । तद्दोषः भगवत्प्रीत्यर्थमिदं कर्मेत्याकारं विहाय नानाविध-कामडम्भद्वेषादिकरम्बितत्वम् । अनुपधाशब्दघटकोपधाशब्दोऽपि न प्रसिद्धार्थमात्रपर इति दर्शयितुम्, **अदोषोऽनुपधेति** ॥ ४ ॥

अथोक्तानां नियमानां यमापेक्षत्वं पूर्वाह्निकाभिहितशुचिभोजनरूपोदाहरणमुखेन विवेचयिष्यन् तत्र शुचिशब्दार्थमाह—

५. यदिष्टरूपरसगन्धस्पर्शं प्रोक्षितमभ्युक्षितञ्च तच्छुचि ॥ (२४९)

अनेन सूत्रेण पूर्वमभिषेचनपदोपलक्षितं शौचमपि द्रव्यविशेषे उदाहरणरूपेण दर्शितं भवति । **इष्टाः** शास्त्रसंमताः स्वस्य च प्रियाः रूपरसगन्धस्पर्शाः यस्य तत् । तेन श्वेतवार्ताकादिव्यावृत्तिः । रूपादिकं यथासंभवं समुच्चितमसमुच्चितञ्च ग्राह्यम् । **प्रोक्षितम्** समन्ततकमीषदुदकबिन्दुसिक्तम् । **अभ्युक्षितम्** अभित उदकसिक्तम् । केषाञ्चित् प्रोक्षणमात्रं पर्याप्तम्, यथा काष्ठगुडतण्डुलादीनाम् । केषाञ्चित् क्षालनमपि, यथा शाकपत्रादीनाम् । शास्त्रासंमतरूपादिकं वस्तु प्रोक्षणादिसंस्कृतमपि शुचि न भवतीति वक्तुम् **इष्टेत्यादि**-पदम् ॥ ५ ॥

एवमशुचिद्रव्यं न ग्राह्यमिति सिद्धम् । तत्राशुचिपदेन शुचिप्रत्यनीकं दुष्टं शुचित्वप्रत्यनीकदोषवदिति वा शुचिभिन्नमित्येतावदेव वा न विवक्षितम् । किंतु निर्दुष्ट-द्रव्यस्यापि प्रोक्षणाद्यभावे कार्यानर्हतया शुचित्वाभावविशिष्टमित्येव विवक्षितमित्याह—

६. अशुचीति शुचिप्रतिषेधः ॥ (२५०)

अशुचीतिपदस्य शुचित्वाभावः प्रवृत्तिनिमित्तम् । स च शुचिद्रव्येऽपि प्रोक्षणाद्य-भावकाले भवति । शुचिभिन्नत्वरूपः पर्युदासस्तु भेदस्य व्याप्यवृत्तित्वान्न भवेदिति ॥ ६ ॥

तर्हि दुष्टानां कलञ्जादीनां ग्रहणं कथमित्यत्र, शुचित्वस्य कदाचिदपि तत्राप्रसक्त्या शुचित्वाभावस्तत्राप्यक्षत एवेत्याशयेनाऽऽह—

७. अर्थान्तरञ्च ॥ (२५१)

यत् शुचिद्रव्याद्भिन्नम्, तदपि शुचित्वाभाववदित्यर्थविवक्षायां न वार्यते । संसर्गाभावस्य प्रागभावात्यन्ताभावसाधारण्यादिति भावः ॥ ७ ॥

एवं शुचिपदार्थं शोधयित्वा शुचिभोजनविषये विवक्षितमुपपादयति—

८. अयतस्य शुचिभोजनादभ्युदयो न विद्यते; विद्यते वाऽर्थान्तरत्वाद् यमस्य ॥

अतिथिभोजनाल्पदानरूपो नियमोऽभ्युदयार्थ इति प्रागेवोक्तम् । परंत्वयमभ्युदयः **अयतस्य** यमरहितस्य न विद्यते । कुतः? नियमाभावात् । यतकर्तृकं कर्मैव नियमशब्दाभिधेयम् । तस्मादयतकर्तृककर्मस्थले नियमो नास्तीति । पक्षान्तरमाह **विद्यते** वेत्यादिना । अभ्युदयो विद्यते; यमस्य नियमादन्यत्वात् यमाभावेऽपि नियमसत्त्वादिति ॥ कथं मिथो विरुद्धमुच्यत इति चेन्न—अविरोधात् । वाशब्दो हि व्यवस्थितविकल्पार्थः । एतदुक्तं भवति—अहिंसाऽस्तेयब्रह्मचर्यपरिग्रहादीनां प्रतियोगिनः केचित् ब्रह्महत्यास्वर्णस्तेयगुरुतल्पगमनपातकिसंसर्गादिरूपाः कर्मानधिकारापादकास्सन्ति । तद्वत्तया पुरुषस्यायतत्वे पुनः अनधिकारिकृतत्वान्नियम एव न भवतीति नास्त्यभ्युदयः । ये पुनः हिंसादयः कर्मानधिकारानापादकाः, तद्वत्त्वेन पुरुषस्यायतत्वेऽपि नियमाधिकारानपायात् तत्र यमस्य नियमबहिर्भूतत्वात् नियमादभ्युदय इति ॥ ८ ॥

ननु सत्यपि यमे नियमाः क्वचिन्न भवन्ति । विधेर्निषेधो बलीयानितिहेतोः नियमासमर्थेनापि यमपरिपालनात् । अतो यमः स्वप्रतियोगिभूतहिंसादिनिषिद्धकर्मजनितप्रत्यवायभियैव परिपाल्यत इति कथं तस्य नियमार्थत्वम्? तत्राह—

९. असति चाभावात् ॥ (२५३)

यथा क्वचित् यमे सति नियमस्याभावः, तथा यमेऽसति नियमस्य, नियमे चासति यमस्य तत्तत्त्वाभावान्न यमस्य नियमार्थत्वासंभव इति । अयं भावः—निषेधरूपो यमो द्विविधः पुरुषार्थः क्रत्वर्थश्च । पुरुषार्थः कर्मानधिकारापादकानापादकहिंसादिप्रतियोगिकतया द्विविधः । तत्र आद्यः ब्रह्महत्यादिनिवृत्तिरूपो नियमे उपयुज्यते; यमे तस्मिन्नसति नियमाभावात् । अनधिकारिकृतस्य कर्मणो नियमत्वाभावात् । तथा क्रत्वर्थयमोऽपि, न भुञ्जीत, न स्त्रियमुपेयादित्यादि क्रतुप्रकरणावगतो नियमार्थः, असति नियमेऽङ्गिभूते तदभावात् । अङ्ग्यर्थमेव तत्परिपालनादिति । अत्र सर्वत्रोपस्कारगतिरन्या ॥ ९ ॥

एवं यमनियमौ निरूप्य तयोरेव त्यागात्, फलाभिसंधिपूर्वकपरिग्रहाच्च पुरुषस्संसारावर्ते परिभ्रमतीति वक्तुमारभते—

१०. सुखाद्रागः ॥ (२५४)

'अनेन मे सुखं साध्यते'इत्यनुभवविषयभूतात् सुखात् तज्जातीयसुखे तत्साधने च रागो भवतीत्यर्थः ॥ १० ॥

रागे हेत्वन्तराण्यप्याह—

११. तन्मयत्वाच्च ॥ (२५५)

यत्र विषये रागः, तन्मयत्वात् पुंसस्तत्प्रचुरत्वात् तद्विषयाभ्यासाधीनसंस्कारप्राचुर्यात् रागो भवतीति ॥ ११ ॥

१२. अदृष्टाच्च ॥ (२५६)

अस्मिन् जन्मनि प्रागननुभूतेषु कामिन्यादिषु यौवने यो रागः, तथाऽत्यन्तविजातीयतया सुखसाधनत्वेनानिश्चितेऽपि विषयसौन्दर्यादिवशात् अन्यथा वा यो रागः, तत्रादृष्टमेव साक्षात् कारणमिति ॥ १२ ॥

१३. जातिविशेषाच्च ॥ (२५७)

एतानि सूत्राणि व्याचक्षाणेन **वात्स्यायनेन** (न्या. ३. १.) जातिविशेषलाभप्रयोजकप्राचीनकर्मवशात् राग इति एतदर्थो दर्शितः । तथाच नरमृगादीनां स्वानुरूपान्नतृणादिषु रागः तत्तज्जातिसंभवप्रयोजककर्मायत्त इति । रागप्रतिपादकानीमानि द्वेषोपलक्षकाणि । तथाच दुःखात् द्वेषः, तन्मयत्वाच्च, अदृष्टाच्च, जातिविशेषाच्चेति ॥ १३ ॥

अथोक्तेच्छाद्वेषकार्यमाह—

१४. इच्छाद्वेषपूर्विका धर्माधर्मप्रवृत्तिः ॥ (२५८)

स्वर्गपुत्रपश्वादिषु रागाद् यागादिषु प्रवृत्तिः । शत्रुप्रभृतिषु दुःखहेतुषु द्वेषात् तद्वधादिरूपेऽधर्मे प्रवृत्तिः । नात्र यथासंख्यमन्वयः; न हि सर्वत्राधर्मे द्वेष एव हेतुः; सुरापानादौ रागादेव प्रवृत्तेः । अतः प्रवृत्तिसामान्ये इच्छैव कारणम् । कचित्तु शत्रुवधादौ वधेच्छां प्रति शत्रुगोचरद्वेष एव हेतुरिति प्रदर्शनाय द्वेषकथनम् । निवृत्तिप्रयत्ने पुनस्सर्वत्र द्वेष एव कारणम्, प्रवृत्तिप्रयत्न इव रागः इति ॥ १४ ॥

एवं पूर्वजन्मार्जितधर्माधर्माधीनादृष्टकारितरागद्वेषाधीना धर्माधर्मप्रवृत्तिरित्युपपादनेन जननमरणप्रबन्धः सिद्ध इत्याशयेनाह—

१५. तत् संयोगो विभागः ॥ (२५९)

तत् तस्मात् पुनस्संपादितधर्माधर्मप्रवृत्तिबलात् आत्मनस्संयोगो देहेन्द्रियादिभिः, **विभागः** तद्वियोगश्च क्रियासमभिहारेण भवतीति । जननं मरणमित्युनुक्त्वा संयोगो विभाग इतिकथनमात्मनि उत्पत्तिविलयविरहस्य विस्पष्टत्वाय । एवमेष संसारावर्ते परिभ्रमतीति॥ १५ ॥

एवं तावत् जन्मप्रवृत्तिदोषमिथ्याज्ञानानामुत्तरोत्तरबलेन पूर्वपूर्वनिष्पत्तिरिति दर्शितम् । अथ, कथमस्य विमोचनमित्यत्राह—

१६. आत्मकर्मसु मोक्षो व्याख्यातः ॥ (२६०)

"कायकर्मणाऽऽत्मकर्म व्याख्यातम्" इत्यारभ्य आत्मकर्मप्रतिपादनार्थं कृतेषु त्रिषु पूर्वाह्निकसूत्रेषु मोक्षो व्याख्यातः । मनःकर्मप्रकरणे खलु योग उक्तः । तथाच उपधायुक्तानां सुखदुःखोपयोगिनां कर्मणां करणेनैव जननमरणप्रबन्धानुवृत्तिरिति सुखदुःखहेत्वात्मेन्द्रियमनस्सन्निकर्षानारम्भे, योगे च निष्पन्ने, तत्कृतात्मसाक्षात्कारबलेन संशमितसकलमिथ्याज्ञानेन संचितान् धर्माधर्मान् सर्वानप्यनुभूय अदृष्टाभावे आत्मनि संपादिते, स्थितस्य देहादिबन्धस्य तत एव विच्छेदे, पुनः प्रादुर्भावाभावस्संपद्यते । सोऽयं जन्मप्रवृत्तिदोषमिथ्याज्ञानानामुत्तरोत्तरापाये तदनन्तरापाय एव मोक्ष इति । एवं पञ्चमषष्ठाभ्यां कर्म निरूपितमिति ॥ १६ ॥

शास्त्रीयनियमादृष्टं यमस्य नियमार्थताम् ।
भवप्रबन्धहेतुञ्च षष्ठस्यान्त्ये व्यवेचयत् ॥

इति वैशेषिकरसायनसहिते वैशेषिकदर्शने षष्ठे द्वितीयमाह्निकम् ।

इति षष्ठोऽध्यायः ॥

श्रीः

सप्तमोऽध्यायः

अथ विशेषतो निरूपयितव्येषु द्रव्यगुणकर्मसु द्रव्यकर्मणोर्निरूपणे वृत्ते चतुर्भिरध्यायैर्गुणनिरूपणमारभ्यते । क्रमोल्लङ्घनेन कर्मनिरूपणस्य कृतत्वात् गुणेषु शिष्यजिज्ञासां नेतुं स्मारयति—

१. उक्ता गुणाः ॥ (२६१)

उक्ताः उद्दिष्टाः, तत्तद्द्रव्यवृत्तितया प्रत्यक्षतया च सामान्यतः कथिताश्चेत्यर्थः । अत्रानात्मगुणनिरूपणं सप्तमार्थः । एकद्रव्यकमात्रवृत्ति विभागसूत्रोक्तविभाजकधर्मवद्गुणनिरूपणमाद्याह्निककृत्यम् ॥ १ ॥

***२. पृथिव्यादिरूपरसगन्धस्पर्शाः द्रव्यानित्यत्वादनित्या अग्निसंयोगाच्च ॥ (२६०)**

अग्निसंयोगादिति पदाभावे सूत्रे श्रूयमाण**चकार**वैयर्थ्यात् **व्योमवत्य**नुसाराच्चैवं सूत्रोल्लेखः । **व्योमवत्यां पृथिव्यादी**ति न पठ्यते । अबादिषु तद्विचारस्योपरि करिष्यमाण-

तयाऽत्र पृथिव्युल्लेखमात्रं पर्याप्तमिति 'पृथिव्यां' इति पाठः स्यात्। पृथिव्यादीति पाठे पृथिवी च तस्या आदयश्च पृथिव्यादयः तेषामित्यर्थः। पृथिवीपदमिह कार्यपृथिवीपरम्। आदिपदं तत्कारणपरमाणुपरम्। द्रव्यानित्यत्वाग्निसंयोगरूपहेतुद्वयस्य तत्र क्रमेण संबन्धोऽभिमतः। यद्वा पृथिवी आदिः कारणं येषां रूपादीनां ते पृथिव्यादय इत्यर्थः। पृथिव्यां परमाणुष्वपि गुणा जन्या एवेति। द्व्यणुकादिगता आश्रयभूतद्रव्यानित्यत्वात् **अनित्याः** विनाशिनः; परमाणुगताश्चाग्निसंयोगाद्विनाशिन इति सूत्रार्थः ॥ २ ॥

अवयविगतानामेव रूपादीनां क्वचिदाश्रयनाशादिव क्वचिदग्निसंयोगान्नाश इति पिठरपाकपरत्वभ्रान्तिव्युदासाय ह—

❀ ३. एतेन नित्येष्वनित्यत्वमुक्तम् ॥ (२६२)

अनित्यत्वमिति पाठ एव **व्योमवती**दृष्टः, यो **वृत्ति**दृष्टत्वेनोप**स्कार** एव दर्शितः। **एतेन** अग्निसंयोगजन्यरूपादिनाशवचनेन **नित्येषु** पृथिवीपरमाणुष्वेव रूपादीनामनित्यत्वमुक्तम्। न त्ववयविषु रूपादीनामिति। ननु परमाणोर्नित्यतया किमिति तद्गुणानामपि नित्यत्वं नेष्यते इति चेत्—उच्यते—कुलालकृते श्यामे घटादौ आपाकनिक्षिप्ते सति पश्चात् रक्तरूपदर्शनात् अवयविनो रूपान्तरवत्त्वं निर्बाधम्। न च—अवयवभूतानां परमाणूनां श्यामरूपवत्त्वम्, अवयविन्येव रूपान्तरमिति—युक्तम्। अवयवगुणानुकारस्यावयविगुणे अनुभवसिद्धत्वात्। न हि कपालं श्यामम्, घटस्तु रक्त इति भवितुमर्हति। पिठरपाकवादिनामपि अवयविमात्रे पाकवशाद्रूपादिनाशेऽपि परमाणौ प्राचीनमेव रूपमास्तामिति प्रश्ने एवमेव समाधानम्। अत एव पृथिव्याः कृष्णरूपत्वश्रुत्यनुसारेण पृथिवीपरमाणुस्सर्वोऽपि नित्यकृष्णरूप एव; अर्जुनादिरूपता पुनरनित्येष्वेव पाकवशादिति न कल्प्यते, अवयवावयविनोर्वैरूप्यायोगात्। किञ्च आपाकनिक्षिप्तघटादौ रूपान्तरदर्शनादन्वयव्यतिरेकाभ्यामग्निसंयोगस्य रूपनाशकत्वं रूपान्तरोत्पादकत्वञ्च स्वीकार्यम्। तत्रावयविगतरूपादिविषयेऽग्निसंयोगो न समर्थः, किंतु परमाणुरूपादावेवेति समनन्तरमेव वक्ष्यत इति नित्येष्वेवानित्यत्वं रूपादीनामग्निसंयोगादिति ॥ ३ ॥

अबादिषु पृथिवीवैलक्षण्यं दर्शयति—

४. अप्सु तेजसि वायौ च नित्याः द्रव्यनित्यत्वात् ॥ (२६३)

रूपरसस्पर्शा इति **नित्येष्वि**ति च अनुवर्तते। अबादौ रूपादेर्यथार्हं संबन्धः। रूपरसगन्धस्पर्शनाशं प्रति आश्रयनाशोऽग्निसंयोगो वा कारणमिति, तत्र च पार्थिवनित्यगतरूपादिनाशं प्रत्येवाग्निसंयोगः कारणमिति च स्थितम्। तथा च अबादिगतरूपादिष्वाश्रयनाश

एव हेतुरवशिष्यते । स चाबादिपरमाणुरूपादौ दुर्वचः । अतो नित्याबादिरूपादयः नाशाप्रतियोगिनः अग्निसंयोगानाश्यत्वे सति नित्यवृत्तिरूपादित्वादिति ॥ ४ ॥

एवञ्चानित्येष्वबादिषु अनित्यपृथिवीसाम्यमर्थसिद्धमित्याह—

५. अनित्येष्वनित्याः द्रव्यानित्यत्वात् ॥ (२६४)

अप्सु तेजसि वायौ चेत्यनुवर्तते, द्रव्यानित्यत्वादिति कारकहेतुः ज्ञापकहेतुश्च ॥ ५ ॥

ननु, आश्रयनाशादेवानित्यपृथिव्यां रूपादिनाश इत्यनुपपन्नम् । आपाकनिक्षिप्ते हि घटादौ रूपाद्यन्तरदर्शनात् पूर्वरूपादिनाशोऽवश्यं स्वीकर्तव्य एव । स आश्रयनाशादित्यनुपपन्नम् । पक्वापक्वघटादेरैक्यप्रत्यभिज्ञानात् । घटादेस्तत्र नष्टत्वे पुनर्घटाद्युत्पादकदण्डचक्रकुलालादिसामग्र्यभावेन तदुत्पत्त्ययोगाच्च । यावन्तो घटशरावादयो यादृशरेखोपरेखाद्याकारविशिष्टा आपाकनिक्षिप्ताः, तावन्तस्तादृशाकारा एव पुनः प्राप्यन्ते । अदृष्टवदात्मसंयोगबलादेव चेत् तत्र घटाद्युत्पत्तिः, किमिति च संख्यामानादौ अन्यथाभावः कदापि न भवेत्? अदृष्टवशादेव परमाणुष्वपि रूपाद्युत्पत्तिर्भविष्यतीति आपाकनिक्षेपोऽप्यनपेक्षितस्स्यात् । तस्मात् अवयविपृथिव्यां पाकादेव रूपादयो जायन्त इति तादृशावयविनाशाभावात् पूर्वरूपादिनाशः पाकादेव स्वीकार्यः, तत्राह—

६. कारणगुणपूर्वकाः पृथिव्यां पाकजाः ॥ (२६५)

अवयविपृथिव्यां साक्षात् परम्परया वा पाकजत्वेन संमताः रूपादयः कारणगुणपूर्वका एव । कारणगुणतः कार्ये गुणोत्पत्तिश्च कार्यद्रव्योत्पत्तिद्वितीयक्षण एवानुभविकीति आपाके कार्यद्रव्योत्पत्तिरपि सिध्यति । अवयवेषु पूर्वद्रव्ये सति द्रव्यान्तरोत्पत्त्ययोगात् पूर्वद्रव्यनाशोऽपि स्वीकार्य इति आश्रयनाशावश्यम्भावात् तत एव गुणनाश इति भावः । अत्र **पाकजा** इति पदप्रयोगः आपाकनिक्षेपानन्तरभाविपाकजगुणमात्रं पक्ष इति ज्ञापनाय । तथा पाकजत्वादेव कारणगुणपूर्वकत्वं युक्तमिति सूचनात् हेतुगर्भविशेषणमपि । तथा हि—तण्डुलादयश्शाकादयश्च पात्रेषु पच्यमानाः स्थूलाद्यात्मकं परिमाणान्तरं प्राप्नुवन्तीति तत्र आश्रयनाश एव कारणम् । तत्र च वेगवत्तेजोद्रव्यकृतोऽभिघातादिः शाकाद्यवयवेषु क्रियामुत्पाद्य मिथोऽवयवविभागमवयवसंयोगरूपासमवायिकारणनाशञ्च विधाय अवयवि नाशयति । तत् का कथा बहलज्वालाजालाभिहतेष्वापाकनिविष्टेषु घटादिषु । एवञ्च यथा तत्रैक्यप्रत्यभिज्ञानस्य, तण्डुलाद्युत्पादकक्षेत्रादिसामग्र्यभावेऽपि कार्योत्पत्तेः, संख्यारेखोपरेखादेश्च निर्वाहः, तथैव घटादिष्वपीति । एवमपाकजेषु सूच्यादिना मनाग् विद्धेषु खण्डघटादिष्वपि क्लृप्तसामग्रीनिरपेक्षकार्योत्पत्तिः ऐक्यप्रत्यभिज्ञानादि च प्रदर्शयितव्यम् ॥ ६ ॥

एवं पाकजपदबलेनैव पिठरपाकवादिषु नैयायिका निरस्ताः। प्राभाकरास्तु अवयविद्रव्ये द्रव्यनाशं विनैव परिणामभेदमाशेरते। तन्मते एकस्मिन्नेव द्रव्ये पूर्वमस्थौल्यस्य, पश्चात् स्थौल्यस्य च शाकादिपाके उपपन्नतया तत्रापि नावयविनाशः। कर—कमलादेस्संकोचविकास-दशाभेदेन परिणामभेदवत् सर्वत्रोपपत्तिरिति तदाशयः। अतस्तन्निरासाय (पाकजपदं पक्षमात्रपरमस्त्वित्याकलय्य) तन्मतसाधारण्येन कारणगुणपूर्वकत्वसाधकं समुचितं हेतुमाह—

७. एकद्रव्यत्वात् ॥ (२६६)

एकमेव द्रव्यं येषां ते एकद्रव्याः तत्त्वात्। कार्यगतगुणानामेव प्रस्तुतत्वात् अत्र द्रव्यपदेन कार्यद्रव्यविवक्षणमर्थसिद्धम्। तथाच कार्यवृत्तिपाकजगुणाः कारणगुणपूर्वकाः एकमात्रकार्यद्रव्यवृत्तिगुणत्वात् कारणगुणपूर्वकत्वेन सुनिश्चितघटजलादिरूपरसैकत्वपरिमाणवत्। द्वित्वसंयोगादिवारणाय एकमात्रेति। नित्यद्रव्यगतगुणवारणाय कार्येति। कर्मवारणाय गुणेति। यद्यपि परत्वापरत्वयोरेकमात्रद्रव्यवृत्तित्वात् साध्याभावाद् व्यभिचारः— अथाप्येकद्रव्येत्यनेन एकमात्रद्रव्यनिरूपणीयेत्यर्थविवक्षणान्न दोषः। परत्वादेः इदमेतस्मात् परमिति द्रव्यद्वयमन्तरा निरूप्यत्वाभावात्। द्व्यणुकपरिमाणमपि परमाणुगतद्वित्वसंख्यारूपकारणगुणपूर्वकमेवेति।

यद्वा **एकद्रव्यत्वात्** समानद्रव्यकत्वात्। एकजातीयद्रव्यवृत्तित्वादिति यावत्। तथाच पाकजो रूपादिः कारणगुणपूर्वकः घटरूपादित्वात् प्रथमघटरूपादिवदिति, अवयविगत-पाकजरूपादिः कारणगुणपूर्वकः अवयविगतरूपादित्वादिति वा प्रयोगः। न चाप्रयोजकशङ्का। यदि कारणगुणपूर्वं रूपं न स्यात्, पूर्वावयविनि पाकाद्रूपोत्पत्त्ययोगेन अवयविगतत्वमेव न स्यादित्यनुकूलतर्कसद्भावात्। कथं तत्र पाकात् रूपोत्पत्त्ययोग इति चेत्—एकदेशावच्छेदे-नाग्निसंयोगे घटेप्येकप्रदेश एव रूपोत्पत्त्यापत्तेः। असमवायिकारणस्य संयोगस्य प्रादेशिक-कार्योत्पादकताया एव दर्शनात्। यथा भेर्याकाशसंयोगादेस्तत्प्रदेश एव शब्दजनकत्वम्। एवञ्च तदंशावच्छेदेनैव घटे पूर्वरूपनाशः संमन्तव्यः। स च न शक्यः स्वीकर्तुम्। रूपस्य पूर्वस्थितस्यैकतया स नष्टोऽनष्टश्चेति कथनायोगात्। सर्वांशेन नाशे च घटस्यान्यांशाव-च्छेदेन नीरूपत्वप्रसङ्गः। एवं घटे एकदा श्यामरक्तरूपद्वयस्वीकारापत्तिः। रूपस्याव्याप्य-वृत्तित्वापत्तिश्च। व्याप्यवृत्तित्वमेव चानुभविकम्। अत एकत्रानेकविशेषगुणायोगान्नाग्नि-संयोगाद्घटे रूपोत्पत्तिः। ननु कथमनेकविशेषगुणायोग एकत्र। रूपरसगन्धादीनामेकत्रैवाङ्गी-कारादिति चेन्न—समानेन्द्रियग्राह्यानेकविशेषगुणायोगस्याभिमतत्वात्। व्योमवत्यामेतदर्थकमेकं सूत्रं पृथिवीभाष्यव्याख्यानावसरे समुदाहारि, सम्यग् व्याख्यायि च। तदत्र एकद्रव्यत्वादिति प्रकृतहेतूपष्टम्भकतया निविष्टं स्यात्। तच्च सूत्रम्—

***८. अविभुनि द्रव्ये समानेन्द्रियग्राह्याणां विशेषगुणानामसंभवात् ॥ (२६७)**

उक्तोऽर्थः ॥ न च पाकाच्चित्ररूपोत्पत्तिः । अवयवगतनानारूपाणामेव चित्रहेतुत्वात् । न च घटे यदवयवावच्छेदेनाग्निसंयोगः तद्भिन्नावयवे स्थितं पूर्वरूपम्, अग्निसंयोगवत्यवयवे च रूपान्तरमिति तद्व्रतचित्ररूपमिति वाच्यम्—तर्हि पाकस्थलेऽप्यवयविनि अवयवरूपत एव रूपोत्पत्तेरस्मदिष्टाया एव सिद्धेः ।

किञ्च अग्निसंयोगाद्रूपोत्पत्तिः किं क्वचिदवयविमात्रे, किंवाऽवयवेष्वपि । आद्ये अवयवरूपानाशात् अवयवः श्यामः, अवयवि रक्तमिति महद् वैघट्यम् । अन्त्ये तदुत्पादितावयवरूपेणैवावयविरूपोत्पत्तौ पाकस्यावयविरूपकारणत्वं पृथङ् न कल्प्यम् । अतः परमाणावेव रूपोत्पादकोऽग्निसंयोगः ।

नन्वथापि अग्निसंयोग एवावयवावयविषु सर्वत्र रूपनाशकोऽस्तु । ततश्च पाकेन परमाणौ रूपे उत्पादिते कारणगुणक्रमेणैव कार्यगुण उत्पद्यताम् । एवञ्च पूर्वावयविविनाशानङ्गीकाराल्लाघवमिति चेन्न—पाककालविनाश्यं अवयविरूपं आश्रयनाशनाश्यम् अवयविरूपत्वात् दग्धपटरूपादिवदिति तत्राप्यनुमानात् । अवश्यञ्च संसृष्टावयवमध्ये प्रविशता पावकेन स्वसंयोगबलेन तदवयवविश्लेषणेनैव प्रवेष्टव्यम् । तथाचावयवसंयोगरूपासमवायिकारणनाशेऽवयव्यविनाशः कथमिति । एवं तर्हि अम्भस्संभरणादार्द्रे कुम्भेऽप्यम्भःप्रवेशोऽवयववियोजनमन्तरा न भवतीति निरम्भःकुम्भात् स कुम्भोऽन्यः स्यादिति चेत्—स्यादेवोपचितापचितदेहवत् तत्रापि भेदः । इदमवयविरूपत्वहेतुना आश्रयनाशनाश्यत्वानुमानं कारणगुणपूर्वकत्वानुमानञ्च **किरणावल्यामुक्तम्** ।

उपस्कारे तु, **एकद्रव्यत्वादिति** सूत्रं परमाणुरूपादेः संयोगासमवायिकारणकत्वसाधनार्थमित्युक्तम् । तावताऽप्यदृष्टवदात्मसंयोगेनार्थान्तरात् तेजस्संयोगासमवायिकारणकत्वं न सिध्यति । अन्वयव्यतिरेकाभ्यां तत्सिद्धिरिति चेत्—तर्हि तत एवैतदनुमानवैयर्थ्यम् । पूर्वसूत्रकथितसाध्यसाधकहेतुपरत्वञ्चास्य अस्मद्व्याख्याने ॥

यद्यपि सूत्रस्वारस्यपर्यालोचने एवं भाति—प्रथमसूत्रेण अवयविपृथिव्यामाश्रयनाशादिव अग्निसंयोगादपि क्वचिद् रूपनाशोऽभिमतः । द्वितीयेन परमाणुषु अग्निसंयोगादेव नाशोऽतिदिष्टः । अथ नित्याबादिष्वनाश उक्तः । ततः, 'कार्याबादिषु द्रव्यानित्यत्वादेवानित्यत्वम् । न तु कार्यपृथिव्यामिवाग्निसंयोगादपि तत' इत्युक्तम् । एवमग्निसंयोगादवयविनि रूपादिनाशसत्त्वेऽपि अवयविरूपाद्युत्पत्तिः पाकस्थलेऽपि कारणगुणपूर्विकैव, एकद्रव्यत्वात् ।

पाकात्पूर्वं यत्र द्रव्ये रूपमासीत्, तत्रैव द्रव्ये पुना रूपोत्पत्तेः पूवरूपवत् उत्तरस्यापि कारणगुणपूर्वकत्वोपपत्तेः । अत आपाकनिक्षिप्तघटादिनाशघटान्तराद्युत्पत्तिकल्पनमसौत्रमप्रामाणिकम्, परिणामभेदाभावादिति—अथापि भाष्यादिविरोधादसाम्प्रदायिकमिदम् । तत्राग्निप्रवेशस्यावयवविनाशकत्वादेरुपपादितत्त्वात् । नैयायिका एव खलु अग्निप्रवेशानुगुणच्छिद्रसद्भावात् अवयविनाशौपयिकोऽसमवायिकारणनाशो न भवतीत्याहुः । तथा च सति छिद्रमात्रे प्रवेशात् पक्वतण्डुलादौ प्रथिमानुपपत्तिः । तत्रावयवि भिद्यत एवेति चेत्—कुत्र वा न भवेत् । यतोऽयोगोलकोऽप्यग्निनिष्टप्तः स्थूलतरो भवति । एवं न्यूनपरिमाणमपि स्यात्, अग्निसंबन्धादार्द्रभावापनयात् । अपां संबन्धादपि फलकादिकं पृथु भवतीति वर्षासु कतिपयकवाटादौ द्रष्टव्यम् ।

ननु कियता कालेनावयविपरम्पराक्रमेण पक्वघटतद्रूपोत्पत्तिरिति चेत्—अवयवानन्त्यात् अतिवेगभाविन्यपि घटादौ क्षणेयत्ता दुर्वचेति । द्व्यणुकतद्रूपोत्पत्तौ परं क्षणप्रक्रिया नानाप्रकारसंभाविता सुवचा । तथा हि—कन्दुकनिक्षिप्ते घटादौ अग्निज्वालावलीढे सति क्रमेण—

[1]अणुस्पन्द[2]विश्लेष[3]संयोगनाश[4]द्व्यणुप्रक्षया[5]णुस्थरूपादिनाशाः ।
[6]अणौ रूप[7]मस्मिन् क्रिया त[10]त्तुरीयक्षणे संगमोऽण्वो[11]र्द्व्यणु[12]स्तत्र रूपम् ॥

इत्येतानि भवन्तीति आपातत एव निश्चीयते । अथापि विभागजविभागाङ्गीकारात् क्रियानाशो विलम्बेन भवति । तच्चैवं ग्राह्यम्—

[1]आदौ कर्म[2]ततो विभाग उदिते[3]प्राग्देशसंयोगवि-
ध्वंसोऽ[4]थोत्तरदेशयोगजननं[5]कर्मक्षयोऽथ क्वचित् ।
[1]कर्मै[2]कांशविभाग[3]योगविलय[4]द्रव्यक्षयानन्तरं
[5]वैभागप्रविभाग[6]योगलय[7]संयोगक्रमात्[8]तत्क्षयः ॥

एवञ्च—विभागनिष्पाद्यविभागसत्त्वात् क्रियाक्षयादूर्ध्वमणौ क्रियेष्टव्या ।
क्षणे जनिः स्याद् द्व्यणुकप्रणाशादेकादशे तु द्व्यणुके गुणानाम् ॥

यदि क्रियायाः क्षयकाल एव क्रिया, तदा ते दशमे क्षणे स्युः ।
विभागजश्चेत् द्व्यणुनाशकाले, क्षणे द्व्यणौ ते नवमेऽपि च स्युः ॥

नवीनैकदेशिनस्तु विभागसमनन्तरक्षण एव विभागजविभागं समर्थयन्ते । [न च तर्हि विभागनिरपेक्षकारणत्वरूपकर्मलक्षणं विभागेऽतिव्याप्तमिति वाच्यम्—संयोगविभागोभयनिरू-

पितकारणत्वस्यैव तल्लक्षणत्वात् । अत एव हस्तपुस्तकसंयोगसमनन्तरं कायपुस्तकसंयोगस्य, हस्तपुस्तकविभागानन्तरं तद्विभागस्य चोत्पत्तावपि उभयनिरूपितकारणत्वाभावादेव संयोगे विभागे वा नातिव्याप्तिः । न च एवमुभयनिरूपितकारणत्वे लक्षणत्वेनोच्यमाने विभागादावतिव्याप्त्यभावात् तत्र सूत्रे निरपेक्षपदं व्यर्थमिति वाच्यम्—उभयं प्रति समवायिकारणे द्रव्येऽतिव्याप्तिवारणाय तदावश्यकत्वादिति तदाशयात् ।] तदा पुनः अष्टमेऽपि क्षणे द्व्यणुके पाकजगुणा भवेयुः । न च निर्गुणद्रव्ये क्रियानङ्गीकारात् परमाणौ रूपाद्युत्पत्त्यनन्तरमेव द्व्यणुकारम्भकक्रिया वाच्या । रूपाद्युत्पत्तिश्च द्व्यणुकनाशतृतीयक्षणे इति चतुर्थक्षण एव क्रियोत्पत्त्या नवमक्षण एव द्व्यणुके पाकजगुणा इति वाच्यम्—क्रियानाशकाले क्रियाया इव, पूर्वरूपनाशकाल एव पाकजरूपस्य परमाणावुत्पत्तेरभ्युपगमे द्व्यणुकनाशतृतीयक्षण एव क्रियोत्पत्तिसंभवात् ।

सर्वमिदं द्व्यणुकनाशकक्रिया यत्र परमाणौ, तत्रैव पश्चात् द्व्यणुकारम्भकक्रियासंभवस्थले । परमाण्वन्तरक्रियावशात् द्व्यणुकारम्भस्थले तु द्व्यणुकनाशश्यामनाशरक्तोत्पत्तीनां क्रमे चतुर्थक्षणेऽपि द्व्यणुकान्तरोत्पत्त्या पञ्चमेऽपि क्षणे द्व्यणुकरूपसंभवः । सुतरां तु षष्ठादौ । श्यामनाशरक्तोत्पादयोर्यौगपद्ये तु चतुर्थक्षणेऽपि । इतोऽपि प्राक् उत्पत्तिस्तु दुर्वचेति ॥ व्यर्थोऽयं पाकजप्रक्रियाविचार इति **जयन्तभट्टः** । एवञ्च

"द्वित्वे च पाकजोत्पत्तौ विभागे च विभागजे ।
यस्य न स्खलिता बुद्धिः, तं वै वैशेषिकं विदुः ॥"

इति वचनं श्लाघनं गर्हणं वेति विमृश्यम् ॥ ७।१।८ ॥

ननु परमाणूनामपि रूपादिमत्त्वे कथं तदनुपलब्धिरित्यत्र पूर्वोक्तं स्मारयति—

९. अणोर्महतश्चोपलब्ध्यनुपलब्धी नित्ये व्याख्याते ॥ (२६८)

अनुपलब्धिश्चोपलब्धिश्चोपलब्ध्यनुपलब्धी । अल्पाच्तरस्य पूर्वनिपातः । **नित्ये** नित्यप्रतिपादकचतुर्थाध्याये । तत्र अणोरनुपलब्धिः महत उपलब्धिश्च विवृता । अतो महत्त्वाख्यकारणाभावात् परमाणूनामनुपलब्धिः । एवं तद्वर्तिगुणादिप्रत्यक्षे तद्द्वारा महत्त्वादिसंबन्ध आवश्यक इति तदभावात् रूपादिकमपि नोपलभ्यते । अथापि तदस्त्येवेति ॥ ९ ॥

एवमणुमहतोः प्रस्तुतत्वात् तत्प्रसंगेन परमाणौ महत्त्वाभावोपपादनव्याजेन परिमाणं निरूपयितुमारभते--[किञ्च परिमाणं रूपादिवत् एकद्रव्यनिरूप्यम् । एकत्वसंख्यायास्तथात्वेऽपि

संख्यासामान्यं न एकद्रव्यनिरूप्यम् । परत्वादेरेकद्रव्यकत्वेपि एकमात्रद्रव्यनिरूप्यत्वं नास्ति । अतो रूपाद्यनन्तरं परिमाणनिरूपणं प्राप्तकालमपि ।]

* १०. कारणबहुत्वात् कारणमहत्त्वात् प्रचयविशेषाच्च महत् ॥ (२६९)

अनूदितमिदं सूत्रं **शाङ्करभाष्ये** । तन्तुबहुत्वात् पटे महत्त्वम् । कपालद्वयगतमहत्त्वात् घटे महत्त्वम् । **प्रचयविशेषो** नाम अवान्तरावयवशिथिलसंयोगसहितो महापिण्डारम्भकावयवसंयोगः । एतस्मात् तूलपिण्डद्वयगतात् महातूलपिण्डे महत्त्वम् । एषाञ्च कारणानां यथायथं समावेशः पार्थक्यञ्च । यथा त्र्यणुके द्व्यणुकबहुत्वमात्रात् महत्त्वम् । घटे कपालद्वयगतमहत्त्वमात्रात् । तूलपिण्डद्वयारब्धे केवलं प्रचयस्य दुर्वचत्वेऽपि अप्रचिततूलपिण्डद्वयारब्धात् प्रचिततूलपिण्डद्वयारब्धेऽवयविनि महत्त्वातिशयदर्शनात् अन्वयव्यतिरेकबलात् प्रचयस्यापि कारणत्वमिति । **महदादिशब्दः** नीलादिशब्दवत् गुणे गुणिनि च यथार्हं प्रयुज्यते ॥ १० ॥

* ११. अतो विपरीतमणु (तद्विपरीतमणु) ॥ (२७०)

उक्तकारणकमहत्त्वप्रत्यनीकमणुत्वम् । न तु दीर्घत्वप्रत्यनीकम् । **विपरीत**त्वञ्च महत्त्वासामानाधिकरण्यात्; महत्त्वकारणविलक्षणकारणकत्वाच्च । द्व्यणुकपरिमाणं ह्यणुत्वं कारणद्वित्वादुत्पद्यते; न महत्त्ववद् बहुत्वादेरिति । अणुत्वमणुद्वित्वपर्याप्त्यधिकरणपर्याप्तेऽवयविन्युत्पद्यत इति । **पूर्वसूत्रे** जन्यमहत्त्ववत् अत्रापि जन्यमेवाणुत्वमुक्तं मन्तव्यम् ॥ ११ ॥

ननु बहुत्वादणुत्वजन्मदर्शनात् अणुत्वमहत्त्वयोस्सामानाधिकरण्यदर्शनाच्च कथम् , 'अतो विपरीतमणु' इत्युच्यते । दृश्यते हि कुवले (बदरीफले) बह्ववयवजन्ये महत्त्वमणुत्वञ्च बिल्वापेक्षया । तत्राह—

१२. अणु महदिति तस्मिन् विशेषभावाद्विशेषाभावाच्च ॥ (२७१)

तस्मिन् महति कुवलादौ अण्विति महदिति च व्यवहारे यथाक्रमं अवधिनिर्देशसापेक्षत्वरूपविशेषस्य सत्त्वादसत्त्वाच्च न तुल्यत्वमिति । अयमाशयः—यत्परिमाणव्यवहारः प्रतियोगिनिराकांक्षः, तत् परिमाणं तत्र मुख्यम् । यत्र तु प्रतियोग्याकांक्षा, तत् अमुख्यं कल्पितम् । कुवलादौ, इदं महदिति निरपेक्षव्यवहारोऽप्यस्ति । अणुव्यवहारस्तु इदमस्मादण्विति सापेक्षतयैवेति ॥ १२ ॥

ननु वेष्टितविस्तृतवस्त्रादौ अणुत्वमहत्त्ववत् कुवलादौ द्वयमपि स्वाभाविकमस्तु । न च प्रतियोग्याकांक्षत्वमात्रेण गौणता, परत्वापरत्वादेरिव किञ्चिदवधिकत्वस्वभावसंभवात् इत्यत्राह—

१३. एककालत्वात् ॥ (२७२)

वस्त्रे हि वेष्टितत्वदशायाम् अण्विति, विस्तृतत्वदशायां महदिति च प्रत्ययः। न तथाऽत्र। एककालत्वात् 'इदं कुवलं महत्', 'आमलकापेक्षया अणु'इति व्यवहारयोः। वस्तुतो वस्त्रोदाहरणमपि न युक्तम्। तत्रापि वेष्टनदशायामपि महति अणुव्यवहारस्यापेक्षिकत्वात् ॥ दैशिकपरत्वं वोदाहर्तव्यम्—यथा एक एव पुरुषो दूरवर्तिपुरुषान्तरादपरो भवति, दूरवर्तिनश्च तस्यात्यन्तसमीपागमनान्तरं स एव परो भवति। तत्र परत्वापरत्वे द्वे अपि स्वाभाविके। तद्वत् स्यादिति शङ्कापरिहारार्थं सूत्रम्। तथा च परत्वापरत्वयोर्नित्यसापेक्षत्वात् स एव स्वभावः। महदितिप्रत्ययश्च निरपेक्षोऽपि भवतीति महत्त्वं तत्प्रत्यनीकमणुत्वञ्च निरपेक्षमेव। वस्तुतः आमलकात् इदमणु, इदं महदित्यत्र अणुशब्दो निकृष्टपरिमाणे लाक्षणिकः, महच्छब्दश्च प्रकृष्टपरिमाणे तथेति ॥ १३ ॥

१४. दृष्टान्ताच्च ॥ (२७३)

यथा एकमेव शुक्लरूपं शङ्खगतं पटापेक्षया शुक्लतरमिति, स्फटिकापेक्षया च निकृष्टशुक्लमिति व्यवह्रियते, तथा एकमेव परिमाणं महत्त्वं तथा तथेति ॥ १४ ॥

रूपादिषु रूपादिमत्त्वाभावः अप्रसक्तप्रतिषेधस्य वैयर्थ्यान्न व्युत्पादितः। अणुत्वादौ तत्प्रसक्तिरस्तीति तत्र व्युत्पादयति—

१५. अणुत्वमहत्त्वयोरणुत्वमहत्त्वाभावः कर्मगुणैर्व्याख्यातः ॥ (२७४)

अत्रैवमाशङ्का भाव्या—अणोः कारणं परमाण्विति, महाण्विति व्यवहारार्हमिति अणुत्वे महत्त्वं सिध्यति। तस्य महाणुत्वे च द्व्यणुकम् अण्वणु भवतीति सिद्धमणुत्वेऽप्यणुत्वम्। एवं घटाद्यपेक्षया गिरिगगनादिर्महामहान्; घटादिश्चाणुमहानिति महत्त्वेप्यणुत्वमहत्त्वसिद्धिरिति। इयमिह परिह्रियते—अणुत्वे महत्त्वे च प्रत्येकमणुत्वमहत्त्वयोर्द्वयोरभावः कर्मगुणैरुपपादितो भवतीति। विषयेण विषयिनिर्देशनशीलो महर्षिः **कर्मगुणै**रित्यनेन कर्मगुणप्रतिपादकसूत्रैरित्यभिप्रैति ॥ १५ ॥

ननु तेषु सूत्रेषु कुत्राणुत्वमहत्त्वप्रस्तावः, अनुपलम्भादित्यत्र विशदयति—

१६. कर्मभिः कर्माणि गुणैश्च गुणाः व्याख्याताः ॥ (२७५)

कर्माणि यथाभूतानि, तथाभूतानि **कर्मभिः** कर्मविषयकसूत्रैर्व्याख्यातानि। **गुणाश्च** यथाभूताः गुणविषयकसूत्रैः। 'द्रव्याश्रय्यगुणवान्,' 'एकद्रव्यमगुणम्,' 'गुणकर्मसु च

भावान्न कर्म न गुणः,' 'क्रियावद्वैधर्म्यान्निष्क्रियाणि,' 'एतेन कर्माणि गुणाश्च व्याख्याताः' इति हि गुणकर्मणां सामान्यतो गुणकर्मराहित्यमुक्तम् । तेन तदन्तर्गतयोरणुत्वमहत्त्व-योरणुत्वमहत्त्वाभावोऽपि व्याख्यात एवेति । तथाच अण्वणु महाणु इत्यादौ अणुमहच्छब्दौ निकर्षप्रकर्षार्थकौ गौणौ, न तु परिमाणार्थावित्युक्तं भवति। सूत्रे **व्याख्याता** इति पुँल्लिङ्गनिर्देशश्च (५-२-२३) विचारितचरः ॥ १६ ॥

ननु कर्मगुणानां रूपादिगुणान्तरानाश्रयत्वेऽपि अणुत्वमहत्त्वाश्रयत्वमावश्यकम् । अणूनि कर्माणि, महान्ति कर्माणि, अणुः शब्दः, महान् शब्दः इत्यादिप्रत्ययादित्यत्राह—

१७. अणुत्वमहत्त्वाभ्यां कर्मगुणाश्च व्याख्याताः ॥ (२७६)

अणुत्वमहत्त्वविषयकेण तत्र तदभावप्रतिपादकेन 'अणुत्वमहत्त्वयोरणुत्वमहत्त्वाभाव' इति सूत्रेण कर्मगुणा अपि अणत्वमहत्त्वरहिततया व्याख्याताः । यथाऽणुत्वादावणुत्वादिक-मौपचारिकं निकर्षादिरूपम्, तथैवाणूनि कर्माणीत्यादावपीति ॥ १७ ॥

'अणोर्महतश्चे'ति अणुत्वमहत्त्वयोः प्रस्तुततया तद्विषये कृतं कारणनिरूपणमधिकरण-शोधनञ्चान्यत्रापि परिमाणद्वयेऽतिदिशति—

१८. एतेन ह्रस्वत्वदीर्घत्वे व्याख्याते ॥ (२७७)

एतेन अणुत्वमहत्त्वयोः कारणाधिकरणवर्णनेन ह्रस्वत्वदीर्घत्वे कारणविशेषाधिकरण-विशेषवत्तया व्याख्याते । महत्त्ववत् दीर्घत्वमपि कारणबहुत्वादिभिरुत्पाद्यते, तद्विपरीतं ह्रस्वत्वम् । न तु महत्त्वप्रत्यनीकं ह्रस्वत्वम्, तथा व्यवहाराभावात् । कारणद्वित्वाच्च ह्रस्वत्वोत्पत्तिः । तच्च द्व्यणुके । समिदिक्षुवंशादिष्वञ्जसा दीर्घेष्वपि ह्रस्वव्यवहारः निकृष्ट-परिमाणकत्वविवक्षया भाक्तः । ह्रस्वत्वदीर्घत्वयोरपि न ह्रस्वत्वदीर्घत्वाधिकरणत्वम्, कर्मगुण-न्यायादित्युक्तं भवति ॥ ह्रस्वत्वदीर्घत्वे कार्याणुत्वमहत्त्वसमानाधिकरणे एव ; न तु परमाणो-र्ह्रस्वत्वम्, गगनादेश्च दीर्घत्वमिति **भाष्य**स्वारस्यदर्शिनः । ('महद्दीर्घवद्वा ह्रस्वपरिमण्ड-लाभ्याम्' इति **ब्रह्मसूत्रे** द्व्यणुके परं ह्रस्वपदप्रयोगः परमाणौ ह्रस्वत्वाभावपक्षपोषकः स्यात् ।) परमह्रस्वत्वं परमदीर्घत्वञ्च क्रमेण तत्र निराबाधमिति **किरणावली**कारनिर्वाहः । तदा च सूत्रमिदम् उक्तकार्यमहत्त्वाणुत्व वक्ष्यमाणनित्याणुत्वमहत्त्व सर्वसाम्यातिदेशपरं मन्तव्यम् ।

नन्वेकैकवस्तुनि परिमाणद्वयाङ्गीकारो व्यर्थः । एकैकस्यैव अणुह्रस्वपदाभ्यां महद्दीर्घ-पदाभ्याञ्च व्यवहारसंभवात् । महत्त्वादिकारणादेव दीर्घत्वाद्युत्पत्तेरिह दर्शिततया कारण-वैलक्षण्याभावादपि कार्यैक्यमेवावसीयत इति चेत्—न, लोके, महत्सु दीर्घमानीयताम्,

दीर्घेषु महदानीयताम् इत्यादिव्यवहारविशेषेण तेषां भेदप्रतीतेः । न च महद्दीर्घपदयोरणुह्रस्वपदयोश्च पर्यायत्वं कश्चिद् वक्तुमर्हति । तर्हि परिमाणभेदे कारणवैलक्षण्यमप्यावश्यकमिति चेत्—अस्तु तदपि । यथा—साक्षादवयवानां तदवयवानां वा एकदिक्कानां बहुत्वे दीर्घत्वम्; अनियतदिक्कानां तेषां बहुत्वे च महत्त्वम्; प्रथमाभावे ह्रस्वत्वम्, द्वितीयाभावेऽणुत्वमिति । एवञ्च त्र्यणुके दीर्घत्वमहत्त्वयोस्सिद्धिरविकला । एकस्यामेव दिशि पङ्क्त्या निविष्टैः द्व्यणुकैस्त्र्यणुकजनने दीर्घत्वं निर्विवादम् । द्वयोर्द्व्यणुकयोः पार्श्वे द्व्यणुकान्तरसंगमेऽपि द्व्यणुकद्वयान्तर्गतपरमाणुरूपावयवबहुत्वाद्दीर्घत्वोपपत्तिः । एवं पूर्वत्र्यणुके महत्त्वमपि भाव्यम् ।

एतदेव मनसिकृत्य भाष्ये, 'परमाणुद्व्यणुकेषु बहुत्वसंख्या—कार्यद्रव्ये त्र्यणुकादिलक्षणे—महत्त्वं दीर्घत्वञ्च करोती'ति परमाणुपदप्रयोग इति ध्येयम् । द्व्यणुके च दीर्घत्वमहत्त्वनियामकस्य द्विविधस्यापि बहुत्वस्य परमाण्ववृत्तितया तत्तदभावरूपसहकारिविशिष्टा परमाणुद्वित्वसंख्या ह्रस्वत्वाणुत्वोत्पादिकेति ।

ननु व्यवहार एव पदार्थव्यवस्थापकः । लोके च कुवलादौ आपेक्षिकतया अण्विति, महदिति च व्यपदेशो भवति । तथाचाणुमहच्छब्दौ निकृष्टोत्कृष्टपरिमाणविषय एव मुख्यौ । एकैकस्यापि परिमाणस्य किञ्चिदपेक्षया निकर्षस्य, अन्यापेक्षया प्रकर्षस्य च सद्भावात् व्यवहारद्वयं मुख्यमेवोपपन्नम् । एवञ्चाणुत्वमहत्त्वयोस्संकीर्णत्वात् अणु महदिति पृथग्विभाग एवानुपपन्नः । एवं ह्रस्वदीर्घविभागोऽपि । परमाणुमारभ्य परममहत्पर्यन्ते च परिमाणतारतम्यं सर्वसंप्रतिपन्नम् । त्र्यणुकात् द्व्यणुकमपकृष्टम्, ततः परमाण्वपकृष्टमिति च बहुलं शास्त्रे व्यवह्रियते । न चैवं द्व्यणुकस्यापि महत्त्वापत्तिः, परमाण्वपेक्षया प्रकृष्टपरिमणत्वादिति शङ्क्यम्—इष्टापत्तेः । तर्हि तत्प्रत्यक्षापत्तिः, प्रत्यक्षे महत्त्वस्य कारणत्वादिति चेत्—अनेकद्रव्यवत्त्वं हि प्रत्यक्षकारणम् । तत् तत्र नास्तीति । प्रकृष्टमहत्त्वस्य वा प्रत्यक्षकारणत्वस्वीकारात् तदापत्तिपरिहारस्सुकरः । न च द्व्यणुकस्य अतिशयितपरिमाणत्वे अणोरणुतरत्वप्रसंगः; अणुत्वमतिशयितमित्यनुक्तेः; सामान्यतः परिमाणमतिशयितमित्येवोक्तेरिति चेत्—उच्यते । घटपटादिषु महद्दीर्घव्यवहारवत् अणुह्रस्वव्यवहारस्याविशेषेण सर्वत्र स्वरसतोऽनुपलब्धेः, उक्तरीत्या अणुमहच्छब्दयोर्निकृष्टप्रकृष्टपरिमाणमात्रार्थकत्वे तादृशव्यवहारस्याविशेषेणापत्तेः अणुह्रस्वव्यवहारो भाक्त इत्यवसीयते । तच्च यादृशमहत्त्वस्वीकारे उपपद्यते, तादृशमेव तत् अण्वादिपदमुख्यार्थो भवितुमर्हतीति विमृश्यैवं विभागः कृत इति निरवद्यम् । परिमाणगतप्रकर्षनिकर्षयोरवधिसापेक्षत्वेऽपि परिमाणस्वरूपमवधिनिरपेक्षमिति तस्य नामविशेषः अणुमहदादिरिति ॥ १८ ॥

चतुर्विधमपीदं परिमाणं द्रव्यनाशादेव नश्यतीत्याह—

१९. अनित्येऽनित्यम् ॥ (२७८)

अनित्य इत्यनेन द्रव्यानित्यत्वस्य हेतुत्वं सूचितम् ॥ १९ ॥

नित्यगतं परिमाणं पार्थिवपरमाणुरूपादिवत् अन्यस्मात् कारणान्नश्यतीति न मन्तव्यमित्याह—

२०. नित्ये नित्यम् ॥ (२७९)

द्रव्यस्य नित्यत्वे आश्रयनाशरूपकारणाभावान्न नाश इत्यर्थः ॥ २० ॥

परमाणौ दीर्घत्वादेर्न प्रसक्तिरिति ज्ञापयितुं संज्ञां काञ्चित् परिभाषते—

२१. नित्यं परिमण्डलम् ॥ (२८०)

ब्रह्मसूत्रे परमाणौ परिमण्डलपदप्रयोगात्, (४-२-२३) **न्यायभाष्यवार्तिकादा**वपि तथैव दर्शनात्, "परमाणोः परिमण्डलत्वात्" इति कन्दल्यादिव्यवहाराच्च परिमण्डलमिति परमाणोस्संज्ञेत्यवसायात् **नित्यपदमत्र** प्रस्तुतकार्यद्रव्यकारणत्वेन प्रस्तुतपरमाणुद्रव्यपरम् । तत् परिमण्डलम् । तदीयपरिमाणं तु पारिमाण्डल्यम् । तथाच **प्रशस्तपादभाष्यम्** "कारणत्वञ्चान्यत्र पारिमण्डल्यादिभ्यः" इति । परिमण्डलस्य भावः पारिमाण्डल्यमिति । अन्यथा पुनः परिमण्डलपदमेव महदादिपदवत् परिमाणे तदाश्रये च प्रयुज्यत इति स्वीकर्तव्यम् ।

ननु नित्ये परिमाणाङ्गीकारे किं प्रमाणम्? न तावत् कार्यपरिमाणम्, तस्य द्वित्वसंख्ययैव जन्यत्वात् । न च प्रत्यक्षमस्ति । अतो महत्त्वाभावमात्रेणाणुव्यहार इत्यत्राह—

२२. अविद्या च विद्यालिङ्गम् ॥ (२८१)

अविद्या भ्रमः **विद्यायाः** प्रमाया लिङ्गम् । शुक्तौ रजतभ्रमो हि वास्तवरजतज्ञानाधीनरजतसंस्कारबलाद्भवति । तथा कुवलादिषु अणुत्वभ्रमः क्वचिदणुत्वप्रमासापेक्षः । प्रमा च वस्तुसाधिकेति क्वचिद्वस्तुतोऽणुत्वं स्वीकार्यम् । तच्चाणु नित्यद्रव्यमेवेति । ननु कुवलादावापेक्षिकाणुत्वज्ञानं सर्वजनसाधारणम् । सा चेद् भ्रान्तिः, तर्हि प्रमाधीना वाच्या । न च परमाणुः केनापि प्रत्यक्ष्यते । न च पामरैरनुमीयते । न चान्यदीयप्रमा अन्यस्य भ्रान्तये उपयुज्यते । अतः कथं भ्रान्तिरिति चेत्—उच्यते । आदिसृष्टौ योगिभिः परमाणूनां प्रत्यक्षितत्वात् परीक्षकैश्चानुमितत्वात् तत्कृतमणुशब्दस्यौपचारिकं प्रयोगमुपजीव्यार्थविशेषमाकलयन्तस्सर्वे तथा प्रयोगमनुकुर्वते । तत्परिशीलने च महत्त्वप्रकर्षाभावमात्रादयमौपचारिकः प्रयोगः, इदमेव मुख्यमणुत्वमिति चैषां भ्रान्तिरित्यवसीयत इति नानुपपत्तिरिति ॥ सूत्रे

चकारो हेत्वन्तरसमुच्चयार्थः। तथाच द्रव्ये न महत्त्वाभावमात्रादणुव्यवहारः, किन्तु तत्र सत्याणुत्वप्रमयैवेत्येवमणुत्वप्रमाया मन्यदपि लिङ्गम्, नित्यं परिमाणवत् द्रव्यत्वादित्यनुमानात्। तथा नित्यं परिमाणवत् द्व्यणुकाद्यपेक्षयाऽपकृष्टत्वादिति। न ह्यपकर्षो महत्त्वाभावनिष्ठस्सुवचः, अभावे उत्कर्षापकर्षायोगादिति ॥ २२ ॥

एवं द्रव्यसमवायिकारणेषु परमाणुषु परिमाणमुपपाद्य अन्यादृशनित्येष्वाकाशादिष्वपि तदाह—

२३. विभवान्महानाकाशः; तथा चात्मा ॥ (२८२)

सर्वत्रशब्दहेतोराकाशस्य सर्वमूर्तद्रव्यसंयोगित्वरूपं विभुत्वं सिद्धमिति तत एव महत् परिमाणमपि सिध्यति। अतः परममहान् आकाशः। शब्दस्य सर्वदेशावच्छेदेनोत्पत्तावपि ज्ञानादेश्शरीरावच्छेदेनैवोत्पादादात्मनो महत्त्वं विभुत्वञ्च नास्तीति मतिं वारयितुमाह—**तथाचात्मेति**। आत्मापि विभवाधीनमहत्त्ववानित्यर्थः। आकाश आत्मा चेति वक्तव्ये तथाचात्मेति निर्देशः विशेषप्रयत्नप्रदर्शनेन वेदान्तिमतानङ्गीकारार्थः। वेदान्तिनो ह्यात्मानमणुमातिष्ठन्ते। एवं तर्हि कथं तदधीनकार्योत्पादः सौभर्यादिभिरनेकेषु देशेषु युगपदनेकशरीरपरिग्रहात् इति चेत्--तदणुत्वेपि तदीयधर्मभूतज्ञानस्य सर्वतो व्यापनशीलत्वात्तदुपपत्तिरिति समादधते। तत्रास्यारुचिः। अवश्यं विभुत्वमेष्टव्यम्। तत् साक्षादेवात्मनि मन्यताम्, आकाशादिवत्। किमिति धर्मभूतज्ञानद्वारा तत्कल्पना। ज्ञानमपि हि रूपादिवत् आगन्तुकं गुणभूतमिति न तस्य विभुत्वं सुवचम्। एवञ्च तत्तदात्मार्थकार्याणामनुकूलप्रतिकूलरूपाणां सर्वदेशभाविनामप्यदृष्टवदात्मसंयोगादुपपत्तिस्सुवचा। अत आत्मा विभुर्महानिति ॥ २३ ॥

नन्वात्मनो विभुत्वे विभुना मनसा तस्य संयोगः कथमिति शङ्कां परिहर्तुम् आत्मानन्तरनिर्दिष्टस्य तदुपकरणस्य मनसः परिमाणमाह—

२४. तदभावादणु मनः ॥ (२८३)

मीमांसका आत्मवत् मनसोऽपि विभुत्वमाकलयन्ति। विभुद्वयसंयोगं स्वीकृत्य तस्य ज्ञानकरणत्वमुपपादयन्ति। तन्न युक्तम्। तथा च **तदभावात्** विभवाभावात् मनोऽणुपरिमाणमिति। कथं तदभावसिद्धिरिति चेत्--यस्य हि युगपद् ज्ञानानुत्पत्तिबलेनाध्यात्मिकेन्द्रियद्वयसंयोगोऽपि युगपन्न भवतीति स्थितम्, तस्य कथङ्कारं सर्वमूर्तसंयोगरूपो विभव इति। यद्यपि विभवाभावो घटादावपीति न ततोऽणुत्वं सिध्येत्-अथापि नित्यद्रव्यप्रकरणान्नित्यत्वमप्युपस्थितं हेतुघटकमिति, सिध्यति—मनः अणु नित्यत्वे सति अविभुत्वात् पार्थिवादिपरमाणुवदिति ॥ २४ ॥

ननु किमिति कालदिशोरुपेक्षया तदनन्तरस्यात्मनो ग्रहणमित्यत्राह—

२५. गुणैर्दिग् व्याख्याता ॥ (२८४)

विभुत्वादाकाशस्य महत्त्वमुक्तञ्चेत्, तन्न्यायेन दिक्कालयोरपि तत् निराबाधम्। आत्मनि पुनर्विभुत्वमेव केषाञ्चिन्नेष्टमिति तस्य विशेषत उक्तिरिति। यद्वा स्वगतशब्दज्ञानरूपविशेषगुणार्थमाकाशात्मनोर्विभुत्वादिकमिति तत एकसूत्रेणोक्त्वा परगतपरत्वाद्यर्थविभुत्वादिमन्तौ दिक्कालाविति तत् ततः परमाहेति ध्येयम्। पूर्वत्वपश्चिमत्वोत्तरत्वदक्षिणत्वादिभिस्सर्वदेशगतैर्हि गुणैर्दिग् विभुतया व्याख्यातेति। पञ्चमाध्यायस्थस्य सूत्रस्य तथैव पाठात् तत्रोक्तमपि स्मारयति। तत्स्मारणार्थञ्च तत्रेवात्रापि क्रमलङ्घनम्। तथा च दिक्कालयोर्निष्क्रियत्वं सर्वदेशवृत्तिक्रियाकारणत्वञ्च तत्रोक्तम्। ताभ्यामपि धर्माभ्यां पूर्वत्वादिभ्य इव दिग् विभुत्वेन व्याख्यातेति ॥ २५ ॥

* २६. कारणे कालाख्या ॥ (२८५)

सर्वकार्यकारणे कालाख्या च प्रागेव व्याख्यातेति सोपि विभुरेव। तत् सिद्धं तयोरपि परममहत्त्वमिति। तदेवं रूपरसगन्धस्पर्शपरिमाणानि निरूपितानि ॥

रूपादीनां पाकजत्वमाह नित्यादिकां विधाम्।
परिमाणे च तां भेदमाधारं सप्तमादिमे ॥

इति वैशेषिकरसायनसहिते वैशेषिकदर्शने सप्तमे प्रथममाह्निकम् ॥

श्रीः

अथ सप्तमे द्वितीयमाह्निकम्

अथात्र द्वितीये अनेकद्रव्यनिरूप्यगुणजातीयनिरूपणम्। एकत्वस्यानेकद्रव्यनिरूप्यत्वाभावेऽपि तथानिरूप्यद्वित्वादिना संख्यात्वेन साजात्यादत्र निरूपणं युक्तम्। एकपृथक्त्वस्य तु एकमात्रसमवेतस्यापि अनेकनिरूप्यत्वमस्ति, इदमस्मात् पृथगित्येव व्यवहारात्। तथा परत्वापरत्वयोरपि। द्वित्वादेः संयोगविभागयोश्च तत् व्यासज्यवृत्तित्वात्। तद्धि मिथस्सापेक्षवृत्तिकत्वम्, युगपदेवानेकवृत्तित्वमिति। नव्यास्तु—अनेकपर्याप्तत्वमेव व्यासज्यवृत्तित्वम्। तच्च न संयोगादौ। तद्धि अनेकमात्रविशेष्यकधीप्रकारत्वम्। द्वित्वादि हि न एकविशेष्यकधीप्रकारः, इदं द्वे इति बुद्ध्यभावात्। नैवं संयोगादिरिति इत्याहुः। तत्राऽऽदौ संख्यां निरूपयति—

१. रूपरसगन्धस्पर्शव्यतिरेकादर्थान्तरमेकत्वम् ॥ (२८६)

रूपरसगन्धस्पर्शानां **व्यतिरेकात्** एकव्यवहारविषयीभूते आकाशादावभावात् । एकत्वं यथा प्रत्येकवृत्ति, तथा रूपादिकमपि प्रत्येकवृत्ति। एवञ्च 'रूपरसगन्धस्पर्शाः' इत्युक्त्वा तदधिकतया 'संख्याः' इति विभागसूत्रे कथनमनुपपन्नमिति शङ्का । सेह परिहृता । रूपाद्यभावेऽपि आकाशादौ एकव्यवहारात् न रूपादिरूपं तदिति । उपलक्षणमिदं परिमाणादिषु मध्ये किञ्चिदेवैकत्वं स्यादिति शङ्कापरिहारस्यापि । यद्यप्येकत्वं न घटादिकं भवेत् । धर्मधर्मिभावात् । नापि घटत्वादिरूपम्—अयमयञ्च घट इतिवत् अयमयञ्चैक इति प्रत्ययाभावात् । अथापि प्रत्येकवृत्तिपरिमाणरूपं स्यादिति चेन्न—एको महानिति सहप्रयोगेण परिमाणातिरिक्तत्वसिद्धेरिति । एवं द्वित्वादेरप्यतिरिक्तत्वं भाव्यम् । दर्शितञ्च तत् आदावेव, "द्वित्वप्रभृतयः संख्याः—" इति ॥ १ ॥

पृथक्त्वस्य संख्यानुविधायित्वात् सहैव तदपि निरूपयति—

२. तथा पृथक्त्वम् ॥ (२८७)

तथा=रूपरसगन्धस्पर्शव्यतिरेकादर्थान्तरम् । गगनं घटात् पृथगिति गगनादावपि तत्प्रतीतेः । एवं पृथक्त्वमेकत्वादिरूपमपि न भवति, अवधिसापेक्षव्यवहारविषयत्वात् । इदमस्मात् पृथगिति हि व्यवहारः । नाप्येतत् परत्वादिरूपम्, सन्निकर्षविप्रकर्षादिनिरपेक्षत्वात् । नाप्यन्योन्याभावः, प्रतीतिवैलक्षण्यात् । इदमिदं न भवतीति हि अन्योन्याभावग्रहः । न तत्र पञ्चमीप्रयोगः । अन्यत् अर्थान्तरं, भिन्नमित्यादिकञ्च पृथक्पदपर्यायभूतं नान्योन्याभावार्थकमिति ।

ननु पञ्चमीनिर्देशः पृथगादिशब्दस्वाभाव्यायत्तः, न त्वर्थभेदः । पुष्पाणि कामयते, पुष्पेभ्यः स्पृहयतीतिवत् इति चेन्न—"अन्यारात्—"इतिसूत्रेऽन्यपदस्यार्थपरताया एव शाब्दिकसंमततया पृथक्त्वान्योन्याभावयोरैक्ये घटाद् भेद इतिवत् घटो न पट इत्यत्रापि पञ्चम्यापत्तेः ।

इदञ्च पृथक्त्वम् एकपृथक्त्वद्विपृथक्त्वादिभेदेन नाना । एकैकैकत्वसमनियतं पृथक्त्वम् अयमस्मात् पृथगित्यनुभवसिद्धम् । द्वित्वादितुल्यपर्याप्तिकं द्विपृथक्त्वादि च इमावस्मात् पृथगित्याद्यनुभवसिद्धम् । तत्र एकत्वत्वद्वित्वत्वादिर्जातिः । पृथक्त्वत्वमेकैव जातिस्संख्यात्ववत् व्यापिका । एकपृथक्त्वत्वद्विपृथक्त्वत्वादिकं तु एकत्वद्वित्वादिवैशिष्ट्यबलाद्भिन्नमिति न वस्तुतोऽनेकमिति भाष्यस्वरसगतिः । व्याख्यातारस्तु विवदन्ते ॥ २ ॥

'एकमेकत्वम्', 'एकपृथक्त्वं घटात् पृथक्' इत्यादिप्रतीतिबलात् एकत्वादावप्येकत्वमस्तीति शंकां परिमाणदर्शितरीत्या परिहरति—

३. एकत्वैकपृथक्त्वयोरेकत्वैकपृथक्त्वाभावोऽणुत्वमहत्त्वाभ्यां व्याख्यातः ॥(२८८)

अन्यथा एकत्वे एकत्वम् । तत्राप्येकत्वमिति रीत्याऽनवस्थाऽपि स्यादिति । यद्यनवस्थापरिहाराय एकत्वगतमेकत्वमेकमिति व्यवहारस्यान्यथानिर्वाहः, स प्रथमतः एकत्वमेकमितिव्यवहारेऽपि तुल्यः । अतो यथा रूपादिगुणान्तराणां न रूपाद्याधारता, तथा एकत्वादेरपि एकत्वाधारता नेति ॥ ३ ॥

एकं रूपम्, एकमुत्क्षेपणमित्यादिप्रतीत्या गुणेषु कर्मसु च सर्वत्र एकत्वं प्रत्येकं स्वीकार्यमितीदं निरस्यति—

४. निःसंख्यत्वात् कर्मगुणानां सर्वैकत्वं न विद्यते ॥ (२८९)

कर्मसु गुणेषु च एकत्वं न विद्यते, कुतः ? निःसंख्यत्वादिति । नन्वेकत्वमस्तीति शङ्कमानः कथं निःसंख्यत्वमभ्युपगच्छेदिति हेतुरसिद्ध इति चेत्—अयमाशयः—यदि कर्मगुणानामप्येकत्वादिसंख्या स्यात्, तदा घटादावेकस्मिन् दृश्यमाने तद्गतरूपादिगुणकर्मगणनेन, इमानीति स्वरसप्रतीतिस्सर्वत्र स्यात्; यथा नानाघटेषु सत्सु 'इमे' इति । अतस्तत्र संख्याविरहात् तान्यादाय बहुत्वान्वयस्यानुचितत्वादेव तथा न प्रतीतिः । अतस्संख्यासामान्यादेकत्वमपि नास्तीति । इदं पृथक्त्वस्याप्युपलक्षणम् । संख्यानुविधायित्वात्तस्य संख्याऽभावेऽभावात् ॥ ४ ॥

तर्हि कथम् एकमेकत्वम्, एकपृथक्त्वं पृथक्, एकं रूपं रसात् पृथक्, एकं कर्मेत्यादिज्ञानमिति चेत्—आह—

५. भ्रान्तं तत् ॥ (२९०)

भ्रान्तमिति भावे क्तः । **तत्** उक्तरूपं ज्ञानं **भ्रान्तं** भ्रम इति । भ्रान्तोऽयं प्रत्यय इत्यपि व्यवहारात् कर्तरि क्तप्रत्ययो वा । **भ्रान्तं** अन्यथाऽवगाहि इत्यर्थः । यथा घट एकस्सन् स्वस्वरूपादभिन्नः, तथा एकत्वं रूपं कर्मेत्यादि सर्वं स्वात्माभिन्नमिति तत्सादृश्यात्तत्र एकत्वभ्रम इति । एवमेकपृथक्त्ववतो घटस्यान्योन्याभावाश्रयत्ववत् एकपृथक्त्वस्यापि तद्वत्त्वात् तत्साजात्यात् पृथक्त्ववत्ताभ्रम इति । आप्तव्यवहारस्तु स्वरूपाभेदविषयतया अन्योन्याभावविषयतया भक्त्या निर्वहणीयः । उत्तरसूत्रे **भक्ति**रिति श्रवणात् अत्रापि सूत्रे **भ्रान्त**मित्यत्र भाक्तमित्यपि पाठः स्यात् । तदा **तदि**त्यस्य सर्वैकत्वं गुणाद्येकत्वमित्यर्थश्च स्फुटः ॥ ५ ॥

ननु द्रव्येऽप्येकत्वं मास्तु । एकव्यवहारस्तु स्वरूपाभेदमादायैव सर्वत्र स्यात् । तत्राह—

६. एकत्वाभावाद् भक्तिस्तु न विद्यते ॥ (२९१)

द्रव्येऽप्येकत्वासंमतौ एकपदमुख्यार्थ एवाप्रसिद्धः स्यात् । न च मुख्यार्थाभावे भक्तिः=उपचारवृत्तिर्घटते इति । ननु स्वरूपाभेद एकत्वम् । तद्भेद एव च द्वित्वादिकः स्यात् । अतः संख्यारूपैकत्वादौ किं प्रमाणमिति चेन्न—स्वरूपाभेद इत्यस्य यदि सामान्यतो धर्म्यभेद इत्यर्थः, तदा शुक्लाः पटा इत्यत्र शुक्लत्वावच्छिन्नाभेदः शुक्लैकत्वं स्यात् । तथा च तत्र एकशुक्लप्रतीतिरिष्टा स्यात् । यदि तद्व्यक्त्यभेदस्तत् एकत्वम्, तर्हि अन्यव्यक्तौ एकत्वव्यवहारः कथम् । तत्तद्व्यक्त्यभेद इति चेत्—तत्र एकैकतत्पदेन अनेकग्रहणं कुतो न? अथ एकव्यक्त्यभेदः एकत्वम्, तर्हि तत्रैकत्वघटनात् सिद्धं नः समीहितम् । तस्मात् संख्यारूपमेकत्वमादाय द्रव्यव्यवहारे सति क्वचिद्गुणादौ एकव्यवहारः तत्रतत्र तत्तद्व्यक्त्यभेदलक्षणयेत्याशयः ॥ ६ ॥

नन्ववान्तरावयवघटिते महावयविनि अयमेक इति व्यवहारदर्शनात् अवयवावयविभावापन्नयोः कार्यकारणयोः पर्याप्तमेकत्वमस्तीति ज्ञायते । अत एव तन्तुपटयोरेकभूतलादिवृत्तित्वोपपत्तिः । अन्यथा तयोर्भेदे मूर्तयोस्समानदेशताविरोधात् । अवयवावयविविषये परं समानदेशत्वं न दोषायेति कल्पनस्यानावश्यकत्वात् । तथा अयं पृथगित्येकपृथक्त्वमपि तयोरित्यत्राह—

७. कार्यकारणयोरेकत्वैकपृथक्त्वाभावादेकत्वैकपृथक्त्वं (?) न विद्यते ॥ (२९२)

कार्यकारणयोः अवयवावयविनोः एकत्वैकपृथक्त्वयोर**भावात्** असंभवात् । यद्वा एकत्वैकपृथक्त्वयोरभावो यस्मात् तत् **एकत्वैकपृथक्त्वाभावम्** तस्मात् । एकत्वाद्यभावसाधकानेकहेतुसंग्रहायैवमुक्तिः । अपिवा **उपस्कार**रीत्याऽस्तु—**एकत्वाभावात्** अभेदाभावात, **एकपृथक्त्वाभावात्** अवैधर्म्याभावात्, वैधर्म्यसत्त्वादेकत्वादिकं **न विद्यते** नास्तीति । अथवा अयमेकः, पृथगिति व्यवहारतः कार्यकारणयोरेकत्वमेकपृथक्त्वञ्च **न विद्यते** न ज्ञायते, कुतः ? वस्तुतस्तत्रैकत्वस्यैकपृथक्त्वस्य चाभावादिति सूत्रार्थः । तदभाव एव कुत इति चेत्—तयोर्भेदात । तन्तव एव खलु मिथो भिन्नाः । तत् केन तन्तुना सह पटस्यैक्यम् । अन्यथा तन्तोस्तन्त्वन्तरादपि भेदो न स्यात्, तदभिन्नपटाभिन्नतया तदभिन्नत्वप्रसंगात् । तथा च अयमेक इत्यादौ इदम्पदं नावयवावयविसमुदायपरम्, किंतु अवयविव्यक्तिमात्रपरमिति न दोष इति भावः । एवं भेदसाधकजातिभेदपरिणामभेदादिकमत्र ग्राह्यम् । **एकत्वैकपृथ**क्त्वमिति समाहारैकवचनम् । द्विवचनान्तपाठ एव तु **व्योमवत्याम्** ॥ ७ ॥

एवमेकत्वादेः स्वरूपमधिकरणञ्च विचार्य तत्र, रूपादौ परिमाणे च प्रागुक्तरीत्या नित्यानित्यविवेकं दर्शयितुमाह—

८. एतदनित्ययोर्व्याख्यातम् ॥ (२९३)

एतत् एकत्वैकपृथक्त्वम् **अनित्ययोः** विनश्वरकार्यकारणयोः स्थितमनित्यत्वेन व्याख्यातम्, द्रव्यानित्यत्वाद् गुणानित्यत्वस्य प्रागुक्तत्वात् । आश्रयनाशातिरिक्तप्रकारेणैकत्वादेर्नाशो नास्तीत्यर्थः । नित्यगतं नित्यमित्यप्यर्थसिद्धम् ॥ एवमेकत्वमेकपृथक्त्वञ्च न्यरूपि । इमे च कारणगुणपूर्वके कार्यगते । द्वित्वद्विपृथक्त्वादिकं तु नित्येऽनित्ये च सर्वत्रानित्यम् अपेक्षाबुद्धिजन्यम् । अपेक्षाबुद्धिश्च—अयमेकः, अयमेक इत्युभयैकविषयिणी द्वित्वहेतुः, त्रितयविषयिणी त्रित्वहेतुरित्यादि भाव्यम् । एवं द्विपृथक्त्वादिकमपि, अयमेकः पृथक्, अयमेकः पृथगिति एकपृथक्त्वद्वयादिविषयकापेक्षाबुद्धिजन्यम् । बुद्धिजन्यत्वाच्च इदं सर्वं पुरुषभेदेन भिन्नम्, बुद्धिनाशे च विनाशि । अत एव तत्तत्पुरुषबुद्धिजन्यं द्वित्वादि तत्तन्मात्रवेद्यम् । अयञ्चात्र **आचार्योदयनस्य लक्षणावल्यां** संग्रहश्लोकः,—

"आदाविन्द्रियसंनिकर्षघटनादेकत्वसामान्यधीः
एकत्वोभयगोचरा मतिरथो द्वित्वं ततो जायते ।
द्वित्वत्वप्रमितिस्ततोपि परतो द्वित्वप्रमाऽनन्तरं
'द्वे द्रव्ये' इति धीरियं निगदिता द्वित्वोदयप्रक्रिया ॥"

इति । एवं बहुत्वमपि काचित् संख्या त्रित्वादिसमानाधिकरणा । तदुत्पत्तिश्च अनियतैकत्वज्ञानरूपापेक्षाबुद्धेरिति **कन्दलीकृतः** । द्वित्वाधिकसंख्या त्रित्वादिरेव बहुत्वमिति **किरणावलीकृतः** । अत्रेदं बोद्धव्यम्—द्वित्वोत्पत्तौ एकत्वद्वयमसमवायिकारणम्, त्रित्वोत्पत्तौ द्वित्वविशिष्टैकत्वम्, चतुष्ट्वोत्पत्तौ त्रित्वविशिष्टमेकत्वमिति क्रमः । तत्र मध्ये द्वित्वत्रित्वाद्यनुत्पादे एवंभूतासमवायिकारणाभावाद् बहुत्वमेव जायते । बहुत्वञ्चेदं तारतम्यशालि; शतगतबहुत्वात् सहस्रगतबहुत्वस्य व्यापकत्वरूपातिशयसद्भावादित्यलम् ॥ ८ ॥

अथ संयोगनिरूपणस्य प्राप्तावसरत्वात्तमाह—

९. अन्यतरकर्मज उभयकर्मजस्संयोगजश्च संयोगः ॥ (२९४)

अप्राप्तिपूर्विका प्राप्तिः संयोगः । अयञ्च विभागश्च द्विनिष्ठ एव । स त्रेधा जायते । संयोगिनोर्मध्येऽन्यतरस्य यत् कर्म ततो जायमान एकः, यथा स्थाणुश्येनयोः संयोगः,

मन्दशीघ्रगयोश्च; उभयोः कर्मजः मल्लयोः मेषयोर्वा; शिष्टस्तु हस्तपुस्तकसंयोगात् कायपुस्तकसंयोगादिः ॥ ९ ॥

द्विष्ठत्वात् नियतपूर्वोत्तरभावापन्नत्वात् एकक्रियाजन्यत्वाच्च संयोगसोदरे विभागे कारणस्यापि समानत्वात् संयोगोक्तमतिदिशति—

१०. एतेन विभागो व्याख्यातः ॥ (२९५)

अन्यतरकर्मज उभयकर्मजो विभागजश्च विभाग इत्यर्थः । उक्तस्थाणुश्येनादावेवेदं सुदर्शम् । प्राप्तिपूर्विका अप्राप्तिर्विभागः ।

नन्वप्राप्तिः प्राप्त्यभावः । अतः कथं विभागो गुण इति चेन्न—नञो विरोध्यर्थकतया अप्राप्तिरित्यस्य प्राप्तिविरोधीत्यर्थात् । विरोधश्चायं वध्यघातकभावरूप इति ज्ञापनाय प्राप्तिपूर्विकेत्युक्तिः । तथा च संयोगनाशको गुणो विभाग इति । अथ प्राप्त्यभाव एव लाघवाद्विभागोऽस्तु ; संयुक्तद्रव्यद्वयनिष्ठः पुनस्संयोगप्राक्कालविशिष्टस्संयोगनाश एव विभाग इत्युक्तिसंभवादिति चेन्न—सर्वत्र कारणनाशाद्वा समानाधिकरणविरोधिधर्माद्वा कार्यनाशदर्शनेन पूर्वदेशसंयोगनाशार्थमेव विरोधिगुणस्य स्वीकार्यत्वात् । न च कर्मैव विरोधिधर्म इति वाच्यम्—कायक्रियाजन्यस्य कायतरुसंयोगस्य अङ्गुलीक्रियाकाले नाशानापत्तेः; अङ्गुलिक्रियायाः कायेऽभावेन असामानाधिकरण्यात् । तस्य संयोगस्य चाङ्गुलितरुसंयोगाजन्यतया तत्क्रियाजन्याङ्गुलितरुसंयोगनाशस्य कारणनाशत्वाभावेन कायतरुसंयोगनाशकत्वायोगात् । विभागस्वीकारे तु भवति विभागजविभागात् तद्विनाशः । किञ्च अयमस्माद् विभक्त इत्यवधिमत्त्वेन प्रतीतस्य संयोगनाशरूपत्वं न भवति;, नाशस्यावधिसांकांक्षत्वाननुभवात् ॥ एवं हस्तपुस्तकविभागात् कायपुस्तकविभाग इति विभागजविभागो ज्ञात एव ।

अन्यादृशोऽपि कश्चिद्विभागजविभागोऽस्ति । तथा हि—संयोगस्तावत् द्विविधः—आरम्भकसंयोगः अनारम्भकसंयोगश्चेति । अवयवद्वयसंयोग आद्यः, ततोऽवयव्यारम्भात् । अवयवाकाशसंयोगो द्वितीयः । एवञ्च तत्तद्विरोधितया विभागोऽपि द्विविधः । कचित् एकविध एव विभागः, यथा भूतलाद् घटेऽपसार्यमाणे घटक्रियया घटभूतलविभाग-घटाकाशविभागादयः । तेषामनारम्भकसंयोगविरोधित्वात् । कचित् क्रियायां जातायामुभयविधोऽपि विभागो लक्ष्यते । यथा वृक्षात् पत्रेऽपचीयमाने पत्रक्रियया पत्राकाशविभागादयः, तद्वदेव पत्रशाखाविभागोऽपि । अत्र द्वितीयो वृक्षारम्भकावयवसंयोगविरोधी । तत्र द्वितीयस्थले पत्रक्रिया किं विभागं द्विविधमपि

जनयति, न वेति विचारे, न जनयतीति सिद्धान्तः । एकस्य कर्मण आरम्भकसंयोगविरोधि-तदविरोधिद्विविधविभागजनकत्वानुपपत्तेः ।

यदि विरोधिविभागजनकस्य अविरोधिविभागजनकत्वमपि स्यात्, तर्हि अविरोधिविभाग-जनकस्य विरोधिविभागजनकत्वमपि स्यात् । उभयसमावेशस्याङ्गीकृतत्वात् । तथा च विकसत्क-मलकुड्मलभङ्गप्रसङ्गः । कमलदलक्रिया कमलदलाकाशविभागमिव कमलारम्भकस्य कमलाधः प्रदेशावच्छिन्नकमलावयवसंयोगस्य विरोधिनं तदवयवदलविभागमप्यारभतामिति । किञ्चावयवानामवयव्याक्रान्तानां मध्ये यदि एकोऽवयव आकाशाद्विभज्येत, तदा तत्रत्यमवयव्यपि आकाशाद्वि-भक्तप्रायम् । एवमवयव्याकाशविभागे च तादृशावयव्याक्रान्तानि अवयवान्तराणि पूर्वावयवेन सह समागतानि स्युरित्यनुभवसिद्धम् । एवञ्चारम्भकसंयोगविरोधिविभागजनिका क्रिया यदि तदविरोधिनं तदवयवाकाशविभागमपि कुर्यात्, तदा तदवयवेन सह तत्रत्यमवयवि, तदाक्रान्ताव-यवान्तराणि च पूर्वस्थानाद्विभक्तानि समागतानि स्युरिति संश्लिष्टावयवान्तरस्यापि सहाऽऽकर्षणे कथमवयवद्वयविभाग आरम्भकसंयोगनाशद्वारा अवयविनाशं कर्तुं प्रभवेत् । अतः उपर्यवय-व्याक्रमणपर्यन्तमवयवाकाशविभागः अवयवद्वयविभागकार्यप्रतिकूल इति विघ्नः । अतः अनुभव-सिद्धावयविनाशोपपत्तये अवयवद्वयविभागकाले अवयवाकाशविभागो न जात इति कल्प्यते ।

एवञ्च क्रिया, ततोऽवयवद्वयविभागः, तत आरम्भकसंयोगनाशः, ततोऽसमवायि-कारणनाशजन्यो द्रव्यनाशः । एवमवयविनाशे सति अवयव्याक्रमणरूपप्रतिबन्धकप्रसक्त्यभावात् पञ्चमक्षणेऽवयवाकाशविभागो जायते । स च तदा न कर्मजन्यः, कर्मणो विभागं प्रति निरपेक्षकारणत्वेन द्वितीयक्षण एव तस्य ततो जन्मप्रसङ्गात्, तदानीं तदजननाच्च कर्मणस्ता-दृशविभागाजनकत्वस्यैव युक्तत्वात् । अतो द्वितीयक्षणजातोऽवयवाकाशविभाग एव तद्विभाग-जनकः, तस्य तथा क्षणद्वयविलम्बेन तज्जनकत्वं न विरुद्धम् । विभागनिरपेक्षकारणत्वमिति विभागलक्षणाभावात् । अतो द्वितीयक्षणजातात् अवयवद्वयविभागात् पञ्चमक्षणेऽवयवाकाशविभागः, अथावयवाकाशपूर्वसंयोगनाशः, तत उत्तरदेशेनावयवसंयोगः । अयञ्च संयोगः क्रियाजन्य एव; पूर्वदेशसंयोगनाशानन्तरमेव संयोगस्य जनयितव्यत्वात् तावत्पर्यन्तं तदवस्थानात् । तत एव क्रियानाश इति । संगृहीतश्चायमर्थः प्राक् पाकजप्रक्रियायां (पु.१३०) श्लोकेन ॥ १० ॥

संयोगो विभागश्च सत्ताकाले द्रव्यद्वये संयुक्तः, नाशकाले च द्रव्यद्वयाद्विभक्त इति तयोरपि संयोगविभागौ स्वीकार्याविति शङ्कायां परिमाणन्यायमतिदिशति—

११. संयोगविभागयोस्संयोगविभागाभावोऽणुत्वमहत्त्वाभ्यां व्याख्यातः ॥ (२९६)

१२. कर्मभिः कर्माणि गुणैर्गुणा अणुत्वमहत्त्वाभ्यामिति ॥ (२९७)

इदं पूर्वोक्तप्रतीकधारणरूपम् । तथा च, 'कर्मभिः कर्माणि गुणैश्च गुणा व्याख्याताः, अणुत्वमहत्त्वाभ्यां कर्मगुणाश्च व्याख्याता'इति पूर्वोक्तविषयोऽपि यथार्हमत्र संयोगविभाग-घटनेन योजयितव्य इत्यर्थः ॥ १२ ॥

एतावता द्रव्ययोरेव संयोगो विभागश्चेति सिद्धम् । तत्राप्यपवादं दर्शयति—

१३. युतसिध्द्यभावात् कार्यकारणयोः संयोगविभागौ न विद्येते ॥ (२९८)

द्रव्यातिरिक्ते संयोगविभागप्रसक्तेर्निराकृततया द्रव्यविशेष एवात्र तन्निराकरणमिति **कार्यकारणयो**रिति अवयवावयविनोरित्यर्थकं सिद्धम् । यु—मिश्रणामिश्रणयोरिति **युत**ममि-श्रितम्, युतयोरमिश्रितयोः असंबद्धयोः सत्ता **युतसिद्धिः** । संबन्धिनोस्सत्ताकाले मिथः कदाचिदसंबद्धत्वमिति यावत । अवयवावयविनोस्सा नास्ति । अतस्तयोः संयोगविभागौ न स्तः । अप्राप्तिपूर्विका प्राप्तिर्हि संयोगः; प्राप्तिपूर्विकाप्राप्तिश्च विभाग इति । अयुतसिद्धि-लक्षणनिष्कर्षश्च **अस्मत्कृतायां तर्कसंग्रहटिप्पण्यां सुखप्रवेशिन्यां** द्रष्टव्यः ॥ १३ ॥

एवं तावत् निरूपितौ संयोगविभागौ । पूर्ववत् द्रव्यानित्यत्वादनित्यत्वमत्र नातिदि-श्यते । संयोगविभागस्वरूपकथनादेव, 'विभागनाश्यस्संयोगः, उत्तरदेशसंयोगनाश्यो विभागः' इति हि विज्ञातमेव । अतः, क्वचिदाश्रयनाशान्नाशेऽपि, द्रव्यनाशप्रतीक्षा एतन्नाशविषये नास्तीति सिद्धमित्याशयेन तदनुक्तिः ॥

एवमत्र युतसिध्द्यभावप्रसंगे शब्दार्थयोस्संबन्धस्तर्हि संयोग एव युक्तः; पृथक्स्थितयोः शब्दार्थयोरप्राप्तिपूर्वकप्राप्तिसद्भावादिति शिष्यशङ्कायाम्, उपपत्तिभिस्तां निरस्यति—

१४. गुणत्वात् ॥ (२९९)

शब्दस्य स्वयं गुणत्वात् गुणे संयोगासंभवस्य चोक्तत्वादिति । एतदादीनां हेतूनां **शब्दार्थावसंबद्धौ** इत्यत्रान्वयः ॥ १४ ॥

शब्दो द्रव्यमितिपक्षे अर्थेन साकं संयोग इति मन्येत । तदर्थमाह—

१५. गुणोऽपि विभाव्यते ॥ (३००)

विभाव्यते शब्देन प्रतिपाद्यते । अतो रूपरससंयोगादेरपि शब्दवाच्यत्वात् अर्थस्यापि क्वचिद् गुणत्वमिति न संयोगस्संबन्धः ॥ १५ ॥

5

शब्दस्य द्रव्यत्वे स्वाश्रयसंयुक्तत्वरूपसंयोगघटितसंबन्धो मन्येत । तदर्थमाह—

१६. निष्क्रियत्वात् ॥ (३०१)

प्रतिपाद्यार्थानां गुणगगनादीनां निष्क्रियत्वात्, क्रियार्हाणामपि घटादीनां शब्दोच्चारण-काले शब्दसंबन्धार्थक्रियावत्त्वाभावात्, प्रतिपादकशब्दस्य च (द्रव्यत्वपक्षेऽपि तस्य विभुत्व-स्वीकारेण) निष्क्रियत्वात् नान्यतरकर्मजोऽपि संयोगः शब्दार्थयोस्संभवतीति ॥ १६ ॥

शब्दस्य विभुद्रव्यत्वाद् घटादिना साकमवर्जनीयस्संयोग इति मन्येत । तदर्थमाह—

१७. असति नास्तीति च प्रयोगात् ॥ (३०२)

असन् घटादिरपि, घटो नास्तीति प्रतिपाद्यते । न च द्विष्ठस्संयोगः असता अर्थेन सह भवितुमर्हति ॥ १७ ॥

१८. शब्दार्थावसंबन्धौ ॥ (३०३)

अतः शब्दार्थौ न संयोगसंबन्धेन संबद्धौ । पृथग्योगकरणं संयोगवत्, समवायः, तादात्म्यम्, सामानाधिकरण्यादि च नात्र संबन्ध इति सूचयितुम् ॥ १८ ॥

सन्त्ययोनिजाः (४—२) इत्यत्रेव पश्चादप्येकां युक्तिमाह—

१९. संयोगिनो दण्डात् समवायिनो विशेषाच्च ॥ (३०४)

समवायिन इति षष्ठ्यन्तम् । समवायिदण्डस्य संयोगिदण्डापेक्षया विशेषसद्भावाच्च शब्दार्थावसंबद्धाविति । यथा दण्डस्समवायेन स्वावयवे संबध्य न तस्मात् पृथग् भवति, न तथा संयोगेन पुरुषे संबध्य; पश्चाद्विभागात् । शब्दश्चार्थेन साकं संबद्धो नार्थं जहाति; सर्वदैव तस्य तदर्थवाचकत्वादिति । यद्वा **समवायिन** इत्यस्य अर्थसमवायिनश्शब्दस्येत्यर्थः । यद्यपि शब्दार्थयोस्समवायोऽपि न संबन्धः—अथापि समवायस्येव शब्दार्थसंबन्धस्यापि पश्चादभङ्गमात्रेण तत्र समवायशब्दो गौणः प्रयुज्यते संयोगवैलक्षण्यव्यक्तये । वैलक्षण्यञ्चोक्तमेव । अथवा **समवायिनः** किञ्चिच्छब्दवाच्ये आकाशे समवायिनश्शब्दस्येत्यर्थः । शब्दार्थयोः समवायः संबन्ध इत्युक्तौ यत्र क्वापि समन्वयः स्यात्; आकाशशब्दस्य आकाशे समवायात् । संयोगस्तु सर्वथाऽनुपपन्न इति भावः ॥ १९ ॥

तर्हि संबन्धाभावे कथं शब्दादर्थप्रत्ययः । यद्यसंबन्धेऽप्यर्थप्रत्ययः स्यात्, सर्वस्मादपि शब्दात् सर्वार्थप्रत्ययः स्यात् । संबन्धसत्त्वे तु एकसंबन्धिज्ञानमपरसंबन्धिस्मारकमिति शब्द-श्रवणे तदर्थस्मृतिरुपपद्यते । ततश्च शाब्दबोध इति । तत्राह—

२०. सामयिकः शब्दादर्थप्रत्ययः ॥ (३०५)

समयः संकेतः । अनादिशब्दार्थविषये ईश्वरेच्छा, अन्येषु लौकिकेषु शास्त्रपारिभाषिकेषु च आधुनिकानसंकेतः, अस्माच्छब्दादयमर्थो बोद्धव्य इति । स एव शब्दार्थयोः संबन्ध इति तज्ज्ञानाधीनोऽर्थप्रत्यय इति । अयं भावः—शब्दार्थयोस्संयोगो नैवास्ति । शब्दो द्रव्यमिति चेत्—विभुद्रव्येण शब्देन सर्वार्थसंयोगात् सर्वार्थप्रत्ययप्रसंगः । अतोऽन्य एव संबन्धः । स च न मीमांसकमतरीत्या विलक्षणः; लौकिकशब्दन्यायेन संकेतेनैवोपपत्तौ अतिरिक्तकल्पने मानाभावादिति ॥ २० ॥

वृत्तौ संयोगविभागौ । अथ परत्वापरत्वे निरूपयति—

२१. एकदिक्काभ्यामेककालाभ्यां संनिकृष्टविप्रकृष्टाभ्यां परमपरञ्च ॥ (३०६)

दैशिकपरत्वाद्युत्पत्तौ, दिगिव कालोऽप्यपेक्षितः; कालिकपरत्वाद्युत्पत्तौ दिङ् नापेक्षितेति तदा **एकदिक्काभ्यामि**ति विसृज्य अन्यत् सर्वं योजनीयमित्याशयेन **एकदिक्काभ्यामि**ति पूर्वं प्रयुक्तम् । एकस्यामेव दिशि वर्तमानयोः संनिकृष्टविप्रकृष्टयोर्मध्ये संनिकृष्टस्य दिगन्तरमारभ्य प्रादक्षिण्येन संयुक्तसंयोगपरम्पराधिक्येन विप्रकर्षम्, विप्रकृष्टस्य एकदिङ्मात्रग्रहणेन तदपेक्षया न्यूनसंयोगपरम्पराकृतसंनिकृष्टत्वञ्चादाय परत्वापरत्वापत्तिवारणाय **संनिकृष्टविप्रकृष्टाभ्या**मिति पदे भावे क्तप्रत्ययो ग्राह्यः । एवञ्च यद्दिगवच्छेदेन यत्कालावच्छेदेन च संनिकर्षः कस्यचित्, विप्रकर्षोपि तद्दिगाद्यवच्छेदेनैवान्यस्यापीति सिध्यति । संनिकर्षः=न्यूनसंयुक्तसंयोगपरम्परा । विप्रकर्षः=अधिकसंयुक्तसंयोगपरम्परा । कालिकविषये संनिकर्षः न्यूनाः सूर्यपरिस्पन्दाः । विप्रकर्षः—त एवाधिकाः । तयोरपि युवस्थविरपरापरत्वसंपत्तये एकातीतकालावच्छिन्नयोरेव ग्रहणम्, न तु विभिन्नकालावच्छिन्नयोः । ईदृशाभ्यामेकं वस्तु परम्, अन्यदपरञ्च भवत इति वाक्यार्थः । संनिकर्षादेर्वस्तुतस्सद्भावमात्रेण अपरत्वाद्युत्पादकत्वाभावात् ज्ञायमानाभ्यामिति पूरणीयम् । अथापि ज्ञानमात्रं न कारणम्, भ्रान्तिस्थले वस्तुतोऽपरत्वाद्यनुत्पत्तेरित्याशयेन तन्नोक्तम् ॥ २१ ॥

ननु न्यूनाधिकसंयोगसमुदाय–सूर्यपरिस्पन्दसमुदायरूपाणां संनिकर्षाणामन्यगतानां कथं परापरवस्तुगतत्वमित्याशङ्कापरिहारमप्यभिप्रयन् परत्वापरत्वोत्पत्तौ असमवायिकारणमप्याह—

* २२. कारणपरत्वात् कारणापरत्वाच्च परत्वापरत्वे ॥ (३०७)

अत्र **कारण**पदं परत्वादिकारणभूतदिक्कालोभयपरम् । पञ्चम्यन्तपरत्वापरत्वपदे परत्वापरत्वकारणसंयोगपरे । तथाच तत्तदुत्पादकत्वाभिमतात् दिक्संयोगात् कालसंयोगाच्च दैशिके

कालिके च परत्वापरत्वे भवत इति सूत्रार्थः । इत्थमेव पाठोऽर्थश्च **भाष्यव्याख्यासु** संमतः । तथाच दिविपण्डसंयोगः कालपिण्डसंयोगश्चासमवायिकारणम् । अन्यगतानामपि संनिकर्षविप्रकर्षशब्दार्थघटकसंयोगपरिस्पन्दानां स्वावच्छिन्नदिक्संयुक्तत्वरूपेण स्वावच्छिन्नकाल-संयुक्तत्वरूपेण च प्रकृतासमवायिकारणभूतेन संबन्धेन परापरनिष्ठत्वमक्षतम् । न च दिगादेर्वि-भुत्वात् विप्रकर्षावच्छिन्ना या दिक् तत्संयुक्तत्वं संनिकृष्टस्याप्यस्तीति तत्रापि परत्वं स्यात्; एवं कालेऽपि–इति वाच्यम्–संनिकर्षाद्यवच्छिन्नदिक्प्रदेशकालप्रदेशसंबन्धस्यैव भाष्योक्तत्वादिति । पञ्चम्यन्तपरत्वापरत्वपदयोर्विप्रकर्षसंनिकर्षार्थकत्वेऽपि न दोषः । समवायिकारणभूतमूर्तद्रव्येण संयुज्य कारणभूतौ यौ कालो दिक् च, तन्निरूप्यात् विप्रकर्षात् संनिकर्षाच्च परत्वापरत्वे जायेते इति ॥ २२ ॥

परत्वापरत्वयोरपि द्रव्यमात्रनिष्ठत्वं दर्शयितुं प्राङ्न्यायमतिदिशति—

२३. परत्वापरत्वयोः परत्वापरत्वाभावोऽणुत्वमहत्त्वाभ्यां व्याख्यातः ॥ (३०८)

२४. कर्मभिः कर्माणि ॥ (३०९)

२५. गुणैर्गुणाः ॥ (३१०)

कर्मभिरित्यादिसूत्रद्वयमौचित्यात् सप्तमसूत्रानन्तरमप्युपस्कारे मन्यत इव ॥ २४+२५ ॥

नन्वेतावता कार्यकारणभावापन्नानि बाह्यद्रव्याणि कर्माणि गुणाश्च निरूपितानि । एषु च विशिष्टप्रत्ययोऽनुभवसिद्धः । तत्र क्रियासमभिहारेण गुणादौ गुणानङ्गीकारस्योच्य-मानत्वात्, 'युतसिध्यभावात् कार्यकारणयोः संयोगो न विद्यत' इत्युक्तत्वाच्च संयोगो न संबन्ध इति ज्ञायते । विशिष्टप्रत्ययनियामकश्च वैशिष्ट्यं संबन्धः । स तर्हि कः इति जिज्ञासायामाह—

२६. इहेदमिति यतः कार्यकारणयोः स समवायः ॥ (३११)

अनेन **समवायिन** इति पददर्शितः समवायोपि न शब्दार्थयोस्संबन्ध इति ज्ञापितं भवति । यद्यपि, "सामान्यं विशेष इति बुध्यपेक्षम्" इति सूत्रे समवायोऽपि लक्ष्यत्वेनाभिमतः, अथापि तस्य स्थलमबुध्वा जिज्ञासेयम् । इहेदमिति प्रत्ययो यतः संबन्धाद्भवति, एतावदुपवर्णि-तयोः कार्यकारणयोः स समवाय इत्यर्थः । यद्यपि नित्ययोरपि समवायोऽस्ति, अथापि तत्र इहेदमिति प्रत्यक्षाभावात्, **युतसिध्यभावा**दिति पूर्वसूत्रप्रत्यभिज्ञानाय च **कार्यकारणयो-**रित्युक्तम् । तत्प्रत्यभिज्ञानबलाच्च कार्यकारणयोरयुतसिद्धत्वात् समवाय इति सिद्धौ अयुत-सिद्धानां सर्वेषां समवाय इति लभ्यते । यद्यपि घटे रूपमित्यादिवत्, इह गवि गोत्वमिति

लोकानुभवो नास्ति,---अथापि परीक्षकस्य तथा धीः भवेदेव । वस्तुतः इहेदमित्यनेन सप्तम्या आधाराधेयभावमात्रं प्रत्याख्यते । अवधारणविवक्षया इहैवेदमित्यपि सिध्यति । तथाच नियताधाराधेयविषयकविशिष्टप्रत्ययो यत इति वाक्यार्थः । तत्र यथानुभवं विशेष्यविशेषणभावो ग्राह्यः । रूपवान् घटः, घटे रूपम्, तन्तुमान् पटः, अयं गौरित्येवम् । एवं स्थिते इदमित्थमित्यनिर्दिश्य, इहेदमितिनिर्देशः—अवयवापेक्षयाऽवयविनोऽतिशयितकार्यकरतया प्राधान्येन इह तन्तुषु पट इत्येवं प्रयोगभूमानमनुसृत्य । तथा इह रसः, इह गन्धः, इह शब्द इति गुणमात्रग्राहीन्द्रियजन्यप्रत्यक्षसंग्रहाय च; तत्र द्रव्यमुख्यविशेष्यकप्रत्यक्षायोगात् । तथा च उक्तप्रतीतौ इदमिति अवयवि गुणः कर्म च गृह्यते; न तु सामान्यं विशेषो वा; तयोः प्रकारतयैव भानात् । नापि परमाणुरूपादि, इदमितिप्रत्यक्षायोगादिति सूचयितुमेव **कार्यकारणयो**रित्युक्तम् । एतदर्थं क्लृप्तस्समवायः सामान्यादिसिध्यनन्तरं तत्रापि संबन्धोऽभूदिति तात्पर्यम् । एवञ्च ययोर्द्रव्ययोस्संयोगः, तदन्ययोर्द्रव्ययोः, द्रव्यगुणयोः, द्रव्यकर्मणोः, सामान्यतदाधारयोः, विशेषनित्यद्रव्ययोश्च संबन्धः समवाय इत्युक्तं भवति ॥ २६ ॥

इदमेव शङ्कान्तरपरिहारव्याजेन द्रढयति—

२७. द्रव्यत्वगुणत्वप्रतिषेधो भावेन व्याख्यातः ॥ (३१२)

समवायो द्रव्यादिष्वन्तर्भवेदिति न शङ्क्यम् । गुणकर्मसु भावात् यथा सत्ता द्रव्यादिभिन्ना, तथा द्रव्यादिविशेषान्तानुबन्धितया समवायो न द्रव्यादिरूपः, कस्यापि तावत्संबन्धित्वाभावादिति ॥ ननु द्रव्यगुणाद्यनुबन्धितया समवायस्य ततोऽन्यत्वे समवायानुबन्धित्वात् समवायोपरि समवायान्तरं सिध्येत् । अन्यथा रूपसमवायवान् घट इति विशिष्टधीः कथमिति चेत्—न तावदियं विशिष्टधीः प्रत्यक्षम्, समवायस्यातीन्द्रियत्वात् । अत एव तस्यानुमानतः सिद्धिः । अत एव च **वेदान्तिभि**स्तदपलापः । न च रूपवान् घट इति विशिष्टप्रत्यक्षविषयस्य समवायस्य कथमतीन्द्रियत्वमिति वाच्यम्—संसर्गे लौकिकप्रत्यक्षविषयताया अनपेक्षितत्वात् । संसर्गस्य हि विशेषरूपेण भानमपि विशिष्टप्रत्यये नियतं न भवति । तत् कथमैन्द्रियकत्वम् । अत एव परत्वापरत्वहेतुसंनिकर्षविप्रकर्षवत्तया वस्तुग्रहणे दिक्कालयोस्संसर्गघटकत्वेऽपि तदप्रत्यक्षत्वमिष्यते । अतः प्रत्यक्षस्समवाय इति **नैयायिकपक्षो** न वैशेषिकैरिष्यते ॥ अस्तु तर्हि रूपसमवायवान् घट इति विशिष्टधीरनुमानमेवेति चेन्न—समवायसाधकानुमानेन समवायस्यातीन्द्रियतया अनाश्रिततया च सिद्धिस्वीकारात् आधाराधेयविषय एव समवायस्य संबन्धतया अनाश्रितसमवायार्थं समवायान्तराप्रसक्तेः तेन संबन्धेन समवायस्य प्रकारत्वविवक्षया तथाऽनुमानायोगात् । रूपसमवायवान् घट इति वाक्यस्य च समवायेन रूपवान् घट इत्येव लक्षणयाऽर्थः । ननु रूपवानित्यत्रापि मतुपा समवायिन एवोक्त्या समवायः

प्रकार इति चेत्—अस्तु । अथापि समवायीत्यस्य समवायानुयोगीत्यर्थः । एवं रूपसमवायवानित्यत्रापि रूपसमवायस्यानुयोगितया प्रकारत्वं काममस्तु । न च तर्हि रूपवान् घट इत्यादौ रूपानुयोगितैव भातीति समवाय एव न सिध्येत् इति वाच्यम्—संबन्धस्य हि लोकेऽनुयोगिप्रतियोगिसापेक्षत्वानुभवः । न च रूपादेस्संबन्धतया भानमनुभवसिद्धमस्ति । तर्हि अभावस्यापि संबन्धतया भानाननुभवात् तत्रापि वैशिष्ट्यमन्यत् स्यादिति चेत्—न—अभावस्य प्रतियोगिनं विना कुत्राप्यभानात्, नञः प्रतियोग्यनुयोग्युपरागमन्तरा बोधजनकत्वाभावाच्च संबन्धवत् सप्रतियोग्यनुयोगिकोऽभावः स्वयं संबन्धरूपोऽपि भवितुमर्हति, न तथा रूपादिभानं प्रतियोग्यनुयोगिसाकांक्षमिति विशेषात् । अत एव प्रतियोग्यनुयोगिसापेक्षत्वनियमात् पितापुत्रभाव शिष्याचार्यभाव कार्यकारणभाव प्रतियोग्यनुयोगिभावादेस्सर्वस्य संबन्धस्य क्वचित् प्रकारत्वेऽपि स्वरूपमेव तत्र संबन्धः, नान्य इति महर्षेर्गभीरो भाव इत्यलम् ॥ २७ ॥

समवायस्संयोगवत् तत्रतत्रान्य इति न मन्तव्यमित्याह—

२८. तत्त्वं भावेन ॥ (३१३)

य एव घटसमवायः, पटादिसमवायस्यापि तत्त्वम् तथाचैकत्वं सत्तया व्याख्यातम्—विशिष्टप्रतीतित्वरूपलिङ्गस्याविशिष्टत्वात् । अतः **प्राभाकरैः** कृतः अनित्यनानासमवायस्वीकारो नादृत्यः । रूपनिरूपितत्वविशिष्टसमवायाधारत्वाभावाच्च वायौ रूपवत्ताप्रतीत्यभाव इति । एवमेकत्वादेव तस्य नित्यत्वमपि सिद्धं मन्तव्यमिति ॥ २८ ॥

सप्तमान्त्येऽब्रवीत् संख्यां पृथक्त्वादीनि पञ्च च ।
शब्दार्थसंगतिर्मध्ये समवायोऽन्त ईरितौ ॥

इति वैशेषिकरसायनसहिते वैशेषिकदर्शने सप्तमे द्वितीयमाह्निकम् ।

इति सप्तमोऽध्यायः ॥

शुभमस्तु ॥

LAGHUSABDARTHASARVASVA

A Sanskrit Encyclopaedia in Manuscript

BY

P. V. RAMANUJASWAMI, M.A.

This is a unique work in the Sanskrit language. By the first notice of the work in Vol. VII No. 2 of the JOURNAL written by Babu Bhagavan Das, the reader is made acquainted with the nature and value of the work. By the second article by Sri P.-L. Narasimhaswami published in Vol. VIII No. 2 of the Journal, an idea of the condition and scope of the work has been conveyed to the readers. In Vol. IX No. 2 a few specimen articles from the small printed portion of the work have been published from which one can gather some idea of the contents and the style of the work. The purpose of this article is to present to the public the work yet to be done to make the book fit for publication and the probable expenditure for the same so that it may serve as the basis for anybody who may be philanthropic enough to make the work see the light of day which it richly deserves.

From the article on the condition of the manuscript, it may be seen that the major part of the material for the work has been collected and preserved in the form of cards. The matter has only to be supplemented by the material brought to light since the decease of the author about half-a-century ago and the whole material has to be re-arranged and written in the from of original essays for incorporation in the work. This work requires the services of at least four Pandits or scholars well-versed in the different *Śāstras*, well-acquainted with the methods of modern Encyclopaedias and well-practised in original Sanskrit prose composition. As the author was the master of all the sciences, he could work at it single-handed; but now different Pandits well-versed in different *Śāstras* will have to work at it in collaboration. Four Pandits may be the minimum to work as follows :

1. One to work in Vyākaraṇa, Sāhitya and Dhrmaśāstra.
2. One to work in Nyāya-Vaiśeṣika, Śaṅkhya-Yoga, Vaidya and Mantraśāstra.
3. One to work in Pūrvamīmāṁsā, Śrauta and Jyautiṣa.
4. One to work in Uttaramīmāṁsā, Veda and Purāṇa.

They may have to work at the manuscript, supplementing and completing it, for a period of about five years. But the printing need not be delayed till the end of the period. After a year or two of work it can be commenced and the Pandits can work on the later portions of the manuscript concurrently with the printing of the earlier portiom. The Pandits will have to be employed as whole-time workers so that the work may be finished as early as possible.

Although they are expected to do almost all the writing work by themselves, the Pandits may still require some clerical assistance to do the purely mechanical part of copying work and to carry on correspondence. So it may be necessary to give the Pandits the assistance of two clerks, who are also to be Pandits. They should preferably know English to carry on any correspondence in English.

A small portion of the work containing the words beginning with the first two letters of the alphabet (अ and आ) has been printed during the lifetime of the author in small Telugu characters. It covers two volumes extending to more than 650 pages. In the present age, there will be no use of printing the work in Telugu characters. It has to be printed in Devanagari characters, so that it may be useful to Oriental scholars in Europe and America also. The two volumes already printed in Telugu characters may cover about 800 pages if printed in Devanagari type. At this rate the whole work may be expected to cover 8 to 10 thousand pages in Demy 4to size. As it is unlikely that the work will pass through a second edition in the near future, it is desirable to print at least 500 copies in the first instance. The work can be bound into 8 to 10 volumes of 1000 pages each.

The following may be taken as the tentative estimate for the work of completing the Encyclopaedia and printing 500 copies of the same in Devanagari characters.

1.	Salary of four Pandits at Rs. 200/- a month each. ...	9600—0—0	per year
2.	Salary of two clerks (Pandits) at Rs. 150/- a month each ...	3600—0—0	,,
3.	Cost of paper and other stationery...	400—0—0	,,
4.	Contingencies ...	1000—0—0	,,
	Total ...	14600—0—0	,,
	or ...	73,000—0—0	for 5 years.

The cost of printing 500 copies of the work may amount to Rs. 1,00,000 -0—0 or a little over that. So the total cost of completing the work and printing it will amount to about Rs. 1,75,000—0—0 and in view of the value of the work or its usefulness, the cost need not be considered as too high.

The great advantage of undertaking the scheme is that the matter sufficient for nearly three-fourths of the first volume is ready in print both to serve as a model and to commence the printing work almost immediately. By the time this matter is printed in Devanagari characters, further matter may be got ready for the following volumes.

The printing will have to be done in a place where Nagari printing can be carried on easily; but the work of completing the manuscript will have to be done in a place where a good library is available for reference and for collection of material and where efficient arrangements for supervising the work can be made. All these facilities are collectively present at Tirupati and I cannot think of a better institution than the Oriental Institute where the work can be carried on satisfactorily and the printing can be easily carried on in the Devasthanam Press.

The Manuscript of the work as described in the papers referred to above is carefully preserved at Vizagapatam in the house of the grandson of the author and it is open for inspection to those interested at all times. It will be handed over to any responsible body undertaking to complete and print the work under certain conditions. The descendants of the author are as anxious to have the work printed as anybody else but are keeping quiet for what of funds.

In the introductory verses attached to the printed portion of the work, the author gave an account of himself, the circumstances under which he undertook the work and the encouragement that he received from the public. These verses are reproduced below for the information of the readers.

श्रीः

जयति परवस्तु ।

नमः परमऋषिभ्यः ।

लघुशब्दार्थसर्वस्वम् ।

ग्रन्थावतारः ।

अस्ति श्रीमत् परं वस्तु ब्रह्मेत्यमितवैभवम् ।
यदेकं जगतो जन्मस्थितिप्रलयकारणम् ॥ १ ॥

तस्य सृष्टिकरी मूर्तिर्ब्रह्मानामाभवत् पुरा ।
तस्माज्जज्ञेऽङ्गिरा नाम ऋषिस्तस्माद्बृहस्पतिः ॥ २ ॥

तस्मादासीद्भरद्वाजस्तपोवेदनिधिर्मुनिः ।
तद्वंशे बहवो जाता ऋषयो वेदपारगाः ॥ ३ ॥

तदन्वयभवाः केचित् हिमवत्प्रान्तवासिनः ।
श्रोत्रियाः परविद्याभिः साक्षात्कृतपरापराः ॥ ४ ॥

युगेऽस्मिन् दुर्नृपाक्रान्तं वासदेशं विमुच्य ते ।
श्रीशैलोपान्तगारण्ये वसतिं चक्रुरादरात् ॥ ५ ॥

कालेन पुरतां याते तस्थुस्तत्रैव केचन ।
अपरे वसतीश्चक्रुः श्रीशैलोपत्यकादिषु ॥ ६ ॥

साङ्गोपाङ्गत्रिवेदीज्ञाः अप्यरण्यपुरे स्थिताः ।
भट्टाख्यास्ते विशेषेण सामगाने कृतादराः ॥ ७ ॥

क्रियमाणेषु यागेषु तत्समीपे स्थितैर्द्विजैः ।
उररीचक्रुरौद्गात्रं यत्नान्येषां न कौशलम् ॥ ८ ॥

तस्मात्ते सामगाः ख्याता ध्यातारः परवस्तुनः ।
तस्माद्वंशोऽभवत्तेषां परवस्तुपदाङ्कितः ॥ ९ ॥

तद्वंशे भट्टनाथाख्यः ससाङ्गोपाङ्गवेदवित् ।
श्रीमद्रामानुजाचार्याद्भाष्यं चाध्यैष्ट तत्कृतम् ॥ १० ॥

तदन्ववाये गोविन्दो ज्ञानवैराग्यभूषितः ।
लेभे द्रविडवेदार्थं मुनेर्वरवराह्वयात् ॥ ११ ॥

गोविन्दो भट्टनाथोऽसौ प्राप्तस्तन्मुख्यशिष्यताम् ।
गणितो दिग्गजेष्वासीत् पश्चाज्जातश्च भवद्यतिः ॥ १२ ॥

अन्ते शेषाचलं प्राप्तः श्रीनिवासमसेवत ।
तद्वंशजाश्चिरं तत्र तस्थुर्भट्टा बुधोत्तमाः ॥ १३ ॥

श्रीनिवासदयाभूमलब्धसम्मानसंपदः ।
नानाशास्त्रार्थधीदानख्यातार्यवरगौरवाः ॥ १४ ॥

ततो वेङ्कटगिर्याख्यपुरीशार्थनया गताः ।
तद्देशभूषुस्तद्दत्तविविधग्रामसंपदः ॥ १५ ॥

तत्रत्या एव ते शास्त्रजैत्रयात्रापरायणाः ।
चरन्ति स्म चिरं भाग्यनगरादिषु सादराः ॥ १६ ॥

संसद्वादकथाप्राप्तजैत्रपत्रादिसंपदः ।
देशाधीशनिदेशात्तसमयाचार्यकादयः ॥ १७ ॥

तेषां नाशास्त्रवित् कश्चित् नाकविर्नासभापटुः ।
नाबहुग्रन्थनिर्माता न चाब्रह्मविदन्वये ॥ १८ ॥

तद्वंशे श्रीनिवासस्य गुरो रामानुजाह्वयः ।
तनयोऽभूत्ततो जातः श्रीनिवासाभिधो गुरुः ॥ १९ ॥

अत्यन्तशैशवे तस्य तातो लोकं परं गतः ।
दायादेनोपनीतः स प्राप्तविद्यांशसंग्रहः ॥ २० ॥

संप्राप्तभगवन्मन्त्रसंस्कारः स्वान्वयोदितात् ।
श्रीमद्वेङ्कटनाथाख्याद्गुरोरुद्दण्डपण्डितात् ॥ २१ ॥

देशे वेङ्कटगिर्याख्यनगरीशस्य विप्लुते ।
हैदराख्यतुरुष्केण विद्रुते साधिपे जने ॥ २२ ॥

अक्षमस्स्थातुमार्ताभिस्स्त्रीभिर्मात्रादिभिस्सह ।
देशं जगाम विजयनगरीशस्य निर्भयम् ॥ २३ ॥

तत्तत्पण्डितशुश्रूषाप्रतिभाभ्यासपाटवैः ।
लेभे वंशोचितास्सर्वा विद्या नातिचिरेण सः ॥ २४ ॥

प्रशान्तोपप्लवं श्रुत्वा देशं जिगमिषुर्निजम् ।
विशाखपत्तनं नाम पुरं मार्गवशादगात् ॥ २५ ॥

धनिनं जग्गरायाख्यमैंग्लाण्डसचिवं विभुम् ।
विद्यासु रसिकं शश्वत्तत्रापश्यद्यदृच्छया ॥ २६ ॥

तेनोपलालितस्सम्यग्धनसंमाननादिभिः ।
तदभ्यर्थनया तत्र कञ्चित्कालमुवास सः ॥ २७ ॥

एधमाने क्रमेणैव सौहार्दे त्यक्तुमक्षमौ ।
परस्परमभूतां तौ विद्यागोष्ठीकृतादरौ ॥ २८ ॥

श्रीमत्कोदण्डरामाख्यो देवस्तत्र प्रतिष्ठितः ।
सुमहत्यालये तस्मिन् जग्गरायोऽतिभक्तिमान् ॥ २९ ॥

तेन वर्धितभक्तिस्स तत्त्वज्ञानादिसंपदा ।
स्थानाचार्यत्वमाचार्ये तस्मिन्निहितवान् स्वयम् ॥ ३० ॥

सूर्यप्रकाशरामाद्या धीमन्तस्तस्य नन्दनाः ।
शिष्यास्तस्य त्रयोऽभूवन् लेभिरे विविधाः कलाः ॥ ३१ ॥

तत्र भास्कररायाख्यः कालस्य वशमागतः ।
सूर्यनारायणाभिख्यापूर्वरायाह्वयोऽन्तिमः ॥ ३२ ॥

राममन्त्रं ततो लेभे तत्त्वज्ञानं च वैष्णवम् ।
परलोकं गते ताते भक्तिमन्तौ ततोऽधिकम् ॥ ३३ ॥

तस्मिन् ज्येष्ठकनिष्ठौ तौ कनिष्ठस्तत्र चाधिकम् ।
गुरुणा श्रीनिवासेन शिष्याणां सुखबुद्धये ॥ ३४ ॥

भक्तिरत्नावलीच्छाया जग्रन्थे चान्ध्रभाषया ।
तथा विश्वगुणादर्शच्छाया तद्भाषयाऽपरा ॥ ३५ ॥

श्रीबोब्बिलीपुराधीशकृतप्रश्नोत्तरात्मिका ।
तद्भाषयैव वेदान्तविवृतिस्सुगमा कृता ॥ ३६ ॥

चक्रेऽश्वलक्षणग्रन्थविशेषश्चान्ध्रभाषया ।
अक्षरक्रमसंबन्धो निघण्टुर्नातिविस्तरः ॥ ३७ ॥

चक्रे संस्कृतशब्दानामिष्टशब्दार्थलाभदः ।
अन्ये च बहवो ग्रन्थास्तेन निर्ममिरे स्वयम् ॥ ३८ ॥

स्वप्ने श्रीवेङ्कटेशस्य श्रीमद्रामानुजस्य च ।
दृष्टयोराज्ञया सोऽयं स्वयं तौ प्रत्यतिष्ठिपत् ॥ ३९ ॥

स्वप्नेषु प्रेरितास्ताभ्यां धनिनो बहवस्स्वयम् ।
तत्र साहायकं चक्रुस्तत्प्रतिष्ठादिकर्मसु ॥ ४० ॥

तस्य रामानुजाचार्यस्तनयः प्रथमोऽभवत् ।
अहं वेङ्कटरङ्गेशनामा तस्यानुजोऽभवम् ॥ ४१ ॥

आवां सुशिक्षितौ बाल्ये तातपादैरवापितौ ।
कवितां शब्दशास्त्रे च न्याये मुख्यावगाहनम् ॥ ४२ ॥

अपूर्णे द्वादशे वर्षे गुरुर्मम परं पदम् ।
गतोऽपि तत्कृतग्रन्थद्वारा बोधमवीवृधत् ॥ ४३ ॥

तत्संभृतमहाग्रन्थदर्शनक्रमसंपदा ।
स्वयमाचार्यकं प्राप्तौ कणशश्शिष्यतां क्वचित् ॥ ४४ ॥

अंशान् रामानुजार्याख्यः कतिचिच्छब्दशास्त्रगान् ।
स्फुटीचकार न्यायांशानार्यो वेङ्कटराघवः ॥ ४५ ॥

ततो वेङ्कटशास्त्र्याख्यो विद्वान् वादकथोदयम् ।
अनुमाने सुबोधाख्यश्शब्दखण्डे व्यजीजनत् ॥ ४६ ॥

वेदान्तशास्त्रसंक्षेपं तातपादकृतिं स्वयम् ।
दृष्ट्वा सिद्धान्तविज्ञानं लब्ध्वा तद्द्वारसंपदा ॥ ४७ ॥

श्रीमद्वेङ्कटनाथादिग्रन्थदर्शनवैभवात् ।
आवां गृहीतसर्वार्थावास्व वेदान्तदर्शने ॥ ४८ ॥

वानाचलाधिपो योगी रामानुजमुनिस्स्वयम् ।
भट्टनाथाभिधानोऽस्मद्देशं प्राप्तो यदृच्छया ॥ ४९ ॥

भाष्यारम्भैकदेशार्थं बोधयन्नर्थितो मुनिः ।
प्रागेव तत्र विज्ञानं दृष्ट्वा प्रीतो दयान्वितः ॥ ५० ॥

सर्वभाष्यार्थविज्ञानं युवयोर्भवति स्वयम् ।
कश्चिदन्यो गुरुर्मा भूदकरोदित्यनुग्रहम् ॥ ५१ ॥

मुनिर्महाप्रभावस्स कृत्वैतद्धृप्रदक्षिणम् ।
कृतार्थानात्मनः कृत्वा स्वप्रसादेन भूयसः ॥ ५२ ॥

धनेन महता देवमण्टपस्यन्दनादिकान् ।
सुचिरस्थायिनो लोके कारयामास निर्मलः ॥ ५३ ॥

एवं विधप्रभावस्य तस्य वाक्सिद्धिवैभवात् ।
सूत्रभाष्यादिविज्ञानमनन्यापेक्षमावयोः ॥ ५४ ॥

अस्मत्कुलाधिपश्श्रीमान् भट्टनाथमुनिस्स्वयम् ।
अवतीर्येह वानाद्रिनाथत्वं प्राप्य सादरम् ॥ ५५ ॥

प्रकटीकृतवानात्मवंशगौरवमीदृशम् ।
इत्येवमुदितस्तर्कैः प्राज्ञाश्च समवादिषुः ॥ ५६ ॥

भ्राता रामानुजाचार्यः प्रमाथ्यब्दसमुद्भवः ।
लब्ध्वैकं तनयं लोकं सौम्येऽब्दे परमं गतः ॥ ५७ ॥

सूर्यप्रकाशरायः प्राक् शार्वर्यब्दे गतो दिवम् ।
तस्यानुजो गतो लोकं उत्तमं परिधाविनि ॥ ५८ ॥

तस्य द्वौ तनयावास्तां गुणवन्तौ महामती ।
ज्यायान् वेङ्कटशब्दादिजग्गरायाभिधस्सुधीः ॥ ५९ ॥

सौम्यो नारायणगजपतिरायो जघन्यजः ।
ज्यायान् ज्यौतिषसिद्धान्तगणितादिविशारदः ॥ ६० ॥

भाषान्तरकृतप्रज्ञस्स्वविद्यासारगर्भितैः ।
संलापैरनुयोगैश्च तत्त्वार्थानां प्रमोदयन् ॥ ६१ ॥

तत्संपूर्णोपदेशाय मामेव कृतवान् गुरुम् ।
संपूर्णतत्त्वविज्ञानो देवे परमभक्तिमान् ॥ ६२ ॥

अचिरादेव तं लोकं गतो यः प्राप्यते बुधैः ।
एवं गुणवतां नृणामल्पायुष्ट्वं विलोकयन् ॥ ६३ ॥

अल्पीयसीस्तथा दृष्ट्वा संपदो मूढचेतसाम् ।
उपार्जितानां विद्यानां अपश्यन्नन्यथा फलम् ॥ ६४ ॥

स्वयं प्रवचनैर्ग्रन्थकरणैश्चोपयोजनम् ।
पश्यन्महाफलं तत्र यथाशक्त्यहमुद्यतः ॥ ६५ ॥

केषांचिदभ्यर्थनया केचिद्ग्रन्था मया कृताः ।
नाटिकां कलहंसस्य कमलिन्याश्च यां कथाम् ॥ ६६ ॥

राजचूडामणिश्चक्रे तस्याश्छायान्ध्रभाषया ।
कालिदासनिबद्धस्य तथा शाकुन्तलस्य च ॥ ६७ ॥

नाटकं चाद्यभाषायां नवं मञ्जुलनैषधम् ।
वेदान्तसङ्ग्रहो गीतप्रबन्धोऽप्यान्ध्रभाषया ॥ ६८ ॥

प्रीत्यै नारायणगजपतिरायस्य निर्मितः ।
अक्षरक्रमसंबन्धशब्दक्रमसमन्वितम् ॥ ६९ ॥

पश्यन् भाषाविशेषस्थं सर्वशास्त्रार्थसंग्रहम् ।
ग्रन्थं संस्कृतभाषायां कर्तुकामस्तथाविधम् ॥ ७० ॥

ग्रन्थानर्जितपूर्वेभ्योऽप्यर्जयन्नधिकानहम् ।
अकस्माद्दुर्लभानां च योगं केषाञ्चिदद्भुतम् ॥ ७१ ॥

परीक्ष्य बहुधा दैवमनुकूलं विलोकयन् ।
ग्रन्थमारब्धवानेनं सिद्धार्थे वत्सरे शुभे ॥ ७२ ॥

तस्य शब्दार्थसर्वस्वमिति संज्ञामबीभवम् ।
आरम्भे लिख्यमानं तद्ग्रन्थभागं कदाचन ॥ ७३ ॥

दृष्ट्वा नारायणगजपतिरायः कृतादरः ।
बुद्ध्वा सम्यङ्मदुद्देशं साध्यं च बहुलेखकैः ॥ ७४ ॥

यथेप्सितं चिरं चक्रे धनसाहायकं महत् ।
महती मातृका काचिन्निर्मिता बहुवत्सरैः ॥ ७५ ॥

बहवो विषयास्तत्र लेख्यास्सन्त्येव यद्यपि ।
तथाप्यवसरे साध्यास्ते यथाविहितास्तथा ॥ ७६ ॥

कृतिं मुद्रयितुं चैनां काङ्क्षा चित्ते ममाजनि ।
तदर्थं प्रार्थितोऽथैषः श्रीमान् किञ्चिदुपैक्षत ॥ ७७ ॥

बहुभ्यः पुरुषेभ्योऽथ संपाद्य धनमीप्सितम् ।
कर्तुकामः कृतानुज्ञो मतिं देशाटनेऽकृषि ॥ ७८ ॥

तेनैवैकप्रयत्नेन निर्वोढुं चिरकाङ्क्षितम् ।
स्थापनं पाठशालाया आर्षविद्याप्रसिद्धये ॥ ७९ ॥

कर्तुकामस्तदारप्सि वत्सरे क्रोधनाभिधे ।
ताभ्यामुभाभ्यां संचारं वितन्वन् बोब्बिलीपुरे ॥ ८० ॥

सीतारामाख्यभूपालात् प्रधानात्तत्पुरेशितुः ।
इनुगंटिकुलोत्तंसात् कल्याणगुणशालिनः ॥ ८१ ॥

लब्धवान् पाठशालार्थं धनं प्रत्यब्दनिश्चितम् ।
विद्वान् वेङ्कटकृष्णाख्यस्सोमयाज्यपराह्वयः ॥ ८२ ॥

श्रीबोब्बिलीपुराधीशसचिवानां पुरोहितः ।
स्वामिनां कीर्तिसम्पत्तिं विवर्धयितुमुत्सुकः ॥ ८३ ॥

मम प्रियसखश्चक्रे प्रेरणं तत्र कर्मणि ।
अन्येभ्यस्सज्जनेभ्योऽपि तत्र तत्रार्जयन्धनम् ॥ ८४ ॥

पोषणं पाठशालायाः कृतवानस्मि सादरम् ।
विजयाख्यपुरीनाथसचिवेनापि सादरम् ॥ ८५ ॥

स्वस्वामिसुकृतार्थाय तद्धनं विन्ययुज्यत ।
सामिनेन्यन्वयो वेङ्कटाद्रिनायकनामकः ॥ ८६ ॥

अभून्न्यायसभाधीशः प्रेरकस्तस्य कर्मणः ।
संग्रामवलसाभिख्यपुरयुग्धरणीपतिः ॥ ८७ ॥

मृत्युञ्जयाख्यो निश्शङ्कबिरुदाङ्को महामतिः ।
ऊरीचकार यो विद्याश्रीमान् मामात्मनो गुरुम् ॥ ८८ ॥

प्रत्यब्दं धनदानेन पाठशालां स रक्षति ।
धीमान् जग्गम्मपेटाख्यपुरीनाथोऽपि सादरम् ॥ ८९ ॥

प्रत्यब्दधनदानस्य प्रतिज्ञां कृतवान् स्वयम् ।
यदाभून्मेल्विलाख्योऽस्मद्राष्ट्रनेता महाशयः ॥ ९० ॥

तदा संजगरे दानं प्रतिमासं धनस्य सः ।
आङ्ग्लवर्योऽस्मदीयार्षपाठशालाविवृद्धये ॥ ९१ ॥

बोब्बिल्याख्यपुरीराज्ञी सद्गुणौदार्यशालिनी ।
महती श्रीमती लक्ष्मीचल्लयाम्बेति विश्रुता ॥ ९२ ॥

प्रधानाभ्यर्थनामस्मदर्थेऽङ्गीकृत्य सादरम् ।
राज्ञा स्वश्वशुरेणैव पुरा संपादितं महत् ॥ ९३ ॥

मुद्रायन्त्रं ससंभारं अनुजग्राह सा ततः ।
श्रीमान्कार्मैकलाभिख्यो धीमान् राष्ट्राधिनायकः ॥ ९४ ॥

प्राज्ञस्संस्कृतभाषाया यात्रायां स्वभुवं प्रति ।
यदर्थे प्रेरयामास तस्याः पूर्वमधीश्वरम् ॥ ९५ ॥

योऽसौ शब्दार्थसर्वस्वमभिनन्दन् मया कृतम् ।
वैशाखपुरयुग्देशचरित्रे स्वकृतेऽभ्यधात् ॥ ९६ ॥

तथापि तस्य शब्दार्थसर्वस्वस्याशु मुद्रणा ।
साध्या बहुधनेनेति तदारम्भाक्षमोऽस्म्यहम् ॥ ९७ ॥

निडाधूरन्वयोत्तंसो वेदान्तार्यो महामतिः ।
आंग्लराट्छासनायत्तपाठशालापरीक्षणे ॥ ९८ ॥

कृताधिकारो राष्ट्रेऽस्मिन् विद्यावान् सारवित्तया ।
कृतादरो मम ग्रन्थे सखा मामेवमब्रवीत् ॥ ९९ ॥

ग्रन्थो नोपेक्षणीयोऽयं प्रेक्षणीयो महाबुधैः ।
तस्मादस्मिन् यथायोगमेतदर्थेऽहमुत्सुकः ॥ १०० ॥

एतद्ग्रन्थप्रमेयानां कार्या कथमपि प्रथा ।
यद्यप्येषा महावित्तसाध्या भाति तथाप्यहम् ॥ १०१ ॥

स्वेन च स्वसुहृद्भिश्च धनं संचित्य सर्वतः ।
साहायकं विधास्यामि किन्तु तत्सारसंग्रहम् ॥ १०२ ॥

कृत्वा ग्रन्थान्तरं तस्य मुद्रणा क्रियतामिति ।
तेनैवं चोदितस्सोऽहं प्रीतस्तद्वाक्यगौरवात् ॥ १०३ ॥

लघुशब्दार्थसर्वस्वं कुर्वन् ग्रन्थान्तरं पुनः ।
कृतवान्मुद्रणारम्भमङ्गिरोऽब्देऽस्य सादरः ॥ १०४ ॥

धनिनो बहवस्तेन चोदिताश्चक्रुरादरात् ।
साहायकं मनागेतद्ग्रन्थसंग्रहणेच्छया ॥ १०५ ॥

जामाता वेङ्कटाख्यादिजगरायाह्वयस्य यः ।
धीमान् नृसिंहरायाख्यः सोऽगात्किञ्चित्सहायताम् ॥ १०६ ॥

न्यायपत्यन्वये भव्यवैष्णवाचार्यमण्डिते ।
रामदासाभिधश्श्रीमान् बहुभाषाविशारदः ॥ १०७ ॥

आंग्लासद्राष्ट्रभूपालसचिवस्सुगुणाकरः ।
श्रुतवेदान्तसारार्थो मन्मुखात्सादरं मुहुः ॥ १०८ ॥

बहूनां तद्विबोधेन कृतार्थत्वं भवत्विति ।
प्रत्यर्कदिनमार्षाख्यं समाजं समभीमिलत् ॥ १०९ ॥

श्रोतॄणां सुकरोद्बोधान् ग्रन्थानप्यान्ध्रभाषया ।
बहून्मया कृतानार्षमतसारार्थसंग्रहान् ॥ ११० ॥

धनदानादि कृत्वार्षमुद्रायां तानमुद्रयत् ।
तेन मुद्रा समृद्धाभूद्बहूपकरणार्जनात् ॥ १११ ॥

क्रमेण मुद्रणा चास्य ग्रन्थस्य प्रसृता शनैः ।
समाप्तिमगमत्तत्र भागोऽयं प्रथमश्चिरात् ।
अकारादिपदैर्बद्धस्सशास्त्रीयार्थविस्तैरः ॥ ११२ ॥

SOME VOLUMES OF
THE SRI VENKATESVARA ORIENTAL SERIES

Offered at reduced prices

1. *ATRI-SAMHITA*—A very important work on Vaikhanasa Agama—contains a great deal of information about temple construction and worship in verse. Pages 600. Original Price Rs. 8—0—0 Now offered for ... 6—0—0
2. *KASYAPA-SAMHITA*—Another important work on Vaikhanasa Agama–Similar to the above work but in prose. Pages 212–Original Price Rs. 5—0—0 Now offered for ... 3—0—0
3. *SUVARNASAPTATISASTRA* — A lost and ancient Sanskrit commentary on the Sankhya Karikas reconstructed from the Chinese translation. Very useful for research workers. Pages 158–Original price Rs. 6—0—0 Now offered for ... 3—0—0
4. *KENOPANISHADBHASHYA* — by Rangara manuja with English translation of the Upanishad and the Bhashya. Very essential for students of Philosophy. Pages 52. Original price Rs. 2—0—0 Now offered for ... 1—0—0
5. *TIRUKKURAL-KAMATTUPPAL* with two old and hitherto unpublished commentaries of Kalingar and Paripperumal. Pages 136. Original price Rs. 4—0—0 Now offered for ... 2—0—0
6. *RUPAKAPARISUDDHI*—A discursive work on the nature of the figures of speech in certain Sanskrit works by Sri D. T. Tatacharya; M. O. L. Pages 66. Original price Rs. 2—0—0 Now offered for ... 1—0—0
7. *THIRUVENGADASTHALAPURANA*—A poetical work in Tamil on the traditional account of the Temple at Tirupati, collected from the Sanskrit Puranas. A summary of each chapter in Prose is added at the end. To be published shortly. ... 1—8—0

For copies apply to:—

THE DIRECTOR,

Sri Venkatesvara Oriental Institute,

TIRUPATI (SOUTH INDIA)

நக்கீரர் வாக்கும் நோக்கும்.

வித்துவான் செ. வேங்கடராமச் செட்டியார்
S. V. O. கல்லூரி, திருப்பதி.

தோற்றுவாய்.

ஆற்று வெள்ளத்தில் நீந்துவோர், நீர் செல்லும் வழியே செல்வார் ஆயின் வெள்ளத்தின் வேகம் இவ்வளவு எனச் சரியாக அறிந்து கொள்ள இயலாது எதிர்த்து நீந்தினால் வெள்ளத்தின் ஆற்றலை உள்ளவாறு நன்கு உணர முடியும். புலவர் பாடும் பாடலும் அவ்வெள்ளம் போன்றது தான். பாடல் செல்லும் போக்கில் கருத்தைச் செலுத்திப் படித்தால் அப் பாடலின் உண்மை யாற்றல் புலப்படுவதில்லை. பாக்களில் காணப்படும் ஒவ்வொரு சொற்றொடரும் ஒவ்வொரு சொல்லும் ஏன் இங்ஙனம் அமைந்துள்ளன? என்பதை யறிய அவாவி மறித்து நுணுகி நோக்கினால் அப்பாக்களின் உண்மை யாற்றல் புலப்படும். இங்ஙனம் செய்யுளிலுள்ள அடியும் சீரும் மாத்திரையும் ஆகிய உறுப்புக்களைப் படிப்போர், நோக்கி யுணருமாறு புலவன் செய்யுள் செய்ய வேண்டும் எனவும், இவ்வாறு நோக்கி யுணர வைப்பது தான் 'நோக்கு' என்று பெயர்பெறும் எனவும், ஒல்காப் பெரும் புகழ்த் தொல்காப்பியனார் கூறியிருக்கின்றார்.

"மாத்திரை முதலா அடிநிலை காறும்
நோக்குதற் காரணம் நோக்கெனப் படுமே". (தொல் செய்யுள்)

என்றது காண்க. இச் சூத்திரத்திற்கு உரை வரைந்த பேராசிரியர், இதன் பொருளை விளக்க. "முல்லை வைந்நுனை தோன்ற" (அகநா.—4.) என்னும் அகநானூற்றுச் செய்யுளை எடுத்துக் காட்டி, அதன்கண் அமைந்த ஒவ்வொரு சொல்லும், நோக்கி யுணர்வார்க்கு எவ்வாறு சிறந்த பொருளைத் தருகின்றது என்பதைத் தம் பேரறிவு தோன்ற விரித்துள்ளார். அப் பகுதியைப் படித்த பொழுது பேராசிரியர் யோகிருந்து தான் இப்பொருளை யுணர்ந்தாரோ? என்று எண்ண நேர்ந்தது. அப் பகுதியைப் படித்த பின்னர்ப் 'பிற சங்கச் செய்யுட்களும் இங்ஙனமே பொருள் நிறைந்தன வாகவும் அப் பொருளை யறியும் அறிவும் ஆற்றலும் இல்லையே' என அவ்வப்போது ஏங்குவதுண்டு. ஒரு நாள்

"வாக்கிற் கருணகிரி வாதவூரர் கனிவில்
தாக்கிற் றிருஞான சம்பந்தர்—நோக்கிற்கு
நக்கீர தேவர் நயத்திற்குச் சுந்தரனார்
சொற்குறுதிக் கப்பரெனச் சொல்".

என்ற வெண்பாவைக் கண்டேன். புலவர் திறங்களை அளந்தறிந்து சுவைத்த ஒரு பெரும் புலவர் பாடல் இது என்பதை யுணர்ந்தேன். தொல்காப்பிய

ரால் சொல்லப்பட்டுப் பேராசிரியரால் விளக்கப்பட்ட. "நோக்கு" நக்கீரர் பாடலில் சிறந்து விளங்குவதைக் கண்டே "நோக்கிற்கு நக்கீர தேவர்" என்று இப் புலவர் சிறப்பித்திருக்க வேண்டும் என்பதை யுணர்ந்து நக்கீரர் பாடலில் 'நோக்கு' அமைந்துள்ளமையைக் காண முயன்றேன். நக்கீரர் வாக்காகிய பாடல்கள் பலவற்றுள்ளும் பத்துப் பாட்டுள் முதன்மை பெற்று விளங்கும் தகுதி வாய்ந்த 'திருமுருகாற்றுப்படை'யையே அவர் சிறந்த வாக்காக எடுத்துக் கொண்டு அதன் கண் 'நோக்கு' அமைந்திருப்பதைத் திருவருள் துணைகொண்டு என் சிற்றறிவால் நோக்கி ஒரு சில வரைந்துள்ளேன். அதனால் இது "நக்கீரர் வாக்கும் நோக்கும்" எனப் பெயர் பெறுகின்றது.

பொக்கமில் புலவர் நக்கீரனார், திருமுருகாற்றுப் படையை, இலக்கியச் சுவை நிரம்பப் பத்திச் சுவை நனி சொட்டச் சொட்டப் பழுத்த சுவையுடை முழுத் தமிழ்ச் சொற்களைக் கொண்டு ஆழ்ந்த கருத்துடைய விழுமிய நடையில் இனிமை மிகப் பாடியுள்ளார் இப்பாடல் பயில்தொறும் பயில்தொறும் நயமிகத் தந்து இன்புறுத்தும் இயல்பினது. இப்பாடலில் உள்ள ஒவ்வொரு அடியும் ஒவ்வொரு சீரும் ஒவ்வோர் அசையும் எழுத்தும் கூட நோக்கி யுணர்வார்க்கு நயப்பொருள் பயக்கும் தன்மையன.

ஆற்றுப் படுத்தும் முறை.

எழுத்தும் சொல்லும் பொருளும் இயைபுற ஆய்ந்து முதனூற் பொருளை முற்றுற வுணர்ந்த முதுபெரும் புலவன் ஒருவன், நில்லா வுலகம் புல்லிய நெறித்து என உலகியலை உவர்த்துப் பேரின்பப் பெரு வாழ்வை விரும்பி அதை எளிதில் எய்தும் நெறி யாது? என, நல்லோர் பலரையும் நாடி வினவிப் பற்பல விடங்களிலும் பரந்து திரிகின்றான். ஒரு ஞான்று சேயோன் சேவடி தைவரு சிந்தையும் அவன் புகழ் வழுத்தும் வாயும் அவனை வணங்கும் தலையும் உடைய சீவன் முத்தராம் பெரும் புலவரை நல்வினை வயத்தால் ஓரிடத்தில் கண்ணுற்றான். அப்பெரும் புலவரின் திருமுக ஒளியே முருகன் திருவருளை முழுதுறப் பெற்ற தன்மையை நன்கு விளக்குகின்றது. ஆதலின் அண்மையிற் சென்று வணங்கிச் "சேயோன் சேவடிப் பேற்றை எளிதில் எய்தும் நெறி யாதென" வினவுகின்றான். அச்சேவடிப் பேற்றை இம்மையிலேயே எய்திய அச்சீவன் முத்தர், அப் புலவனுடைய பக்குவ நிலையினையும் அயரா அன்பினையும் துனித்துணர்ந்து, "முருகன் திருவடிப் பேறாகிய வீட்டின்பத்தை அடைதற்குரிய இடங்களையும் அவ்விடங்களில் அம்முருகப் பெருமான் இருக்கும் நிலைகளையும் அப்பெருமானை வழிபடும் அடியவர் நிலைகளையும் வகுத்தும் விரித்தும் கூறி, இவ்விடங்களில் யாண்டாயினும் அவ்வாண்டவன் அருளைப் பெறலாம்" என்று செவியறி வுறுக்கின்றார் செந்தமிழ்ப் புலவராம் சீவன் முத்தர்.

இவ்வாறு வீடுபெற விழைந்த புலவர்க்கு வீடுபெற்ற விழுமிய புலவர், அதைப் பெறு நெறி தெரிப்பதே திருமுருகாற்றுப் படையென்னும் பெரு நெறிப் பாடல் என்க. நிலை பேறில்லாச் செல்வப் பொருளைப் பெறும் பொருட்டுப் புரவலர்பால் இரவலரை யாற்றுப் படுத்தும் பொருநராற்றுப்படை முதலிய பாடல்களினும், நிலைபேறுடைய பேரின்ப வீடுதரும் திருமுருகப் பெருமான்பால் ஆற்றுப் படுத்தும் இம் முருகாற்றுப்படை சிறந்து காட்டுத லின் பத்துப் பாட்டில் முதலிடம் பெற்றது. வீடு விரும்பும் புலவனை முருகன் பால் ஆற்றுப்படுத்தலைக் கூறுவதால் இப் பாடல் "புலவராற்றுப்படை" என்று பெயர் பெறுவதே முறையாயினும் இப் பாடலில் அமைந்த "முரு காற்றுப்படுத்த உருகெழு வியனகர்" என்பதிலுள்ள "முருகாற்றுப்படுத் தல்" என்னும் சிறந்த தொடர் மொழியால் "முருகாற்றுப்படை" எனப் பெயர் பெற்றது. "கூத்தராற்றுப்படை" யென்று பெயர் பெறுவதற்குரிய பத்துப் பாட்டில் இறுதிப் பாட்டு "மலைபடு கடாம்" எனச் சிறந்த தொடர் மொழி காரணமாகப் பெயர் பெற்றிருத்தலுங் காண்க.

வீடு பேற்றை விரும்பிய புலவனுக்கு அவ்வீடு பெறும் நெறியைக் கூறும் புலவர், முதற்கண் விளக்க வேண்டியது முருகப் பெருமானுடைய இயல்பே யாகும். அவ் விறைவன் இயல்பு: உலகமே யாதலும் வேறாதலும் உலக மோடுடனாதலும் என மூவகையாக உளது. உலகத் தொடர்பற்றுத் தனித் திருக்கும் நிலையைப் 'பர நிலை' எனவும் உலகமே உருவாய் நிற்கும் நிலையைப் பெரு நிலை எனவும் உலகமும் தானுமாக நிற்கும் நிலையை "உடனிலை" எனவும் கொள்ளலாம். இம் மூவகைப்பட்ட முருகன் இயல்புகளை யுணர்ந்த புலவன் இம் மூவகையில் அவனை வழிபட்ட அடியார் இயல்புகளை யுணர விரும்புவது இயற்கை. எனவே இறைவனது மூவகை யியல்புகளையும் அடி யார்களின் மூவகை யியல்புகளையும் உணர்த்துகின்றது இப் பாடல். இக் காரணத்தால் அறுவகையாகப் படுக்கப்படுகின்றது.

இறைவனது பர நிலையைத் திருப்பரங் குன்றத்திலும் பெரு நிலையைத் திருச்சீரலைவாயிலும் அவன் உடனிலையைத் திருவாவினன் குடியிலும் உணர்த்தி, அவனை வழிபடும் ஆன்மாக்கள் மூவகையினரையும் முறையே திருவேரகம், குன்றுதோறாடல், பழமுதிர் சோலை என்ற மூவிடங்களில் வைத்து உணர்த்துகின்றார். வீடு விழையும் புலவனுக்கு இங்ஙனம் முறைப் படுத்திக் கூறினால் அவன் தகுதிக்கேற்ப விழையும் இடத்தில் அம் முருகனை வழிபட்டு வீடு பெறுவான் என்பது சிவன் முத்தராம் செந்தமிழ்ப் புலவரின் நினைவு. தாம் வீடுபெற்ற பின்னர் அவனருளை கண்ணாகக் காண்கின்றார் ஆதலின் அவன் நிலைகளை யெல்லாம் எளிதில் அறியப் பெற்றார். அவ்வருள் நிலை அப் புலவனுக்கு இன்னும் எய்தவில்லை யாதலின் இவ்வாறு பல்வகை நிலையினையும் பகர வேண்டியதாயிற்று.

இறைவன் ஐந்து பூதங்களாக வுள்ளான் என்பதை யுணர்த்தும் தில்லை, காளத்தி, அண்ணுமலை, ஆனைக்கா, காஞ்சி என்னும் ஐந்து தலங்கள் இருத்தல் போல; இறைவன் உலகமாய் வேறாய் உடனாய் நிற்கும் நிலைகளை யுணர்த்தும் தலங்களும் உண்டு எனக் கொள்க.

முருகன் திருவுருவம்.

முதற்கண் முருகப் பெருமானது திருவுருவத்தைப் பொதுவகையான் புலவனுக்கு எடுத்துரைக்கின்றார் பெரும் புலவர். சேய்மையில் நின்றும் அண்மையிற் செல்வோன் முதலில் காணத்தக்கதாக இருப்பது வடிவத்தின் ஒளியே யாதலின் அதனையே முன்னர் விளக்கி யிருக்கின்றார். பசுமையான மயிலின்மேல் செந்நிற ஒளியொடு விளங்கும் முருகப் பெருமானுக்குக், கருங் கடன் மிசைத் தோன்றும் செம்மையான இளவள ஞாயிற்றை உவமை கூறி யிருப்பது, மிகவும் பொருத்த முடையதாகும். ஞாயிறு புறவிருளைப் போக்கு வது போல முருகன் தன்னை வழிபடும் உயிர்களின் அகவிருளைப் போக்குவ தாலும் செந்நிறம் இருவர்க்கும் பொதுவாதலாலும் ஞாயிறு உலகர்க்குப் பொருள்களை விளக்குதல் போல முருகன் உண்மைப் பொருளை யறிவிப்பதா லும் சிறந்த உவமையாதல் காணலாம். அம் முருகனுடைய ஒளியை நோக்கும் வழி கண்கள் இமைத்து இமைத்துப் பார்க்க வேண்டுமாம். வேறு பொறிகளில் செல்லாது மனத்தைத் தன் வழிப்படுத்தும் தன்மையும் எழிலும் ததும்புகின்றதாம் அவ்வொளியில். இங்ஙனம் சேய்மையில் ஒளி வடிவாகப் பொது வகையான் கண்ட புலவன் அண்மையிற் சென்று கீழிருந்து மேல் நோக்குவானாயின் முதற் கண் தோன்றுவது திருவடியே யாதலின் அதன் சிறப்பை முன் விரித்துள்ளார். மேலும் சேவடி விரும்பிச் செல்லும் புலவனுக்கு முன்னர் அறிவிப்பதற்குரியதும் அதுவே யாதல் காண்க.

இனி அத் திருவடி, புலவன் எண்ணத்திற் கேற்ற தகுதிப்பாடு உடையது என்பதையே விளக்க வேண்டுமாதலின், " உறுநர்த் தாங்கிய மதனுடை நோன்றாள் " என்று கூறியுள்ளார். " தன்னைச் சேர்ந்தவர்கள் தீவினையைப் போக்கி அவரைத் தாங்கும் பொருட்டு அறியாமையை உடைத்தற்குக் காரணமாகிய வலியினையுடைய திருவடி " என்பது பொருள். இதனால் அருளல் கூறினார். இன்னும் சிறிதுமேல் நோக்கின் கைகள் தோற்றம் அளிக்கும் அன்றோ ? அக்கைகளை, ' அழித்தற்குரியாரை அழித்தகை ' எனக் கூறி இறைவனது தெறல் தன்மையை விளக்குகின்றார். அல்லோரை யடக்கல் நல்லோரைக் காத்தற் பொருட்டே யாதலின் அருளிறைக்குத் தெறலும் வேண்டியதாயிற்று. கையை நோக்கிய புலவன் அக்கையைச் சார்ந்துள்ள உருவத்தையும் காணுதல் இயற்கையே. அவ்வுருவந்தான் வள்ளி நாயகியார் உருவம். எனவே அவ்வுருவத்தையும் சேர்த்து " வாணுதல் கணவன் " என்ற பெயரால் குறிப்பிடுகின்றார். இங்கு " மறுவில் கற்

பின் " என்றதால் வள்ளியம்மையாரின் அக அழகையும் "வாணுதல்" என்றதால் அவர் புற வழகையும் பெற வைத்துள்ளார். முருகனையே நோக்க விரும்பும் புலவன் மீண்டும் முருகனை நோக்குதலே முறையாகலின் அம் முருகனது கடப்ப மாலையணிந்த மார்பினை அறிவிக்கின்றார். அக் கடம்ப மாலை எக்காலத்து எவ்விடத்துப் பூத்தது என்பனவும் விளக்கப்படுகின்றன. கடலில் நீர் முகந்த மேகம் விண்ணில் பரவிப் பெய்த முதல் மழையிலேயே தண்ணிதாய காட்டில் தழைத்த கடப்ப மரத்தில் பூத்த பூவைக் கொண்டு செய்யப்பட்ட மாலையாம் அது இக் கடப்பமாலை போகத்திற் குரியதாகும். போகத்திற்குரிய மாலையாக மாமடிகளாகிய திருமாலுக்குரிய முல்லை நிலத்தில் பூத்த கடப்ப மாலையைக் கொள்வது எவ்வளவு பொருத்தமாக உள்ளது! மாலையை நோக்கிய பின்னர் மேல் நோக்கின் முருகன் சென்னி காணப்படும் அன்றோ? அச் சென்னியில் மிளிர்வது யாது? அதுதான் முருகனுக்கு அடையாளப் பூவாகிய காந்தள் மலர்க்கண்ணி. குறிஞ்சி நிலத்தில் பூத்த தாய்ச் செந் நிறத்ததாய் ஆறு இதழ்களை யுடைய அக் காந்தள் மலர், குறிஞ்சிக் கிழவனாய் செந் நிறமும் ஆறு முகமும் உடைய முருகனுக்கு அடையாளப் பூவாதல் பொருந்துவதே யாமன்றோ ?

"சுரும்பு மூசாச் சுடர்ப்பூங் காந்தள், பெருந்தண் கண்ணி மிலைந்த சென்னியன் " என்று காந்தட் கண்ணி யணிந்த சென்னியை யறிவிக்கின்றார். இவ்வாறு அடிமுதல் முடிகாறும் முருகனுடைய எழிலை அறிவித்த புலவர், முருகனுடைய உறுப்பிற்கு வேறாய்க் கையில் விளங்கும் வேற் படையைப் பின்னர் அறிவிக்கின்றார். அவ்வேலால் செய்த வீரச் செயல்களையும் குறிப்பிட்டு அவ்வேலை யேந்திய செவ்வேற் சேயைப் புலவனுக்கு அறிமுகப் படுத்தி யிருக்கின்றார். காணவியலாத பொருளைக் கண்டு காட்டும் புலவர், ஓவியம் வரைந்து காட்டுவது போல முருகப் பெருமானுடைய ஒளி யுருவத்தை முன்னர் விளக்கிப் பின்னர்த் திருவடி திருக்கை திருமார்பு திருமுடி ஆகிய அவயவங்களையும் வேலினையும் இயற்கை வழாது எடுத்துக் காட்டிச் செல்வது சால அழகிதாகக் காணப்படுகின்றது. இங்ஙனம் முருகனுடைய திருவுருவத்தைக் கூறு முகத்தால் தாம் பின்னர் விரித்துக் கூற எண்ணிய அம் முருகப் பெருமானின் மூவகை யியல்புகளையும் குறிப்பில் பெற வைத்துள்ளார்.

முருகனுடைய எழிலைப் பொது வகையான் உணர்த்த வந்த புலவர், "வாணுதல் கணவன், தார்புரளு மார்பினன், கண்ணி மிலைந்த சென்னியன் ஆய செவ்வேற் சேய்" என்று குறிப்பிடுகின்றார். 'வாணுதல் கணவன்' என்றது சத்தியும் தானுமாய் இருக்கும் நிலையினைக் குறிப்பிட்டவாறு. "சர்வம் சத்திமயம் சகத்து'' என்பவாகலின், சத்தியும் தானுமாய் இருக்கின்றான் எனவே உலகயோடு உடனாய் நிற்கும் நிலையினை யுணர்த்தியவாறாயிற்று. "மாஅத்தருள் பூந்தாண்டார் புரளுமார்பினன்" என உலக

போகத்திற்குரிய மாலை யணிந்த மார்பினைக் கூறியதால் உலகமே யுருவாய பெரு நிலையைக் குறிப்பிட்டவாறு

"மந்தியு மறியா மரம்பயி லடுக்கத்துச்
சுரும்பு மூசாச் சுடர்ப்பூங் காந்தள்
பெருந்தண் கண்ணி மிலைந்த சென்னியன்"

என்றதால் மனத்திற் கெட்டாத பர நிலையைக் குறிப்பான் உணர்த்தியவாறு. காந்தட் கண்ணி, சுரும்பு மூசாச் சுடர்ப்பூங் காந்தள் எனப்படுவதும் அது உயர்ந்த மலையிலுள்ளது என்பதும் அம்மலை தானும் மந்தியும் அறியா மரம் பயின்றது என்பதும் அப்பர நிலையின் அருமையினை ஒப்புமையான் புலப்படுத்துவதாகும். மேலும் உருவத்தில் மேலிடத்திலிருக்கும் சென்னியைக் குறிப்பிட்டதால் மூவகை நிலையில் மேலதாகிய பர நிலையை நன்கு உணர்த்துதல் காண்க.

கணவன், மார்பினன், சென்னியன் என்ற முப்பெயர்களும் 'செவ் வேற் சேய்' எனப் பின்வரும் பெயர்க்கு அடையாய் அடுக்கி நின்றன வாதலின் இம் மூவகை நிலையினையும் உடையவன் செவ்வேற் சேயே என்பது பெற வைத்தவாறு. இப் பெயரும் 'செவ்' எனவும் 'வேல்' எனவும். 'சேய்' எனவும் மூன்று சொற்களை யுடையதாய் அமைந்து அம் மூவகை நிலையினையும் குறிப்பினுள் குறிப்பாய்ப் பெற வைத்த நுட்பம் அறிந்து மகிழ்தற்குரியது.

இனிக் காந்தட் கண்ணியைக் கூறு முகத்தான் சூரர மகளிரையும் வேலைக் கூறு முகத்தான் பேய்ப் பெண்டினையும் இயைபு படுத்திக் கூறி யிருக்கும் மாண்பு பெரு வியப்பைத் தருவதொன்றாகும். ஒன்றோடொன்று ஒவ்வாது முரண்பட்ட இரண்டு காட்சிகளை ஓரிடத்தில் ஒன்றன்பின் ஒன்றாக எடுத்துக் காட்டி மகிழ்விக்கின்றார். சுரும்பு மூசாச் சுடர்ப்பூங் காந்தள் யாண்டுப் பூத்தது என்பதை அறிவிக்க வந்த புலவர், கோடுவாழ் குரங்கும் ஏறியறியாத உயர்ந்த மரங்கள் நெருங்கிய மலையின் சிறப்பை யறிவித்தார். அம் மலையும் சோலையால் சூழப்பட்டுளது; என்பதை விளக்கி அச்சோலை தானும் சூர் அரமகளிர் ஆடுஞ் சோலை என அறிவிக்கின்றார். அச்சூர் அர மகளிர் எவ்வியல்பினர்? அவர் பாடலும் ஆடலும் என்ன? என்பனவற்றை இம் முறையால் சங்கிலிபோல ஒன்றற் கொன்று இயைபுடையதாகச் சிறப்பித்திருக்கின்றார்.

சூரர மகளிர்.

தெய்வ மங்கையர் தம்மழகால் கண்டார்க்கு அச்சம் விளைவித்தலின் "சூர் அர மகளிர்" எனப்பட்டார். சூர் - அச்சம். அர மகளிர் - தெய்வ மங்கையர். இவர்களுடைய எழிலை அடி முதல் முடிவரை ஓவியம் வரைந்து காட்டுவது போல் முறை முறையே தெரிவிக்கின்றார். முதலில் ஒண்செஞ்

சீறடியைக் காட்டுகின்றார். அடி சிறுத்திருப்பது பெண்டிர்க்கழகு. ஆதலின் 'சீறடி' என அரமகளிரின் அழகு மிகுதியை விளக்கினர். அவ்வடிகள் சிறியவாக இருப்பதோடு சிவந்து ஒளியுடையவாய்க் காணப்படுகின்றன. இயற்கை எழில் மிக்க அவ்வடிகளில் செயற்கை யழகும் பொலிய கிண்கிணி யணியப் பெற்றுள்ளன. அடிகளுக்கு மேலிருக்கும் கணைக்கால் திரண்டு அழகுடன் விளங்குகின்றன. இடை மென்மையால் நுடங்கி வளைந்து காணப்படுகின்றது. தோள்கள் திரண்டு மூங்கில்போல் வனப்புடையவாக விளங்குகின்றன. அவர்கள் உடுத்துக் கொண்டுள்ள ஆடை இந்திரகோபப் பூச்சியைப் போன்று சிவந்து பளபளப்புடன் காணப்படுகின்றது. இவ் வாடைக்கு இவ்வளவு அழகான சிவப்பு நிறம் செயற்கையால் ஊட்டப்பட்ட தன்று. தெய்வத்தின் ஆணையால் இயற்கையாகவே சிவந்திருக்கின்றதாம். பூத்தொழில் கூடச் செய்யப் பெற்றுள்ளதாம். அவ்வாடைக்குள் அல்குல் புறத்தணிந்த பல மணிகளைக் கோத்த மணிமேகலை ஒலியும் ஒளியும் செய்து கொண்டிருக்கின்றன. ஓவியம் வல்லானும் கையால் புனைந்து இயற்ற முடியாத அவ்வளவு அழகு அவர்கட்கு இயற்கையாகவே அமைந்துளது. மானிட மகளிர்க்குத் தாயர் பலரும் கைசெய்வதால் அன்றே அழகு உண்டாவது? இத் தெய்வ மங்கையர்க்கு அங்ஙனமின்றித் தெய்வத் தன்மையால் இயற்கையாகவே அமைந்துளது. இயற்கையான அழகினுக்கு அழகு செய்வார்போல் சாம்பூநதம் என்னும் உயர்ந்த பொன்னால் செய்யப்பட்ட அழகிய ஒளிவாய்ந்த ஆபரணங்களை அணிந்துள்ளார்கள். அது நெடுந் தொலைவிலும் சென்று விளங்குகின்றது

அவர்கள் தலையில் அமைந்த கூந்தல் நடையொத்து நெய்ப்புத் தன்மை யுடையதாகக் காணப்படுகின்றது. இங்ஙனம் இயற்கையாக அமைந்த அக் கூந்தலினை அழகு செய்ய வந்த ஆய மகளிர், இக் கூந்தலே கூந்தல் பல வற்றுள்ளும் சிறந்தது என ஆய்ந்து முடிவு கட்டியிருக்கின்றார்கள். அவ் வளவு அழகான கூந்தலிலே அத் தெய்வ மகளிர் தம் செம் மேனிக்கும் செந்நிற ஆடைக்கும் ஏற்றதாகச் சிவந்த காம்பினையுடைய வெட்சியின் சிறிய பூக்களை விடு பூவாகத் தூவி, அதற்கு நடுவே பசுந் தண்டினையுடைய குவளை யினது தூய இதழ்களைக் கிள்ளி யிடுகின்றார்கள். சீதேவி என்னும் தலைக் கோலத்தையும் வலம்புரி வடிவாகச் செய்த தலைக் கோலத்தையும் வைத்தற் குரிய இடத்தே வைக்கின்றார்கள். திலகம் இட்ட நறுமணம் வீசும் நெற்றி யில் தாழுமாறு சுறா மீனின் வாயாகச் செய்த தலைக் கோலத்தைத் தொங்கச் செய்கின்றார்கள். வேண்டிய மணப் பொருள்களைக் கூட்டி முற்ற முடித்த குற்றமற்ற கொண்டையில் பெரிய குளிர்ந்த சண்பகப் பூவைச் செருகுகின் றார்கள். அதன்மேல் கரிய புறவிதழையும் துய்யினையுமுடைய மருதம்பூங் கொத்துகளை இடுகின்றார்கள். அந்த உச்சிக் கொண்டையின்மேல் பச்சென்ற அரும்புகளினின்றும் மேலே வந்து அழகு பெற்றுத் தோன்றுகின்ற நீர்க்கீழ்

நின்ற சிவந்த அரும்புகளைக் கொண்டு இணையாகக் கட்டிய மாலையை வளைய வைத்துக் கொள்கின்றார்கள். வளம் வாய்ந்த இரு காதிலும் ஒத்த அளவினவாகத் தொங்கவிட்ட அசோகத்தினது ஒளிவாய்ந்த தளிர்கள் நுட்பமான வேலைப்பாடமைந்த அணிகள் நிறைந்த மார்பில் வந்து அசைகின்றன. திண்ணிய வயிரமான நறுமணமிக்க சந்தனக் கட்டையைத் தேய்த்து உண்டாக்கிய பொலிவு வாய்ந்த நிறத்தினையுடைய சந்தனக் குழம்பைக் கோங்கு அரும்பு போன்று குவிந்துள்ள இளங் கொங்கைகளில் அப்பிக் கொள்கின்றார்கள். அக்குழம்பு மணங் கமழ்கின்ற மருதம்பூவை அப்பினாற் போலக் காணப்படுகின்றது. அக்குழம்பின் ஈரம் புலர்வதற்கு முன் விரிந்த வேங்கைப் பூவினது நுண்ணிய மகரந்தப் பொடியை அதற்குமேல் அப்பிக் கொள்கிறார்கள். இங்ஙனமெல்லாம் தம்மை அலங்கரித்துக் கொண்டமையால் பெற்ற பேரழகைப் பிறரெல்லாம் காணுமாறு விளையாடத் தொடங்குகின்றார்கள். அவ்விளையாட்டு எத்தகையது என்னின்? விளாமரத்தின் சிறிய தளிரைக் கிள்ளி ஒருவர்மேல் ஒருவர் படுமாறு அதனைத் தெறிப்பதுதான். திண்மையான பந்து முதலியவற்றை ஒருவர் மேலெறிந்தால் அது தப்பாமல் அங்ஙனமே படுவது எளிது. மெல்லியதாய இவ்விளவின் இளந்தளிர் விரலால் தெறித்தால் தப்பாமல் பிறர்மேல் படுவதென்பது அரிதேயாம். பிறர் மேல் பட்டுழியும் ஒரு சிறிதும் துன்புறுத்தாது இன்புறுத்தும். இவ்வரிய விளையாட்டையே அத் தெய்வ மகளிர் தேர்ந்து கொண்டார்கள்.

அவர்கள் அவ்வாறு தெறித்த அவ்விளந்தளிர் தாம் நினைந்தாங்குப் பிறர் மேல் பட்டவுடன் “முருகனுடைய கோழி யோங்கிய வெற்றிக் கொடி நெடிது வாழ்வதாக” என அத்தெய்வ மகளிர் பலரும் ஒருங்கே கூடிக் கொண்டு சிறப்புடன் விளங்கும் மலைப்பக்கம் எல்லாம் எதிரொலி எழுமாறு பாடிக் கொண்டு மகிழ்ச்சியால் சோலையில் ஆடுகின்றார்கள். அத் தெய்வ மகளிர் ஆடுதற்கிடமான சோலையால் சூழப்பட்டுளது மலை; அதன் கண் மந்தியும் எறியறியாத அவ்வளவு உயர்ந்த மரங்கள் அடர்ந்திருக்கின்றன. அத்தகைய மலையில் காந்தள் பூத்திருக்கின்றது. அக் காந்தள் முருகனுக்கு உரிமை பூணும் தெய்வத் தன்மையுடைமையால் அதில் வண்டுகள் மொய்ப்பதே யில்லை. அத்தகைய காந்தள் மலர் கொண்டு கட்டிய பெரிய தண்ணிய கண்ணியைச் சூடிய சென்னியனாக விளங்குகின்றான் முருகன் எனச் சிறப்பிக்கின்றார் புலவர்.

காந்தட் கண்ணியைக் கூறு முகத்தால் புலவர் புலவனுக்குக் காட்டிய இந்த முதற் காட்சியில் அழகிற்கே எல்லையாக விளங்கும் ஒளியுருவங்களைக் காண்கின்றோம். அன்பின் அகலத்தைக் காண்கிறோம். அத்தெய்வ மகளிர் விரும்புவதும் அணிவதும் எல்லாம் உயர்ந்த நறுமணப் பொருள்களே. அம்மணப் பொருள்களையும் முருகனால் கொடுக்கப்பட்ட மேனி முருகினை விளக்குவதற்காகவே விரும்புகின்றார்கள். தனித்து இன்புறாமல் பலர்

திரண்டு ஆடிப்பாடி இன்புறுகின்றார்கள். இதனால் பல்லாரோடும் பகையின்றிப் பயிலும் அன்பின் உயர்வை யுடையவர்கள் என்பது விளங்கும். விளவின் தளிர்களைக் கிள்ளித் தெறித்த காலத்தில் தெறிக்கப்பட்டவர்கள் தப்பி ஓட முடியாமையால் தோற்றவர்களே யாயினும் வென்றவர்கள் மகிழ்ந்தாடும் முருகாட்டத்தில் மகிழ்ச்சியுடன் கலந்து கொள்கின்றார்கள். இதனால் அவர் தம் பகையற்ற நகை யுள்ளத்தின் தகையினைக் காணலாம். தாம் எறிந்த விளவின் தளிர் பிறர்மேல் தப்பாமல் பட்டது தம் செயலே யாயினும் தம் செயலென்று தருக்கி மகிழாமல் அவனன்றி ஓரணுவும் அசையாது ஆதலின் அம் முருகனுடைய அருளே உள் நின்று ஊக்கமளித்தது, என்று எண்ணி அவனுடைய வெற்றிக் கொடியை வாழ்த்திப் பாடுகின்றார்கள். அக்கொடியே முன்பு தம் கணவர்க்கும் தமக்கும் வாழ்வளித்தது என்பதை நன்குணர்ந்தவர்களல்லரோ? தம் செயல் என்பதொன்று இன்றி எல்லாம் இறைவன் செயலே என்று கொள்ளும் கொள்கை யுடையாரே இறைவன் இன்னருளைப் பெறுதற்குரியராவர். "நஞ்செயலற்றிந்த நாமற்றபின் நாதன் தன்செயல் தானே என்றுந் தீபற, தன்னையே தந்தானென்றுந் தீபற" என்னும் அநுபவ ஞானியின் வாக்கும் காண்க. விளையாட்டாகத் தெறித்த விளவின் தழை, பிறர்மேல் பட்ட செயலையே முருகன் செயல் என்று எண்ணும் இச் சூர மகளிர், தாம் செய்யும் எச்செயலையும் தம் செயலாக எண்ணாமல் அம் முருகன் செயலாகவே எண்ணுவர் என்பது தேற்றம். எனவே அவர்கள் தம் செயலற்றுத் தாம் எனும் தருக்கற்று விளங்கிய தூய ஞானமுடையவர்களே என்பது நன்கு விளங்கும். இவர்களுடைய இவ்வுயர்வு கருதியே புலவரும் இவர்கள் உறுப்புக்களை கூறும் வழிப் பாதாதி கேசமாக முறைப் படுத்தி யிருக்கின்றார் என்பதும் நோக்கி யுணர்க. முதலில் இவர்கள் திருவடிகளைக் காண்பவர்களும் உயர் நலம் எய்தலாம் என்பது அவர் கருத்து. மணமிக்க காந்தளங் கண்ணி, மணப் பொருளில் விருப்பமிக்கவரும் முருகன்பால் அயரா அன்புடையவரும் ஆகிய சூர மகளிர் சார்புடையதாகக் கூறியது சாலப் பொருத்தமுடையதாகும். இச் சூர மகளிர் வருணனையால், உயர்ந்தவர்கள் முருகன் திருவருளைப் பெற்று வழிபடுந் தன்மையை உணர்த்தினார். மனிதரினும் அரமகளிர் உயர்ந்தோராதல் காண்க.

பேய் மகள்.

இனி இச் சூர மகளிரோடு முற்றிலும் முரண்பட்ட பேய்மகள் காட்சியை உணர்த்துகின்றார். புலவர் கூறக் கருதியது வேற்படையே யாயினும் புலால் நாறும் அவ்வேற்படைக்கும் புலால் விரும்பும் பேய் மகட்கும் தொடர்பிருத்தலின் உடன் விளக்குகின்றார். "பூமியைச் சூழ்ந்த தண்ணிய கடல் நிலை குலையும்படி உள் புகுந்து அவுணர்களுடைய நல்வலம் அடங்குமாறு கீழ் நோக்கிக் கவிழ்ந்தலர்ந்த பூங்கொத்துகளை யுடைய மாமரத்தை வெட்டின வேலால குதிரை முகமும் மனிதயாக்கையும் ஆய இருவகையான உருவினை

யுடைய ஒரு பெரிய சூரபன்மாவின் உடம்பு அற்று வேறு வேறு ஆம்படி அச்சம் உண்டாக நெருங்கி அவ்வவுணர் தலைவனைக் கொன்ற குற்றமற்ற வெற்றியினையும் ஒருவராலும் அளந்தறிய வியலாத நல்ல புகழினையும் உடைய செவ்வேற் சேய்" என முருகனது பகையழிக்கும் ஆற்றலை வேலோடு சேர்த்துப் புகழ்கின்றார் புலவர். வேலால் சூரபன்மாவைக் கொன்ற காலத்துப் பேய் மகள் பிணங்களின் நிணமுண்டு செருக்கிப் பாடி யாடி மகிழ்கின்றாள். அவள் உறுப்புக்களைக் கேசாதி பாதகமாகப் புகன்று செல்லுகின்றார் புலவர். அப் பேய்மகள் கூந்தல், எண்ணெய் பூசப்படாமையால் உலர்ந்து பறந்து கொண்டு கிடக்கின்றது. அவள் வாய், அங்காந்தபடி யிருக்கின்றது. அதில் பற்கள் நிரல்படலின்றிக் கொட்டியும் மேழியும் கோர்த்து வைத்தாற்போன்று காணப்படுகின்றன. அவள், கோபத்தால் சுழலும் கருவிழிகளையுடைய பசிய கண்ணால் அச்சமுண்டாகப் பார்க்கின்றாள். அவள் காதுகளில் உள்ள பிதுங்கிய கண்ணையுடைய கோட்டானும் பாம்பும் மார்பில் வந்து தொங்குவதால் அவள் பெரிய கொங்கைகளில் தாக்கி வருத்துகின்றன. அவள் உடம்பு வழுவழுப்பு என்பதே யின்றிச் சருச்சரை யுடையதாகக் காணப்படுகின்றது. அவள் நடையோ கண்டவர்கள் அஞ்சுமாறு கடுமை யாக இருக்கின்றது. இவ்வாறு எல்லாவற்றாலும் கண்டார் அஞ்சத்தக்க அப்பேய் மகள், முருகன் வெற்றி கொண்ட போர்க்களத்தில் முடைநாற்ற முடைய கரிய தலையைக் கையில் ஏந்திக் கொண்டு குருதி தோய்ந்த கூரிய நகங்களையுடைய வளைந்த விரலாலே அத் தலையிலுள்ள கண்களைத் தோண்டி யுண்கின்றாள். அசுரர்க்கு அச்சம் உண்டாகுமாறு முருகன் வெற்றி கொண்ட போர்க்களத்தைப் பாடிய வண்ணம் தோளை அசைத்துக் கொண்டு நிணத்தைத் தின்று கொண்டே துணங்கைக் கூத்து ஆடுகின்றாள். பேய் மகள் இங்ஙனம் துணங்கை யாடுமாறு சூரபன்மாவைக் கொன்ற செவ்வேற் சேய் என்று இயைபு படுத்துகின்றார் புலவர்.

இப் பேய்மகள் உருவம், அருவருக்கத்தக்க உருவம், அஞ்சத்தக்க உருவம்; அவள் விரும்புவது புலால் நாற்றத்தையே; அவள் பாடுவதும் புலால் கமழும் போர்க்களத்தையே யாம். இப் பேய்மகள் காட்சியோடு சூரரமகளிர் காட்சியை யொப்பிட்டுப் பார்த்தால் இரவுக்கும் பகலுக்கும் உள்ள வேறுபாடு காணப்படும். அரமகளிர் அழகிற்கு எல்லையாக விளங்கு கின்றனர். இப் பேய்மகள் கோர உருவிற்கு எல்லையாக விளங்குகின்றாள். அவர்களைக் காண மகிழ்ச்சி பொங்கும்; இவளைக் காண அச்சம் விஞ்சும். அரமகளிர் காதில் அணிந்தது நறிய அசோகந்தளிர்; பேய்மகள் காதி லணிந்தவை புலால் வீசும் கோட்டானும் பாம்புமே யாம். அரமகளிர் பல ராகத் திரண்டு விளையாடி மகிழ்கின்றார்கள்; பேய்மகள் தனித்துப் புலால் உணவால் வயிறு நிரப்பி மகிழ்கின்றாள். அரமகளிர், தாம் தெறித்த தளிர் பிறர் மேற்படச் செய்வது தம் செயலே யாயினும் அது முருகன் அருளால்

ஆயிற்றெனா அவன் கோழிக் கொடியை வாழ்த்துகின்றார்கள்; இப் பேய் மகள், தன் முயற்சி யேதுமின்றி முருகன் தன் வேல் கொண்டு கொன்று குவித்த நிணத்தைத் தின்னும் போதும் அவ்வேலையோ முருகனையோ வாழ்த்தாது நிணம் கிடந்த களத்தையே பாடுகின்றாள்; மகிழ்ச்சியால் ஆடு கின்றாள். இக்காட்சி இரண்டானும் புலவர் அறிவிப்பது யாது? என்பதை நோக்குவோம்.

இறைவன் எல்லா உயிர்கட்கும் உள்ளீடாய் நின்று எச்செயலையும் செய்விக்கின்றான் என்றுணர்ந்து வழிபடும் நல்லறிவுடையோர்க்கும்; இறைவன் நினைவே யின்றி வயிறு நிரப்புவதையே பெரு நோக்கெனக் கொள்ளும் புல்லறிவுடையோர்க்கும் ஒப்பவே அருள் செய்கின்றான் என்ற உயர் கருத்தையே சூரரமகளிர் இயல்பாலும் பேய்மகள் இயல்பாலும் அறிவித்துள்ளார். இறைவன் அருள் செய்வதில் வேற்றுமை இன்மையும் அவன் அருளுதவி யைப் பெறும் ஆன்மாக்களிடையே வேற்றுமை மிக வுண்மையும் காட்டிய வாறு. தரை நம்மைத் தாங்குகின்றது, என்னும் உணர்ச்சி யுடையோரை யும் தரையின் உதவி யறியாது தாமே திரிவதாக எண்ணும் புல்லரையும் வேறுபடுத்தாது தாங்கும் தரைபோல, இறைவன், தன்னுதவியை யறிந்து வழிபடுவோர்க்கும் அறியாது செருக்குவோர்க்கும் ஒப்பவே அருள் செய்கின்றான். அவனருள் உதவியை யறிந்து வழிபடுவோர் உயர்ந்தோராதலும் அவனுதவியை யறியாது கண்டதே காட்சியெனக் கருதுவோர் தாழ்ந்தோராதலும் கண்கூடு.

அரமகளிர் உயர்ந்தோங்கிய கோழிக் கொடியை வாழ்த்தலும், பேய் மகள் தான் கண்ட தாழ்ந்து கிடக்கும் புலால் வீசும் போர்க்களத்தைப் பாடு தலும் அவரவர் பெருமை சிறுமைகளை யுணர்த்துதல் காண்க. வேண்டுவார் வேண்டுவனவே ஈவது இறைவன் இயல்பாகலின் சூரரமகளிர் விரும்பிய விளையாட்டு வெற்றியையும் பேய்மகள் விரும்பிய புலாலுணவையும் கொடுத் தருளி, இருதிறத்தாரையும் நிறைவுபடுத்துகின்றான். விருப்பம் உயிர்களுக் குள்ள உரிமையே யன்றி இறைவன் உரிமை யன்று. விரும்புவதற்குரியன உயிர்கள். கொடுப்பவன் இறைவன். உயர்வுந் தாழ்வும் விருப்பத்திற் கேற்ற வாறு பொருந்தியுளது. சூரரமகளிர் விருப்பம் உயர்ந்த உயிர் உணர்ச்சியாகிய வெற்றியிலும், பேய்மகள் விருப்பம் தாழ்ந்த உடலுணர்ச்சியாகிய பசி நீங்கு தலிலும் இருப்பதை யோர்க. அரமகளிர் உயர்ந்தோராதலும் பேய்மகள் இழிந்த பிறப்பினளாதலும் வெளிப்படை. உலகில் உயர்ந்தோர்க்கும் இழிந் தோர்க்கும் எடுத்துக் காட்டாகவே அரமகளிரையும் பேய்மகளையும் கூறினர். அரமகளிர் தொழுதற்குரிய பெருமையுடையர் என்பதை யறிவிக்க அவர்கள் உறுப்புக்களைப் பாதாதி கேசமாகக் கூறியிருத்தலும், பேய்மகள் அதற்குரிய ளல்லள் என்பதை யறிவிக்க அவளுறுப்பைக் கேசாதி பாதமாகக் கூறியிருத் தலும் காண்க. பேய் மகளடியை விளங்கக் கூறாது " உருகெழு செலவு "

என்று தொழிலான் உணருமாறு கூறி மொழிந்தமையும் "கிண்கிணி கவைஇய ஒண் செஞ் சீறடி" எனச் சூர மகளிர் அடியைச் சிறப்பித்தமையும் காண்க.

வீடுபெற விழையும் புலவன் செல்லும் வழியில் அரமகளிர் போன்ற உயர்ந்தோரையும் பேய் மகள் போன்ற இழிந்தோரையும் காண்டல் கூடும். காணின் அவ்விரு திறத்தார்க்கும் ஒப்ப அருள் செய்யும் முருகப் பெருமானது அருள் பெருமையை நோக்குவதல்லது உயிர்களின் பெருமை சிறுமைகளைப் புகழ்ந்தும் இகழ்ந்தும் காலம் கடத்தல் ஆகாது என்பதற்காகவே சூர மகளிரையும் பேய் மகளையும் தனிச் சிறப்பால் கூறாது முருகன் கண்ணிக்கும் வேலிற்கும் அடையாகப் புணர்த்திக் கூறியுள்ளார் என்பதை நுனித்துணர்க.

முருகனுடைய இயல்பை இங்ஙனம் பொது வகையால் கூறிய சீவன் முத்தராம் பெரும் புலவர், சிறப்பு வகையால் அவன் நிலைகளைக் கூறுமுன் அவனருளைப் பெறுவது உறுதி என்பதை உணர்த்த வேண்டுவது இன்றியமையாததாகும். ஆகவே அதனை முன்னர் அறிவிக்கின்றார் "செவ்வேற் சேயினுடைய சேவடியில் சேர்தற்குரிய தலைமையான உள்ளத்தோடும் நல் வினைகளைச் செய்யும் கொள்கையோடும் இந்திரியங்களைக் கடந்து தங்குகின்ற வழியை நீ விரும்பினையாயின் வீடு பெறுவோர்க்கு உரியனவாகக் கூறும் நற்குணங்கள் பலவும் சேர்தலால் நல்லதாகிய மனத்திலுண்டாய இனிய வீடுபேற்று விருப்பத்தை முன்பு நீ செய்த நல்வினையால் தப்பாமல் இப் பொழுதே பெறுவாய்" என்று அறிவித்தார்

இங்ஙனம் கூறக் கேட்ட வீடு விரும்பின புலவன், அப் பரமன் யாண்டு யாண்டு உளன் ; அவன் இயல்புகள் என்னை ? அவனை வழிபடு முறையாது ? என வினவ அவாவுதல் இயல்பாதலின் அம் முருகன் இனிதுறையும் இடங்களையும் இடங்களோடு சேர்த்து அவன் நிலைகளையும் வழிபடு மடியவர் வழி படும் முறையினையும் உணர்த்தத் தொடங்கி முதற்கண் திருப்பரங் குன்றத்து முருகன் உலகத்திற்கு வேறாய் நிற்கும் பர நிலையை அறிவிக்கின்றார்.

திருப்பரங்குன்றம்.

திருப்பரங் குன்றத்தைத் தெரிவிக்க வந்த புலவர், தூங்கச் செந் தமிழ்ச் சங்கம் நிலை பெற்றிருந்த சிறப்பாலும் ஈண்டிய புகழுடைப் பாண்டியன் ஆண்டிருந் தாண்டுவரும் பெருமையாலும் எல்லோராலும் நன்கறியப்படுவது மாடமலிந்த மதுரையே யாதலின் அதனை முற் கூறி அதன் மேற்றிசையில் உள்ளது திருப்பரங் குன்றம் என்று கூறியுள்ளார். மதுரைமா நகரில் பாண் டியன், போரை விரும்பிச் செய்து வெற்றி பெற்று எடுத்துக் கட்டிய வான மளாவி யுயர்ந்து காணப்படும் நீண்ட கொடிகள் கோபுர வாயிலில் அசைந் தாடிக் கொண்டிருக்கின்றன. இன்னும் சிறிது அணுகி நோக்கினால் வரிந்து புனைந்த பந்தும் பாவையும் அவ்வாயிலில் தொங்கிக் கொண்டிருக்கின்றன,

கொடிகள் கட்டுவது வெற்றிக்கு அறிகுறி என்பர். இப் பந்தும் பாவையும் தொங்க விட்டிருப்பது எதற்கு என்பதைக் காண்போர் உய்த்துணர வேண்டியுளது. பாண்டியன், எதிர்த்துவரும் மன்னர்களை மடவார்போல வலியிலராகக் கருதுகின்றமை தோன்ற அவர்கள் விளையாடவெனப் பந்தும் பாவையும் தொங்க விட்டிருக்கின்றார்கள். பந்தும் பாவையும் கொண்டு ஆடுதல் மடவார் செயல். இப் பந்தையும் பாவையையும் கண்டவுடன் பாண்டியன் வலிமையை யுணர்ந்து போர் செய்ய வருவோர் இலராயினர். எனவே அவ் வாயில் போரில்லாத அமைதி மிக்க வாயிலாக விளங்குகின்றது. அவ் வாயிலின் உள் நுழைந்து பார்த்தால் கடைத்தெரு காணப்படுகின்றது. அதன் செல்வ நிலையை நோக்குவார்க்குச் செல்வத்திற்குரிய திருமகளே அங்கு வந்து வீற்றிருக்கின்றாள் என்று தான் தோன்றும். அங்கு நிகழும் வணிக முறையில் கொடுப்பதைக் குறைத்துக் கொள்வதை மிகுதியாக்கும் தீய முறை கையாளப்படவில்லை. பிறர் பொருளையும் தம் பொருள் போல் பேணும் நடுவு நின்ற நன்னெஞ்சினோராக வணிகர் வாணிகஞ் செய்கின்றனர். இத்தகைய கடைத் தெருவைக் கடந்து சென்றால் மாடங்கள் நிறைந்த பெரிய தெருக்கள் காட்சியளிக்கின்றன. இவற்றை யெல்லாங் காணுங்கால் அங்கு வாழும் மக்கள் மிகமிக்க செங்கோல் மன்னனாகிய பாண்டியனால் பகையின்றி அமைதியாக வாழ்க்கை நடாத்துகின்றனர் என்பதும் வேண்டிய பொருள்கள் ஈண்டப் பெற்றுப் பசியின்றி வாழ்கின்றார் என்பதும் விளங்குகின்றன.

இத்தகைய பெருமை வாய்ந்த மதுரைக்கு மேற்றிசையில் விளங்குகின்றது திருப்பரங்குன்றம். அக் குன்றத்தின் அருகே கரிய சேற்றினையுடைய அகலமான வயல்கள் காணப்படுகின்றன. அவ் வயலில் முள் நெருங்கிய தண்டினையுடைய வாய் விரிந்து மலர்ந்த தாமரை மலர்கள் காட்சியளிக்கின்றன. அம் மலரில் வண்டுகள் மாலைக் காலத்துத் தங்குகின்றன. இரவு வந்தவுடன் அத் தாமரை மலர்கள் குவிந்து விடுகின்றன. வண்டுகள் வெளிவரவியலாது அம் மலரினுள் உறங்கி விடுகின்றன. சிறிது ஒளியுடைய வைகறைக் காலம் வருகின்றது. குவிந்த மலர் சிறிது விரிகின்றது. உறங்கிய வண்டுகள் விழித்து வழி காண்கின்றன. பறக்கின்றன. அண்மையில் தேன் பொருந்திய நெய்தல் மலர்களைக் காண்கின்றன. குவியும் நிலையிலுள்ள அம் மலரில் ஊதித் தேனருந்துகின்றன. ஆனால் தமக்கு வேண்டிய அளவு தேன் கிடைக்கப் பெறவில்லை. அந் நிலையில் பகலவன் தோன்றிவிடுகின்றான். எங்கும் ஒளி மயமாக விளங்குகின்றது. தேனருந்திய வண்டுகள் உயரப் பறக்கின்றன. திருப்பரங் குன்றத்தின் உச்சிக்குச் செல்கின்றன. அங்கு அழகிய சுனை காணப்படுகின்றது. அதில் கண்போல் மலர்ந்த அழகிய மலர்கள் காணப்படுகின்றன. அம் மலர்களில் தங்கி இன்ப மகிழ்ச்சியால் அகஞ் சிறையையுடைய அவ் வண்டுகள் ஆரவாரிக்கின்றன. அந்த ஆர்வாரத்திற்கு இடமாக விளங்குகின்றது பரங்குன்று. அப் பரங்குன்றத்தில் முருகப் பெருமான் மனம் விரும்பித் தங்குதற்குரியன் என்று உணர்த்தினர் பெரும் புலவர்.

திருப்பரங்குன்றத்திற்கு அடையாக வண்டுகளின் செயல்களையே கூறியுள்ளார். வண்டுகள் வயல் தாமரையில் இரவில் உறங்குகின்றன. வைகறையில் விழித்து நெய்தல் மலரில் உள்ள குறைபடு தேனை விரும்பிப் பருகுகின்றன. விடிந்த பின் உயரப் பறந்து சென்று சுனை மலரில் தங்கி ஆரவாரிக்கின்றன. உறங்கின; நுகர்ந்தன; ஆர்த்தன என்று சுருக்கமாகக் கூறலாம். திருப்பரங் குன்றத்திற்கு—முருகப் பெருமான் விரும்பித் தங்கும் பரங்குன்றத்திற்கு இவ் வண்டுகளின் செயலைக் கொண்டு புலவர் உணர்த்தக் கருதிய சிறந்த பொருள் வேறு உண்டு என்பது இப் பகுதியை நோக்கு வோர்க்கு விளங்கும்.

முன்னரே தோற்றுவாய் செய்துள்ளபடி இறைவனுடைய மூவகையியல்புகளில் உலகத் தொடர்பின்றித் தனித்து நிற்கும் பரநிலை யுடையனாக முருகன் திருப்பரங் குன்றத்தில் வீற்றிருக்குந் தன்மையை யுணர்த்துவதே புலவர் உட்கோளாதலின் அதற்கேற்பவே இவ் வடைகளைக் கூறியிருக்கின்றார். பின்வரும் திருச்சீரலைவாயில் அறுமுகமும் பன்னிருகையும் உடைய முருகன் உருவத்தைக் கூறும் புலவர், இங்கு முருகன் உருவ நிலையைப்பற்றி யாதும் கூறாது "அமர்ந்துறைதலு முரியன்" என்றே கூறி யிருத்தல் காண்க. இதனால் தத்துவங் கடந்து நிற்கும் அருவ நிலையாகிய பரநிலையை யுணர்த்தினார் என்பது பெறப்படும். "அலைவாய்ச் சேறலும், ஆவிநன்குடியசைதலும் உரியன்" என்று கூறுபவர், இங்குக் "குன்றமர்ந் துறைதலு முரியன்" என 'அமர்ந்து' என்னும் அடையைச் சிறப்பாகப் புணர்த்தியுள்ளார். அமர்தல் - விரும்புதல். இதனால் ஏனைய விடங்களினும் திருப்பரங்குன்றத்தில் அவன் விரும்பித் தங்குதற்கேற்ற சிறப்பு அமைந்திருத்தல் வேண்டும் என்பது புலப்படும். அச் சிறப்பு தானும் தன் சிறப்பியல்பாகிய தத்துவங் கடந்த பர நிலைக்குத் தக்கவாறு அமைந்திருத்தல் வேண்டும். அத்தகைய சிறப்புத் திருப்பரங் குன்றத்திற்குப் புணர்த்திய அடையால் புலப்படுகின்றதா? என்பதை நோக்குவோம்.

ஆன்மாக்களுக்குக் கேவல நிலை, சகல நிலை, சுத்த நிலை என மூன்று நிலையுண்டு என்பது சைவ சித்தாந்த சாத்திரத்தில் கண்டது. 'கேவல நிலை' என்பது ஆன்மா மலங்களோடு மாயையில் ஒடுங்கி அறிவின்றிக் கிடக்கும் நிலை. 'சகல நிலை' என்பது, அவ்வான்மாக்களிடத்து வைத்த கருணையால் இறைவன் தனுகரண புவன போகங்களை யுண்டாக்கித்தர அவற்றைப் பெற்று அவ்வான்மாக்கள் சிறிது அறிவு தெளிந்து உலக போகங்களை நுகர்ந்து பிறந்திறந்துழலும் நிலை. 'சுத்த நிலை' என்பது, சகலத்தில் பெற்ற சிற்றறிவைப் பெருக்கித் தம்மையும் தம்முடைய தலைவனையு முணர்ந்து மலமாசு கழிந்து பேரறிவுப் பொருளாகிய இறைவன் திருவடிகளில் இரண்டறக் கலந்து இன்புறும் நிலை. திருப்பரங் குன்றத்திற்கு அடையாகப் புணர்த்த 'வண்டினரிக்கணம்' என்றது, ஆன்மாக்களை யுணர்த்தியதாகவும், "அவ்வண்டுகள்,

கரிய சேற்றில் வளர்ந்த தாமரை மலரில் இரவெல்லாம் உறங்கிக் கிடந்தன" என்றது, அவ்வான்மாக்கள் இருட்கேவல நிலையில் மாயையில் அறிவு விளக்க மின்றி ஒடுங்கிக் கிடந்த நிலையினை யுணர்த்தியதாகவும் கொள்ள வேண்டும். இது கேவல நிலை. வைகறைக் காலம் என்பது ஞாயிற்றுஒளி சிறிது விளங்கும் காலத்தையே யாகும். வைகறைக் காலத்து வண்டுகள் நெய்தலுக்குச் செல்ல வேண்டுமாயின் இரவெல்லாம் வண்டுகளை யுள்ளடக்கி மூடியிருந்த தாமரை மலர் சிறிதேனும் விரிதல் வேண்டும். இல்லையேல் வண்டுகள் தாமரையிலிருந்து புறம் போதல் இயலாது. தாமரையைச் சிறிதலர்த்திச் சிறிது ஒளியுண்டாக்குவது வைகறையில் புலப்பட்டுத் தோன்றுத ஞாயிற்றின் செயலாகும்.

ஞாயிறு வைகறையில் தன் கதிர்களைச் சிறிதே தோற்றி இருளைச் சிறிது நீக்கித் தாமரையைச் சிறிதலர்த்தி வண்டுகளுக்கு விடுதலை தந்து கட்கமழ் நெய்தலையுங் காட்டியது. இந் நிகழ்ச்சி, இறைவன், தன் கருணையால் இருட் கேவல நிலையில் அறிவு மயங்கிக் கிடந்த ஆன்மாக்களை மாயையினின்றும் நீக்கி உடம்பு முதலியவற்றை அவ்வான்மாக்களுக்குக் கொடுத்துச் சிறிது அறிவு விளங்கச் செய்தான் என்பதைப் புலப்படுத்தும். "கட்கமழ் நெய்தல் ஊதி" என்றது, வைகறையில் வண்டுகள் நெய்தல் மலரில் இருந்த தேனை நுகர்ந்தது போல ஆன்மாக்கள், இறைவன் தந்த உடம்பொடு தோன்றி அவன் காட்டிய போகத்தைத் துய்த்துக் கொண்டு உழன்றமையை யுணர்த்தும். இது, இருட் கேவல நிலையினீங்கிய ஆன்மாக்களின் சகல நிலை ஆகும்.

"எற்படக், கண்போல் மலர்ந்த காமரு சுனைமலர்
அஞ்சிறை வண்டி னரிக்கண மொலிக்கும்"

என்றது, "ஞாயிறு தோன்றிப் பகற்காலம் உண்டாகி எங்கும் விளக்க மடைய நிலப் பரப்பிலுள்ள நீரில் மலர்ந்த நெய்தல் மலரில் உள்ள தேனை யுண்ட வண்டுகள், உயரப் பறந்து போய் மலை யுச்சியிலுள்ள சுனை மலர்களில் தங்கி ஆரவாரித்தது" என்னும் பொருளது. நெய்தல் மலரிலிருந்த தேனை வண்டுகள் உண்டு முடிந்தவுடன் ஞாயிறு தோன்றியது போல ஆன்மாக்கள், இருவினைப் பயனுகிய போக நுகர்ந்து முடிந்தவுடன் இறைவன் தோன்றி மேல் நெறியெலாம் புலப்படுத்தியதாகவும், "தரைப் பரப்பிலிருந்து நினைத்தனை யுள்ளதோர் பூவினில் தேனை யுண்டு கொண்டிராமல் வண்டுகள், மலை யுச்சிக்குச் சென்று சுனை மலரில் தங்கி ஆரவாரித்தது;" என்றது, சகல நிலையிலிருந்து போகம் நுகர்ந்து முடித்த ஆன்மாக்கள், இறைவன் புலப்படுத்திய நெறியே சுத்த நிலையை யடைந்து நினைத்தொறும் காண்டொறும் பேசுந் தோறும் எப்போதும் ஆனந்தத் தேன் சொரியும் செம்பொருளோடு இரண்டறக் கலந்து இன்புறும் நிலையாகவும் கொள்க. இது சுத்த நிலை.

இங்ஙனம் இருட் கேவலத்திருந்த ஆன்மாக்கள் இறையருள் உதவியால் சகல நிலையை யடைந்து பின் அச் சகல நிலையில் நீங்கிச் சுத்த நிலையை

யடைந்து மகிழ்கின்றன. இத்தகைய சுத்தான்மாக்கள் சூழத் திருப்பரங்குன்றத்தில் முருகன் உயர்ந்த தன் பரநிலையில் விளங்குகின்றான். என்பதை விளக்கியவாறு. சகல ஆன்மாக்கள் நிறைந்த உலகத்தைக் கடந்து விளங்குகின்ற இறைவன், சுத்த ஆன்மாக்களோடு இருப்பதற்கு விருப்புதல் இயற்கையே யாதலின் 'அமர்ந்துறைதலும் உரியன்' எனச் சிறப்பித்தார் என்க.

அகப் பாட்டுக்களில் தலைவன் இயல்புகளைத் தோழியும் தலைவியும் வெளிப்படக் கூறாது அவன் நாட்டுக் கருப்பொருள்களைக் கூறி அவற்றின் மூலம் வெளிப்பட வைப்பது மரபு. இதற்கு 'உள்ளுறை யுவமம்' என்று பெயர். கடவுள் வாழ்த்துக் கூறும் இம் 'முருகாற்றுப் படை' புறம் எனப்படும், புறப் பாட்டுக்களில் இவ்வாறு உவமையைக் கூறி உவமேயத்தைக் கூறாது விடுத்தால் 'ஒட்டணி' என்பர். கருத்துடை யடை கொளி யணி என்றுங் கொள்ளலாம். புலவர், தாம் உரைத்த இத்தகைய நுண்பொருளை யுணரும் ஆற்றல் உள்ளவனே தாம் சொன்னெறியே சென்று செந்நெறி சேர்வான் என்பது கருதியே வெளிப்படக் கூறாது மறைத்துக் கூறினாதல் வேண்டும். இறைவனுடைய மூவகை யியல்புகளில் முதன்மைதாய தானே யாம் பரநிலையை முதற்கண் உணர்த்தி யிருப்பதும் அப்பர நிலையில் முருகன் வீற்றிருத்தற்கு இடமாதல் பற்றிக் குன்றம் 'பரங்குன்றம்' எனப் படுவதும் பொருத்த முடைத்தாதல் அறிக.

திருச்சீரலைவாய்.

இனி, இரண்டாவதாகக் கூறுவது இறைவன் உலகமாய் நிற்கும் பெரு நிலையை. இந்நிலை, திருச்சீரலைவாயில் காணப்படுகின்றது. திருப்பரங்குன்றத்தில் அருவாயிருந்த முருகப் பெருமான் உருவத் திருமேனி தாங்கி அறு முகமும் பன்னிருகையும் தொழில் செய்ய யானை மேற் கொண்டு திருச்சீரலைவாய்க்குச் செல்லுதலும் உரியன் என்பது இப் பகுதியின் சுருக்கம்.

முருகப் பெருமான் ஏறிய யானை எத்தகையது என்பதை முன்னர் உணர்த்துகின்றார் புலவர். கூரிய நுனியையுடைய அங்குசம் தாக்கியதால் உண்டாகிய வடுக்கள் நெற்றியில் ஆழ்ந்து காணப்படுகின்றன. உயர்ந்த இனத்து யானை என்பதை யுணர்த்தும் புள்ளிகளும் அந் நெற்றியில் விளங்குகின்றன. வாடாத பொன்னரி மாலை முகத்தில் தொங்க விடப்பட்டிருக்கின்றது. அது, யானை செல்லுங்கால் நெற்றிப் பட்டத்தொடுங் கிடந்து அழகாக அசைகின்றது. ஒலிக்கின்ற மணி அவ் யானையின் இருமருங்கும் ஓசையை எழுப்புகின்றன. இயல்பாகவே விரைந்து செல்லும் நடையை யுடையது. யமனைப் போலப் பிறரால் தடுத்தற்கரிய வலியையுடையது. செல்லத் தொடங்கினால் காற்று விரைந்து எழுவது போன்று விரைந்து நடக்கும் இயல்பினது. அத்தகைய உயர்ந்த யானையின்மேல் ஏறிக் கொண்டான் முருகப் பெருமான்.

அப் பெருமானுடைய அறு முகங்களுக்கு மேல் ஆறு மணி முடிகள் காணப்படுகின்றன. ஒவ்வொரு முடியும் தாமம், முகுடம், பதுமம், கிம்புரி, கோடகம் என்ற ஐந்துறுப்புக்களை யுடையதாகக் காணப்படுகின்றது. அம் முடிகளில் பதிக்கப்பெற்ற ஒன்றோடொன் றொவ்வாத பல நிற மணிகள், மின்னலைப் போன்ற ஒளியுடன் சென்னியில் பொலிந்து தோன்றுகின்றன. ஒவ்வொரு முகத்திலும் இருபுறத்தும் அமைந்த காதுகளில் ஒளியுடன் அசை, கின்ற வேலைப்பாடு அமைந்த பொன்னாலியன்ற குண்டலங்கள் காணப்படு கின்றன. ஒளி வாய்ந்த முருகப் பெருமான் முகங்களின் இரு மருங்கும் அக் குண்டலங்கள் தொங்கி யசையும் தோற்றம், விண்ணில் விளங்கும் வெண்டிங்களை யகலாது சூழ்ந்துள்ள விண்மீன்களைப் போல ஒளி செய்கின் றன. குற்றமில்லாத கொள்கையுடையாராய்த் தவமாகிய தந்தொழிலைச் செய்து முடிப்பவருடைய நெஞ்சிலே இந்த ஆறு முகங்களும் பொருந்தித் தோன்றும் இயல்பை யுடையனவாம்.

அவற்றுள், ஒருமுகம், மிக்க இருளையுடைய உலகம் குற்றமில்லாமல் விளங்கும்படிப் பல கிரணங்களையும் தோற்றுவித்தது. அம் முகத்திற்கேற்ற கையிரண்டில் ஒருகை, ஞாயிற்றின் வெம்மை உலகுயிர்களை வருத்தாதபடித் தாங்கி விண்ணில் திரிகின்ற வேளுவிகட்குப் பாதுகாவலாக ஏந்திய நிலையில் உள்ளது. மற்றொருகை மருங்கில் வைக்கப்பட்டுளது.

இரண்டாவது முகம் தன்பால் அன்பு செய்பவர்கள் துதிக்க அதற் குப் பொருந்தி அவர்க்கு இனிமையாக நடந்து அவர்மேற் சென்ற அன்பி னால் மகிழ்ந்து அவர் வேண்டும் வரங்களைக் கொடுக்கும் இயல்பினது. அம் முகத்திற் கேற்ற கையிரண்டில் ஒருகை, அங்குசத்தைக் கொண்டு யானையைச் செலுத்துகின்றது. மற்றொருகை, செந்நிற ஆடையணிந்த தொடையின்மேல் கிடக்கின்றது. தன்னை அன்பால் நினைவார்பால் அவர் நினைந்தவுடன் யானை மேல் விரைந்து செல்லுதல் இயல்பு ஆதலின் வரங்கொடுக்கும முகத்திற்குரிய கை அங்குசம் தாங்கியுளது.

மூன்றாவது முகம், மந்திரத்தையுடைய வேதவிதி வழுவாத அந்தணர் செய்யும் வேள்வியில் தீங்கு நிகழாதபடி நினைக்கு மியல்பினது. அம் முகத் திற்குரிய கையிரண்டும் வேலும் கேடகமும் ஏந்தி அசுரர் வந்து வேள்வியைக் கெடுக்காமல் காப்பாற்ற வேண்டி வலமாகச் சுழற்றுகின்றன.

நான்காவது முகம், இவ்வுலகத்து வழங்காத வேதங்களிலும் நூல் களிலுமுள்ள பொருள்களை முனிவர்கள் ஏமமுறும்படி ஆராய்ந்து சந்திரனைப் போலத் திக்குகளை யெல்லாம் விளக்கும் இயல்பினது. அம் முகத்திற்குரிய இரு கைகளில் ஒருகை, முனிவர்க்குத் தத்துவங் கடந்த பொருளைச் சொல் லாமல் சொல்லுதற்கு ஞான முத்திரையைக் காட்டிய வண்ணம் மார்பொடு விளங்குகின்றது. மற்றொருகை தாழ்ந்துள்ள மார்பின் மாலையோடு சேர்ந்து அழகுற விளங்குகின்றது. இறைவன் மோனமாய் ஞான முத்திரையைக்

காட்டிய வண்ணம் தானே யாக இருந்து பரம்பொருளைக் காட்டித்தா மாணாக்கர்கட்கு ஆனந்த மயமான ஒளி தானே நிறையும்.

ஐந்தாவது முகம், சென்ற போரில் வெகுண்டு வந்த பகைவர்களைத் தேய்த்து அழித்துக் கறுவுதல் கொண்ட மனத்தோடு களவேள்வி செய்தது. அம் முகத்திற் கேற்ற கையிரண்டில் ஒருகை, கீழ் வீழ்கின்ற வீர வளையோடு மேலே சுழன்று களவேள்விக்கு முத்திரை கொடுக்கும் இயல்பினது. மற்றொருகை, ஒலிக்கின்ற மணியை மாறி ஒலிக்கப்பண்ணு மியல்பினது.

ஆறாவது முகம், குறவருடைய இளமையுடைய மகளாகிய கொடியைப் போலும் இடையையுடைய மடப்பம் பொருந்திய வள்ளியம்மையாரோடு நகைத்தலை விரும்பும் இயல்பினது. காம நுகர்ச்சி யில்லாத கடவுள், உலகில் இல் வாழ்க்கை நடத்தற்காகவே இவ்வாறு நகை செய்கின்றான் என்க. அம் முகத்திற் கேற்ற கை யிரண்டில் ஒரு கை நீல நிறத்தையுடைய மேகத்தாலே மிக்க மழையைப் பெய்கின்றது. மற்றொருகை, தேவ உலகத்து வாழ்கின்ற தேவ மங்கையர்க்கு மண மாலையைச் சூட்டு கின்றது. உலகில் நிகழ்த்தப்படும் இல் வாழ்க்கை இனிது நடத்தற்கு மழையும் மணமும் இன்றியமையாமையின் இவைகளை அக்கைகள் செய்கின்றன. முத்துமாலை தொங்குகின்ற அழகிய மார்பிலே கிடக்கின்ற மூன்றுவரிகள் அழகின் உயர்வைக் காட்டிக் கொண்டிருக்கின்றன.

இவ்வாறு அவ்வாறு முகங்களும் செய்ய வேண்டிய முறைகளைப் பழகி நடத்து கின்றன. அவற்றிற் கேற்பப் பன்னிரண்டு கைகளும் உரிய தொழில்களைச் செய்கின்றன. விண்ணில் தேவதுந்துபி முதலிய வாத்தியங்கள் முழங்குகின்றன. ஊது கொம்புகள் ஒலிக்கின்றன. சங்குகள் முழங்குகின்றன. இடிபோன்று முரசு முழங்குகின்றன. பல புள்ளிகளையுடைய மயில் முருகன் ஆணையால் வெற்றிக் கொடியிலிருந்து அகவுகின்றது. இவை இங்ஙனம் நிகழ விண்வழியாக விரைந்து செல்லுதலை மேற்கொண்டு நன்மக்களால் புகழப்பட்ட சிறந்த புகழினையுடைய திருச்சீரலைவாய் என்னும் பதியில் செல்ல எழுந்தருளுதலும் அம் முருகப் பெருமானுக்கு நிலைபெற்ற குணமாகும். என்பது அதன்விரிவு.

இப்பகுதி இறைவன் உலகமாய் விளங்கும் தன்மையை எவ்வாறு விளக்குகின்றது என்பதை நோக்குவோம். உருவமுடைய ஒரு பொருள், நாற்றிசையும் மேலும் கீழும் ஆகிய இரண்டு பக்கமும் ஆக ஆறு பக்கங்களையுடையதாதல் கண்கூடு. உலகம் வடிவ முடையது. அதற்கும் மேற்கூறிய ஆறு பக்கங்கள் உண்டு. உலக முழுதும் நோக்க வேண்டுமாயின் இந்த ஆறு பக்கங்களையும் பார்க்கவேண்டும். உலகமாகவும் உலகத்தின் ஆறு பக்கங்களாகவும் இருப்பவன் யானே என்பது தோன்றவே இறைவன் ஆறு முகமுடையனாக விளங்கின்றான் என்பது ஆன்றோர் முடிபு. இம்முறையால் முருகப்பெருமான் ஐம்பூதங்களாலாய உலகமாய் விளங்குகின்றான் என்பது பெறப்படும்.

மேலும் அறுமுகமும் பன்னிருகையும் செய்யும் செயல்கள் யாவும் உலக நிகழ்ச்சி நன்கு நடைபெறச் செய்வன வாகவே விளங்குவதால் முருகன் கலப்பால் உலகமாய் விளங்குகின்றான் என்பது விளங்கும். பல்கதிர் விரிந்தன் றொருமுகம்" என்பதால் ஞாயிறாக ஒளி செய்கின்றான் என்பதும் "திங்கள் போல் திசைவிளக்கும்" என உவமை முகத்தான் விளக்கி யிருத்தலால் திங்களின் தன்மையனாக இருக்கின்றான் என்பதும் பெறப்படும். திங்களுக்கு உரிய ஒளி ஞாயிற்றின் பால் பெற்றதே யாதலின் ஞாயிறாக அவன் விளங்கு கின்றான் என்றமையால் திங்களாகவும் இருக்கின்றான் என்பதைப் பெற வைத்தார் என்றலும் ஒன்று. எனவே முருகப்பெருமான் திங்களும் ஞாயிறுமாக இருக்கின்றான் என்பது பெறப்படும்.

இனி, யுயிர்கள், இவ்வுலகத்து நுகர்தற்கு வேண்டியவற்றை வேண்டி யாங்குப் பெற விரும்புவனவும், மறுமைக்கண் தேவாதற் பொருட்டு வேள்வி முதலிய வற்றைச் செய்யு மியல்பினவும், இந்த இம்மைப் பயனையும் மறு மைப் பயனையும் பெற விரும்பாது ஞானம் ஒன்றையே நோக்குவனவும் என முத்திறத்தினவாகக் கொள்ளலாம். இம்முத்திற உயிர்கட்கும் முருகன், வரங் கொடுக்கு முகத்தானும் நகையமர்ந்த முகத்தானும் களம் வேட்கும் முகத்தா னும் வேண்டிய பொருள்களை யளித்தும் இன்புறுத்தியும் இம்மைப் பயனை யளிக்கின்றான். வேள்வியோர்க்கும் முகத்தால் மறுமைப் பயனை யளிக்கின் றான். திங்கள்போல் திசைவிளக்கு முகத்தான் ஞானத்தை யளிக்கின்றான்; வீடுபேற்றின் பொருட்டு. உயிர்கள் இம்மைப் பயனையும் மறுமைப் பயனையும் வீட்டின் பத்தையும் எய்தும் பொருட்டு முருகப் பெருமான் இன்ப முதலிய வற்றை யுறுகின்றான் என்பது இங்குப் பெறப்படுகின்றது. படவே, முருகன் கலப்பால் உயிர்களாகினான் என்பது போதரும். இதனால் ஐம்பூதங்களால் இயன்ற உலகமாகவும் திங்களாகவும் ஞாயிறாகவும் இயமானனாகவும் விளங்கி முருகப் பெருமான் உலகமே யாகின்றான் என்பது தெளிவாம். பரங்குன் றத்தை நோக்கத் திருச்சீரலைவாய் தாழ்ந்த இடத்தின் கண் இருத்தலும் பரங் குன்றத்தில் தத்துவங் கடந்து தானேயாய் நிற்கும் இறைவன், தன் சிறப் பியல்பிலிருந்து இறங்கி உலகமாய் நிற்கும் பொதுவியல் பிறகு வந்ததாகக் கூறுதலும் எத்துணைப் பொருத்தமாகக் காணப்படுகின்றது காண்மின்!

திருவாவிநன்குடி.

இப்பகுதியில் முருகப்பெருமான், உயிர்க்குயிராதல் தன்மையால் உலக மோடுடனாய் நிற்கும் உடனிலையை யுணர்த்துகின்றார் புலவர். திருமால் முதலிய தேவர்கள் பிரமன் பொருட்டு வந்து தன்னைக் காண வள்ளி யம்மை யாரோடு ஆவிநன் குடியில் உறைதலும் உரியன் முருகன்; என்பது இங்குக் கூறப்படும் பொருள்.

முருகப் பெருமான் அசுரரை யழித்துத் தெய்வயானையை மணந்த போது தம் கையிலுள்ள வேற்படையை நோக்கி 'நமக்கு எல்லாம் தந்தது

இவ்வேல்' என' அப்போது அருகே யிருந்த பிரமன், 'இவ்வேலுக்கு இப் பெருமை எம்மால் வந்ததே' என்றுனாக நம் வேலுக்கு நீ கொடுப்ப தொரு சத்தியுண்டோ என முருகக்கடவுள் சினந்து 'இங்ஙனம் கூறிய நீ பூமியிற் பிறப்பாயாக' என்று சாபமிட்டார். அன்று தொட்டுப் பிரமன் பூமியில் பிறந்து உழலுகின்றான். அப்பிரமன் சாபத்தை நீக்குமாறு வேண்டிக் கொள்ளவே திருமால் முதலிய தேவர்கள் திருவாவிநன் குடிக்குச் செல்கின்றார் கள். தேவர்களுக்கு முன்னதாக முனிவர் புகுகின்றனர். அமைதியான தோற்ற முடைய இம் முனிவர்களை மறாது ஏற்றுக் கொள்வான் முருகன். இம் முனிவரைக் கண்ட அமைதித் தன்மையால் பின் வருபவர்களையும் மறுக்காமல் ஏற்றுக் கொள்வான் என்னுங் கருத்தால் இவர்கள் முன்னே புகு கின்றனர். இம் முனிவர் இயல்பை ஓவியமாக வரைந்து காட்டு கின்றார் புலவர்.

முனிவர்.

மரவுரியை உடையாக உடுத்துள்ளனர். வடிவாலும் நிறத்தாலும் வலம்புரிச் சங்கையொத்த நரைமுடி யுடையவராக விளங்கு கின்றனர். எக் காலத்தும் நீ ராடுதலால் அழுக்கில்லாமல் விளங்குகின்றது அவர்களுடம்பு. அவர்கள்மார்பு மான் தோலால் போர்க்கப் பட்டுளது. விரதங்களால் தசை கெட்டிருப்பதால் அம்மார்பில் எலும்புகள் எழுந்து கோவையாகத் தோன்றி அசைகின்றன. பலநாளாக உணவின்றிக் கழிந்த நோன்பினையுடைய வர்கள். அவர்கள் மனத்தில் மாறுபாடு மில்லை; செற்றமுமில்லை. அவர்கள் இயற்கை யறிவு, எல்லாவற்றையும் கற்றவராலும் அறிய வியலாத பெருமை யது. கற்றவர்க் கெல்லாம் தாம் எல்லை யாக நிற்கும் தலைமை யுடையவர்கள். அவ்வறிவின் திறத்தால் காமத்தையும் கடுஞ்சினத்தையும் அறவே நீக்கின வர்கள். தவத்தின் கடுமையால் மெய்வருத்தம் காணப் படினும் மனத்தினால் வருத்தஞ் சிறிதும் அறியப்படாத இயல்பினர். யாரிடத்தும் வெறுப்பில்லாத நல்லறி வினையுடையவர்கள். இத்தகைய முனிவர்கள் முன்னே புகுகின்றனர் முருகனிடத்திற்கு

அழுக்கடையாப் புறத் தூய்மையையும் காம வெகுளி மயக்கம் ஆகிய முக்குற்றமும் முறையி னீங்கிய அகத் தூய்மையையும் உடைய முனிவர் குழாத்தைக் கண்டால் முருகன் பிரமன்பால் கொண்ட செற்றம் குறைவது இயற்கை யன்றோ? இம்முனிவர் குழாத்தைக் கண்ட பின்னரும் வெகுளி சிறிது உளதாயின் அதையும் துடைக்கும் பொருட்டு இன்னும் ஒருகுழாம் வருகின்றது. அது கந்தருவர் குழாம்; ஆணும் பெண்ணும் கலந்த குழாம் அது. அக்குழாத்தில் உள்ளவர்கள் எத்தகையினர் என்பதை நோக்குவோம்.

கந்தருவர்

அக்கந்தருவர்கள், புகையை முகந்து கொண்டது போன்ற அழுக் கிலாத் தூயமெல்லிய உடையணிந் துள்ளார்கள். அவர்கள் மார்பில் அரும்பு சிறிது அலர்ந்த மலர்மாலை கிடந்து அசைகின்றது. செவியாலே கருவியை

யளந்து கட்டின சுற்றுதல் பொருந்திய வார்க்கட்டினை யுடைய நல்ல யாழி சையிலே பயின்ற ஈரமுடைய நெஞ்சினாலே எக்காலத்தும் மெல்லிய மொழி களையே சொல்லுதலில் விருப்ப முள்ளவர்கள். இத்தகையவர்கள் இனிய யாழ் வாசிக்கின்றார்கள். இவர்கள் ஆடவர். இவர்களொடு பெண்டிரும் வருகின்றனர். அவர்கள், மக்களுக்குவரும் நோயே இல்லாமல் இயன்றுள்ள உடம்பை யுடையவர்கள். அவர்கள் மேனி மாந்தளிர் போன்றுவிளங்கு கின்றது அந்தமேனியில் தேமல் ஒளி வீசுகின்றது. அது ஒளி வீசுந் தோறும் பொன்னை உரைத்தாற்போல் விளங்கு கின்றது. அவர்களிடையில் பருமம் என்னும் அணியை அணிந் துள்ளார்கள். அது கண்ணுக்கினிய ஒளியை யுடையதாய்ப் பதினெண் கோவை யுடையதாகக் காணப்படு கின்றது. இத்தகைய குற்ற மற்ற மகளிர் அவ்வாடவர் அருகே பாடிக் கொண்டு வருகின்றனர்.

முன்வந்த முனிவர் குழாத்தில் துறவு நிலையைப் பார்க்கின்றோம். கந்தருவர் குழாத்தில் இல்லற நிலையைப் பார்க்கின்றோம். முனிவர் யாவரும் ஆடவர்களே. கந்தருவர் குழாத்தில் ஆடவரும் பெண்டிரும் கலந்து காட்சி யளிக்கின்றனர். முனிவர் குழாத்தில் நரை முடியும் ஒட்டிய வயிறும் எலும்பு தோன்றும் மார்பும் காணப் படுகின்றன. கந்தருவர் குழாத்திலே மாந்தளிர் போன்ற மேனியையும் பொன் போன்ற தேம்பலையும் நோயின்றியன்ற நல்லுடம்பையும் காண்கின்றோம் முனிவர் உடுத்திருப்பது மரவுரி; கந்தருவர் உடையோ புகை முகந்தாற்போன்ற தூய மெல்லிய அழகிய ஆடையாகும். முனிவர் குழாத்தில் அமைதி நிலவுகின்றது; கந்தருவர் குழாத்தில் யாழொலி யும் பாட்டொலியும் இனிதாக எழுகின்றன. கந்தருவர் குழாத்தில் உடம்பின் தோற்றத்தாலும் மொழி வழி தோன்றும் இன்னிசையாலும் கண்ணுக்கும் செவிக்கும் நுகர்ச்சியுண்டு. ஆனல் முனிவர் குழாத்திலோ கண்ணுக்கினிய விருந்துமில்லை; காதுக்கினிய விருந்துமில்லை. புறத்தோற்றம் விரும்பிக் காணத்தக்க கவினுடையதாக வில்லை. அம் முனிவர் அகத் தோற்றமோ மிகமிகச் சிறந்து விளங்குகின்றது! கந்தருவர் குழாத்தின் அகத் தோற்றத் தைப் பற்றி யாதும் உணர வியல வில்லை; உடம்பின் புறத்தோற்றமும் மென் மொழியுமே காணவும் கேட்கவும் இயலுகின்றது. முனிவர் குழாத் திலுள்ள உள்ளொளி, உணர்ந்தோர் உள்ளங்களில் இருளைப் போக்கி ஒளி யுண்டாக்கும் தன்மையதாக் காணப்படுகின்றது. மெய்யும் மொழியும் மனத் தின் வழியவே யாதலின், மெய்யழகைவிட மொழியழகைவிட மனத்தழகே சிறந்தது என்பது கூறவும் வேண்டுமோ? அம்முனிவர் உள்ளத்தில் காம வெகுளி மயக்கங் கட்கு இடமே யில்லை. நூலறிவாகிய அபரஞானத்தாலும் அநுபவவுணர்வாகிய பரஞானத்தாலும் அவர்கள் உள்ளம் ஒளிமயமாய்த் திகழ்கின்றது. ஓவியராலும் வரைந்து காட்ட வியலாத முனிவர் உள் ளொளியை நன்கு விளக்கிக் காட்டுகின்றார் புலவர்.

தேவர்.

இத்தகைய முனிவர் உள்ளொளியால் அமைதியை யுண்டாக்கிக் கொண்டு முன் புகுந்த தாலும் கந்தருவர் இன்னிசையால் அமைதியை யுண் டாக்கிக் கொண்டு பின் புகுந்ததாலும் முருகப் பெருமான் நல்ல செவ்விய ளுக இருப்பான் என்று துணிந்து மாமனுகிய திருமால் வருகின்முன். மாமனைக் கண்டால் மருகனுகிய முருகனுக்கு அன்பே மிகுதல் இயல்பன்றே? மேலும் பிரமன் தன்மகனுதலின் அவன் துயர் நீக்கும் உரிமையும் விரைவும் தோன்ற முன்னர் வருகின்முன் திருமால். யாவரும் அஞ்சத்தக்க நஞ்சுடைய பாம்பு அழியும்படி அழிக்கின்ற கருடக் கொடியை யுடையனுய் அத் திருமால் புகு கின்முன்; சேய்மையில் வரும்பொழுதே கொடியைக் கொண்டு தன்னை யுணரவேண்டி. அவற்குப்பின் வெள்ளேற்றுக் கொடி தோன்றுகின்றது, அக்கொடி, மங்கை பங்கனுகிய முக்கண்ணனுடையது, அக்கொடியுடன் திரிபுர மெரிசெய்த அவ் விரிசடைக் கடவுள் தோன்றுகின்முன். "தாய் தந்தையை மதித்து அவர் விருப்பியதைச் செய்வது மகன் கடமை யென் பதை யுணர்ந்து பிரமன் சாபத்தை நீக்கியருளுவான் முருகன்" என்று மங்கை பங்கன் வருதல் முறைதானே.

அவற்குப் பின் ஆயிரங் கண்களை யுடையவனும் நூறு பரிவேள்வி செய் தவனும் பகைவர்களை வென்று கொண்ட வெற்றியை யுடையவனும் ஆகிய இந்திரன் வருகின்முன், ஐராவதம் என்னும் யானைமேல். அந்த யானை, நான்கு கொம்புகளை யுடையது; அழகிய நடையது; நிலத்தே தாழ்ந்த பெரிய துதிக்கை யுடையது. முருகனுக்குத் தெய்வ யானையை யீன் றளித்து மாமன் என்னும் உரிமை பெற்ற இந்திரன், யானைமேல் பெருமையும் உரிமையும் தோன்ற வருதல் பொருத்தமே யன்றே?

நல்ல நகரங்கள் நிலைபெற்ற உலகத்தைக் காக்கும் ஒரு நோக்கத்தையே விரும்பி மேற்கொண்டுள்ள அரன், அரி, அயன், இந்திரன் ஆகிய நான்கு பெருந் தெய்வங்களுள் தாமரையால் பெறப்பட்டவனும் அழிவில்லாத ஆயுளை யுடையவனும் ஆய நான்முகனுகிய ஒருவனைச் சாபத்தினின்றும் நீக் கக்கருதிப் பலராலும் புகழப் படுகின்ற மேற் சொன்ன ஏனை மூவரும தேவர் குழாத்திற்குத் தலைவராகப் பகல் போல விளங்கும் மாறுபடாத நல்லறி வினை யுடைய வசுக்கள், மருத்துவர், ஆதித்தர், உருத்திரர் என்னும் உயர் நிலை பெற்ற முப்பத்து மூவரோடும் பதினெண் வகைப்பட்ட தேவகணங்கள், விண் மீன்கள் பூத்தாற் போன்ற தோற்ற முடையாராயும் அவ்விண் மீன்களைச் சேர்ந்து காற்று எழுந்தாற் போன்ற விரைந்த நடையினை யுடையாராயும் காற் றுக் கிடையில் தீயெழுந்தாற் போன்ற வலிமையுடையவர்களாயும் தீயுண் டாகுமாறு இடி யிடித்தாற்போன்ற குரலினை யுடையவர்களாயும் தாம் அடைந்துள்ள குறை தீர்க்கப்பட வேண்டிய முறையிலே விண் வழியாக இன்ப மிக்க மண்ணுலகிலே வந்து தோன்றி ஒரு சேரக்காண் கின்முர்கள்;

முருகப் பெருமான், இங்ஙனம் அத்தேவர்கள் காணுமாறு வருத்த மில்லாத அருட்கற் பினையுடைய வள்ளி யுடன் சிலநாள் ஆவி நன்குடி என்னும் ஊரில் இருத்தலும் உரியன்; என்பது அப்பகுதியின் விரி.

முன்னே முனிவர் குழாம் செல்லப் பின்னர் கந்தருவர் குழாம் செல்ல அவர்க்குப் பின்னே அரி அரன் இந்திரன் ஆகிய மூவரைத் தலைவராக் கொண்ட தேவர் குழாம் புகுந்து முருகன்பால் தங்குறையைத் தெரிவிக்கச் சென்று காண்கின்றது. இங்ஙனம் தேவர்கள் தரிசிக்க வள்ளி யம்மை யாரோடு முருகன் ஆவிநன்குடியில் சிலநாள் தங்கி யிருப்பான் என்று புலவர் கூறுகின்றார்.

திருச்சீரலைவாயில் ஆறு முகமுடைய முருகன் திருவுருவத்தைக் கூறினு ரன்றித் தேவியாரைக் கூற வில்லை. ஆவிநன் குடியில் அம்முருகன் தேவி யொடு வீற்றிருக்கும் நிலையை விளம்புகின்றார். இந்நிலையே இறைவன், உயிர்க் குயிராதல் தன்மையால் "உலக மோடுடனுதலாகிய நிலையாகும். சர்வம் சத்திமயம் சகத்" என்பது வேதவாக்கியம். இதனை, "அனைத்தும் தன் மய மெனும் சுருதி கரியாவைத்தும்" என்னும் (முத்துக்குமாரசாமி பிள் ளைத் தமிழ் 12) ஓதாதுணர்ந்த குமர குருபரருடைய திருவாக் கானுணரலாம். உலகமயமாய் விளங்கும் சத்திக்கு உயிராய் அச்சத்தியுடன் வீற்றிருப்பதே உயிர்க் குயிராய் நிற்கும் உடனுதல் தன்மையை நன்கு விளக்குதல் காண்க.

மேலும் உயிர்கள் தம் மலநோய்நீங்க இறைவன் திருக்கூத்தைக் காண வேண்டி யிருக்க அவ்வுயிர்களின் சார்பாகச் சத்தியே அக்கூத்தைக் காண் கின்றுள் என்பதை :

"பாலுண்குழவி பசுங்குடர் பொறாதென
நோயுண் மருந்து தாயுண்டாங்கு
மன்னுயிர்த் தொகுதிக் கின்னருள் கிடைப்ப
வையமீன் றளித்த தெய்வக் கற்பின்
அருள்சூல் கொண்ட வையரித்தடங்கண்
திருமாண் சாயல் திருந்திழை காணச்
சிற்சபை பொலிய திருநடம் புரியும்"

("சிதம்பரமும்மணிக்-1")

என்று குமரகுருபரர் கூறியிருத்தல் காண்க. இதனால் சத்தியே உயிர் கட்குப் பிரதிநிதியாதல் விளங்கும். உலகுயிர்க் கெல்லாம் முருகன் உயிரா யிருத்தலை, அவ்வுயிகட்குப் பிரதிநிதியாக விளங்கும் சத்தியின் உயிர்க் குயிராய் இருந்து காட்டுவதே சாலப் பொருத்தமாதல் காண்க. அச் சத்தி தானும் மண்ணுலக மாதாகிய வள்ளியம்மையாரதல் எவ்வளவு பொருத்தம் என்பதை அறிக. இங்ஙனமன்றி உடனுதல் தன்மையை விளக்க ஒண்ணு மையை நுனித்துணர்க. பழநியுள் குமாகுறத் தத்தைக்குப் பாங்காம் பெரு

மாளே" (585) என்ற அருணகிரியார் வாக்கால் ஈண்டு "மடந்தை" என்றது வள்ளியையே என்பது விளங்கும்.

திருப்பரங் குன்றத்தில் உலகிற்கு வேருய்த் தனித்திருக்கும் பாதிலையினையும் திருச்சீரலை வாயில் கலப்பால் உலகமே யாகும் பெருநிலையினையும் திருவாவிநன்குடியில் உயிர்க் குயிராதல் தன்மையால் உடனும் நிலையினையும் முறையாக விளக்கினுர் சீவன் முத்தராம் பெரும்புலவர். இங்ஙனம் புண்ணியத் தலங்களொடு பொருத்தி இறைவனுடைய மூவகை இலக்கணங்களை யுணர்த்தாக்கால் வீடுவரும்பிய புலவன் இறைவனை யுள்ளவாறு உணர்தலும் திருவடிப் பேற்றினைப் பெறுதலும் கூடாமை யுணர்க. இறைவனுடைய மூவகை நிலைகளை யுணர்ந்த புலவன், இறைவனை இப் மூவகை நிலையில் வைத்து வழிபடுவோர் இவர்; வழிபடுவது இவ்வாறு என்பதை நன்கு உணர்ந்தாலன்றித் தான் வழிபாடு செய்து பயன் எய்தல் இடலாது ஆதலின், அம்மூவகை நிலையில் வைத்து வழிபடுவோர் நிலைகளையும் திருவேரகம், குன்றுதோருடல், பழமுதிர்சோலை என்ற மூவிடத்தும் வைத்து முறையே விளக்குகின்றுர்.

திருவேரகம்.

முருகன் திருவேரகத்தில் அந்தணர் மலர்தூவி மந்திரமோதி வழிபடத் தங்குதற்கு குரியவன் என்பதை விளக்கு கின்றுர்.

திருவேரகத்துள்ள முருகனை வழிபடத் தூய்மையான ஒரு குழுவினர் வருகின்றனர். அவர்கள் மார்பில் பூணூல் காட்சி யளிக்கின்றது; ஒன்பது இழைகளைக் கொண்டு செய்த மூன்று புரியுடையதாகக் காணப் படுகின்றது அது. அந்தப் பூணூலையும் உடம்பின் தோற்றத்தையும் காணும் போதே அவர்கள் அந்தணர்கள்; மறையில் கூறிய முறைப்படி நாற்பத்தெட்டு வளமை நல்யாண்டுகள் காறும் பிரமசரியம் மேற்கொண்டு காத்தவர்கள்; அறத்தைப் பயின்ற கொள்கையை யுடையவர்கள்; ஓதல், ஓதுவித்தல், வேட்டல், வேட்பித்தல், ஈதல் ஏற்றல் என்னும் அறுதொழிலையும் வழுவாது செய்பவர்கள்; பலவகையாக வேறுபட்ட குடிகளில் உலகத்தார் நன்கு மதிக்கும் உயர் குடிப்பிறந்த தாய்தந்தை யர்களைக் கொண்டவர்கள்; மூன்று வகையாக வடிவமைத்து வளர்க்கப்படும் ஆகவனீயம், காருகபத்தியம், தென்திசையங்கி ஆகிய மூன்று தீயினையும் செல்வமாகப் பெற்றவர்கள்—போற்றுகின்றவர்கள்; என்பன யாவும் நன்கு விளங்கி விடுகின்றன.

அவர்கள் ஒவ்வொருவரும் ஈரம்புலராத ஆடையைத் தானே யுலருமாறு உடுத்துக் கொண்டுள்ளனர்; இதனுல் நீராடி நனைந்த மேனியோடு அப்படியே வருகின்றனர் என்பது விளங்குகின்றது. அவர்கள் கைகள் தலைமேல் குவிந்து காணப்படுகின்றது. அவர்கள் நாக்கு வாய்க்குள் அசைந்து கொண்டிருக்கின்றது; அதனுல் ஏதோ சொல்லுகின்றுர்கள்

என்பதை யறியலாம். ஆனால் ஒலியெழுவில்லை ; பிறர் கேளாதபடி மந்திரம் உச்சரித்துக் கொண்டு மணமிக்க மலர்களை ஏந்திக் கொண்டு முருகனை அருச்சிக்கும் காலமறிந்து அருச்சிக்கின்றார்கள். அந்தணர்கள் இங்ஙனம் அருச்சிக்க அதற்குப் பெரிது மகிழ்ந்து 'ஏரகம்' என்னும் தலத்தில் இருத்தற்கும் உரியவன் ; என்று புலவர் கூறுகின்றார்.

இந்த அந்தணர்கள், பூணூல் அணிந்து ஞானப் பிறப்பை யுற்றவர்கள் ; மறை பயின்றவர்கள் ; நாற்பத்தெட்டு யாண்டு பிரமசரியங் காத்தவர்கள் ; தீயினை வணங்குபவர்கள் ; என்பன அறிகின்றோம். இவ்வளவு தகுதிப்பாடு உடையவர்கள், இறைவனுடைய மூவகை யியல்புகளில் சிறந்ததாய உலகத்தின் வேறாய்த் தானேயாய் நிற்கும் தனிப் பர நிலையைத்தான் வழிபடுவார்கள் என்பதை யுறுதியாக நம்பலாம். அவர்கள் வழிபடும் முறையினை நோக்கினும் இது புலப்படும். "உச்சிக் கூப்பிய கையினர்" என்று அவர்கள் உடம்பின் செயலை விளக்குகின்றார் புலவர். மண் முதலாய தத்துவங்களாலியன்ற உடம்பில் தலையே மேல் நிலையில் உள்ளது. அத் தலைக்குமேல் கைகுவித்து வழிபடுகின்றார்கள். இச் செயலை நோக்கின், தத்துவங் கடந்து தானேயாய் நிற்கும் பர நிலையினைக் கருதி வழிபடுகின்றார்கள் என்பது தெற்றெனப் புலப்படும்.

இனி, மொழி வழிபாடாகிய மந்திரம் கூறும் பொழுதும் பிறர் அறிய வியலாதபடி உச்சரித்தனர் என்பதை யறிகின்றோம். பிறர் அறிய உச்சரித்தால் ஓசை யெழும் : அவ்வோசை ஐம்பெரும் பூதங்களில் ஒன்றாகிய விண்ணிற்குரியதாகும். விண்முதற் பூதங்கட்கு அப்பாற்பட்ட பர நிலையிலுள்ள ஓசையாலுணர்வார்க்கு உணர்வரிய பரம்பொருளை விண்ணின் தன்மையாய ஓசையை யெழுப்பி வழிபடுதல் அமையாதென்று கருதியே அங்ஙனம் உச்சரித்தனர் என்பதை யறியலாம். இனி, மன வழிபாடும் தானேயாய் நிற்கும் பர நிலையினையே குறித்து நிகழ்ந்தது என்பதை யூகித்தறியலாம். புலவர், 'மனமொழி மெய்' என்னும் முக்கரண வழிபாட்டில் மெய்யினாலாய வழிபாட்டையும் மொழியாலாய வழிபாட்டையும் வெளிப்படையாகக் கூறி மன வழிபாட்டைக் குறிப்பால்,—"விரையுறு நறுமலரேந்தி" என்பதால் அறிய வைத்துள்ளார். உருவமுடைய மலரில் உள்ள மணம், அம்மலர் முழுதும் பரவி அம் மலரைக் கடந்தும் அருவாய் நிற்றலால், உலக முழுவதும் வியாபித்தும் உலகைக் கடந்தும் அருவாய் நிற்கும் பரம்பரனுக்குத் தக்க உவமையாதல் கண்ட அந்தணர், தம் கருத்தை அம் மலர்களைக் கொண்டு விளக்கினார்கள். மலரின் மணம்போலப் பற்ற முடியாத நின் பர நிலையையே எம் முள்ளம் நீடு நினைகின்றது என்பதையே முருகன் முன்னிலையில் அம் மலர்களைக் கொண்டு அவர்கள் விளக்கினார்கள். 'நறு மலர்' என்னாது "விரையுறு நறுமலர்" என்றதும் அச் சிறப்பைப் புலப்படுத்தவேயாம். பாச ஞானத்தாலும் பசு ஞானத்தாலும் அறிய வியலாத தத்துவங்

4

கடந்த பரம் பொருளைக் கூறுமிடத்து, "நறுமல ரெழுதரு நாற்றம் போல் பற்றலாவதோர் நிலையிலாப் பரம்பொருள்" என மணி வாசகப் பெருமான் விளக்கி யிருத்தல் ஈண்டு நினைவு கூர்தற்குரியது. எனவே அவ் வந்தணர்கள், மனமொழி மெய்களால் தத்துவங் கடந்து தானேயாய் நிற்கும் தனிப் பர நிலையையே வழிபட்டார்கள் என்பதை நன்குணர்கின்றோம்.

இங்ஙனம் தன் சிறப்பியல்பாகிய தானே யாம் நிலையை யுணர்ந்து வழி படும் அந்தணர் வழிபாட்டின் சிறப்பை நினைந்தே முருகனும் "பெரிது வந்து" ஏரகத்து உறைவதாகக் கூறுகின்றார் புலவர். 'குன்றுதோறாடல்' என்னும் பகுதியில் இவ்வாறு கூறாது, "குன்றுதோறாடலும் நின்றதன் பண்பே" என்றே கூறி யொழிதல் காண்க. பர நிலையை விளக்கும் பரங் குன்றத் திருப்பைக் கூறுங்கால் "குன்றமர்ந்துறைதலு முரியன்" என அமர்ந்துறைவதாகச் சிறப்பித்ததையும் ஈண்டு நினைக்க.

குன்றுதோறாடல்.

பூசாரியாகிய வேலன், முருகனைப் போல வேடந் தாங்கி மகளிரொடு கூடிக் குன்றுதோறும் ஆடும் ஆடலும் அம் முருகப் பெருமானுடைய நிலை பெற்ற பண்பே யாம் என்பதை இப் பகுதியில் விளக்குகின்றார் புலவர்.

குன்றத்திலுள்ள சிறு குடியில் பெரிய ஆரவாரம் எழுகின்றது. அது என்ன ஆரவாரம் என்பதை வேலன் நோக்குகின்றான். அது குரவைக் கூத்தின் ஆரவாரம் என்பதை வேலன் நோக்கி யறிகின்றான். ஆடுகின்றவர்கள், கொடுந் தொழிலையுடைய வில்லினால் கொல்லும் இயல்புடைய குறவர்கள், அவர்கள் மார்பில் நறுமணமுடைய சந்தனம் பூசிக் கொண்டிருக்கின்றார்கள். அது அழகான நிறத்தோடு எழுச்சி பெற்று விளங்குகின்றது. அவர்கள் ஆடலை நோக்கும் போது அவர்கள் சுற்றத்தோடு சிறந்த மது மாந்தி ஆடுகின்றார்கள் என்று புலப்படுகின்றது. அந்தக் கள் தானும் நீண்ட மூங்கில் குழாயில் வைத்துப் புளிப்பேற்றிய தேறல் செய்த கள்ளின் தெளிவாக இருக்க வேண்டும் என்பது அவர் மகிழ்ச்சி மிகுதியால் தெரிகின்றது. மலைக்குரிய தொண்டகப் பறை நன்கு முழங்குகின்றது. அம் மகிழ்ச்சியால் ஆடவரும் பெண்டிருமாக அக் குறவர்கள் கைகோத்துக் குரவை கூத்தாடுகின்றார்கள்.

இக் குரவைக் கூத்தைக் கண்ட வேலனுக்குத் தானும் அவ்வாறு ஆட வேண்டும் என்ற எண்ணம் எழுகின்றது. ஆனால் அவர்கள் போல் மதுவுண்ட மயக்கத்தால் ஆட விருப்பமில்லை. முருகன்பால் தனக்குள்ள அன்பு எனும் நறவு மாந்தித் தெளிந்தாட விரும்பினான். அன்பு மிகுதியால் தன்னை முருகனாகவே கருதிக் கொண்டான். முருகனும் அவன் அன்பைக் கண்டு அவன் மேல் ஆவேசித்தான். வேலன் முருகன் போல் வேடம் புனைகின்றான்.

பச்சிலைக் கொடியையே நாராகக் கொண்டு நறு மணமுடைய சாதிக் காயை இடை யிடையே வைத்து அழகிய புட்டில்போல் விளங்கும் ஏலக் காயையும் கலந்து காட்டு மல்லிகையொடு வெண்கூதாள மலரையும் வைத்துத் தொடுத்த கண்ணியைத் தலையில் சூடிக் கொண்டான். உடம்பெல்லாம் செந் நிறத்தைப் பூசிக் கொண்டான். சிவந்த ஆடையை யுடுத்துக் கொண்டான். சிவந்த அடியை யுடைய அசோகத் தளிரைக் காதில் தொங்குமாறு அணிந்து கொண்டான். இடையில் கச்சைக் கட்டிக் கொண்டான். காலில் கழலை யணிந்து கொண்டான். வெட்சி மாலையைச் சூடிக் கொண்டான். குறும் புள்ளிகளை யுடையதும் நறுமணம் வீசுகின்றதும் மென்மை யுடையது மாய மேலாடையை இடையில் இறுகக் கட்டி இரு முனையும் நிலத்தில் வீழ்ந்து தொங்குமாறு விட்டுக் கொண்டான். குழலை யூதினான்; ஊது கொம்பை யூதினான். சிறிய பல வாத்தியங்களையும் எழுப்பினான். ஆட்டுக் கிடாயைப் பின் வரச் செய்தான். மயில்மேல் ஏறினான். குற்றமில்லாத கோழிக் கொடியை யுயர்த்தினான். நெடியனாகத் தோற்றம் அளிக்கின்றான். தோள்களில் தொடியினை யணிந்து கொண்டான்.

வேலன் இவ்வாறு வேடம் பூண்டு நின்ற குறிப்பை யுணர்ந்த தன்னைச் சேவிக்கும் மகளிரும் தம்மை யலங்கரித்துக் கொண்டு வந்து நிற்கின்றார்கள். அவர்கள் தலையில் அழகான கண்ணி காணப்படுகின்றது. அது, ஆழமான சுனையில் பூத்த மலர்களால் இயன்றது. சுனையில் மலராத முன்னமே கொய்து விரல்களால் வலிய அலர்த்திய மலர்களா லியன்று வேறுபட்ட பல மணம் வீசும் தன்மையது. வண்டுகள் அதில் நீங்காது மொய்த்துக் கொண்டிருக்கின்றன. அக் கண்ணிக்குக் கீழ் இணையாகக் கட்டின மலர் மாலையைச் சுற்றின கூந்தல் காணப்படுகின்றது. அவர்கள் இடையில் பெரிய குளிர்ந்த தழையுடை காணப்படுகின்றது. அத் தழையுடை, கஞ்சாத் தழையையும் இலைகளோடு கூடிய ஏனைய நறுமணமுடைய மலர்களையும் சேர்த்து அவற்றிற்கு இடை யிடையே செவ்விய காம்பினையுடைய கடம்பினது வெண்மை யான பூங்கொத்துக்களையும் இட்டு வண்டுகள் தேனுண்ணுமாறு கட்டியதாகும். அத்தகைய தழையுடையை முத்து வடங்கள் திருத்தமாக அணியப்பட்ட அவர்கள் மேனியில் கிடந்து அசையுமாறு உடுத்துக் கொண்டுள்ளார்கள். பலவண்ணத் தினையுடைய தழையுடை யுடுத்த அம் மகளிரைக் கண்டால் மயிலைக் கண்டாற் போலவே நினைக்க நேரும். அத்தகைய அழகு வாய்ந்த மட நடையுடையவர்களாய் வந்து நின்றவர்களோடு அவ்வேலன் சேர்ந்து கொண்டான்.

இந் நிகழ்ச்சியைக் கண்டு முருகனைப் பாடிச் சேவிக்கும் மகளிர் வருகின்றனர். அம் மகளிர், யாழ் நரம்பு ஆரவாரித்தா லொத்து இனிய குரலை யுடையவர்களாகக் காணப்படுகின்றார்கள். தன்னுடைய ஆடலுக்கு அப்பாடு மகளிரும் வேண்டுமென்று அக் கூட்டத்தாரையும் சேர்த்துக் கொள்கின்றான்

வேலன். முழவு போன்ற தன் பெரிய கைகளால் பொருந்தச் சிலரை இரு தேவியர் போல ஏந்திக் கொள்கின்றான். மெல்லிய தோளையுடைய பல யான்பிணை போன்ற மகளிரைத் தழுவி அவர்கட்குத் தலைக்கையைக் கொடுத்துக் குன்றுதோறும் சென்று ஆடுகின்றான். இவ்வேலனது ஆடலும் அம் முருகனுடைய பண்பே யாகும் என்கின்றார் புலவர்.

இப் பகுதியில் கூறப்படும் வழிபாடு, இறைவன், கலப்பால் உலகமாம் நிலையை நினைந்து செய்யும் வழிபாடு என்பது தெளிவு. குன்றுதோறும் ஆடுவது முருகனல்லன்; முருகன் வேடம் பூண்ட வேலனே ஆடுகின்றான். ஆவேசத்தால் வேலன், முருகன் ஆகின்றான். சேவிக்கும் மகளிரும் அவ் வேலனை முருகனாகவே எண்ணுகின்றனர். வேலன், தன்னை முருகனாக எண்ணி முருகன் போல வேடம் பூண்டு முருகனுக்குரிய ஊர்தியும கொடியும் உடையனாய் மகளிரொடு கூடியாடுகின்றான். இவ்வாடலே முருகன் வழிபாடாகும். இறைவன் கலப்பால் உலகமாகின்றான் என்று கருதிச் செய்யும் அபேத வழிபாட்டிற்கு இவ்வேலன் ஆடல் சிறந்த எடுத்துக் காட்டாகும் என்பதை நன்குணரலாம் 'உலகம்' என்பது உயிர்களை யுணர்த்தும். அவ் வுயிர்களுள் வீடுபெறுதற்குரிய சிறப்பியல்பு மக்களுக்கே யுண்டு. அம் மக்களுள் குன்றில் வாழும் குறவன், இழிந்தவனாதல் கண் கூடு. அவ் விழிந்த வேலன் ஆடலையே தன்னுடலாகவும் அவ் வேலனையே தானாகவும் முருகன் என்றருளினான் என்பது, இறைவன், உலகமே யாம் நிலையை யுணர்ந்து செய்யும் வழிபாட்டிற்குச் சிறந்த எடுத்துக் காட்டாதல் காண்க.

பழமுதிர் சோலை.

இப் பகுதியில் முருகனை வழிபடுதற்குரிய பல விடங்களும் கூறப்படுகின்றன. குறமகள் முருகனை வழிபடு முறை சிறப்பாகக் கூறப்படுகின்றது. பழம் உதிர்கின்ற சோலை சூழ்ந்த மலைக்குரியன் முருகன் என்பதும் இங்குக் கூறப்படுகின்றது. 'பழமுதிர் சோலை மலை' என்பது ஒருதலம் என்று கொள்வாருமுளர். முருகனைக் கண்டவிடத்து ஏத்து முறையும் வாழ்த்து முறையும் அடியார்க்கிரங்கி அவன் அருள் செய்யு முறையும் இங்குதான் கூறப்படுகின்றன. திருப்பரங் குன்றம், திருச்சீரலைவாய், திருவாவினன்குடி, திருவேரகம் என்னும் நான்கு தலங்களைக் கூறிய பின் பொதுவகையில் குன்றுதோறாடலையும் விளக்கிய புலவர், இங்ஙனம் வரையறைப்படாமல் அன்பர் வேண்டி வழிபடும் அழகிய இடங்களிலெல்லாம் முருகன் இருப்பான் என்பதை இப்பகுதியில் விளக்குகின்றார்.

சிறிய தினையரிசியை மலரொடு கலந்து பிரப்பரிசியாக வைத்து (பிரப்பங் கூடையில் வைக்கும் மரபுபற்றி இப்பெயர் பெற்றது) ஆட்டுக் கிடாயை யறுத்துக் கோழிக் கொடியுடனே முருகக் கடவுள் அவ்விடத்தே நிற்கும்படி நிறுத்தி ஊர்தோறும் மேற் கொண்ட சிறப்புப் பொருந்திய விழாவினும் தங்குதற்குரியனே. அங்ஙனம் விழவு செய்யாமல் தன்பால் அன்புடையவர்

கள் துதிக்கப் பொருந்தி யிருக்கும் இடத்திலும் தங்குதற்குரியன். வேலன் அமைத்த வெறியாடு களத்திலும் காட்டிலும் சோலையிலும் அழகு பொருந்திய ஆற்றிடைக் குறைகளிலும் ஆற்றங் கரைகளிலும் குளக்கரையிலும் இவற்றின் வேறுபட்ட பல விடங்களிலும் நாற்சந்தியிலும் முச் சந்தியிலும் புதிய பூக்களையுடைய கடம்ப மரத்திலும் ஊர்க்கும் பொதுவாய்ப் பலரும் இருக்கும் மரத்தடியிலும் அம்பலத்திலும் கந்து நட்டுள்ள இடத்திலும் (அக் காலத்து வழிபாட்டிற் குரியதாயிருந்த நட்ட தறி) தங்குதற்குரியவனே. என்று கூறுகின்றார் புலவர்.

மேல் குன்றுதோறும் முருகன் ஆடலை விளக்கிய புலவர், நானிலத்துள் எஞ்சியுள்ள நிலங்களிலும் அவனிருத்தலை விளக்குகின்றார். காட்டில் இருப்பான் என்பதால் முல்லை நிலத்தும் காவும் துருத்தியும் யாறுங்குளனும் இருப்பான் என்பதால் மருத நிலத்தும் வேறு பல் வைப்பும் என்பதால் இவற்றிற்கு வேறாய நெய்தல் நிலத்தும் அவன் இருப்பான் என்பதைப் பெற வைத்தார். ஊர்களில் இயற்கையாக அவன் தங்கும் இடங்களைக் கூறுவாராய்ச் சதுக்கமும் சந்தியும் புதுப்பூங் கடம்பும் மன்றமும் பொதியிலும் கூறியுள்ளார். அவன் எல்லா இடங்களிலும் உள்ளான் என்பதையே இங்ஙனம் வகைப்படுத்திக் கூறியுள்ளார் புலவர் என்பதை யூன்றி நோக்குவார் உணரலாம், இங்ஙனம் கூறிவந்த புலவர், இறுதியாகக் குறமகள் வழிபாட்டை விரிவாக விளக்கிச் செல்கின்றார்.

குறமகள் வழிபாடு.

முருகனை வழிபட விரும்பிய குறமகள், முதற்கண் முருகனுடைய மாண்பு மிக்க தலைமையுடைய கோழிக் கொடியோடு சென்று நீராடினாள். பின்னர் அக் கொடியை நட்டு அதில் பொருந்துமாறு பாதுகாவலாக நெய்யும் வெண்சிறு கடுகும் அப்பினாள். முருகன் வந்து தங்குதற்குரிய இடத்தைத் தூய்மை செய்வதற்காக முருகன் மந்திரத்தை வாய்க்குள் சொல்லிக் கொண்டு வணங்கிச் செழு மலர்களைச் சிதறினாள். வேறுபட்ட வண்ணத்தை யுடைய இரண்டு ஆடைகளை உள்ளொன்றும் புறமொன்றுமாக உடுத்துக் கொண்டாள். செந்நிறமுடைய நூலைக் கையில் காப்பாகக் கட்டிக் கொண்டாள். வெண் பொரியை எங்கும் சிதறினாள். மிக்க வலியையுடைய பெரிய கால்களோடு கூடிய செழுமையான் ஆட்டுக் கிடாயின் குருதியொடு கலந்த தூய வெள்ளரிசி சிலவற்றைப் பலியாக வைத்தாள். பல பிரப்பங் கூடையில் அளவாக வைக்கும் பண்டங்களை வைத்தாள். சிறிய பசிய மஞ்சளோடு கலந்த நறுமணப் பொருளை எங்கும் தெளித்தாள். பெரியதும் குளிர்ந்தது மாகிய செவ்வலரிப் பூவால் தொடுத்த மணமிக்க மாலையை அளவொக்க அறுத்து எங்கும் தொங்கும்படிக் கட்டினாள். பெரிய மலைப் பக்கத்தேயுள்ள ஊர்கள் யாவும் வளமிக்கு வாழ்கவென வாழ்த்தினாள். நறுமணப் புகையை எழுப்பினாள். தன்னாட்டிற்கேற்ப முருகனைப் பொருளாகக் கொண்டு குறிஞ்

சிப் பண் பாடினாள். ஒலிக்கின்ற அருவிகள், இயற்கை வாத்தியங்களாக அவற்றோடு இனிய செயற்கை வாத்தியங்களும் முழங்கச் சிவந்த அழகிய பல மலர்களைத் தூவினாள். பிறகு அச்சம் வரும்படிக் குருதியொடு கலந்த செந்தினையைப் பரப்பினாள். (இது முருகன் திருவடி சுவடுபட வேண்டும் என்று பரப்பியதாக இருக்கலாம்) பிறகு முருகன் உவக்கும் வாத்தியங்களை வாசிக்கப் பண்ணினாள். உடனே அவள் விரும்பியபடி முருகப் பெருமான், தெய்வம் இல்லையென்று மாறுபட்டுக் கூறுகின்றவர்கள் அஞ்சும்படியாக அவள் எதிரே எல்லோரும காண வருகின்றான். இவ்வாறு குறமகள், முருகனை வரச்செய்த அச்சம் பொருந்திய விசாலமான மலைக் கோயிலில் வெறியாடு களம் ஒலிக்கப் பாடிக் கொம்புகள் பலவற்றையும் சேர ஊதிக் கடிய ஓசையையுடைய மணியை ஒலிக்கச் செய்து கெடாத வலிமையையுடைய அவன் யானையினை வாழ்த்தி இங்ஙனம் வேண்டுவார் வேண்டியபடி விரும்பியவற்றைப் பெற்று வழிபடா நிற்க மேற் கூறிய அவ்வவ்விடங்களில் தங்குதலும் உரியன். இவ்விடங்களில் எல்லாம் அவன் உறைவான் என்றது யான் அறிந்தபடிக் கூறியதாகும் என்று புலவர் கூறுகின்றார்.

மேற் கூறிய இடங்கள் மக்கள் பலவகையான நிலையிலிருந்து வழிபடுதலையும் அவ் வழிபாட்டை யேற்றுக் கொண்டு முருகன் அவ்வவ் விடங்களில் உறைதலையும் சிவன் முத்தராம் பெரும் புலவர், நேரில் கண்டு கண்டவற்றையே கூறுகின்றாராதலின் "ஆண்டாண்டுறைதலு மறிந்தவாறே" எனக் கூறினார். ஆற்றுப் படுத்துவோர் மேற் கொள்ள வேண்டிய நெறி முறையும் இதுவே யாகும். தான் சென்று வந்த வழிகளை யன்றிச் செல்லாது கேள்வியாலறிந்தவற்றை வழியனுப்பப்படுவோருக்குக் கூறுவது பொருந்தாது. அவை உண்மைக்கு மாறுபட்டனவாகவும் இருத்தல் கூடுமாகலின் என்க. மேல் குன்றுதோறாடலில் வேலன் வழிபாட்டைக் கூறி, இப் பகுதியில் குறமகள் வழிபாட்டைச் சிறப்பு வகையில் செப்பியது, இறைவனுடைய மூவகை நிலைகளில் உயிர்க்குயிராதல் தன்மையால் உடனாதம் நிலையை யுணர்ந்து வழிபடு நிலையை விளக்க வேண்டியே யாம்.

வீடு பெறுதற்குரிய மக்களுள் குறவர் இழிந்தவர் என்பது முன்னமே அறிந்தது. அக் குலத்துக் குறமகளுக்கு முருகன் உயிர்க்குயிராய் இருப்பதை விளக்கினால் ஏனையோர் உயிர்க்குயிராதல் கூறாமலே பெறப்படும். குறமகள், தன்னுயிர்க்குயிராக முருகன் உடனிருக்கின்றான் என்பதை நன்குணர்ந்து அவனையே உயிர் நாயகனைக் கொண்டு வழிபடுகின்றாள். உலகத்து ஆடவரும் இறைவனையடைய எண்ணி வழிபடுங்கால் தம்மைப் பெண் பாலாகக் கருதி இறைவனைத் தலைவனாகக் கொண்டு வழிபடு முறையைத் தமிழ் நூல்களில் பரக்கக் காண்கின்றோம். இயற்கையாகவே பெண்ணாகப் பிறந்த இக் குறமகள், முருகனைத் தலைவனாக கொண்டு வழிபடுதல் சாலப் பொருத்தமாதல் காண்க, முன்பொரு குறமகள்—வள்ளி இவ்வாறு வழிபட்டு

என்றும் முருகனுடனே யிருத்தலைப் பெற்றுளாள் என்பதும் ஈண்டு நினைத் தற்குரியது. இக் குறமகள், முருகனையே தலைவனாகக் கொண்டவளாதலின் தனக்கென்று ஒன்று வேண்டாதவளாயினாள். உலகத் துயிர்க்கெல்லாம் தானே பிரதிநிதியாக நின்று வழிபடுகின்றாள். இவள் வழிபாடு தன்னலங் கருதாது என்பதை: "நளிமலைச் சிலம்பின் நன்னகர் வாழ்த்தி" என்ற தொடரால் அறியலாம். உலகத்துப் பெரும்பாலார், கடவுளை வழிபடுங்கால் தாம் வாழ வேண்டியே வழிபடுவர். இவள், அங்ஙனமின்றி நல்ல நகரிலுள் ளாரை வாழ்த்துகின்றாள். உயிராகிய தான் வாழ்த்தினால் ஏனையுயிர்களை வாழ வைக்க வியலாது. தன்னுயிர்க்குயிராக விளங்கும் இறைவனே வாழ்விக்க வேண்டும். இது கருதியே பொது நிலையில் நின்று வாழ்த்தாது 'தன்னுயிர்க் குயிர் முருகனே' என நீடு நினைந்து வழிபடும் சிறப்பான வழிபாட்டு நிலையில் நின்று வாழ்த்துகின்றாள். இந் நிலையில் உயிராகிய தான் வாழ்த்தினால் உயிர்க் குயிராகிய முருகன் வாழ்த்துவதே யாகும் என்பதை நன்குணர்ந்து இங்ஙனம் வாழ்த்துகின்றாள். குறமகள் ஆற்றல் மிக்க அன்பால் முருகன் தன் முன் வரல் வேண்டுமென நினைந்து வழிபடுகின்றாள். அவள் உள்ளியதை யுட னிருந்து அறிந்த முருகன் அப்பொழுதே அவள் முன் வருகின்றான். இதுவே குறமகள், உயிர்க்குயிராய் உடனுயிருக்கும் தன்மையை யுணர்ந்து வழிபட் டாள் என்பதற்குச் சிறந்த சான்றாகும். முருகன், குறமகள் விரும்பிய வண்ணம் வந்து நின்றதைக் கண்டு கடவுள் இல்லையென்று தருக்கிக் கூறின வர்கள் எல்லாம் அஞ்சி நடுங்குகின்றனர். முருகன், தானே குறமகள் உயிர்க் குயிராயிருத்தலை இவ்வாறு வந்து நின்று உணர்த்துகின்றான்.

திருவேரகத்தில் அந்தணர் வழிபாட்டிலும் வேலன் வெறியாட்டிலும் முருகன் வந்ததாகக் கூறாது இங்குக் குறமகள் வழிபாட்டில் வந்ததாகக் கூறியது, முருகன் உயிரோடுடனாந் தன்மையை விளக்கும் பொருட்டே யாம். சிவன் முத்தாம் பெரும் புலவர், இங்ஙனம் முருகன் மூவகை நிலையில் உறை யும் இடங்களையும் அம் மூவகை நிலைகளை யறிந்து வழிபடும் இடங்களையும் அவை போன்ற பிற இடங்களையும் வீடு விரும்பிய புலவனுக்கு விளங்கக் கூறினார். மேலும் அவனைக் கண்ட விடத்துத் துதிக்கும் முறையை விவரிக் கின்றார்.

யான் கூறிய இவ்விடங்களில் ஆயினும் ஆக வேறு இடங்களிலாயினு மாக முன்னே நீ எங்கு அழகு பொருந்த அம் முருகனைக் காண்கின்றாயோ அவ்விடத்து முகம் விரும்பித் துதிசெய்து கைகளைத் தலைமேல் கூப்பி வாழ்த் திப் பின்னர், அக் கடவுளின் திருவடிகளில் நின்முடி படுமாறு தண்டனிட்டு, அறுவர் பயந்த ஆறமர் செல்வ! ஆல்கெழு கடவுட் புதல்வ! மலை மகண் மகனே! முதலிய பல பெயர்களைச் சொல்லி யானறிந்து கூறிய அளவிலே நீ துதித்துவிட்டு, நின் தன்மையெல்லாம் முழுவதும் அளவிட்டறிவது என் போன்ற உயிர்ப் பன்மைகட்கு அரிது ஆகையால் நின் புகழ் என் சொல்லள

வில் அமையாதாகும். நின்னோடு ஒப்பாவார் இல்லாத மெய்ஞ் ஞானத்தை யுடையோனே! "நின் திருவடிப் பேற்றை நினைந்து வந்தேன்" என்று நீ குறித்ததை மொழிவாயாக. அவ்வாறு நீ மொழிவதற்கு முன்னே நீ விண்ணப்பம் செய்ததை மனதிற் கொண்டு வேறு வேறுருவ பலவடிவினைய குறிய பல பூதகணங்களாயிருப்போர், விழா நடக்கும் அவ்விடத்து வீறுடன் தோன்றுவார்கள்.

தோன்றிய அவர்கள், நினக்காக முருகனை வேண்டிக் கொள்வார்கள். பெருமானே! அறிவு முதிர்ந்தவனும் வாய்மை யுடையவனும் ஆகிய இரவலன் ஒருவன், நின் வளமிக்க புகழினைக் கூற விரும்பிக் கேட்போர்க்கு இனியனவும் உறுதியளிப்பனவுமாக மிகப் பலவற்றைச் சொல்லி வாழ்த்திக் கொண்டு வந்துளான். "அவன் அளிக்கத் தக்கான்" என்பது அவர் வேண்டுகோளாக இருக்கும், பழங்கள் உதிரும் சோலைகளையுடைய மலைக் குரியவனாகிய முருகப் பெருமான், அவ் வேண்டுகோளை யுணர்ந்து தன் தெய்வத் தன்மை யமைந்த வலி விளங்கும் வடிவினையும் வானைத் தீண்டும் உயர்ச்சியும் உடையனாய் அங்குவந்து தோன்றி அச்சம் தரவல்ல தனது பெருநிலையை உள்ளடக்கிக் கொண்டு பழமையான தன்னுடைய மணம் வீசுகின்ற தெய்வத் தன்மையமைந்த இளமை யழகைக் காட்டி "அஞ்சற்க! நின் வரவை யானறிவேன்" என அன்புடைய நல்மொழிகளால் நின்னைத் தன்னொடு கலக்கச் செய்து இருண்ட கடலால் சூழப்பெற்ற இம் மண்ணுலகத்தில் ஒப்பின்றி நீ மேம்படும் வண்ணம் பெறுதற்கரிய திருவடிப் பேறாகிய அழிவில்லாத பரிசிலைத் தருவான். என்று சிவன் முத்தராம் பெரும் புலவர் கூடி முடித்தார்.

முருகப் பெருமானுடைய பெயர்களைக் கூறுமிடத்து அவன் தோற்றமும் ஆற்றலும் அளியும் தெறலும் அறிவும் விளங்க "அறுவர் பயந்த ஆறமர் செல்வ" என்பது முதல், 'புலமையோய்' என்பது ஈறாக இருபத்தேழு பெயர்களால் விளிக்கச் சொல்கின்றார். இப் பெயர்கள் முருகப் பெருமானுடைய வரலாற்றைச் சுருங்க விளக்குவதாக உள்ளமை காண்க.

குறிஞ்சி நிலக் கடவுள் முருகன் என்பதை விளக்க "மலை கிழவோனே" எனக் கூறியவர், அம் மலைக்கு அடையாக இழும் என்னும் ஒலியோடு இழியும் அருவியையும் பழம் உதிர்கின்ற சோலையையும் கூறியுள்ளார். இந்த அடைகளை யூன்றி நோக்கின் இவை வெறும் வருணனைகளல்ல; உயர்ந்த உண்மைகளை விளக்கவே இங்ஙனம் கூறியுள்ளார் என்பது புலப்படும்.

அருவி.

மலையில், அகிலும் ஆரமும் மூங்கிலும் தேனிறாலும் ஆசினிப் பலாவும் சுர புன்னையும் கருங் குரங்கும் முசுக்கலையும் பிடியுங்களிறும் பொன்னும் மணியும் வாழையும் தாழையும் மிளகு கொடியும் மயிலும் கோழியும் பன்றி

யும் காடியும் காட்டுப் பசுவும் ஆங்காங்கு நிறைந்துள்ளன. அம்மலை யுச்சியி னின்றும் வீழும் அருவி, அகில் கட்டையைச் சுமந்து கொள்கின்றது; சந்தன மரத்தை யுருட்டுகின்றது; மூங்கிலின் வேரையும் கிழித்துப் பெயர்க்கின்றது; இவ் வருவியின் தாக்குதலால் தேனொழுகத் தேனிறால் சிதைகின்றது; ஆசினிப் பலவின் சுளைகள் அவ் வருவியில் கலக்கின்றன; இவற்றால் அவ் வருவியின் சுவை விஞ்சுகின்றது. மேலும் அருவியின் அழகு விஞ்சுமாறு சுர புன்னையின் மலர்கள் அதில் உதிர்கின்றன. இவ்வழகிய அருவியின் சுவை யறிந்து உண்ண விழைந்த கருங் குரங்குகள் அருவியின் வேகத்தைக் கண்டு நெருங்காமல் நடுங்குகின்றன. பெண் யானைகளுக்குக் குளிர் மிகுகின்றது. களிற்றின் கொம்புகளைத் தழுவிக் கொள்கின்றது அருவி. மலையில் புதைந்து கிடக்கும் மணிகளை வெளியில் தோன்றுமாறு கிளரிப் பொன்னைக் கொழித்துக் கொண்டு செல்கின்றது. மெல்லியதாகிய வாழை, அருவியின் ஆற்றலுக் காற்றாது ஒடிந்து விழுகின்றது. தெங்கினைத்தாக்கி இளநீர்களை யுதிர்க்கின்றது. மிளகு கொடியின் கரிய கொத்துக்கள் சாய்ந்து விழுகின்றன. அம் மிளகு கொடியின்மேல் மட நடம் பயிற்றிக் கொண்டிருந்த மயில்கள் பலவும் அவ் வருவியைக் கண்டு வெருவி யோடுகின்றன. அவற்றைக் கண்டு கோழிப் பெடையும் ஓடுகின்றது. பன்றிகளும் காடிகளும் மலைக் குகையில் ஒளிந்து கொள்கின்றன. ஆமாவின் நல்ல ஏறுகள் அருவியைக் கண்டு அஞ்சி அலறுகின்றன.

இங்ஙனம் நிகழுமாறு மலை யுச்சியிலிருந்து இழும் என்ற ஒலியோடு அருவி வீழ்கின்றது. அகிலும் சந்தனமும் தேனும் பலாவும் வாழையும் இளநீரும் மலரும் பொன்னும் மணியும் கொண்டு இவ்வருவி செல்வதைக் கண்டால் மலை கிழவோனுக்கு மஞ்சனமாட்டிச் செல்கின்றதோ என்ற எண்ணம் உண்டாவது இயல்பே. இவ்வருவி, முருகப் பெருமானுடைய அருள் வெள்ளத்தைக் குறிப்பிடுகின்றது. அருவி, மலையிலுள்ள இயங்கு திணையும் நிலைத் திணையுமாய உயிர்களிடைக் கலந்து சிலவற்றை எளிதில் தன்னோடு சேர்த்துப் பெருமைப்படுத்தியும் சிலவற்றைத் தாக்கித் தன்னொடு சேர்த்துப் பெருமைப்படுத்தியும் சில தன்னைக் கண்டவுடன் அஞ்சியோடுமாறும் ஒளியுமாறும் செய்து இழிவுபடுத்தியும் வீழ்கின்றது என்பதைக் கண்டோம்.

முருகப் பெருமானுடைய அருளும், உலகில் பக்குவ முதிர்ந்த உயிர்களை எளிதில் தன்பால் சேர்த்து இன்புறுத்தியும் சிறிதே பக்குவம் வந்த உயிர்களைத் துன்பந்தந்து பக்குவமுதிரச் செய்து தன்னொடு சேர்த்து இன்புறுத்தியும் பக்குவமே யடையாத உயிர்கள் அஞ்சி யகலுமாறு துன்புறுத்தியும் நிகழும் இயல்பினது; என்னும் உண்மைப் பொருளை அவ்வருவியின் மூலம் புலப்படுத்தினர் புலவர்.

சோலை.

அவ்வாறு வீழும் அருவியின் ஆற்றலுக்குக் கெடாது தாங்கி நின்ற சோலையில் பழங்கள் உதிர்கின்றன; என்றும் அந்தப் பழமுதிர் சோலையை

யுடைய "மலை கிழவோன்" என்றும் கூறியது, முருகப் பெருமானுடைய அருள் வெள்ளத்தைத் தாங்கி நிற்கும் ஆற்றல் வாய்ந்த உயிர்கள் மெய்ஞ் ஞானம் முதிரப் பெற்று உலகப் பற்றில் நின்றும் விடுதலையடைந்து முருகன் சேவடியாகிய பேரின்பத்தில் திளைக்கும் என்பதை யுணர்த்துகின்றது. மரம் உலகமாகவும், பழங்கள் உயிர்களாகவும் தரை இறைவனாகவும், தரையில் பழங் கள் உதிர்வது, உலகப் பற்றில் நின்றும் விடுதலையடைந்த உயிர்கள், இறைவ னடியில் இயைவதாகவும் கொள்க. மரத்திற்கு ஆதாரமாய் ஊரந்தருவதும் அதன் மூலம் பழத்திற்கு வளம் தருவதும் முதிர்ந்த பின் இழுப்பு ஆற்றலால் தன் மாட்டு வீழச் செய்வதும் தரையே யாதல்போல உலகிற்கு ஆதாரமாய் நின்று ஊற்றமளித்தும் அதன் மூலம் உயிர்களுக்குப் பக்குவத்தைக் கொடுத் தும் அருளாற்றலால் அவ்வுயிர்களைத் தன்னடியில் சேர்த்தும் வருபவன் இறைவனே யாதல் தெளிக. இங்ஙனம் உயர்ந்த கருத்துக்களை நோக்கி யுணர வைப்பது பெரும் புலவர் திறனாகும். இவ் வருணனைகள் இத்தகைய சிறந்த கருத்துக்களை விளக்காவிடின் பெரும் பயனில்லாத சொற்களைப் புலவர் கூறியதாக முடியும். ஆற்றுப்படுத்தும் சீவன் முத்தராம் பெரும் புலவர், இறை வனுடைய மூவகை நிலைகளையும் அந் நிலைகளை யுணர்ந்து வழிபடுவார் மூவகை நிலையினையும் உணர்த்திய காரணத்தால் இத் திருமுருகாற்றுப்படை அறுவகை யாகப் பகுத்துக் கூறப்பட்டதென்க.

இவ்வாறு கொள்ளாது 'அறுவகைத் தலங்களைக் குறிக்கவே அறுவகை யாகக் கூறப்பட்டது' என்று கொள்வோமாயின் 'குன்றுதோறாடல்' ஒரு தலமாகாமையும் காடுங்காவும் கவின்பெறு துருத்தியும் யாறுங்குளனும் முதலிய பலவாக எண்ணப்பட்ட இடங்கள் இவ்வரையறைக் குட்படாமையும் முரணுமாறறிக.

இனி, இவ்வாற்றுப்படை அறுவகையாகப் பகுத்ததற்கு வேறு காரண மும் கூறலாம். இறைவனுடைய அறிவு செயல் இச்சை, என்ற மூவகை யாற்றலில் அறிவாற்றல் விஞ்சித் தோன்றும் நிலையைப் பரங்குன்றத்திலும் செயலாற்றல் விஞ்சித் தோன்றும் நிலையைத் திருச்சீரலைவாயிலும் இச்சை யாற்றல் விஞ்சித் தோன்றும் நிலையைத் திருவாவினன்குடியிலும் வைத்து விளக்கினாரெனவும் திருவேரகம், குன்றுதோறாடல், பழமுதிர் சோலை ஆகிய மூன்று பகுதிகளில் அம் முருகனை அறிவால் வழிபடுவோர், செயலால் வழி படுவோர், இச்சையால் வழிபடுவோர் ஆகிய மூவகையார் நிலைகளை விளக்கினா ரெனவும் கொள்ளலாம்.

ஞான நிலை.

திருப்பரங் குன்றத்தில்: முருகனுடைய உருவ முதலியன சொல்லப் படாமல் மல மாசு நீங்கப் பெற்ற தூய ஆன்மாக்கள் சூழ இருக்கின்றான் என்னும் கருத்தை யுணர்த்தும் "அரிக்கண மொலிக்கும் குன்றமர்ந் துறை தலு முரியன்" என்றே சொல்லி யிருத்தலின் அங்கு அறிவாற்றல் விஞ்ச

முருகப் பெருமான் 'ஞான நிலை'யில் விளங்குகின்றான் என்பதையே விளக்கினார் என்று கொள்ளலாம். ஞானமே வடிவாய ஆன்மாக்களால் சூழப் பெறுதல் ஞான நிலைக்கே பொருத்தமாதல் காண்க.

கிரியை நிலை.

திருச்சீரலைவாயில்; முருகப் பெருமானுடைய ஆறு திருமுகங்கள் செய்யும் தொழிலையும் பன்னிருகரங்கள் செய்யும் தொழிலையுமே விரிவாகக் கூறியிருத்தலாலும், முருகன் யானைமேலூர்ந்து செல்லும் செயலையே சிறப்பாகக் கூறி யிருத்தலாலும் முருகனது செயலாற்றல் விஞ்சிய 'கிரியை நிலையே' விளக்கப்பட்டது என்பதை யுணரலாம்.

இச்சை நிலை.

திருவாவினன்குடியில்: திருமால் முதலிய தேவர்கள் வணங்க "மடந்தையொடு சின்னாள் தங்குவதாகக் கூறப்படுவதால் இச்சை நிலை விளக்கப் பட்டதாகக் கொள்ளலாம். மடந்தையொடு தங்குதற்குக் காரணம் இச்சையே யாதல் தெளிவு.

ஞான வழிபாடு.

திருவேரகத்தில்: அந்தணர் ஆறெழுத் தடக்கிய அருமறையை நாவியல் மருங்கின் நவிலப்பாடி வழிபடுவதாகச் சொல்லப்படுவதால் அவ்வந்தணர் முருகனை ஞானத்தால் வழிபடுகின்றார் என்பது விளங்கும்.

கிரியை வழிபாடு.

குன்றுதோறாடலில்: வேலன், முருகன் வேடந் தாங்கி மகளிரோடு கூடிக் குரவையாடி வழிபட்டதாகச் சொல்லப்படுவதால் அவ்வேலன் கிரியையால் வழிபட்டமை தெளிவாம். ஆடல் கிரியையாதல் தெளிவு.

இச்சை வழிபாடு.

பழமுதிர் சோலையில் குறப்பெண், தன் முன்னிலையில் முருகன் வரல் வேண்டுமெனவும் நல் நகர் வாழவேண்டும் எனவும் விரும்பி வழிபட்டாள் என்று கூறியிருத்தலால் அவள் இச்சையால் வழிபட்டாள் என்பது பெறப் படும். 'பெண் என்னுஞ் சொல்லே பெட்பு (இச்சை) உடையவள் என்பதை விளக்குதலும் அறிக.

இனி, இவ்வாறன்றித் திருப்பரங்குன்றத்தில் முருகன் வடிவம் யாதும் கூறப் பெறாமையால், அவன் அருவாய் நிற்கும் நிலையை யுணர்த்தியதாக வும், திருச்சீரலை வாயில் ஆறு முகமும் பன்னிருகையும் உடையனாக முருகன் கூறப்படுவதால் அம் முருகன் அருவ நிலையை விடுத்து உயிர்கள்

பொருட்டு மேற் கொண்ட உருவ நிலையை யுணர்த்தியதாகவும், திருவாவினன்குடியில் திருமால், உருத்திரன், இந்திரன், முப்பத்து முக்கோடி தேவர் முதலியோர் சென்று முருகனைத் தரிசித்ததாகக் கூறியிருத்தலால் உயிர் வருக்கத்தில் உயர்ந்தோராகிய தேவர் வழிபட நிற்கும் நிலையினை யுணர்த்தியதாகவும், திருவேரகத்தில் அந்தணர் மந்திரமோதி மலர்தூவி வழிபட்ட முறையைக் கூறியதால் பூதேவர் என்று புகழப்படும் செந்தண்மை வாய்ந்த அந்தணராகிய மக்களுள் உயர்ந்தோர் வழிபட நிற்கும் நிலையினை யுணர்த்தியதாகவும், குன்றுதோறாடலில் குறவனாகிய வேலன் வழிபாடே கூறியிருத்தலால் மக்களில் இழிந்தோரும் வழிபட நிற்கும் நிலையினை யுணர்த்தியதாகவும். பழமுதிர் சோலையில் குறமகள் வழிபாடே சிறப்பாகக் கூறியிருத்தலால் பெண்டிர்க்கு முத்தியில்லை என்பாரை மறுக்கப் பெண்களும் வழிபட நிற்கும் நிலையை யுணர்த்தியதாகவும் கொள்ளலாம்.

இதனால் முருகன், அருவாயும் உருவாயும் நின்று தேவரும் மக்களில் உயர்ந்தோரும் தாழ்ந்தோரும் பெண்டிரும் தத்தம் நிலைமைக்கேற்ப வழிபட அருள் செய்கின்றான் என்பதும் பிறப்பானும் பிற சிறப்பானும் வேறுபாடு இருப்பினும் வழிபடுவோர் எல்லோர்க்கும் பொதுவாகிய அன்பு ஒன்றே அம் முருகப் பெருமானுக்கு வேண்டுவது என்பதும் விளங்கும்.

இவ்வாறு முருகப் பெருமானுடைய நிலைகளை யறிந்த வீடு விரும்பிய புலவன். தன் தகுதிக்கேற்ற இடத்தில் இறைவனை உணர்ந்து இறைஞ்சி வீடு பெறுவான் என்பது சீவன் முத்தராம் பெரும் புலவரின் துணிவு.

இத்தகைய கருத்துக்களை யாழ்ந்து நோக்கி யுணர்ந்து கொள்ளுமாறு பொக்கமில் புலவர் நக்கீரனார், திருமுருகாற்றுப்படையை யியற்றியுள்ளார் என்க. என் சிற்றறிவில் தோன்றிய சில கருத்துக்களை இங்கு வெளிப் படுத்தி யுள்ளேன். இன்னும் ஆழ்ந்து நோக்கும் அறிஞர்கட்கும் புதிய பல கருத்துக்கள் புலப்படும் என்பது என் திண்ணமான எண்ணம். அறிஞர்கள் என் குறையைப் பொறுப்பார்கள் என்னும் நம்பிக்கை யுடையேன்.

வாழ்க நக்கீரனார் வாக்கு!

—:o:—

వైఖానసులు – వారిమతము.

ఆర్. పార్థసారథి అయ్యంగార్.

ఈ వ్యాసపరంపరలో నింతవరకు వైఖానససూత్రశాస్త్రములను గురించి సంగ్రహముగ వ్రాయబడినది. ప్రసిద్ధములు సంపూర్ణోపదేశములునగు నారు కల్పసూత్రములలో నొక్కటగు వైఖానసకల్పసూత్రమును తమనిత్యనైమిత్తిక స్మార్తశ్రౌతకర్మలం దనుష్ఠించుచు వైఖానసశాస్త్రసంహితలలో చెప్పబడినట్లు విష్ణ్వర్చనమునందు ముఖ్యాధికారులై విష్ణ్వాలయములందు భగవదారాధనము చేయుచు అనాదికాలమునుండి 'వైఖానసులు' అను పేరిట వ్యవహరింపబడుచు వచ్చెడి యొక బ్రాహ్మణశాఖ భారతభూమియందుకలదు. ఈవైఖానసులుపూర్వమందు గాని యిప్పటిలో కాని దక్షిణభారతమందే యున్నట్లు తెలియుచున్నది. అందును ఉత్తరసర్కారులో వీరిసంఖ్య కొంచెము యెక్కువగానున్నది. తిరువాన్కూరు కొచ్చి పుదుక్కోట సంస్థానములలోను దక్షిణమలబారు జిల్లాలలోను వైఖానసులు కానవచ్చుటలేదు. నైజాంరాజ్యములో ఉత్తరభాగమునందును లేరు. వీరందరు సమూహముపైన విష్ణ్వాలయములలో అర్చకత్వము చేయుటను జీవనాధారముగ జేసికొనినవారగుటచేతను అట్టి ఆలయములు దూరదూరములందువివిక్తముగ గ్రామమునకొక్కటొక్కటికంటె యెక్కువగా నుండుటకవకాశముగాని అవసరముగాని లేకుండుటచేతను యీ తెగవారు చాలతక్కువ జనసంఖ్యను కల్గియున్నారు.

వీరు అనాదినుండియు విష్ణుపారమ్యమును కొనియాడెడి వైష్ణవమతస్థులై యుండిరే కాని ఈ సూత్రానుష్ఠాతలలో దేవతాంతరమంత్రాంతరసాధనాంతరపరులు యేదేశమందును యేకాలమందును లేరు. ఇతర యేసూత్రనిష్ఠులందును ఈవైశిష్ట్యములేదు. ఉదాహరణమునకు ఆపస్తంబసూత్రజ్ఞులను పరామర్శించినప్పుడు వారలలో నానాదేవతోపాసకులు నానామతానుయాయులు కలరు. అనగా భస్మరుద్రాక్షధారణము చేసి శివమతమును ఆదరించువారును ఊర్ధ్వపుండ్రధారణముచేసి విష్ణుమతమును ఆదరించువారును ఒకే సూత్రనిష్ఠులలో కలరు. ఏ యితరసూత్రమునందును ఇట్టి యవ్యవస్థయే కానవచ్చుచున్నది. వైఖా

నసులు శ్వేతమృత్తికతో ఊర్ధ్వపుండ్రమును మాత్రమే ధరించెదరు. తిర్యక్పుండ్రము నెచ్చటను యెన్నడును ధరించుటలేదు. ఇతరమతములవారిలో తరుచు పాటింపబడుచు వచ్చెడి ఆంధ్రద్రావిడదేశభాషాకల్పితముగగాని ఆభిజాత్యాదికల్పితముగ గాని యెట్టిభేదముగాని యీ తెగవారియందు కానవచ్చుటలేదు. భోజనమజ్జనాది సంవ్యవహారములందు గాని పాణిగ్రహణాది సంబంధములందు గాని దేశభాషాభేదములు లేక ఒకే యొక సంఘముగా యీ తెగ నడచుచున్నది.

ఆంధ్రదేశమందలి సుప్రసిద్ధస్వదేశసంస్థానాధిపతుల రాజధానీనగరములగు విజయనగరము, కాకినాడ, పిఠాపురము, సర్పవరము, కోరుకొండ, రాజనరేంద్రపురము, పట్టిసంనిధి, నూజవీడు, ఆగిరిపల్లి, చల్లపల్లి, శ్రీకాకుళము, వేదాద్రి, ముక్త్యాల, కొండవీడు, వినుకొండ, అమరావతి, శింగరాయకొండ, నరసింహులుకొండ, నెల్లూరు, తిరువల్లిక్కేణి, తిరుపతి, చోళసింహపురము, వెంకటగిరి, కాళహస్తి, కార్వేటినగరము, ధర్మవరము, ఖాద్రి మొదలగు చోటులందును ద్రావిడదేశమందు మహాబలిపురము, ఉత్తరమేరూరు, శ్రీపేరుంబూదూరు, తిరుమళిశై, పూనమల్లి, శెంజి, వెల్లూరు, తంజావూరు, తిరువాలితిరునగరి, వానమామలై, తిరుక్కురుంగుడి, నవతిరుపతులు, మధుర, అళ్గహర్ కోవిల్, రామనాథపురం, తిరుచినాపల్లి, శ్రీవిల్లిపుత్తూరు, సేలం, దర్భశయనము, మొదలగు క్షేత్రములందును విష్ణ్వాలయములలో నేటికిని వైఖానసులే అర్చకులుగనున్నారు. విశేషించి భగవద్రామానుజసిద్ధాన్తస్థాపకులును ప్రవర్తకులును నగు ఆళ్వారులు ఆచార్యులు మొదలగుమహనీయుల యవతారస్థలములందును అభిమతస్థలములందును వైఖానసారాధనమే ప్రాయికముగ ననుష్ఠింపబడుచున్నది. ఈవిషయము ప్రత్యేకపరామర్శమునకు కారణమగుటచే వాక్యాంతరముపక్రమింపబడినది.

ఆయా దేశములందలి యలవాటుచొప్పున వీరికుటుంబములకు ఆలయపూజ చేసినందుకుగాను భూరూపముగను తదితరస్థిరచరరూపముగను వృత్తులు కల్పింపబడియున్నవి. ఈ జీవనములు చాల సంగ్రహముగ నుండినను వీనిని ప్రధానముగ నుంచుకొని వీనికి తోడుగ సేద్యము వైద్యము వృత్తులనుగూడ తరుచుగ నాంధ్రమండలమందలి యర్చకు లలవరచికొనియున్నారు. దాక్షిణాత్యులలో పౌరోహిత్యమును చేయు కుటుంబములు కలవు.

భారతభూమియందలి వైదికమతములో ఆశ్రయబాహుల్యముచే ప్రసిద్ధి కెక్కిన ద్వైతాద్వైతవిశిష్టాద్వైతములను మూడు మతములలో యీ వైఖానసమతమువారు దేనియందైనను చేరెదరా లేక వీరిమతము వేరైనదా యను నంశమును గురించి యిచ్చట కొంత ప్రస్తావించుటకై యీవ్యాస ముద్దేశింపబడినది. సాధారణముగా మతము అను శబ్దముచే అభిప్రాయము అను నర్థము చెప్పబడినది. ఐనను విలక్షణమోక్షపురుషార్థమును పరామర్శించెడి శాస్త్రమునకే మతశబ్దవ్యవహారము రూఢమై యున్నది. వేదము అభ్యుదయనిశ్శ్రేయసములను రెంటిని ప్రతిపాదించునదై యందు పూర్వభాగము కర్మమును ఉత్తరభాగము బ్రహ్మమును చెప్పుచున్నదని వైదికు లనుచున్నారు. అట్లే పూర్వోత్తరమీమాంసలు రెండును క్రమముగ నీ రెండువేదభాగములను పరామర్శించి తత్త్వమును నిర్ణయించుచున్నవి. ఇందుత్తరమీమాంసావిషయమగు బ్రహ్మవిచారమందలి ముఖ్యాంశము లిట్లుండును.

సుఖదుఃఖసంభిన్నమగు సంసారము, దృశ్యప్రపంచము ప్రత్యక్షసిద్ధమైనవి. వీనిననుభవించెడి యాత్మపదార్థము, యీ రెంటికిని నిర్వాహకుడగు పరమాత్మపదార్థము శాస్త్రగమ్యములైనవి. పైవిధములగు నాత్మపరమాత్మప్రపంచముల స్వరూపము వీనికి గల పరస్పరసంబంధము సంసరణహేతువు తత్ప్రకారము సంసారనివృత్త్యౌచిత్యము తన్నివృత్తిసాధనస్వరూపము మోక్షస్వరూపము ముక్తానుభవము నను శీర్షికలక్రింద నీయంశములను సంగ్రహింపవచ్చును.

ఇట్టి బ్రహ్మకాండమును గురించి ఆయా మహనీయులు భగవత్ప్రేరణముచే యనుభవించి కనిపెట్టి నిర్ణయించి లోకులలో ప్రచారముచేసిన వారల యభిప్రాయమే మతశబ్దమునకు రూఢమగునర్థమై యొప్పినది. క్రీస్తుమతము ఇస్లాం మతము హిందూమతము అను వ్యవహారమునం దీభేదమును విశాలముగ గ్రహింపవచ్చును.

వైఖానసుల మతమును గురించి శాస్త్రీయమగు నిర్ణయమును తెలిసికొనుటకు ముందుగా లౌకికవ్యవహారసిద్ధమగు కొంత విమర్శమును చేయుట అవసరమైయున్నది.

ఆంధ్రదేశమునందు ప్రాయికముగ గృహస్థుల యిండ్లయందలి శుభా

శుభములందును దేవాలయములందుత్సవాదులందును పై త్రిమతాచార్యులకు మర్యాదలు జరుగుట ఆచారమై యున్నది. అనగా సదస్సునందు మహనీయులగు నాయా మతములవారు సమావేశమగుట సంభావితమగుటచే వారలను మర్యాదచేయుటయందు పౌర్వాపర్యముచే కల్గు వ్యతిక్రమము రాకుండ నొక పళ్లెరములో త్రిమత తాంబూలములను పేరిట మూడు తాంబూలములుంచి ఏక కాలమున నాయా మతములలో జ్ఞానవయోవృద్ధులను ప్రార్థించి వారిని సత్కరించుట జరుగుచుండును. ఈ సంఘటనములలో తఱుచు వైఖానసులకును రామానుజీయులకును సంఘర్షణములు తటస్థించుటయు ఆశ్రయబలము ననుసరించి అందొక్కరికానన్మానము లభించుటయు నేను ప్రత్యక్షముగ నెఱిగియున్నాను.

త్రిమతములనిన శంకరరామానుజమధ్వమతములకే సంకేతముగ వాడుకయుండుటచే అందన్వయించువార లాయా మతముల ననుసరించెడివారలు మాత్రమే యగుట కవకాశము కలదు.

శంకరుల మతము జగత్తును మిథ్యగా చెప్పుచున్నది. జీవబ్రహ్మలకైక్యమును చెప్పుచున్నది. వీరు భస్మరుద్రాక్షధారణములను జేసికొందురు. వైఖానసులు పై జెప్పినవానిలో దేనిని అంగీకరింపరు. వీరు తమ గురుపరంపరలో శాంకరుల పరంపరననుసంధించుట, వ్యవహారములో ఆ పేరులను ధరించుట గాని లేదు. శాంకరులతో భోజనప్రతిభోజనములు గాని సంబంధబాంధవ్యములు గాని చేయుట లేదు. రామానుజీయులతో స్మార్తకర్మానుష్ఠానములందు ప్రధానములగు నూర్ధ్వపుండ్రధారణమందు అత్యంతసన్నిహితమగు సామ్యము వైఖానసులకు కలిగి యున్నది. విష్ణునే పరదైవతముగ నుపాసించుట, విష్ణునామములను ధరించుట యుభయులకు తుల్యము కాని రామానుజీయమతమునందు విలక్షణ ప్రాధాన్యమును పొందింపబడిన యాళ్వారులు, ఆళ్వార్ల పరంపరలోని యాచార్యులు మొదలగువారు వైఖానసుల గురుపరంపరలో చేరలేదు. ఇప్పుడు ప్రసిద్ధములగు వానమామలమఠము అహోబలమఠము పరకాలమఠము మొదలగు మతసంస్థలతో యెట్టి ఆధ్యాత్మికసంబంధముగాని వైఖానసులు కల్గి యుండలేదు. భోజనప్రతిభోజనాదులును శిష్టులొనరించుటలేదు. ఉత్తర దేశమందు వైఖానసులు తఱుచుగ పాదములేని (వడకల) యూర్ధ్వపుండ్రమునే ధరించుచున్నారు.

ద్రవిడదేశములో కొందరు పాదముకల పుండ్రము (తెంగల)ను కూడ ధరించెదరు. అర్చకత్వము చేయునపుడు వారలు తామారాధించు దేవుని పుండ్రమున కనురూపముగ తమ పుండ్రమును ధరించుట యౌచిత్యమని వారు చెప్పుదురు. ఐనను యీ తెంగలపుండ్రమునుధరించు వైఖానసులు ఏకాదశీశ్రాద్ధము చేయుదురు. పూర్వసువాసినులకు కేశఖండనము చేయుదురు. వీరిలో యెవ్వారే పుండ్రమును ధరించినను వారువారు లోకప్రసిద్ధముగ తెంగలవడకలవారలు తమతమ యాచార్యుల గౌరవార్థమై యనుసంధించు 'శ్రీశైలేశదయాపాత్రం' లేక 'రామానుజదయాపాత్రం' అను (మంత్రములు) తనియనులను వేనిని గాని వైఖానసు లనుసంధించుట లేదు. ఆలయములలో కొండొక కాలమందుండి దివ్యమంగళవిగ్రహస్వరూపమున నర్చాసమాధియందు వేంచేపింపబడి యారాధింపబడుచున్న లోకోత్తరపురుషులును భగద్దివ్యవిభూతిసర్వస్వమును నగు నాళ్వారులను ఆచార్యులను భగవత్పరివారముగ నారాధించుట మాత్రముకలదు. ఇందెట్టి విప్రతిపత్తియు లేదు. ఇక ద్వైతులతో యెట్టి సాజాత్యము గాని వైఖానసులకు కనుబడ లేదు.

ఇట్టిసందర్భములో వైఖానసు లేమతమును అనుసరించెదరు ? విఖనసుని సూత్రమందేమి చెప్పబడినది ? శ్రీవైఖానసభగవచ్ఛాస్త్రసంహితలందలి సారమేమి ? యను సంశయము విమర్శకుల నాకర్షించునదై యున్నది. ఆపస్తంబబోధాయనగౌతమాదులచే యనుగ్రహింపబడిన కల్పసూత్రములవలె వైఖానసకల్పసూత్రము కూడ కేవల శ్రౌతస్మార్తకర్మల ప్రయోగవిధిని వైఖానససంప్రదాయప్రకారము నిరూపించుటకు మాత్రమే యేర్పడినది. కాని విలక్షణమగు బ్రహ్మవిచారమును నిర్ణయించుటకు ప్రవర్తింపలేదు. కల్పసూత్రముల యుద్దేశమంతటితో నిలచినది. భగవచ్ఛాస్త్రసంహితలును కల్పసూత్రములవలె భగవదారాధనవిస్తరమును బోధించును గాని యందధ్యాత్మపరామర్శము నిర్ణయము చేయబడుటకు తావు లేదు. దాననే వైఖానసులలో ఆచార్యపీఠములు మఠములు మొదలగు మతనిర్వాహకసంస్థలు లేకుండిన వని కొందరు చెప్పుట కలదు. ఇది సరికాదు.

శ్రీశ్రీనివాసమఖి వేదాంతదేశికులు అనువారు వ్రాసిన లక్ష్మీవిశిష్టాద్వైతభాష్యమను బ్రహ్మసూత్రభాష్యమును వైఖానసులు తమ మతగ్రంథము

నుగ వాదుకొనుచున్నారు. వారు తమ మతమును విశిష్టాద్వైతమనియే చెప్పుదురు. శ్రీనివాసమఖియు పై బ్రహ్మసూత్రభాష్యమునే గాక పారమాత్మికోపనిషద్భాష్యము ఉత్తమబ్రహ్మవిద్య యను వేదాంతగ్రంథములను రెంటిని యనుగ్రహించియున్నారు. ఇందు కడపటిగ్రంథము మాత్రమచ్చు కాలేదు. లక్ష్మీవిశిష్టాద్వైతమనగా లక్ష్మీవిశిష్టుడగు నారాయణుడే తత్త్వమని చెప్పు మతమని యర్థము. 'లక్ష్మీవిశిష్టః నారాయణః అద్వైతం యత్ర మతే తత్ లక్ష్మీవిశిష్టాద్వైతం' అను వ్యుత్పత్తిచే నిది సిద్ధమగుచున్నది. కాని 'విశిష్టం చ విశిష్టంచ విశిష్టే, విశిష్టయోః అద్వైతం' అను వ్యుత్పత్తి కాదు. లక్ష్మీవిశిష్టాద్వైత భాష్యమునందాయా యధికరణములందుపన్యసించిన విషయవాక్యములు వ్యాఖ్యానవైఖరి మొదలగువానిని పరామర్శించి నంతట శ్రీదీక్షితులువారు భగవద్రామానుజులువారి శారీరకభాష్యమునందలి పరమార్థమునే చాలవరకు సంగ్రహించి శ్రీవైఖానససూత్ర భగవచ్ఛాస్త్రములం దుక్తములగు ప్రమాణవచనములను జోడించి తదుక్తరీతిని యుక్తముగ నుపస్కరించెనని చెప్పుటకు వీలుగ నున్నది. అత్రిప్రోక్తమగు సమూర్తార్చనాధికరణమునందును భార్గవప్రకీర్ణాధికారమునందును విఖనసుని ప్రశంసను చెప్పుచోటున విశిష్టాద్వైత ప్రసంగము సంహితాంతరములందు కానవచ్చుట లేదు. ఈ విశిష్టాద్వైతపదవ్యవహారము రామానుజులువారి తరువాతికాలమందే యేర్పడినట్లు చారిత్రకముగ దెలియవచ్చుటచే సంహితలలో దీని యునికి యెట్లు కలిగెనో చెప్పజాలము. శ్రీనివాసదీక్షితుని భాష్యరీతిని మోక్షమున కవ్యవహితోపాయము భక్తిసహకృతమగు భగవదారాధనమనునది మాత్రమే రామానుజభాష్యముకంటె భేదోపాధియని తెలియుచున్నది. భక్త్యుపాసనశబ్దముల యర్థము భిన్నమైనదనియు, ఉపాసన యజన శబ్దములు భక్తికంటె యుత్తమమగు భగవదారాధనమును చెప్పుచున్నవనియు యిందలి తత్త్వము. దాననే భగవదారాధనమును బ్రహ్మవిద్యలకెల్ల నుత్తమమైనట్లు ఋజువుపరచి దాని నుత్తమబ్రహ్మవిద్యయని దీక్షితు లభిప్రాయపడుచున్నారు. ఇంతకు మించి వారిగ్రంథముల వలన రామానుజసిద్ధాన్తముకంటె నిరూపింపదగిన విశేషమెద్దియు యీమతమందు కానవచ్చుట లేదు.

ఈ యంశమే వైఖానససంహితలలో నొక్కటగు కాశ్యపజ్ఞానకాండ సంహితాగ్రంథ పరిచయమందిట్లు సంగ్రహింపబడినది. 'అభ్యర్హితా హ్యారా

దుపకారకక్రియా సన్నిహితోపకారకక్రియాత ఇతినాత్ర విసంవాదః. బహూకురుతే హ్యవధిస్థానాపన్నాం సంసిద్ధిసంపాదకతయా శాస్త్రమ్. తథా హ్యభ్యహితానాం క్రియాణాములంకురుతే క్రముతికన్యాయోఽపి.సమానాధికారవిషయకజ్ఞానక్రియయోః భవత్యవినాభావః. సోఽపి దరీదృశ్యతే హ్యన్వయతో వ్యతిరేకతశ్చ. అద్వారక సద్వారక త్వాభ్యాం హి విశేషః. స చ వ్యక్తిభవతి చరమకాష్ఠాయామ్. అనుభూయతే చ రాగహాసనాదిషు. అతశ్చరమపర్వతాపన్నం జ్ఞానం నాన్తరాస్థాస్యతి క్రియాయోగమ్. సైవ పరిపూర్ణశేషవృత్తిః. తథైవ భాష్యకారః.అతస్తదత్రైవ పరిసమాప్యతే. తథైవానుగృహ్ణాతి భగవాన్ శ్రీవిఖనా మహర్షిః.[1]

ఇది యిట్లుండ యథావస్థితముగ వైఖానసకల్పసూత్రభగవచ్ఛాస్త్రములను తటస్థదృష్టితో పఠియించెడి విమర్శకులు పైసూత్రశాస్త్రముల నన్యథానయనము చేయదగునని యనుచున్నారు. సదరుగ్రంథములలో యీక్రిందిభాగములాయా సందర్భములతో గమనింపదగి యున్నవి.

'బ్రాహ్మణానాం చాతురాశ్రమ్యం క్షత్రియాణాం త్ర్యాశ్రమ్యం వైశ్యానాం ద్వ్యాశ్రమ్యం విహితమ్. తత్ఫలం హి సకామం నిష్కామం చేతి ద్విధా భవతి. సకామం నామేహ సంసారేఽభివృద్ధిం జ్ఞాత్వా పుత్రలాభాద్యభికాంక్షణమన్యత్స్వర్గాదిఫలకాంక్షణం వా. నిష్కామం నామ కించిదనభికాంక్ష్య యథా విహితానుష్ఠానమితి. తత్ర తన్నిష్కామం ద్విధా భవతి ప్రవృత్తిర్నివృత్తిశ్చేతి. ప్రవృత్తిర్నామ సంసారమనాదృత్య సాంఖ్యజ్ఞానం సమాశ్రిత్య ప్రాణాయామాసనప్రత్యాహారధారణాధ్యానయుక్తో వాయుజయం కృత్వా అణిమాద్యష్టైశ్వర్యప్రాపణమ్, తత్పునరపి తపఃక్షయాద్వ్యాధిబాహుల్యాచ్చ నాద్రియన్తే పరమర్షయః. నివృత్తిర్నామ లోకానామనిత్యత్వం జ్ఞాత్వా పరమాత్మనోఽన్యన్న కించిదస్తీతి సంసారమనాదృత్య ఛిత్వా భార్యామయం పాశం జితేంద్రియో భూత్వా శరీరం విహాయ క్షేత్రజ్ఞపరమాత్మనోర్యోగం కృత్వా అతీన్ద్రియం సర్వజగద్బీజమశేషవిశేషం నిత్యానన్దమమృతరసపానవత్సర్వదా తృప్తికరం పరం జ్యోతిః ప్రవేశమితి విజ్ఞాయతే.' (ప్ర ౮. ఖం. ౯.)

నివృత్త్యాచారభేదాద్ధి యోగినస్త్రివిధా భవన్తి, సారఙ్గా ఏకార్ష్య

1. 'S. V. O. I. Edition Page 13.

విసరకాశ్చేతి. అనిరోధకా నిరోధకా మార్గగా విమార్గగాశ్చేతి చతుర్విధాస్సారఙ్గాః. దూరగా అదూరగా భ్రూమధ్యగా అసంభక్తాః సంభక్తాశ్చేత్యేకాషాఙ్క్యాః పంచధా భవన్తి. న సంఖ్యావన్తో విసరకాః. తత్ర సారఙ్గాః సారం క్షేత్రజ్ఞన్తం గచ్ఛన్తీతి సారఙ్గాః. తేష్వనిరోధకా అహం విష్ణురితిధ్యాత్వా యే చరన్తి. తేషాం ప్రాణాయామాదయో న సన్తి. యే తు నిరోధకాః తేషాం ప్రాణాయామప్రత్యాహారధారణాదయః షోడశకలాస్సన్తి. యే మార్గగాః తేషాం షడేవ ప్రాణాయామాదయః. యే విమార్గగాస్తే నియమయమాసనప్రాణాయామప్రతాహారధ్యానధారణసమాధయశ్చేత్యష్టాఙ్గాన్ కల్పయన్తో ధ్యేయమప్యన్యథా కుర్వన్తి. (ప్ర ౮. ఖం. ౧౦.)

అన్థికాష్ట్యాః తేషు యే దూరగాస్తేషామయం మార్గః. పింగలయానాడికయా ఆదిత్యమండలమనుప్రవిశ్య తత్రత్యేన పురుషేణ సంయుజ్య తతశ్చన్ద్రమండలం తత్రత్యేన పురుషేణ తతో విద్యుతం తత్రత్యేన పురుషేణపునః క్రమేణ వైకుంఠసాయుజ్యం యాన్తి. యేఽదూరగాస్తేషామయం ధర్మః. క్షేత్రజ్ఞపరమాత్మనోర్యోగం క్షేత్రజ్ఞద్వారేణ కారయిత్వా తత్రైవ సమస్తవినాశం ధ్యాత్వా ఆకాశవత్సత్తామాత్రోఽహమితి ధ్యాయన్తి. భ్రూమధ్యగాః క్షేత్రజ్ఞపరమాత్మనోర్యోగే సత్త్వరూపాగ్నిద్వారేణ భ్రూమధ్యం నీత్వా పంచభ్యోఽఙ్గుష్ఠాదిభ్యః స్థానేభ్యః ఆకర్షణం పునః పిఙ్గలాద్వారేణ నిష్క్రమణం ప్రలయాన్తం క్షేత్రజ్ఞయోగాన్తం చ కుర్వన్తి. అసంభక్తా నామ మనసా ధ్యానం కుర్వన్తి తత్ప్రతిపాదనాగమం శ్రోత్రేణ శృణ్వన్తి. చక్షుషా దేవతాకారం పశ్యన్తి. ఘ్రాణేన గన్ధమనుభవన్తి. పాణినా దేవతానమస్కారం కుర్వన్తి. సంభక్తా నామ బ్రహ్మణస్సర్వవ్యాపకత్వాద్వ్యక్తమయుక్తం యోఽసౌ పరమాత్మా తత్సర్వవ్యాపీ హ్యాకాశవత్తిష్ఠతి. తస్మాద్బ్రహ్మణోఽన్యన్నకుత్రచిదాత్మనః ప్రతిపద్యతేఽసౌ. భ్రూమధ్యగతస్యాపి సంశయాన్నిష్ప్రమాణమేవేత్యుక్తమ్. తస్మాద్బ్రహ్మవ్యతిరిక్తమన్యన్నోపపద్యతే. వివిధసరణాద్ద్వివిధదర్శనాత్కుపథగామిత్వాద్విసరకాః. పురా ప్రజాపతిరుపదేశగూహనార్థం విసరకపక్షం సృష్టవాన్. తం దృష్ట్వామునయోఽపి మోహం జగ్ముః. కిం పునర్మనుష్యాః విసరకపశూనామహఙ్కారయుక్తానాం జన్మాన్తరేషు ముక్తిర్నాస్మిన్ జన్మని. తస్మాద్విసరకపక్షో నానుష్ఠేయః. కేచిద్విసరకాః కాయక్లేశాత్ కేచిద్యేనకేన చిద్ధ్యానేన కేచిదక్షరేణ కేచిద్వాయుజయాదన్యే

పరమాత్మనా క్షేత్రజ్ఞం సంయోజ్య ధ్యాయన్తి. ఏతే పరమాత్మసంయోగమేవ నేచ్ఛన్తి. కేచిద్ధృదిస్థ ఏవ పురుష ఇతి వదన్తి. కేచిన్న కించిద్ధ్యానమితి యథోక్తానుష్ఠానం యోగమితి జ్ఞాత్వా ముక్తిమిచ్ఛన్తి. ఏతేషాం విసరకపక్షాణాం జన్మాన్తరేషు ముక్తిర్నాఽస్మిన్ జన్మని. తస్మాదస్మిన్నేవ జన్మని మోక్షకాంక్షిణా విసరకపక్షో నానుష్ఠేయః. సగుణే బ్రహ్మణి బుద్ధిం నివేశ్య పశ్చాన్నిర్గుణం బ్రహ్మాశ్రిత్య మోక్షే నిత్యం యత్నం కుర్యాదితి విజ్ఞాయతే' (ప్ర ౮, ఖం. ౧౧.)

పై సూత్రవాక్యముల సారాంశమిట్లు చెప్పనగును. 'బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమానుష్ఠానము ఫలప్రదమైనది. ఈ ఫలము సకామమనియు నిష్కామమనియు రెండుగ చెప్పబడినది. అందు నిష్కామము ప్రవృత్తియనియు నివృత్తియనియు రెండుగ విభజింపబడినది. నివృత్తిధర్మము మోక్షప్రాపకమైనది. నివృత్తిధర్మాచరణము సేయువారు సారంగులనియు, ఏకార్షేయులనియు, విసరకులనియు మూడువిధములుగ జెప్పబడుదురు. జీవుడనాది సంసారబద్ధుడై యుండెడివాడు. ఈశ్వరుడు నిత్యానందస్వరూపుడు ఈశ్వరప్రణిధానముచే మోక్షము కల్గును. మోక్షము అపేక్షితము. ఇయ్యది జీవాత్మపరంజ్యోతియందు ప్రవేశించుట యనబడును. ఇందు సారంగులు తామే బ్రహ్మమని తలతురు. ఇది వాంఛనీయము కాదు. ఏకార్షేయులు జీవాత్మపరమాత్మలను వేరువేరుతత్త్వములుగా తలచి యోగసాధనముచే పరమాత్మతో కలసిపోయి బ్రహ్మమునే యెల్లయెడలను అనుభవింతురు. విసరకుల త్రోవలు యెన్నియేని కలవు. ఇంద్రజాలసదృశములగు యోగసాధములుచేసి పరమాత్మస్వరూపమును అయథావత్తుగ గ్రహించెదరు. వీరు బ్రహ్మముతో నాత్మసంయోగమును అంగీకరింపరు. ఈ తెగవారు జన్మాంతరముక్తికి యోగ్యులు కాని యీ జన్మమందు వారికి ముక్తి కలుగదు. ఇదియు ముముక్షువులకు సర్వథా నిషిద్ధము. ఈజన్మమందే మోక్షమును పొందగోరువారలు సగుణబ్రహ్మమందు భక్తిని చేసి నిర్గుణబ్రహ్మము నాశ్రయించి జీవితాంతమువరకు సాధనము చేయునది'. ఇచ్చటి యీ యుపసంహారమే సిద్ధాన్తమని తోచెడిని. ఈయెడ నిర్గుణశబ్దమునకు హేయప్రత్యనీకకల్యాణగుణపరత్వము చెప్పుట యుచితముకాదు. నిర్గుణశబ్దమునకు నిర్విశేషచిన్మాత్రమనునర్థమే స్వరసముగ చెప్పదగియున్నది. 'అశేషవిశేషం' అని స్పష్టముగనే చెప్పబడినది. ఈయంశమునే మరీచిమహర్షి విమానార్చనాకల్పమునందిట్లు వ్యాఖ్యానించి యున్నారు.

“ తస్యభావస్తత్త్వమితి తస్య పరబ్రహ్మణః పరమాత్మనో నారాయణ స్వభావస్తత్త్వం ‘తత్త్వం నారాయణః పర’ ఇతిశ్రుతిః, తదవగమనం జ్ఞానం. తద్విదో బ్రహ్మవిదః. తస్మాత్పరమాత్మా జ్ఞేయః, జీవాత్మా జ్ఞాతా, శ్రుతయో జ్ఞానమితి బ్రహ్మవాదినో వదన్తి. తద్బ్రహ్మణో నిష్కలః సకలశ్చ స్వభావః.” (85 పటలే.)

‘ అథాతో ధ్యానం వక్ష్యే పరమాత్మనో జీవాత్మనా చిన్తనం ధ్యానమ్. నిష్కలం సకలమితి తద్ద్వివిధమ్. నిష్కలం దేవైరప్యనభిలక్ష్యమదృశ్యం స్యాత్ సకలం ద్వివిధం నిర్గుణం సగుణం చేతి. నిర్గుణం నిష్కలస్వభావః పరమాత్మనోఽన్యన్న కించిదస్తీతి కాష్ఠేఽగ్నిరివ సర్వం వ్యాప్యాకాశోపమః సర్వేషామాత్మగుహాయాం నిహితః అన్తర్బహిశ్చ సంస్థితో దృశ్యాదృశ్యస్థూలసూక్ష్మోఽమలోఽత్యచ్ఛోఽప్రమేయో నిరుద్యోగోఽచిన్త్యో నిష్కలః.’ (89 పటలే.)

పై వచనములందలి యాథార్థ్యమును దీసికొని సర్వమతసంగ్రహమను గ్రన్థమందు తిరువిశనల్లూరు మహామహోపాధ్యాయ సర్వతంత్రస్వతంత్ర రామసుబ్బాశాస్త్రిగారు వైఖానసమతసంగ్రహప్రకరణమందీ క్రిందిశ్లోకమును వ్రాసిరి.

శ్లో॥ శ్రీమద్వైఖానసైక్యం విభుతనుగుణయోర్నిర్గుణత్వం చ తస్మాత్
సోపానన్యాయమాత్రాద్గుణయుతిరుదితో వాస్తవం నిర్గుణత్వమ్ ।
తద్బ్రహ్మ శ్రీశసంజ్ఞం విధిశివవిబుధా జీవవర్గేషు ముఖ్యా
తస్యైవాంశా భవేతాముపధిగతివశాజ్జీవభేదః పరస్మిన్ ॥

వ్యా॥ వైఖానసశాస్త్రేణ కథితమైక్యం విభుతనుగుణయోః మహాగుణాల్పగుణయోః ఈశజీవయోరితి యావత్, తస్మాన్నిర్గుణత్వాద్ధేతోః ప్రథమసోపానారోహణక్రమేణాగ్రసోపానారోహణన్యాయాన్నిర్గుణే బుద్ధ్యారోహార్థంగుణయుతిః బ్రహ్మణ్యుదితేతి యోజనా. నిర్గుణత్వం గుణశూన్యత్వం బ్రహ్మణి వాస్తవత్వమ్ మోక్షహేతుజ్ఞాన విషయత్వాత్. తద్బ్రహ్మ సగుణనిర్గుణాత్మకం బ్రహ్మ పరస్మిన్ పరబ్రహ్మణి జీవభేదః ఉపధిగతివశాదుపధిగతిప్రయుక్తః. వైఖానససూత్రే ‘అహం విష్ణురితి ధ్యా’ త్వేతి ‘సగుణే బుద్ధిం నివేశ్య పశ్చాన్నిర్గుణే యత్నం కుర్యా’ దిత్యాదీని వాక్యాన్యుదాహృతశ్లోకార్థే ప్రమాణాని. మోక్షస్తు ద్వివిధః పాంచరాత్రపాశుపతయోరివ సగుణబ్రహ్మలోకప్రాప్తిరాపేక్షికమోక్షః, తయోః శాస్త్రయోరివ పరబ్రహ్మభావాపత్తిః పరమమోక్ష ఇతి విశేషః.

అని వైఖానసమతము శంకరాద్వైతమును చెప్పుచున్నదని యభిప్రాయపడెను. ఇట్టి యభిప్రాయమును యింకను కొందరు కల్గించుకొనుటకవకాశము లేకపోలేదు.

ఈ యభిప్రాయము సరికాదు. సూత్రమందలి 'క్షేత్రజ్ఞపరమాత్మనోర్యోగం కృత్వా అతీంద్రియం సర్వజగద్బీజమశేషవిశేషం నిత్యానందమమృతరసపానవత్సర్వదా తృప్తికరం పరం జ్యోతిః' అను వాక్యముచే జీవపరమాత్మలకభేదము పరమాత్మస్వరూపము నిర్విశేషము నిత్యానందమయమును అని స్పష్టమగుచున్నది. మరీచియు ధ్యానవిర్వచనమును తత్స్వరూపమును చెప్పెడి ప్రకరణములో 'నిష్కలం సకలం' అని ధ్యానమును రెండుగా చెప్పిన ప్రథమవిభాగమందు 'నిష్కలం దైవైరప్యనభిలక్ష్య'మని చెప్పెను కాని 'నిర్విశేష' మని చెప్పలేదు. సకలవిభాగముగా చెప్పబడిన నిర్గుణసగుణస్వరూపములే సూత్రమందు పరామర్శింపబడిన నిర్గుణసగుణశబ్దార్థము. ఈ నిర్గుణశబ్దమును వ్యాఖ్యానించునప్పుడు కూడ పరబ్రహ్మమునందపరిచ్ఛిన్నత్వమునుమాత్రమే బోధింపగల 'కాష్ఠేఽగ్నిరివ సర్వవ్యాప్యాకాశోఽపమః' ఇత్యాది గుణవిశిష్టముగ చెప్పబడినది. నిర్విశేషముగ చెప్పబడలేదు.

మరియు సూత్రమందు మోక్షార్థుల విభాగ మీ క్రిందిరీతిని సంక్షేపపరుపవచ్చును.

ఆశ్రమఫలమ్

- సకామమ్
- నిష్కామమ్
  - ప్రవృత్తిః
  - నివృత్తిః
    - సారఙ్గాః (4)
      - అనిరోధకాః
      - నిరోధకాః
      - మార్గగాః
      - విమార్గగాః
    - ఏకార్ష్యాః (5)
      - దూరగాః
      - అదూరగాః
      - భ్రూమధ్యగాః
      - అసంభక్తాః
      - సంభక్తాః
    - విసరకాః (న సంఖ్యావన్తః)

ఇందు సారంగులు 'అహం విష్ణురితి ధ్యాత్వా యే చరన్తి' యని యహాం త్మాజ్ఞానము కల్గి చరించుటచే వారు 'ధ్యేయమన్యథా కుర్వన్తి' యని ధ్యేయుడగు పరమాత్మను తానుగా భావించుచున్నారని నిందింపబడిరి. అందలి యవాంతరభేదములు నాల్గింటికిని ధ్యానమందు ప్రకారభేదమున్నను 'ధ్యేయమన్యథా కుర్వన్తి' యనుట సమానదోషమే కాగలదు.

విసరకులు లెక్కకు మిక్కిలియగు భేదములు గల్గియున్నటులా శబ్దమే సృష్టింపబడి యట్లే వ్యాఖ్యానింపబడినది. వీరందరిపక్షమందును భగవానునియందుపాయత్వోపేయత్వబుద్ధి లేక సాధనాంతరానుష్ఠానముచే మోక్షప్రాప్తి కాంక్షింపబడుటచే యీ పక్షము సర్వవిధముల కంఠోక్తముగనే నిరసింపబడి యున్నది.

ఇక మిగిలిన ఏకాత్మ్యపక్షము సిద్ధాన్తపక్షమనుట నిర్వివాదము. అందును ఐదవపక్షమగు సంభక్తమతమును చెప్పు నుపసంహారవాక్యమునందు 'సంభక్తానామ బ్రహ్మణస్సర్వవ్యాపకత్వాద్వ్యక్తమయుక్తం యోఽసౌ పరమాత్మా తత్సర్వవ్యాపీ హ్యాకాశవత్తిష్ఠతి తస్మాద్బ్రహ్మణోఽన్యన్న కుత్రచిదాత్మనః ప్రతిపద్యతేఽసౌ' యని ప్రపంచమంతయు బ్రహ్మాత్మకమను జ్ఞానము త్తమమని చెప్పబడినది. కాని బ్రహ్మమునిర్విశేషమని చెప్పబడలేదు.

వేదాన్తము తత్త్వహితపురుషార్థములను బోధించునట్టి శాస్త్రమై యున్నదని సంప్రదాయము. వైఖానసమతమందు జీవేశ్వరులు వేర్వేరు తత్త్వములేగాని ఒక్కటి కాదు. సంసారమందు జననమరణపరంపరలలో చిక్కి కష్టపడెడి జీవాత్మ(చేతనుని)కు సంసారమునుండి విడివడుటయే మోక్షము. మోక్షము నొందుటకు సాధనము 'భక్త్యా భగవన్తం నారాయణమర్చయేత్తద్విష్ణోః పరమం పదం గచ్ఛతి' (సూత్రం) యనునట్లు భక్తిసహకృతమగు సగుణారాధనమై యున్నది. భగవంతుడు కల్యాణగుణసంపన్నుడై నిరాకారుడగను సాకారుడగను ఉన్నాడు. నిరాకారస్వరూపము నుపాసించుట యేరికిని సాధ్యము కాదు. 'సగుణే బ్రహ్మణి బుద్ధిం నివేశ్య' యను వాక్యమందలి ల్యప్ప్రత్యయమునకు సగుణబ్రహ్మారాధనమునకు పూర్వకాలికత్వము నిర్గుణబ్రహ్మాశ్రయణమునకు త్తరకాలికత్వము అర్థము కానేరదు. నిర్గుణబ్రహ్మాశ్రయణము జేసినవానికి 'నిత్యం మోక్షే యత్నం కుర్యాత్' అని మోక్షార్థమైన యత్నమును విధించుట

యందు గల స్వారస్యముచేతను యత్నశబ్దార్థము భగవదారాధనరూపకర్మయే యగుటచేతను సగుణబ్రహ్మారాధానము, నిర్గుణబ్రహ్మాశ్రయణము, యత్నము, అను నివి మూడును యాగపద్యములనియే చెప్పదగియున్నది. ఇట్లగునప్పుడు 'మానసీ హోమపూజాచ బేరపూజా చ సా త్రిధా' యని చెప్పబడిన విభాగము స్వరసముగ సిద్ధించుచున్నది.

మోక్షము నిత్యానందమైనది. నిత్యానందమనుటలో అపునరావృత్తియు అర్థాత్సిద్ధమగుచున్నది. పరం జ్యోతిః ప్రవేశమను సూత్రమందలి ప్రవేశశబ్దము 'పరం జ్యోతిరుపసంపద్య' యను శ్రుతికి ప్రత్యభిజ్ఞాపకమగును. పరం జ్యోతిః, జ్యోతిః అనునది పంచోపనిషన్మయమగు పరమపదము లేక పరబ్రహ్మమగు శ్రీమన్నారాయణుడుమాత్రమే. ఆతనియందు ప్రవేశమనునది తచ్ఛరీరత్వేన అనుసంధానమే.

ఆమోక్షమున ఆమోదప్రమోదసమ్మోదవైకుంఠములను స్థానభేదములను తత్తత్స్థానాపన్నులకు సాలోక్యసామీప్యసారూప్యసాయుజ్యములను ఫలభేదమును ఉపాసనాభేదముచే యంగీకరింపబడినవి. ఆనందతారతమ్యమును యీ యుపపాదన మనుగ్రహించుట లేదు.

పరంబ్రహ్మము నారాయణశబ్దవాచ్యుడగు విష్ణువు. ఆతడు శ్రీసహాయుడుగనే యుపాసించదగి యున్నాడు. ఉపాయకోటియందు లక్ష్మీవిశిష్టుడుగనే యుండును. భక్తియుప్రపత్తియు భగవదారాధనమునకంగములు మాత్రమే. 'మన్మనా భవమద్భక్తో మద్యాజీ' యనుచోట యజనము భక్తిసహకృతసమూర్తపూజయే. 'సతతం కీర్తయన్తో మాం యతన్తశ్చ దృఢవ్రతాః, నమస్యన్తశ్చ మాం భక్త్యా నిత్యయుక్తా ఉపాసతే' యను చోటునందలి యుపాసనశబ్దార్థము కూడ సమూర్తపూజనమే.

సృష్టిప్రకారము వ్యూహకార్యము వ్యూహస్వరూపము పంచరాత్రప్రక్రియకంటె వేరుపాటు చెందినదై యుండును. ప్రపన్నులకు పిష్టపశుసాధ్యముగనే యాగము విహితమైయున్నది. విహితకర్మములకు స్వరూపత్యాగము గాక ఫలాభిసంధిరాహిత్యమే అంగీకరింపబడినది. ఈవివరమంతయు శ్రీశ్రీనివాసమఖినిర్మితమగు శ్రీలక్ష్మీవిశిష్టాద్వైతభాష్యమందు స్పష్టముగా వ్యాఖ్యానము చేయబడి యున్నది.

వైఖానససూత్రవ్యాఖ్యాతలలో నొక్కరగు శ్రీనృసింహవాజపేయి తమ వ్యాఖ్యానమందు జగన్మిథ్యాత్వవాదమును నిర్విశేషచిన్మాత్రబ్రహ్మవాదమును పురస్కరించి యుపన్యాసముచేసియుండుటకు కారణము తెలియలేదు. అథవా పూర్వపక్షానువాదము.

పై నిష్కర్షము యీదిగువ నుదహరించిన భగవన్మరీచివాక్యముల వలన యేర్పడుచున్నది.

'మాయా ప్రకృతిర్మాయీ విష్ణుః, ప్రకృతిపురుషావేతావనాదీ, తాభ్యాం లోకప్రవృత్తిః. వికారగుణాస్సర్వే ప్రకృత్యుత్పన్నాః, కార్యకారణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిః' పురుషస్సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతుః * * సా ప్రకృతిర్ద్వివిధా భవతి చేతనా అచేతనా చేతి. అచేతనా పంచభూతైః మనోబుద్ధ్యహంకారరూపైరష్టధా భిన్నా, అన్యా జీవభూతా చేతనా చేతి తథా ప్రకృత్యా సంశ్లిష్టాః పురుషాః ప్రకృతిస్థా జీవాత్మానః క్షేత్రజ్ఞాః, తేపి నిత్యాః. అనాద్యవిద్యాసంచితపుణ్యపాపఫలం భోక్తుం బహువిధం దేహం ప్రవిశ్య తత్తదాత్మాభిమానినః తత్ర శుభాశుభకర్మాణి కృత్వా తత్తత్ఫలానురూపం దేహం పునః పునః ప్రాప్య వర్తన్త ఇతి విజ్ఞాయతే'. (పటలే 86).

'తస్మాద్భగవన్మాయయా మోహితత్వాత్ భగవన్తం సమాశ్రిత్య భక్త్యా నారాయణముపాసీత' తదుపాసనాత్సోఽపి భక్తవత్సలత్వాద్భక్తానుకంపయా స్వమాయాం మోచయతి, తత ఆత్మా సమ్యక్ జ్ఞానం ప్రవిశతి, పశ్చాదాశ్రమధర్మసంయుక్తో భగవదారాధనం కరోతి, తదారాధనేన సంసారార్ణవనిమగ్నో జీవాత్మా పరమాత్మానం నారాయణం పశ్యతి, సోఽప్యపునరావృత్తికం దివ్యలోకం ప్రాపయతి, పశ్చాత్కృతకృత్యో భవతి, సంసారబంధనవాసనాన్ముక్తిర్మోక్షః. తదపి సమారాధనవిశేషాచ్చతుర్విధపదావాప్తిః సాలోక్యం సామీప్యం సారూప్యం సాయుజ్యమితి. ఆమోదప్రాప్తి స్సాలోక్యం ప్రమోదప్రాప్తి స్సామీప్యం సమ్మోదప్రాప్తిస్సారూప్యం వైకుంఠప్రాప్తిః సాయుజ్యమితి. తచ్చ నిత్యానందమమృతరసపానవత్సర్వదా తృప్తికరం పరమాత్మనో నిత్యనిషేవణం పరంజ్యోతిః ప్రవేశనమ్. 'తద్విష్ణోః పరమం పదం సదా పశ్యంతి సూరయ' ఇతి శ్రుతిః. భగవన్తం నాన్యథా ప్రాప్నోతీతి విజ్ఞాయతే'. (పటలే 94)

భగవద్రామానుజమతరీతిని విశిష్టాద్వైతసిద్ధాన్తమునకు మూలాధారమగు ద్రమిడోపనిషద్ద్రష్టలగు నాళ్వారులు భారతావనియందలి యర్చావతారసన్నిధులయందు ప్రపదనము చేసి వారి ద్రమిడపాశురములచే లోకమును జీవింపజేసిరి. ఆనాటి ఆలయములలో వైఖానసారాధనము నేటివలెనే జరుగుచుండెను. నేటికిని ఆసన్నిధులకు ఆళ్వారులును తన్మతానుయాయులగు నాచార్యులును చేసిన మహోపకారమునకై తరువాతి వారు వారి జ్ఞాపకమునకై తమను ఉభయవేదాన్తప్రవర్తకులని వ్యవహరించుకొనుచున్నారు.

వైఖానసమతము రామానుజమతప్రవర్తకాచార్యులతో సంబంధము లేకుండుటకు వారల యవిచ్ఛిన్నానాదిసంప్రదాయావలంబనమే హేతువు కాని వేరు కాజాలదు. రామానుజీయులలోను స్వయమాచార్యపురుషులు అష్టసూత్రమువారు మున్నగువారలు స్వతంత్రగురుపరంపరలు గల్గియున్నట్లు తెలియుచున్నది. అదియునుగాక శైవవైష్ణవస్మార్తబ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణభేదము లేక సర్వజనులకు ఉద్దేశ్యములగు భగవదాలయములలో భగవానునారాధించునట్టి పవిత్రవృత్తియు నాత్మగుణసంపత్తియు కల్గి లోకమునకాదర్శమైన జీవనమును కల్గిన వైఖానసులు తమ యుపదేశపరంపరను తమ సూత్రశిష్యులయందే పరిమితము జేసికొని యుండవచ్చుననియు తోచుచున్నది.

ద్వైతమతసంక్షేపము

స్వతంత్రము అస్వతంత్రము నని తత్త్వము రెండువిధములు. సర్వేశ్వరుడు స్వతంత్రుడు. తక్కినది అస్వతంత్రతత్త్వము. సర్వేశ్వరుడు విష్ణువనబడును. ఈతడే 'బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరం' అను శ్రుతియందు చెప్పబడిన బ్రహ్మశబ్దార్థము. బ్రహ్మము జగత్తుకు నిమిత్తకారణము మాత్రమే. జగత్తు ఈశ్వరునికి ప్రతిబింబమువలె నుండును. ఈప్రతిబింబము దర్పణమందలి ప్రతిబింబమువలె గాక లిఖితమందలి ప్రతిబింబమువలె నుండును.

చేతనము అచేతనమునని యస్వతంత్రతత్త్వము ద్వివిధమైనది. చేతనమనిన జ్ఞానముగలది. ఇయ్యది ఉత్తమమధ్యమాధమభేదముచే మూడువిధములైనది. ఈవిభాగము స్వాభావికమైనది.

ఉత్తమచేతనులు ముక్తియోగ్యులు మధ్యములు. నిత్యసంసారులు అధములు తమోయోగ్యులు. పైయందరికిని స్వరూపానురూపమగు సూక్ష్మశరీరము కలదు.

అధములు భగవద్భాగవతనిందకులై 'ఆసురీష్వేవ యోనిషు' అనిచెప్ప బడిన కోటికి చేరుదురు. వీరలకు దుఃఖము స్వతస్సిద్ధమైనది. సుఖమో ఆవేశ కృతమైనది.

మధ్యములు నిత్యసంసారులు 'గతాగతిం కామకామా లభన్తే' అని చెప్పబడినవారు. వీరలకు మోక్షము లేదు. వీరలకు దేహము దుర్లక్షణముల తోను సల్లక్షణములతోను మిశ్రితమైయుండుటచే అధములకంటె వైలక్షణ్యము కలిగియుందురు.

ఉత్తములు దేవతలు, ఋషులు, పితరులు, దేవోత్తములు, మనుష్యోత్త ములనియైదువిధములగనుందురు. మనుష్యోత్తములనిన పరీక్షిజ్జనకాంబరీషాదులు. వీరలదేహము సల్లక్షణస్వరూపము గలది. కాదాచిత్కముగ నసురావేశనిబంధ నముగ దుర్లక్షణస్వరూపము గలుగును.

దేవోత్తమచేతనులు దుఃఖాసంస్పృష్టులనియు దుఃఖసంస్పృష్టులనియు రెండువిధములుగనుందురు. సర్వేశ్వరుడు,ఆ వెనుకలక్ష్మియు, దుఃఖాసంస్పృష్టులు. తక్కినవారు దుఃఖసంస్పృష్టులగుదురు. ఈచేతనులలో అధికారవశముచే జ్ఞానానందాదులందు తరతమభావము కలదు.

సరస్వతి పార్వతి శచి బ్రహ్మ మొదలగువారు ఋజుదేవతలనబడుదురు. దేవతలందరిలో చతుర్ముఖుడు జ్ఞానాధికుడు.

చేతనులు పరస్పరము భిన్నులు, అనేకులు. మోక్షసాధనోపాయము విష్ణుభక్తి. ఆభక్తియు చతుర్ముఖునికధికమైయుండును.

ఈభక్తియు యమనియమాదిరూపమనియు శాస్త్రశ్రవణాదిరూపమనియు ద్వివిధమైయున్నది.

మనుష్యులకు సత్తు చిత్తు ఆనన్దము ఆత్మయను నాలుగుగుణములచేత నే ఉపాసనమునందధికారము కలదు. ఉపాసనాతారతమ్యముచే ఫలతారత మ్యము కలుగును. ఉపాసనముచే నీశ్వరసాక్షాత్కారము. అధికారి విశేషముచే సాక్షాత్కారభేదమున్నది. చతుర్ముఖునకు సంపూర్ణసాక్షాత్కారము కలదు.

భగవన్నిర్హేతుకకార్యముగ చేతనునకనాదిగ సంసారసంబంధ మేర్పడినది. దానిచే చతుర్ముఖుడాదిగ సకలచేతనులకు సంసారబంధమేర్పడినది. వీరలకధికారి భేదముచే దుఃఖానుభవమందును భేదము కలదు.

భక్తిచే భగవదనుగ్రహము కలిగి మోక్షము సిద్ధించును:

మోక్షమనునది నిత్యమగునొక్క యప్రాకృతస్థానవిశేషము. అచ్చట స్థూలదేహత్యాగము సంభవించును.

మోక్షమందును దేవాదిరూపముచే యేరూపముచే సంసారిదశయందు పాసనము చేయబడినదో ఆరూపముతోడనే భగవదనుభవము కలుగును.

ఋజుగణమందలి అధికారిపురుషులు అసంఖ్యాకులుగ నుందురు. ఒకానొకచతుర్ముఖుడు ముక్తుడైనతోడనే అపనికి రాగలమరియొకవ్యక్తి యాస్థానము నాక్రమించగలడు. ఇట్లు ఋజుగణశృంఖల యనువర్తించుచున్నది.

అభేదశ్రుతులకు తత్సాదృశ్యము తదధీనత్వమునను నర్థమునంగీకరించుట వలన నిర్వాహము. నిషేధశాస్త్రములకు స్వతంత్రభగవదన్యవస్తు నిషేధవిషయత్వముచే నిర్వాహమును చెప్పదగినది.

అద్వైతసిద్ధాంతసంక్షేపము

తత్త్వమొక్క బ్రహ్మమే. అయ్యది గుణరహితమైనది. సజాతీయవిజాతీయ స్వగతభేదశూన్యమైనది.

స్థావరజంగమాత్మకముగ కానవచ్చుజగత్తు మిథ్య. భేదముగతోచుట భ్రాన్తిసిద్ధము.

అన్తఃకరణావచ్ఛిన్నమగు చైతన్యము (బ్రహ్మము) జీవుడు అని వ్యవహరింపబడుచున్నాడు.

అనాదియగుమాయచే సంసారము కలుగుచున్నది.

'తత్త్వమసి' 'అయమాత్మా బ్రహ్మ' ఇత్యాద్యాప్తోపదేశమువలన కలిగెడిప్రత్యగాత్మకజ్ఞానముచే వివిధభేదదర్శనరూపప్రపంచనివృత్తి కలుగును. ఇదియే మోక్షము. మోక్షము దేశాంతరగమనసాధ్యము కాదు. ఉపాధివిగమముచే 'అత్ర బ్రహ్మ సమశ్నుతే' యనినట్లు జీవదశయందే కూడ సంభవించును.

వేదచోదితకర్మాచరణము బ్రహ్మజ్ఞానోదయమునకు సాధకము. బ్రహ్మ వివిదిషను కల్గించుటకు తోడ్పడిన కర్మాచరణము వివిదిష కలిగినవెనుక త్యజింప దగినది. జ్ఞాతృజ్ఞేయరూపప్రపంచనివృత్తికల్గిన బ్రహ్మజ్ఞానికి కర్మాచరణము విరుద్ధము గనుక సర్వకర్మలకు స్వరూపత్యాగమే అంగీకరింపబడినది.

'ద్వా సుపర్ణా' ఇత్యాదిభేదశ్రుతులకు బలవత్తరములగు నభేదశ్రుతులచే బాధము చెప్పదగును. బ్రహ్మమునందు గుణములను చెప్పెడి శ్రుతులన్నిటికిని ఆగుణప్రతిద్వంద్వియొక్క అభావమును చెప్పుటయందే తాత్పర్యము చెప్ప దగును.

విశిష్టాద్వైతమతసంక్షేపము

చేతనాచేతనవిశిష్టమగు బ్రహ్మమొక్కటియే తత్త్వము. ఈబ్రహ్మము సూక్ష్మాకారముచే కారణముగను స్థూలాకారముచే కార్యముగను నుండును. ఈ బ్రహ్మము శ్రీమన్నారాయణుడు. ఈతడు నిత్యలక్ష్మీసమేతుడు.

చేతనులు అచేతనములు గూడ నిత్యతత్త్వములే. చేతనులు పరస్పరము భిన్నులు, అసంఖ్యేయులు, ఈశ్వరపరతంత్రులు. ఇందు నిత్యులు ముక్తులు బద్ధులు నని మూడు భేదములు కలవు. నిత్యులనిన నెప్పుడైనను సంసారములోనంటని యనంతగరుడవిష్వక్సేనాదులు. ముక్తులు శుకవామదేవప్రభృతులు. బద్ధులు అస్మదాదులు.

ప్రకృతియనునది యచేతనతత్త్వము. ఇది త్రిగుణాత్మకమైనదియు చేతన కర్మానుష్ఠానసాధనమును అయియున్నది.

అనాదికర్మవాసనవలనను ఈశ్వరనిగ్రహమువలనను చేతనులకు దేహసం బంధరూపసంసారము కలుగును.

అనభిసంహితకర్మాంగకమగు భగవత్సమాశ్రయణముచే ప్రీతుడగుభగ వానునియనుగ్రహమువలన మోక్షము కలుగును. మోక్షము ఆనందరూప మైనది. ముక్తులయానందము బ్రహ్మానందము ఏకరూపమైనది. తారతమ్యము లేదు. భగవత్సమాశ్రయణము భక్తిప్రపత్తిరూపమైనది.

పురుషోత్తముడగు భగవానునియందు నిరతిశయప్రీతిరూపాపన్నమైన జ్ఞానమునకు భక్తియని పేరు. ప్రపత్తియనిన ఆత్మభరసమర్పణము.

వేదచోదితకర్మానుష్ఠానమువలనను యోగాభ్యాసమువలనను భగవద్విషయకజ్ఞానము కలుగుచున్నది. జ్ఞానియు జ్ఞానోదయానంతరము కూడ నిత్యనైమిత్తికకర్మలను శరీరముండునంతకాలమనుష్ఠించవలెను.

'తత్త్వమసి' 'అయమాత్మాబ్రహ్మ' 'నేహనానాస్తి' 'ఏకమేవాద్వితీయం' అనునవి అభేదశ్రుతులు.

'ద్వా సుపర్ణా' 'సమానే వృక్షే' ఇత్యాదులు భేదశ్రుతులు.

'య ఆత్మని తిష్ఠన్' ఇత్యాదులు ఘటకశ్రుతులు. వేదమునందలి యే యంశముగాని అప్రమాణము కారాదు. కావున జగద్బ్రహ్మములకు భేదము అట్లే యభేదము నను రెండువిరుద్ధధర్మములొక్కచోట సంభవింపవు. ఇట్లువాక్యములు రెంటికిని ప్రామాణ్యమును నిర్వహించుటకు అభేదశ్రుతులకు శరీరశరీరిభావముచే అనన్యత్వమును చెప్పి భేదశ్రుతులకు స్వతస్సిద్ధభేదమును చెప్పదగును.

వైఖానసమతమందలి వైలక్షణ్యము

మోక్షోపాయము పూర్వోక్తములగుభక్తి ప్రపత్తులకంటె స్వల్పముగ భిన్నస్వరూపముతో చెప్పబడినది. భగవానునకు నిష్కళసకళస్వరూపములు రెండు కలవు. ఈరెండుస్వరూపములను యథావిధిగ యుపాసించినవెనుక జీవాత్మకు పరమాత్మతో యోగముకలిగి భగవద్దర్శనము కల్గును. ఈ దర్శనమే మోక్షమునకుపాయము.

సమారాధనము చతుర్విధమైయున్నది. మానసికము, అగ్నిహోత్రాది హోమరూపము, బింబారాధనరూపము. బింబపూజనమువలె అబింబపూజనమును ననునవి యీనాల్గువిధములగును. ఈనాల్గు విధములు స్వతంత్రములుగ గాని సముచ్చితములుగగాని కావచ్చును. ఇంతియే పూర్వోక్తసిద్ధాంతముకంటె వైలక్షణ్యము.

మోక్షస్వరూపముగూడ ద్వివిధమైయున్నది. దానిచే ఆనందతారతమ్యము కలదనియు కొందరనుచున్నారు. నిష్కళోపాసకులకు బ్రహ్మమందాత్యంతికలయమును సకళోపాసకులకు ఆమోదాదిలోకప్రాప్తియు కలుగును. ఈయానంద తారతమ్యమనిర్వచనీయమైనది. వచనబలముచే జీవన్ముక్తియంగీకరింపనగును.

ఈనిర్ణయమున కాధారములగు సూత్రవాక్యములీదిగువున నుదహరించబడుచున్నవి.

బ్రహ్మసూత్రభాష్యకర్తయగు శ్రీ శ్రీనివాసమఖి యీయుల్లేఖమును ధ్రువపరచినట్లు తెలియవచ్చుటలేదు.

శ్రీవైఖానససూత్రిమందలి 'అథ ప్రాణాగ్నిహోత్రవిధానం స్వయం జ్యోతిరాత్మా యజమానః బుద్ధిః పత్నీ హృదయపుండరీకం వేదీ రోమాణి దర్భాః ప్రాణోగార్హపత్యోఽపాన ఆహవనీయో వ్యానోఽన్వాహార్య ఉదానస్సభ్యస్సమాన అవసథ్య ఇతి పంచాగ్నయో భవన్తి. జిహ్వేన్ద్రియాణి యజ్ఞపాత్రాణి రసాదయో విషయా హవీంష్యస్య ఫలమోమిత్యర్థాహాప్తిః. తదేవమేకాధ్వర్యుమాత్మయజ్ఞం సంకల్ప్యామృతోపస్తరణమసీత్యన్నం ప్రోక్ష్య అన్నసూక్తేనాభిమృశ్య ఊర్జస్కర మిత్యాధావం పీత్వా అంగుష్ఠానామికామధ్యమైరాదాయాన్నం ప్రాణాయ స్వాహా అపానాయ స్వాహా వ్యానాయ స్వాహా ఉదానాయ స్వాహా సమానాయస్వాహేతి పంచాహుతీః పాత్రం స్పృశన్నేవ హుత్వా ఊర్జస్కరమితి పునశ్చాధావం పీత్వాఽశ్నీయాత్. ఆచమ్యాపో గృహీత్వా ఆదిత్యాభిముఖమోం ప్రాణానాప్యాయస్వేత్యుదరమభిమృశేత్. దక్షిణేన కరాంగుష్ఠాగ్రేణాఽణోరణీయానితి దక్షిణపాదాంగుష్ఠే(జలం)సంస్రావయేత్. ఏవం సాయం ప్రాతః ప్రాణాగ్నిహోత్రం యజతే. ఆత్మయాజినామిదమిజ్య(మిద)మగ్నిహోత్రం యావజ్జీవకమితి బ్రహ్మవాదినో వదన్తి. తదేవం భుక్త్వా గచ్ఛన్తమనృణో బ్రహ్మభ్యేతి పదమితి సామపూర్వం మాతా పితా గురుర్వా పైతృకాదికమృణత్రయం జాయమానస్య బ్రాహ్మణస్య సహజాతమిత్యుక్త్వా వారయేత్'. (గృహ్యసూత్రం 2. 18)

'యజ్ఞేషు విహీనం తత్సంపూర్ణం భవతి ద్విజాతిరతంద్రితో నిత్యం దేవాయతనే వా భక్త్యా భగవన్తం నారాయణమర్చయేత్తద్విష్ణోః పరమం పదం గచ్ఛతీతి విజ్ఞాయతే.' (4. 12.)

'ప్రాప్తే ప్రయాణకాలే శుక్లమహో మాసాః షడుత్తరాయణమగ్నిర్జ్యోతిరేతేన పథా బ్రహ్మపదమపునరావృత్త్యభ్యేతి, ధూమః కృష్ణారాత్రిర్మాసాష్షడ్దక్షిణాయనం చాంద్రమసమేతజ్జ్యోతిః ప్రాప్య నివర్తతే. ఇతి గతీ చోభే విజ్ఞాయ శాంతింజ్యోతిష్మతీం జపతి. ఇంద్రియాణీన్ద్రియార్థేషు నిరుధ్య క్రమేణ

ఘంటావసానికే పదత్రయే నివిష్టో నానావిధే స్వయంజ్యోతిషి బ్రహ్మాణ్యద్వితీయే తద్యోఽసౌ సోఽహమిత్యాత్మోపాసనక్రమేణవా సమాదధీత. యస్మాత్ప్రయాణకాలే యం ధ్యాయతి తన్మయ ఏవ భవత్యాత్మేతి బ్రహ్మవాదినో వదన్తి'. (5. 1.)

'నివృత్తిర్నామ లోకానామనిత్యత్వం జ్ఞాత్వా పరమాత్మనోఽన్యన్నకించిదస్తీతి సంసారమనాదృత్య ఛిత్వా భార్యామయం పాశం జితేంద్రియో భూత్వా శరీరం విహాయ క్షేత్రజ్ఞపరమాత్మనోర్యోగం కృత్వా అతీంద్రియం సర్వజగద్బీజమశేషవిశేషం నిత్యానందమమృతరసపానవత్సర్వదా తృప్తికరం పరం జ్యోతిః ప్రవేశమితి విజ్ఞాయతే.' (8. 8.)

'అధ్యాత్మరతో యతిః భిక్షాశీ నియమయమాంశ్చ సమాచరన్ సంయతేంద్రియో ధ్యానయోగేన పరమాత్మానమీక్షేత.'(9. 8.)

(భిక్షుధర్మానధికృత్య) 'ప్రాణాగ్నిహోత్రవిధినా ఆత్మయజ్ఞం సంకల్ప్య ప్రాణయాత్రామాత్రమష్టౌ గ్రాసాన్ వా అశ్నీయాత్, కామం నాశ్నాతి ** సంగం త్యక్త్వా నియమయమీ ప్రియం సత్యం వదన్ సర్వభూతస్యావిరోధీ సమః సదాఽధ్యాత్మరతో ధ్యానయోగీ నారాయణపరంబ్రహ్మ పశ్యన్ ధారణాం ధారయేత్. అక్షరం పరం బ్రహ్మాప్నోతి 'నారాయణపరం బ్ర' హ్మేతి శ్రుతిః.' (10. 7.)

'జీవాత్మనః పరమాత్మనాసమావస్థానం సమాధిః, యథానుష్ణోపలమాదిత్యదర్శనాదుష్ణత్వమాశ్రితం తథా పరమాత్మదర్శనాత్ప్రత్యగాత్మా నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావః పరమానన్దమయత్వం ప్రాప్య పరమాత్మానం నారాయణం సదా పశ్యత్యనుభవత్యేవ. అష్టాంగయోగమార్గేణ నిత్యమణిమాద్యైశ్వర్యం చ ప్రాప్నోతి, జీవన్ముక్తో భవేత్. అథ చాత్యయకాలే సర్వద్వారాణి సంయమ్య ప్రాణమపానేన శోధయిత్వా సర్వేషు నాడీమార్గేషు నిర్మథ్య హంసేతి సుషుమ్నయా చోర్ధ్వం గత్వా హృదయాంభోజే ప్రాణమారోప్య తదన్తరాకాశే పరే జ్యోతిషి మనోవృత్తిం సుసంయమ్య పరమాత్మానం పశ్యన్ భ్రువోర్మధ్యే ప్రాణమారోప్య ప్రణవాక్షరేణ సంబిదునాదేన సముత్థాపయిత్వా ప్రాణముత్సృజతి, ప్రాణేనసహ పరమాత్మని ప్రలీయతే, తదా పరమాత్మనా సహ వైకుంఠమాప్నోతి' (మరీచివిమానార్చనకల్పః 96 పటలమ్.)

వైఖానసమతము యొక్క వైశిష్ట్యమును గురించి యీదిగువ కాశ్యప సంహితా వచనములు గమనింప దగియున్నవి.

'ఏవం మనసి సంజాతే విష్ణోర్విమానం చికీర్షుః ఆరురుక్షుః పదం విష్ణోః వైఖానసవిదః శిష్టాన్ వేదతత్త్వార్థ దర్శినః సౌమ్యాన్ జితేంద్రియాన్ శుద్ధాన్ విష్ణ్వాకారధరానాత్మారామాన్ జ్ఞానామృతానన్దమయా నూహాపోహవిధానేన ధ్వస్తసంశయమానసాన్ ధ్యానయుక్తాన్ బ్రహ్మరత్నమయాన్ విప్రాన్ దేవవన్నమస్కృత్యానుజ్ఞాప్యాహూయ' (21 అధ్యాయే) ఇచ్చటి యాచార్యలక్షణములు 'తద్విజ్ఞానార్థం సగురుమేవాభిగచ్ఛేత్సమిత్పాణిః శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠమ్' అని యుపనిషత్ప్రతిపాదితగురులక్షణములతో సమానములుగ నుండ లేదా? 'ఉపదేక్ష్యన్తి తే జ్ఞానం జ్ఞానిన స్తత్త్వ దర్శినః, యత్ జ్ఞాత్వా న పునర్మోహమేవం యాస్యసి పాండవ' అనుగీతయందలి జ్ఞానులకును పై యాచార్యులకును పరమార్థమందు భేదము లేదు. ఐతే జ్ఞానకాండయందలి యాచార్యులు వైఖానససూత్రసంస్కృతులుగ మాత్రమే యుండవలయుననునది వైశిష్ట్యము. ఆలయార్చనప్రతిపాదకశాస్త్రమునందధికరించుటకై యావిశేషము చెప్పబడి శిష్టోపజీవనమునకువలయు గుణపౌష్కల్యమంతయు పై యాచార్యలక్షణమందుండుటచే వైఖానసులు మతబోధకులగు నాచార్యులుగ నుండుట సంభావితమే. కాగా వైఖానససూత్రమునందును భగవచ్ఛాస్త్రసంహితలందును నిష్కర్షింపబడి వేదాంతములందు ప్రశంసింపబడిన తత్త్వమునే ఈయాచార్యులు బోధించి యుండవలెను. అట్టిబోధనలవలననే సమూర్తపూజయందు జనసామాన్యమునకు భక్తిశ్రద్ధలుకలిగి దేశమునం దన్నిమారుమూలలందును ఆలయములు కట్టబడి యారాధనము జరిపించబడుచు వచ్చుచున్నది. దీనియందలి విశాలదృష్టిచేత గల్గిన వైశిష్ట్యముచేతనే ఈయాలయములను జాతిమతవిచక్షణము లేక యావద్భారతప్రజానీకము సంప్రతిపన్నములుగ నాదరించుచున్నది. ఆరాధకునకు ప్రప్రథమమందువలయు నాత్మగుణసంపత్తి యిందుద్దేశింపబడినది. ఆవివరములుపదేశింపబడియున్నవి. ఆవలయాత్మశుద్ధికిగాను యమ నియమాసనప్రాణాయామ ప్రత్యాహారధ్యానధారణసమాధులను యోగాంగములు ఆవశ్యకములుగ చెప్పబడినవి. బింబమునందు దేవతాసాన్నిధ్యసంపాదనమునకై మంత్రన్యాసములుపదేశింపబడినవి. ఈప్రక్రియతాంత్రికులందును యోగులందును ప్రసిద్ధమై

వారల యాదరమును చూరగొనినది. భగవానుని దివ్యమంగళ విగ్రహమున తాదర్థ్యముగ మానసిక కాయిక వాచిక వ్యాపారములను వినియోగించుట కాలయములకంటెయుత్తమమగు సాధనాంతరములేకుండుటచే భక్తినిష్ఠులను విశేషించి యీప్రక్రియయాకర్షించినది. 'సోహం' వాదులనుగూడప్రక్రియా వైలక్షణ్యముచే నిది యాకర్షించినది. చక్రవర్తులు, ప్రభువులు మొదలగు వారును ఆలయార్చాబింబములవలన తమకు కల్గుచుండెడి యభ్యుదయపరంపర లను ప్రత్యక్షించికొని తమతమరాజధానీనగరములందు తమకభిమానపాత్రము లుగ నాలయములను కట్టించిరి. ప్రాకృతజనులను గురించి విశేషించిచెప్ప నక్కరలేదు. వారలు ఆలయములనుచూచి అయ్యవి శివాలయములైనను విష్ణ్వాలయములైనను శక్త్యాలయములైనను అందేదియోశక్తియున్నదని భయభక్తు లతో వాటినాదరించుచున్నారు. పైజెప్పినయోగులాదిగ ప్రాకృతుల పర్యంతము ఆలయములను భగవన్మందిరములుగ నాదరించుచున్నారేగాని అందలియారాధ నముయొక్కగాని ఆరాధించువారిమతముయొక్కగాని విమర్శకులు తెలిసికొను టలేదని యనకూడదు. అట్లైననది మతముయొక్క అపరాధముకాదు. ఇంత మందిజనమునాకర్షించుచు కలియుగవైకుంఠమని ప్రసిద్ధిచెందిన శ్రీవేంకటాచల మందు శ్రీ శ్రీనివాసునినెట్లుగా భక్తులుభావించుచున్నారో అట్టిశ్రీనాథునిసాన్ని ధ్యమునకు మూలాధారమై యొప్పుచున్నదే వైఖానసమతమని చెప్పదగును.

ఈ యెడ శ్రీశ్రీనివాస మఖికృత లక్ష్మీవిశిష్టాద్వైత భాష్యవ్యాఖ్యా నారంభమందు శ్రీయలత్తూరు మహాకవి సుందరరాజ భట్టాచార్యులువారి శ్రీసూక్తులను పరిచయముచేసి ఈవ్యాసమును ముగింతును.

'శ్రీ శ్రీనివాసమమలం విఖనోమునీంద్రం తచ్ఛిష్యభూతభృగుముఖ్యమహా మునీంశ్చ। శ్రీశ్రీనివాసమఖిరాజముఖాన్ గురూంశ్చ వైఖానసాన్ ముహురహం ప్రణమామి మూర్ధ్నా ॥ నమోస్తు హరయే తస్మై మరుదానన్దకారిణే। యస్య ప్రసాదాత్ సతతం ప్రహ్లాదః ప్రథతే సతామ్॥ ఫణిపతిగిరివాసిశ్రీనివాసాంఘ్రిపద్మ ద్వయనియమితచిత్తైశ్శ్రీనివాసాధ్వరీన్ద్రైః। నిఖిలనిగమచూడావారిధేమన్థ్యమానా దజని భగవదర్చాభూమవీయూషరశ్మిః ॥ సంప్రాప్య సమయం కంచిత్ కు దృక్సంహాతిరాహుణా। తం గ్రస్తం మోచయిత్వా మే ప్రథతాం ప్రథమేవ గీః ॥

అభిమతమిహ సర్వం వీక్ష్య వైఖానసానాం రచితనిగమచూడాదర్పణేస్మిన్ మహాన్తః। విదితనిఖిలతన్త్రి శ్రీనివాసాధ్వరీన్ద్రాశ్రయమిహ కుతుకేనాలోక్య నన్దం త్వమస్తుమ్ ॥ ఇహఖలు, శ్రీమద్వృషగిరీశ శ్రీనివాసప్రసాదప్రథమభాజనతాలబ్ధ శ్రుతిస్మృతీతిహాసనిఖిలాగమ రామాయణ భారత పురాణషడ్దర్శనీకల్పసూత్రాదినిఖిలవిద్యాపారీణత్వప్రఖ్యాత కవికులతిలకాగ్రేసర శ్రీనివాసాధ్వరీసుధీచూడామణిః, చిరానుస్యూతకర్మ ధారాసంవర్ధితసంసృతిస్రోతో నిమజ్జజ్జనసన్తారణనౌకాయమానవిఖనోమునిమరీచి ప్రముఖసూక్తిపారంపరీమనుసృత్య, శ్రీమత్కారాశర్యమహర్షిప్రణీత వేదాన్తసూత్రభాష్యంనిర్మిమత్సుః, తదవిఘ్నపరిసమాప్తయే, స్వకులేష్టదైవతం శ్రీవేఙ్కటేశంప్రార్థయతే 'నిరుపమగుణసిన్ధుర్నిత్యలక్ష్మీసమేతో నిఖిల నిగమ వేద్యో నిస్తులో వేంకటేశః నిజ చరణ సమర్చాసక్త భక్తాఘహర్తా నివసతు హృదయే మేస్వాంఘ్రిభక్తింవితన్వన్' ఇతి.। నిరుపమానామ్-సర్వజ్ఞత్వకృపాలుత్వసర్వజగత్కారణత్వ నిత్యత్వనిర్మలత్వనిరవధికసౌన్దర్యాది సమస్తకల్యాణగుణానాం సిన్ధుః - రత్నాకరః. అత్ర, భగవతః సిన్ధుత్వరూపణేన గుణానాం రత్నత్వమున్నీయతే. అనేన హేయప్రత్యనీకకల్యాణగుణనిధిః పరమాత్మా పురుషోత్తమస్సముపాస్య ఇతి జ్ఞాపితమ్, నిత్యలక్ష్మీసమేతః - నిత్యం - నిరన్తరం లక్ష్మ్యాన్వితః అనేన లక్ష్మీవిశిష్ట ఏవ నారాయణః ప్రపత్తవ్య ఇతి సూచితమ్. నిఖిలనిగమవేద్యః. "వేదైశ్చసర్వైరహమేవ వేద్యః" ఇతి భగవదుక్తేః, అనేన దేవతాన్తర ప్రతిపాదికానామపి శ్రుతీనాం తదన్తర్యామిభగవత్పరత్వం జ్ఞాపితమ్. నిస్తులః - శరణాగతరక్షణే నిరుపమఇత్యర్థః. "వేఙ్కటేశసమోదేవో న భూతో నభవిష్యతి" ఇత్యుక్తేః నిజచరణసమర్చాయామాసక్తా యే భక్తాస్తేషామోఘం రక్షతీతి తథా. ఏతేన భగవదారాధనస్యైవ ముక్తౌ సాక్షాదుపాయత్వముక్తమ్భవతి. వేంకటేశః - వేంకటగిరివాసీ అనేన వేఙ్కటగిరేః నిరుపమస్థానత్వం ప్రకాశితమ్. నిరుపమస్య భగవతః నివాసస్థానత్వాత్. అత ఏవోక్తమ్. "వేఙ్కటాద్రిసమంస్థానంబ్రహ్మాణ్డేనాస్తికించన" ఇతి స్వాంఘ్రిభక్తిమ్, వితన్వన్ - విస్తారయన్. మే. హృదయే నివసతు. అనేన జ్ఞానసహకృతభక్తేరేవ ప్రాధాన్యమితిస్వాభిమతంనిరూపితమ్' ఇతి.

పల్లవ నరసింహవర్మ తామ్రశాసనము.

దీని నిదివఱకు ఈ జర్నల్ VIII వాల్యూం 2 సంచికలో ప్రకటించితిమి. అప్పటికి ప్రతిబింబముల నెత్తుట తేలకపోవుటచే నిప్పుడు వానిని ప్రకటించుచున్నాము. మూలల మీఁద ప్రతి బింబములలోఁ గొంత యస్పష్టతగాంచినది.

స్పష్టముగా మూలపాఠము నిక్కడ మరలఁ జూపుచున్నాము. పాఠసంస్కరణముల నిదివఱకే ప్రకటించుటయ్యెను.

శాసనవివరణమున "పల్లవ ప్రథమ నరసింహవర్మ తామ్రశాసన" మనుచోట్ల "పల్లవనరసింహవర్మ ప్రథమ తామ్రశాసన" మని దిద్ది చదువుకోవలెను.

వే. ప్ర.

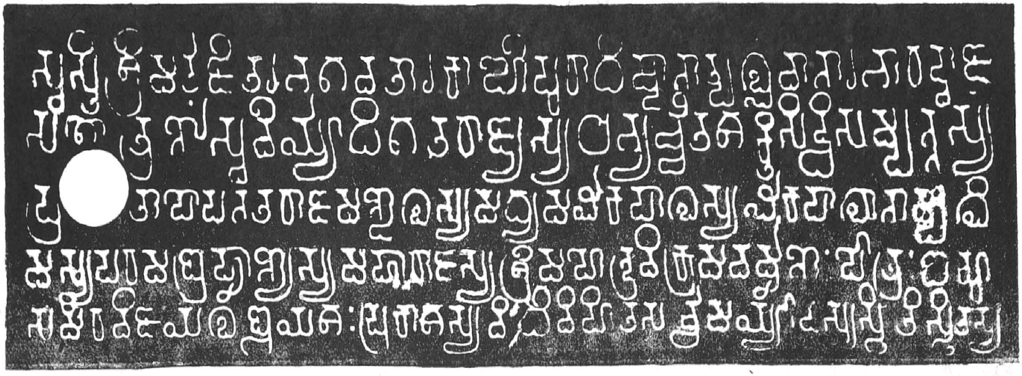

1. స్వస్తి శ్రీ మతా జితమ్ భగవతామ్ కాఞ్చీపురాధిష్టానాత్పల్లవానామ్ భారద్వాజ
2. సగోత్రణాం స్వవీర్య్యాధిగతరాజ్యస్య అభ్యుచ్ఛ్రితశక్తిసిద్ధి సమ్పన్నస్య
3. ప్రతాపోపనతరాజమణ్డలస్య మధ్యమలోకపాలస్య లోకపాలానా మ్పలి
4. మస్య పరమబ్రహ్మణ్యస్య మహారాజస్య శ్రీమహేన్ద్రవిక్రమవర్మ్మణః పౌత్రః బహు
5. సమరవిజయలబ్ధయశః ప్రకాశస్య విధివిహిత సర్వ్వమర్య్యాదస్య స్థితిస్థితస్య

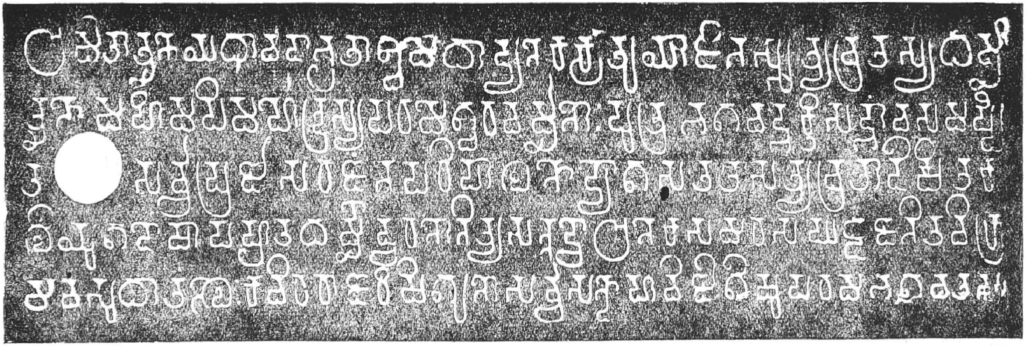

6. అమితాత్మనో యథావదాభృతాశ్వమేధాద్యనేకక్రతుయాజిన స్సత్యవ్రతస్య ధర్మ్మా

7. త్మనోమహీమహిమహేన్ద్రస్య పరమేశ్వర వర్మ్మణః పుత్ర భగవద్భక్తి సద్భావసమప్పి

8. త సర్వప్రజాసరంజన పరిపాలనోద్యోగ సతత సత్యవ్రతాదీక్షిత క

9. లియుగ దోషావసృతధర్మోద్ధరణ నిత్యసన్నద్ధో అనేక సమర సంఘట్టజనిత విక్ర

10. మవసుధాతలై : కవీరరాజరిషిగుణ సర్వసన్దోహ విజిగీషుపరమ భగవతప

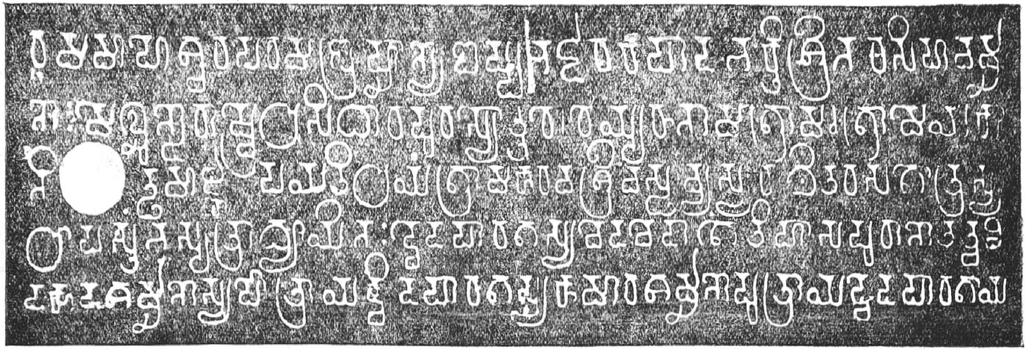

11. రమ మాహేశ్వరపరమ బ్రహ్మణ్య బప్పభట్టారకపాదభక్తి శ్రీనరసిహవర్మ్మణ

12. ణః మేల్మణ్డరాష్ట్రే అసిధారపురస్యోత్తరే। రేయూరునామగ్రామమ్ గ్రామేయకా

13. నిత్థ మాజ్ఞాపయతి అయంగ్రామ కురవశ్రీ వస్తవ్యస్య రాధితరసగోత్రస్య

14. ఆపస్తంభసూత్రాధ్యాయినః ద్వేదపారగస్య వేదవేదాంగేతిహాసపురాణతత్వవి

15. దకూళశర్మ్మణస్య పౌత్రాయ ద్వేదపారగస్య కుమారశర్మ్మణ పుత్రాయ ద్వేదపారగాయ

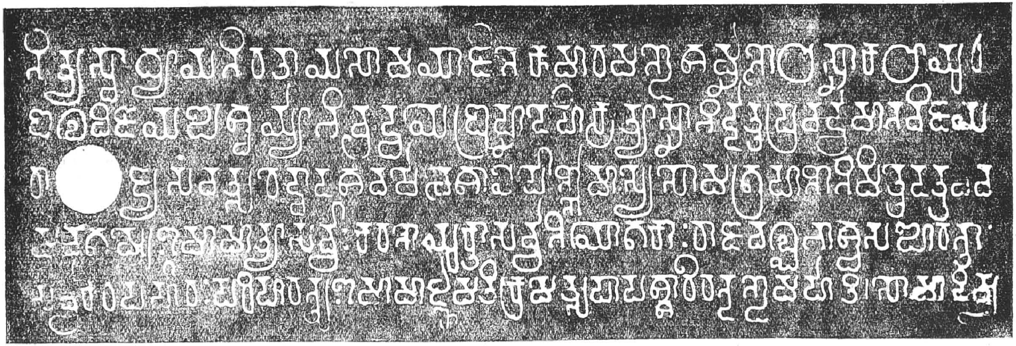

16. నిత్యస్వాధ్యాయనిరతాయ సోమయాజినే కుమారమణ్డశర్మణే అస్మాక ఆయుర్

17. బలవిజయఐశ్వర్యాభివృద్ధయే బ్రహ్మదేయీకృత్యాస్మాభి ర్దత్త ప్రవర్ద్ధమాన విజయ

18. రాజ్యసంవత్సరే ద్వాదశవర్షే వైశాఖపౌర్ణమాస్యే సోమగ్రహణ నిమిత్తే దత్త ఏవ

19. మవగమ్య ఇమామాత్యసర్వ్వాః కరణయుక్తా సర్వ్వనియోగకాః రాజవల్లభాశ్చ సఞ్చరన్తాః

20. సర్వకరపహారః పరిహారన్తు ఇమా మాజ్ఞామతిక్రమే త్స పాపశ్శారీరదణ్డ మర్హతి । సోమాదిత్య

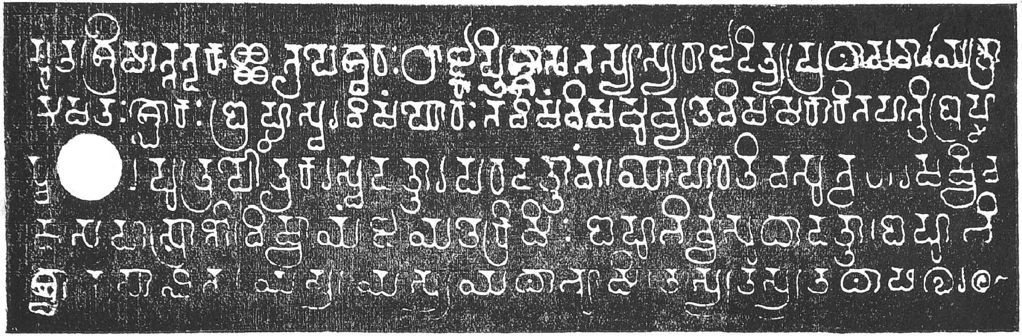

6

21. సుత శ్రీమాన్నన్దకుట్టినృపేశ్వరః ఆజ్ఞప్తి శ్శాసనస్యాస్యరాజాదిత్య ప్రథాపవార్యత్రా

22. భపతః శ్లోకః బ్రహ్మస్వం విషంఘోరః నవిషంవిషముచ్యతే విషమేకాకిన హన్తి బ్రహ్మ

23. స్వమ్ పుత్రపౌత్రకమ్ స్వదత్తాం పరదత్తాం వా। యోహరేతి వసున్ధరామ్ షష్టివ

24. ర్షసహస్రాణి విష్ఠాయాంజాయతేక్రిమిః బహుభిర్వ్వసుధాదత్తా। బహుభి

25. శ్చానుపాలిత। యస్యయస్యయథాభూమి। తస్యతస్యతథాఫలమ్.

శృంగారమరుకావ్యము

తాళ్లపాక - తిరువెంగళప్ప
కృతికర్త

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి
శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యపరిశోధనశాలలో ఆంధ్రవాఙ్మయ పరిశోధకుఁడు
సంస్కరించినది

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థాన ముద్రాశాలవారు ప్రకటించినది
1949

ఆంధ్రామరుకము.

సంస్కృతమున అమరుశతకము శ్రీమచ్ఛంకరపూజ్యపాదులు పరకాయప్రవేశము చేసి శృంగారానుభూతులఁ దేలుచు రచించిన దని కొన్ని గ్రంథములు వాకొనుచున్నవి. కాని యవి యప్రామాణికములే యని ప్రాజ్ఞులచే నవగణింపఁబడినవి. అమరుశతకకర్త అమరుఁడనీ అమరుకుఁడనీ పేరుగల యొకానొకరాజుగాఁదగు నందురు. ఈశతకశ్లోకములు నూఱును నేర్పరి యగుచిత్రకారుఁడు చదివినచో నూఱుచిత్రములు చిత్రింపఁగలఁడు.

“ అమరుకకవే రేకః శ్లోకః ప్రబంధశతాయతే ” అని ప్రాచీనులప్రస్తుతి. అలంకారశాస్త్రకారు లీశతకపుశ్లోకములను ధ్వనిప్రభేదాదులకు లక్ష్యములనుగాఁ బదింబదిగా నుదాహరించిరి.

దీనికిఁ దెలుఁగున సరిగా లెక్కపెట్టఁగాక యెన్నో పరివర్తనములు వెలసినవి. కొన్ని ప్రాచీనములు కొన్నినవీనములు. కొన్నిరచయితల దగ్గఱనే దాగియున్నవి. ఉన్నవానిలోనెల్ల నీపరివర్తనమే ప్రాచీనతమ మనుకొందును. దీనికర్త తాళ్లపాక తిరువేంగళప్ప. ఈతఁ డన్నమాచార్యుని మనుమఁడగు చినతిమ్మదీక్షితుని కుమారుఁడు. తిరుమల, తిరువేంకటేశ, వేంకటేశ్వరదీక్షితపదము లొక్కనిపేర్లు కావచ్చును. చినతిమ్మదీక్షితునికొడుకు తిరువేంగళప్ప కావ్యప్రకాశవ్యాఖ్యను నామలింగానుశాసన వ్యాఖ్యను గూడ రచించినాఁడు. ఈశతకమునకుఁగూడ నీ తిరువేంగళప్ప రచయిత కావచ్చు నని నాకుఁ బూర్వము తాళ్లపాకరచనల ముద్రాపకులు తలఁచిరి.

పెదకోమటి వేమారెడ్డిగారి శృంగారదీపికావ్యాఖ్యను, వేంకటరాయశాస్త్రిగారి ముద్రణమును ననుసరించి శ్లోకములసంఖ్య యిందు చేర్పఁబడినది. ఈ తెల్గుకవి శ్లోకములకు విషయవిభాగముచేసి యొకక్రమ మేర్పఱచినాఁడు. కోమటి వేమారెడ్డిగారి శృంగార దీపికావ్యాఖ్యాశ్లోకక్రమము వేఱు. ఈకవిపద్యక్రమము వేఱు. శృంగారదీపికావ్యాఖ్య గలశ్లోకముల కిందు తెలుఁగు పద్యములు గొన్ని గానరాలేదు.

(1, 2, 30, 39, 48, 50, 77, 78, 84, 88, 94,. వీనికిఁ దెలుఁగు లేదు)

77 వపద్యమునకు మూలశ్లోకము రెడ్డిగారి గ్రంథమునఁ లేదు. శృంగార దీపికావ్యాఖ్య 101 శ్లోకముల కున్నది. ఇందవి 90 మాత్రమే కలవు.

శృంగార దీపికావ్యాఖ్యాక్రమమును నీతెల్గు పద్యములక్రమమును బ్రదర్శించు శ్లోకపద్యసంఖ్యాక్రమపట్టికను పాఠకుల సౌకర్యమునకై యిందుఁ జేర్చితిని.

నేను బరిశీలించినంతలో సంస్కృతశ్లోకముల యావదర్థభావములు సరిగా గోచరించునట్లు సలిపిన తెల్గునేఁతలు తక్కువ. కొన్నిరచనలలో కొన్ని కొన్ని పద్యములు మూలానుగుణముగాఁ జాలఁ జక్కఁగా నున్నవి. అట్టి తెల్గునేఁతలలో నిదియు నొకటి. తాళ్లపాకవారిది యని ప్రాచీనము రసహృద్యము నని దీనిని బ్రకటించితిమి. మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలకు సుప్రసిద్ధులకు ముందు నెల్లూరుజిల్లా బుచ్చిరెడ్డిపాలెమున అద్దంకి యింటిపేరి వైష్ణవాచార్యుల యింట నుండి దీనిని నేను సేకరించితిని. ఆయేకప్రతిని జూచి మదీయులు చి॥ తి. కోదండరామయ్యగారు శక్యమయిన సంస్కారములు జరపి ప్రతి వ్రాసియిచ్చిరి. ఈ ముద్రణములో పాఠలోపములు తప్పుపాఠములు చాల మూలమును జూచి నేను సవరించితిని.

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి.

శృంగారామరుకావ్యము

తాళ్లపాక - తిరువెంగళప్ప.

ఉ॥ శ్రీరుచిరాంగనాశ్రయవిచిత్రవిభూషణ సూనచందనో
దారవిలాసదీపితమునై యసితోత్పలకాంతి మించి శృం
గారరసంబు దోఁచె ననఁ గన్నులపండువ మైన మేనియొ
య్యారముఁ జూపు వేంకటనగాధిపుఁ డీవుత మాకుఁ గోరికల్.

1

శృంగారరసప్రధాన మమరుకకావ్యము. శృంగారము సంభోగము, విప్ర లంభము నని రెండువిధములు. అందులో సంభోగశృంగారము మొదలుగా నుద్యోగించి శృంగారరసానకు ఆలంబనవిభావమైన నాయికాస్వరూపమునే దేవతగా భావించి తృతీయపురుషార్థమునుగూర్చి (కవి) ఆశీర్వదిస్తున్నాఁడు.

చ॥ చెదరి చలించుముంగురులు స్వేదకణంబుల నింత జాఱు బొ
ట్టొదవురతాంతతాంత మయి యొయ్యన సోలెడుకన్నుఁదామరల్
కదలెడుకుండలంబులును గల్గినపౌరుషభాసమాన యా
ముదితముఖారవింద మతిమోదము మీకు నొసంగుఁ గావుతన్. 3

2

ప్రియాధరపానము అమృతపానముకంటె ఉత్కృష్టమైనదని ఉపమానానకై (ముత్య?) మధ్యరూపప్రతీపాలంకారాముచేత ప్రతిపాదించుట.

చ॥ పలుమొన మోవి నొక్క భయభావనఁ జే విదలించి కిన్క బొ
మ్మలు ముడివెట్టుచున్ శఠుఁడ మానుము మాను మటంచు సీత్కృతుల్
పులకలు మించఁ జూచు విరిబోఁడిని ముద్దిడుకొన్నవారికిన్
గలిగె సుధానుభూతి వృథగా విబుధు ల్మథియించి రంబుధిన్. 4

3

రాత్రి నివృత్తోద్వృత్తసురతవార్తానువాది శుకనివారణ నాయికాచాతుర్యము.

చ॥ చెలువుఁడుఁ దాను మన్మథవశీకృతులై తమ రాతి రన్న ప
ల్కులు మఱునాఁడు నెల్లజనులున్ వినఁ బల్కెడు చిల్కఁ జూచి సి
గ్గొలయుఁగఁ గాంత కమ్మఁ దళుకొత్తెడు కెం పటు దీసి దాడిమీ
ఫలము నె[1](పానఁజంచుపుట?) పాళి నమర్చుచు నిల్పెఁ బల్కులన్. 15

4

అత్యనురక్తులైన నాయికానాయకుల సంభోగశృంగారము

చ॥ ఋతుమతి యాటఁ బాన్పునకు నింతయు దప్పెల నిల్చి కాంతుఁ డం
చితరదనచ్ఛదస్ఫురణచే బొమసన్నల ముద్దు వేఁడఁగా
స్మితవికసత్కపోలములఁ జెన్నగు మోమటు గప్పి కొంగుచే
సతి తలయూఁచె నొయ్యన లసన్మణికుండలముల్ చలింపఁగన్ 67

5

బహునాయికామనోరంజన చతురుండగు దక్షిణనాయకుని చేష్టితము

చ॥ ప్రియతమ లిద్ద ఱొక్కమణిపీఠిక నుండఁగ వెన్క నేఁగుదెం
చి యొకతె కన్నులన్ నగవుచేబలె మూయుచు మోముఁ ద్రిప్పి వే
ఱొకతె చెక్కులన్ బులకరాజియు లేనగవుం జెలంగఁగా
దయితుఁడు ముద్దువెట్టుకొనె దక్షిణభావము బొంట్లు మెచ్చఁగన్. 18

6

ప్రణయరోషార్థమై చెలికత్తెలు బోధింపగాను కపటకోపమును నటించే నాయికయొక్క నాయకవశ్యత్వము.

చ॥ బిసరుహనేత్ర యేమిటికి బిగ్గ ముసుంగిడి నిద్రవోయెడిన్
గిసలయపాణి! యంచుఁ బతి కేవలమున్ జెలిఁ బల్క లేనియీ
రసమున నమ్మ! నిద్దురకు రాయిడిసేసె నటంచు నోరమై
పొసఁగఁగ నిద్రవోవుగతిఁ బొల్తుక దా నెడయిచ్చెఁ బాన్పునన్. 20

1 నెపంబు......పాళి,

7

ముగ్ధనాయికాలజ్జాకులభావము.

ఉ॥ కాంతుఁడు కొంగుఁదీయ నొడికంబున మోమరవంచె బల్మిచే
నంతటఁ గౌఁగిలించుసమయంబున నెమ్మొయి యోరఁజేయుచున్
జెంతల నవ్వునెచ్చెలులఁ జెల్వుని మానుపుఁ డంచుఁ బల్కులే
కెంతయుఁగ్లాంతిఁజెందెఁ [1] దరళేక్షణ సిగ్గున నూత్నసంగతిన్ 36

8

పూర్వము మౌగ్ధ్యముచేత నాయకునితో స్వేచ్ఛావిహారము లేక కాలము గతించె నని ప్రౌఢిమచేత స్వైరవిహారసౌఖ్యము ననుభవించేనాయిక పశ్చాత్తాపము.

చ॥ ప్రియుఁడు కవుంగిలించునెడ బిగ్గిలఁ జేర్పక, ముద్దుఁబెట్ట నిం
తయుమొగ మెత్త, కాతఁడు గనం దివురం గనుఁగోక, పల్కుచో
నయినను బల్క, కేముగుదనై మును వంచితనైతి నంచుఁ బ్రే
మ యెసఁగుటన్ రసజ్ఞయయి మానిని చెందెఁ గృశానుతాపమున్ 51

9

నాయకుడు తనసురతోత్కంఠాతిశయమును సరసచేష్టావ్యాజమున బ్రకటము సేయగాను చెలికత్తె లా కీలెఱింగి నేర్పున నవ్వలికిబోయేవృత్తాంతము

చ॥ అలరుపసిండివంటి తనుయష్టికి నీఱవి కేల మాటుగా
జలజదళాక్షి! యంచుఁ బతిసయ్యనఁగ్రొమ్ముడి గేల నంటఁగాఁ
దలిమముచెంత నున్నసఖి తమ్ముల నవ్వుచెలంగఁ జూచినన్
జెలులును మెల్లనే నెపము సెప్పుచు వాకిటి కేఁగి రందఱున్ 25

10

గురుసన్నిధియందు నత్యంతాసక్తులయిన నాయికానాయకుల యలుకతో గూడిన శృంగారము.

---

1 గోఁకిచూపెఁ.

ఉ॥ రాగమయాపగారయభరంబునఁ గాముకు లట్లు డాసి తా
మూఁగుఱుసేతుబంధమున నాఁకకు లోనయి కాఁకదీఱమిన్
బాగుగ వ్రాసిన ట్లవశభావము నొందఁగ మేను లంగసం
యోగరసంబు నానిరి దృగుజ్జ్వల సారసనాళసంగతిన్ 60

11

ముగ్ధనాయికాలబ్ధసంభోగ శృగారము.

చ॥ విలసనమందిరం బతివివిక్తముగాఁ గని సెజ్జనుండి ని
శ్చలగతి నింత లేవక యసత్యపు నిద్దురవోవఁ గాంతు మో
మలవడఁ జూచి ముగ్ధ తమియారఁగ ముద్దిడుకొంచుఁ జెక్కులం
బులకలు గాంచి సిగ్గుపడ ముద్దిడెఁ గాంతుఁడు దాను నవ్వుచున్. 74

12

నవోఢానాయికాలజ్జాచేష్టితము.

చ॥ చెలువుఁడు కేళికాంతమునఁ జేల మొసంగమిఁ బాదలగ్నమే
ఖలయయి పోనరాక కరకంజ విధూననచేతఁ గేళికా
గళితలతాంతపాతమునఁ గ్రక్కున నత్తఱి దీప మాఱమిన్
గలికి విలోకనేచ్ఛఁ డగుకాంతుని కన్నులు మూసె నవ్వుచున్ 89

13

నాయిక విరహాక్షమత్వ రూపౌత్సుక్యము.

ఉ॥ కామిని యల్క నవ్వలిమొగంబయి కైతవనిద్రఁ జెందఁగాఁ
గాముకుఁ డంగభేద మెఱుఁగంబడకుండఁగఁ గౌఁగిలించి చే
దామరఁ ద్రాసభారచలితంబుగ నీవిక యంట నా వధూ
టీమణి యానుకూల్యము ఘటించె వలగ్నము నక్కళింపుచున్. 90

14

నాయికా కాలాక్షమత్వ రూపౌత్సుక్యము.

ఉ॥ అంగన దూరదేశగతుఁ డౌపతి రాఁ బవలెల్లఁ గోర్కిచే
తం గడుఁ దేరఁజేసి రతిధామముఁ జేరి సఖీమణుల్ కథా
సంగతిఁ బ్రొద్దు పుచ్చ [1] నెదో చట్టనఁ గుట్టె నటంచుఁ బల్కుచుం
గొంగు విదల్చి కేళిపయిఁ గోరికఁ దీపముఁ ద్రెంచె నేర్పునన్ 86

15

ధూర్తనాయకునిచేత వంచిత యైనఖండితనాయికావ్యాపారము

ఉ॥ వాతెఱ వింతగంట్లలర వచ్చుపతిన్ సతి కేళికాసరో
జాతముచేత వ్రేయఁగ రజం బిడె రాలె నటంచు మూసికో
నాతఁడు కన్గవన్, బ్రమసి యంగన ఫూత్కృతు లందు నించగా
నీతఱి ముద్దు పెట్టుకొనియెన్ సతి నొక్కతె ధూర్తు నేర్పునన్ 80

16

వాసకసజ్జిక పరిణామాలంకారరూపమున నాయికా సౌందర్యవర్ణనము.

చ॥ చెలువుఁడు వచ్చువేళ సరసీరుహలోచన మంగళార్థమై
కలువలఁ గాదు తోరణముఁ గట్టుట వాలికచూపుదండనే
యలరులఁ గాదు మించునుపహారము నవ్వునఁ గాని, యర్ఘ్యముల్
కలశగతాంబుపూరమునఁ గాదు చెమర్చు నురోజపాళినే 40

17

ముగ్ధా నాయికాసఖీజనోపదిష్టే ష్ట్యా పూర్వక సంభోగశృంగారము

చ॥ చెలి యపరాధియైనపతిచెంగట వ్యంగ్యము లెన్ని యాడు మం
చలపడఁ బల్కు రన్నియు రయుంబునఁ బల్కు మనోజునాజ్ఞలో
మెలఁగఁగఁ జొచ్చె నంత సతి మిక్కిలి గోలతనంబు సొమ్ముగాఁ
గలయనురాగపున్ సతినిఁ గాంతుఁడు సెజ్జకుఁ దార్చె నత్తఱిన్ 43

18

ఏకశయ్యావిరహ పూర్వక శృంగారము

1 నదె చంద్రుఁడుదూఱె.

చ॥ ప్రియుఁ డొకసెజ్జపై సవతిఁ జేర్కొన ముద్దియ వేగఁ గోపగిం
చి యతఁడు వేఁడుకొన్న మఱి చేకొన కవ్వలిమోము సేయ నా
దయితుఁడు నూరకున్న గడుఁ దత్తర మందుచు మోముఁ ద్రిప్పి కాం
తయుఁ బతి నిద్ర వోవఁడు గదా యని యప్పుడ చూచె వెండియున్ 23

19

సురతాంతమందుఁ బూర్వాకృష్టమైన వస్త్రము నీయకుండగాను కరుణాలాపములచేత వేడుకొను నాయికఁ జూచి పునారతోద్యుక్తుఁడయిన నాయకుని యందు బలాత్కారముచేత వస్త్రాపకర్షణ చేసిన చోరవృత్తాంతమున్నూ మన్మథునియందు తన్నివారకుడైనరాజవృత్తాంతమున్ను తోఁచేటట్లు కవివర్ణిస్తున్నాడు,

ఉ॥ కంతురణావసానమునఁ గాంతుఁడు చేలము దాఁచి యీయకే
యెంతయు జాగు సేయఁ జపలేక్షణ యాడెడుదీనవాక్యముల్
కంతుఁడు వించు మేటివిలుకాఁ డగుటన్ జల మూని తా సమీ
కాంతరము క్తసన్నహనుఁ డయ్యెను బూనెఁ బునారణోద్ధతిన్ 100

20, 21

ఏకశయ్యావిరహాపూర్వక మైనసంభోగశృంగారము

చ॥ ఒకతలిమంబునం బలుక నొల్లక మాఱుమొగంబు వెట్టి ప్రే
మకతనఁ దప్పులై యలుక మాన్పఁ దలంచియు గుట్టుచేఁ జలిం
పక పవళించుదంపతు లపాంగము లొక్కటఁ దారసిల్లి దై
వికమున నవ్వుతోఁ గినుక వీడఁగఁ గౌఁగిటఁ గూడి రిద్దఱున్ 21

చ॥ చెలఁలు ప్రియంబుఁ బల్కినను, జెల్వని యాప్తులు బుజ్జగించినన్
దలఁకక సంజదాఁక నెడఁ దద్దయు నోర్చి యతిప్రయత్నతన్
నిలిపినయల్క యొక్కతఱి నెమ్మొగముల్ మఱలంగ నస్మితో
చ్ఛలిత విలోకసంఘటనఁ జయ్యన వీడఁగ నవ్వి రిద్దఱున్ 37

22

ఇంక నాయకవాక్యాలు :—ధీరనాయికేర్ష్యాపూర్వక సంభోగమును నాయకుడు సఖునితో చెప్పుచున్నాడు.

చ॥ అలిగియు నున్నఁ గాని కలహం బొనరింపదు నీవిఁ జేర్ప వే
నలిఁ గబళింప, దష్ట రదనచ్ఛద మైభ్రుకుటిం ఘటింప దం
గలతిక యోరఁ జేసి విముఖస్థితి నుండదు కౌఁగిలింపఁగా
నెలఁతుక వింతగా నిపుడు నేర్చెఁ జుమీ యిటువంటి కోపముల్ 63

23

పూర్వానుభుక్తమైన ప్రౌఢనాయికభావమును నాయకుడు చెప్పుచున్నాడు.

చ॥ చనుఁగవమిట్టలం బులకజాలము పుట్టఁగఁ జేయఁ గౌఁగిటన్
ఘనముగ నే బిగింపఁ దమిఁ గ్రక్కున నీవిక జాఱ మానమో
చన యిఁకఁ జాలుఁ జాలు నను సన్నపుఁబల్కులతోడ నిద్రవో
యెనో సతి మూర్ఛఁ జెందెనో లయించెనో డెందమునం గరంగెనో 35

24

తన యపరాధం బెఱిగి కోపగించుకొన్న నాయికను నేర్పున మఱవ జేసిన నాయకునివాక్యము.

ఉ॥ ఆవగలాఁడి చన్నుఁగవ నంటినగందము ముద్ర శీవికిన్
దావగు పేరురంబుఁ జరణంబుల వ్రాలెద నంచు మాటు లే
లా వల దన్న నెక్కడిది యంచిది మాటుట కేను గౌఁగిటన్
జేవ బిగింప నాసుఖముచే మఱచెన్ సతి పూర్వవృత్తముల్ 24

25

ఏకశయ్యావిరహపూర్వకమైనసంభోగము నాయకుడు చెలికానితో చెప్పుచున్నాడు.

ఉ॥ ఏమని యెంచునో కువలయేక్షణ చూత మటంచుఁ దాల్మి నే
నేమిఁ జలింపకున్న శఠుఁ డేలొకొ పల్కఁ డటంచు నగ్గె నా
కామిని యిట్లొకళ్లొకరిఁ గన్గొనకుండెడుచో నెపంబునన్
నే మఱి నవ్వఁ గాంత హరియించె మనంబు దృగంబుధారలన్ 22

26

పూర్వానుభూత మైనప్రవాసానంతరసంభోగశృంగారమును నాయకుడు తలపోస్తున్నాడు.

చ॥ అలకలు మీఱఁజె వాడి కృశమై తెలుపెక్కి విలాస హీనమై
యలసము నై నయింతిముఖ మంతట నూరికిఁ బోయి నేను రాఁ
దెలివియు నుబ్బు నబ్బురపుఁదీరును బూని రతోత్సుకంబు నై
యలరఁగ వేడ్క నే నధర పానుట హా మఱవంగ వచ్చునే 62

27

ఇంక నాయికావాక్యాలు :—ధూర్తనాయకుడు చేసినవంచన సఖితో చెప్పుచున్నది.

ఉ॥ నేరముఁ జేసి వచ్చుపతి నే నటు పొమ్మనఁ బోయి జోటి యా
కారముఁ బూనిరా భ్రమసి కౌఁగిటఁ గ్రమ్ముచుఁ గాంతుఁ గూర్చునే
ర్పారయు మన్న నవ్వి ముగుదా యిది దుష్కర మంచు గ్రక్కునం
జేరిచె సెజ్జ నన్ను నిటు చేసినవంచనఁ గంటె నెచ్చెలీ ! 41

28

ధూర్తనాయకునిచేత వంచిత ముగ్ధనాయిక సఖితో జెప్పుచున్నది.

ఉ॥ ఎంతయు వింతసుద్ది గల దే నెఱిఁగించెద నంచుఁ గాంతుఁడే
కాంతముఁ జేర్చి నాకపట మారయ కే వినువేడ్క నుండ న
త్యంతమునం గొణుంగుచు నయంబునఁ జుంబన మాచరించి తా
నంతన కొప్పు దువ్వ చెలియా ! యధరామృత మానెఁ గంటివే 66

29

ముగ్ధనాయిక స్వారబ్ధ మైనశృంగారము.

ఉ॥ నిద్దురవోయె నీధవుఁడు నీవును నిద్దుర పొమ్మటంచు బోం
ట్లొద్దికఁ బల్కి పోనడవ నొందుచుఁ బ్రేమఁ దదాననంబు నే
ముద్దిడుకొన్నఁ దత్పులకముల్ కపటస్థితిఁ దెల్ప సిగ్గు నేఁ
దద్దయుఁ జెంద మాన్పెనది తత్సమయోచితలీలఁ గాంతుఁడున్ 32

30

అత్యంతానురాగమువలన నాయకుని యపరాధము దెలియమికి జెలులు దూరుదురో యని అలీక నాయికభావము.

క॥ చెలి యెత్తి నట్టి కినుకన్
జెలువునిఁ బొమ్మన్నఁ గఠినచిత్తుఁడు చనియెన్
నిలుపఁగ నిలువక నిర్దయుఁ
డలుకను, దమి రేఁచి పోయె నతివరో కంటే 14

31

ముగ్ధనాయికరతిపారవశ్యము

ఉ॥ పానుపుఁ జేరినంతఁ బతిప్రక్కను నీవిక జాఱె (వల్వయుం
దానట మేఖలాగుణధృతంబయి నిల్చె నితంబ మందటన్)
మేనతఁ డంట నాతఁ డని నేనని యిట్టిది కేళి యంచు నే
నైనను భేద మేయెఱుఁగ నంగన! యంగజు మాయ యెట్టిదో 97

32

ఇంక సఖీవాక్యాలు:— బంధవిశేషసూచనమైనపానుపు సఖులు చెప్పుట.

చ॥ ఒకయెడలఁ దమ్ములంపు రస మొక్కెడ నాగురుపంకలాంఛనం
బొకయెడఁ దావిగందవొడి యొక్కెడలం బదలాక్ష ముంచఁ గై
శిక పతితావిశీర్ణ సుమచిహ్నిత మై నుసివడ్డ యానిచో
ళిక వసనంబు దెల్పె నవలా సవిలాస రతిప్రభేదముల్ 65

33

నాయకుని వద్దికి బోవుచున్న యభిసారికానాయికను జూచి చెలికత్తె ఉపాలంభిస్తున్నది.

చ॥ తళుకులు జల్లు హారములు దాల్చి కనన్మణిదీప్త మైనగం
టల మొలనూలు మ్రోయఁ జరణంబుల నందెలు ఘల్లు ఘల్లు నాఁ
జెలువుని యొద్ది కేగెదవు చెంత డమాములు వాగఁ బోవులా
గులువిననేల నద్దెసలుఁ గొంకుచుఁ జూడఁగ నీకు ముద్దియా! 29

34

ఉ॥ ఎచ్చటి కేఁగెదే కువలయేక్షణ! యీనడురేయి; యిచ్చకుల్
మచ్చిక సేయునా హృదయనాయకుఁ డున్నెడ; కొంటి భీతిలే
కచ్చటి కెట్లు వోయెదబలా! యిదె పుంఖితబాణుఁడై నయా
పచ్చని వింటిజోదడుగుఁ బాయక రా వెఱ పేల నెచ్చెలీ! 68

35

అభిలాష విప్రలంభ ఖిన్న యైననాయిక చెలికత్తెతో ననేమాట.

ఉ॥ నమ్మఁగరాదు నెచ్చెలుల నాథుని పాలికి నంపఁ; బ్రేమధు
ర్యమ్మగుచూపుచేత హృదయజ్ఞుని నాతనిఁ జూడనీదు సి;
గ్గమ్మెయిఁ జూడ నింగితము నారసి లోకము నవ్వు; నెవ్వరో
యమ్మ! యిఁకన్ శరణ్యు లని యాత్మను రాగమయాగ్ని డిందెదన్ 57

36

నాయిక అభిలాష విప్రలంభహేతు వయినచక్షుఃప్రీతి రూప ప్రథమావస్థను సఖి వర్ణిస్తున్నది.

చ॥ కని వినివృత్తమై మగుడఁ గాంచి ఘనప్రణయార్ద్రి మాట నో
య్యన ముకుళీకృతం బయి క్షణాభిముఖస్థితిఁ జెంది సిగ్గుచే
తనలగుచున్ని మేష రహితం బయి హృద్గతభావ మిట్టిదం
చు నెఱుక సేయు చూపుగమిఁ జూచెద వేఘను బాల చెప్పుమా! 5

37

ఇంకను ఈర్ష్యా విప్రలంభశృంగారము:—ప్రగల్భధీర యైనఖండిత నాయికావ్యాపారము.

ఉ॥ కోమలబాహుపాశములఁ గోపమునన్ బిగియించి కేలికా
ధామముఁ జేర్చి నెచ్చెలులదగ్గఱఁ ద్రొట్టిలు పేశలోక్తులన్
వేమఱు నిట్టి చేసెదని ప్రేయును దప్పుల నెత్తి పొడ్చుచున్
గామిని మానవంచకునిఁ గాంతునినవ్వెడువాని నేడ్చుచున్ 10

38

ముగ్ధనాయికయొక్క యీర్ష్యా విప్రలంభము

చ॥ చెలువుఁడు క్రొత్తగా మొదలఁ జేసిన నేర మెఱింగి గోల నె
చ్చెలు లుపదేశ మియ్యఁగను జిక్కఁగ వ్యంగ్యపు మాటలాడఁగాఁ
దెలియను గాన మోము వడిఁ ద్రిప్పుచు ముంగురు లచ్చగండపా
ళుల నలయంగ నశ్రువుల లోలతరాక్షుల నించె ధారగన్ 27

39

ముగ్ధనాయిక యీర్ష్యాకృతకోపరూప భావశాంతి ప్రకారము.

చ॥ పలుక వదేటికే మధురభాషిణి ! పాదగతుండ నైన నన్
గలయఁగఁ జూడవే మునుపు గంటినటే యిటువంటి యల్క యం
చలరమణుండు వేఁడుకొన నడ్డముగా నరగంటఁ జూచి య
గ్గలముగ బాష్పముల్ కురిసెఁగాని వధూమణి పల్క దేమియున్ 34

40

ధీరఖండితానాయికాభావము.

చ॥ తరుణుఁడు నేరముల్ సలిపి దవ్వుల రాఁ గనఁగోరెఁ జేరినన్
మరలిచెఁ జూపు బల్కఁగఁ గనంబడె వి ప్పటు గౌఁగిలింపఁగా
నరుణిమఁ జెందెఁ గొంగు దివియన్ బొమ లెక్కిడె మ్రొక్క నశ్రువుల్
గురిసె క్షణంబులో రమణి లోచనయుగ్మము చిత్రపాత్రమై 44

41

మధ్యధీరాధీర నాయికాభావము.

చ॥ చెలువుఁడు మిక్కిలిం దడవు సేసి యెఱుంగని వాఁడ పోలె నో
కలికి ! కృశించె మేను వణఁకన్ గత మేమి ? యదేల చెక్కులున్
బలకగఁ బాఱె నా నిది స్వభావము నాకని మోముఁద్రిప్పి తో
య్యలి యుసురంచు నించెఁ దొలకాడెడు ఱెప్పల నానుబాష్పముల్ 45

42

చతురు లయిన నాయికా నాయకులయొక్క గురుసన్నిధి గూఢముగా
నైన అపరాధ సూచన కోపానునయ ప్రసాదాభావము.

చ॥ సవతిగృహంబు సూప సతి సన్నలనే తల యూఁచెఁగాంతుఁడా
ధవ మెఱిఁగించినట్టి సతిధామ మెఱింగియు విన్ననయ్యె భ
ర్త వదన మెఱ్ఱసేయ వనితామణి కన్నుల మ్రొక్కె నాథుఁ డి
ట్లు వదల గైరి వారువెగటుల్ గురుసన్నిధినైనఁ జేష్టలన్ 69

43

అధీరనాయికయీర్ష్యావిప్రలంభము.

ఉ॥ ఇంతి విచారమానమున నేమియుఁ జూడక బద్ధమౌనయై
కాంతు పదప్రణామమును గైకొనకుండెఁ బరాఙ్ముఖంబుతో
నంత నతండు పోఁదివుర నాఁగె నపారసబాష్పసంతతా
క్రాంతవిలోకసంతతులఁ గాతరలీలఁ దదంతరంబునన్ 64

44

ఖండితధీరనాయికాభావము.

చ॥ అలికమునందు లాక్ష మెడ నందపు ముద్రిక మోవిమీఁదఁ గ
జ్జలమును దమ్ములంపురవ జాగర రాగము కన్నులం దగన్
జెలువుఁడు రాఁగఁ జేపకడఁ జెల్వ గనుంగొని నించెఁ గిన్కతోఁ
దలముగఁ గేలఁ గేళినలినంబును మూర్కొనుపేర నూర్పులన్ 71

45

ఖండితనాయికాకోపప్రసాదసంధి.

ఉ॥ నేరము సేసియుం దనదు నేరము లేదని మ్రొక్కి వే పదాం
భోరుహపాళి వ్రాలుప్రియుఁ బోలదు నేరము లెన్నఁగాదు లే
దారయ నల్క నీ కని ప్రియాళులు సెప్పినఁ గోపవేగ మిం
తారఁగ మున్న పుట్టెను దృగంబువు లచ్చుపడంగ నింతికిన్ 75

46

ప్రౌఢధీరనాయికాభావము.

చ॥ ఇలు సొర నడ్డగింప దొకయింతయు ముందఱ నిల్వ దింతయు
వ్వలిమొగ మైనఁ గాదు కటువాక్యము లైనను బల్క దల్కచే
నలికులనీలవేణి సరళాంచితపక్ష్మవిలోకనంబులన్
జెలువునిఁ జూచు నూరక యశేషజనంబులఁ జూచుకైవడిన్ 99

47

ప్రౌఢ ధీరాధీరనాయిక సాపరాధుడైన నాయకుని పరుషవాక్యాలు లేకే నేర్పున నలయించుట.

మ॥ ఒకచో నుండుట మాన్పి దూరమునఁ బ్రత్యుత్థానముం జేయుపో
లికఁ దాంబూలముఁ దెచ్చు పేర రభసాశ్లేషంబు దూలించె బోం
ట్లకు వే యూడిగముల్ ఘటించుగతి మాట ల్మానె నిట్లల్క రూ
ఢికిఁ దెచ్చె న్వినయంబుఁ జేయుగతి సూటిన్ బోటి కాంతాగతిన్ 17

48

ఇంకను ఈర్ష్యాసంభోగనాయికా వాక్యాలు :— ప్రౌఢధీరనాయిక భావము.

ఉ॥ మ్రొక్కఁగ వచ్చు నీతఁ డని మున్ గని యంఘ్రులు మూయుఁ గోకచేఁ
బక్కన నవ్వ దా నొకనెపంబునఁ గప్పు ప్రియోక్తు లాడ నా
దిక్కటు చూడకే చెలులది క్కయి ముచ్చట లాడుచుండు నా
చక్కరబొమ్మ ప్రేమ కడుఁ జక్కన పోఁ పొలయల్క నెచ్చెలీ ! 42

49

ఈర్ష్యాకలుషిత తిరస్కృతుండైననాయకుండు నాయిక సౌందర్యమును దలఁచుకొని ఖేదమున ననేమాట.

ఉ॥ బాలిక యీపె ; మాకొదవెఁ బల్కులఁ గొం ; కదిభీరు ; మాయెదన్
వాలెడు భీతి ; యున్నతఘన స్తన యీపె ; శ్రమంబు మాకు ; ను
ద్వేలనితంబ యాజలదవేణి ; చలింపఁగలేము మేము ; హా
యోలలితాంగి దోషముల నబ్బుర మేమటు లౌట కారయన్ 102

50

మధ్యమధీరాధీరనాయికయొక్క ప్రసాదపర్యవసాయి యైనయీర్ష్యా విప్రలంభము.

చ॥ చలము మఱేయుపాయముల జాఱక నేఁ జరణాబ్జపాళి ని
చ్చలముగ వ్రాలినంతటన జాఱెనఁ జెక్కిటఁ జేయిఁ జేర్చి యా
కలికి నిజప్రసాదము ప్రకాశముగా నెఱిఁగించెఁ బక్ష్మని
శ్చలధృతముక్త కర్కశకుచస్థల కణ్ణదృగంబుధారలన్ ౫౫

51

ప్రగల్భధీరనాయికను అనూనయించేకొఱకు.

చ॥ దరహసితంబు తోడ దవుదవ్వుల ని ల్లెదు రేఁగుదెంచినన్
శిరసున నాజ్ఞఁగై కొనిన నేఁ బలికించిన మాఱు పల్కినన్
దిరముగ నీచలంబుఁ గని నిష్ఠురతా త్తనిగూఢకోపపుం
జరచితకృత్యమే యిది నిజం బని నామదిఁ దాప మొందెడున్ ౫౬

52

నాయకుఁడు కుపిత యైననాయికను చతురవచనాలచేత ననూనయిస్తు న్నాఁడు.

చ॥ చెదరఁగఁ జేసెఁ బత్రములఁ జెక్కిటఁ జేర్చిన కేలుతమ్మి యిం
పొదవు రదచ్ఛదామృతము నూరుపుఁ దెమ్మెర లాన బాష్పముల్
కదలఁగఁ జేసెఁ జన్నుఁగవ కంఠనిరుద్ధము లౌట నైనకి
న్క దయితుడా మాయె నీకు నటు గా మిటు మే మనువృత్తిఁ జేసియున్ ౫౭

53

ప్రగల్భ ధీరాధీర ఖండితనాయిక సాపరాధుఁ డైననాయకునిఁ గూర్చి పలుకుచున్నది.

ఉ॥ నేరముఁ జేసి లే దనెదు నీవును నట్లగుఁ గాక నేము ము
న్నారసినట్టివే యివి వృథాలపనంబుల నేమి కార్య మే
నేరము లేదు పొమ్ము విధి నిక్కము వక్రము నాకు నట్టి నీ
కూరిమి యిట్టులైన నిఁకఁ గుచ్చితజీవన మేల కోరఁగన్ 2౦

54

ప్రగల్భధీరాధీరనాయిక సాపరాధుఁ డైననాయకుని సాభిప్రాయముగా వక్రోక్తులచేతఁ బలుకుచున్నది.

చ॥ కినుక యటన్న బొమ్మముడి కేవలమూకలహంబు మౌనమే
యనునయ మెల్ల నవ్వుటయ యల్కలు దీరుట మోముచూచుటల్
మనమరియాద ; యిప్పటిక్రమంబును గంటివె పాదపీఠిచెం
తనె పొరలాడె దీ వలుక తాళదు దంటకు నాకు నేమియున్ 38

55

నాయకునియొక్క యపరాధాతిశయోక్తిచేత నీర్ష్యాపరాకాష్ఠను బొందిన నాయికను గోపము మానుమని సఖులంటే నాయిక పేరలుక ననేమాట.

చ॥ నెలఁతుక కాంతుతో నలుగ నేఁడుమొదల్ శఠుఁడై విపాకృతిన్
మెలఁగెడు వానిపేరయిన నే నొడువన్ మఱి యిట్టు లాతనిన్
గలయక వేగు నాకు నీకఁ గల్గదె శారదచంద్రచంద్రికో
జ్జ్వలయగు రాత్రి యైన ఘనసంవృతమాదినమైనఁ గారునన్ 72

56

సాపరాధుఁడైన నాయకుఁడు వినోదచేష్టలచేతనే తనయపరాధమును మఱవఁజేసెద నని రాఁగాను మధ్యమధీరాధీరనాయిక అనేమాట.

చ॥ కుటిలపు నీదుచేఁతలకుఁ గుంది పరాకున నుండ వెన్కనే
కటకట యిట్లు వచ్చి ననుఁ గౌఁగిటఁ జేర్పఁగ వల్లభా కుచో
త్కటనవకుంకుమాంక సుభగంబగు నీయెద వేణి తైలసం
ఘటనమలీమసం బగుట కాక ప్రయోజన మేమి చెప్పుమా ! 16

57

ప్రగల్భధీరాధీరనాయిక శఠనాయకుని దూరుచున్నది.

చ॥ అలసతి కాంచిమ్రోఁత వినినంతనె నన్నిదెఁ గౌఁగిలింపుచున్
జలమతి జాలు నీశఠవిచారగతుల్ లెక్కడఁ జెప్పుదున్ ఘృతో
జ్జ్వలమధుతుల్యతావకవచఃక్రమమోహితచిత్త యౌచు నె
చ్చెలి యటు చేసె నాపలుకుఁ జేకొన, కేనును మోసపోయితిన్ 73

58

నాయకునిఁ బిలువఁబోయి సురతచిహ్నలతో వచ్చినదూతిని నాయిక వ్యాజముచేత నపరాధము తోఁచేట్టుగా దూఱుచున్నది.

చ॥ స్తనతటి గంధ మంతయును జాఱెఁ గడుం బరిమృష్టరాగ మా
యె నధర మక్షికోణముల నెంతయుఁ గాటుక లేదు తన్విమే
నును బులకించె నిట్లు చెలి నొప్పి యెఱుంగక బావిఁ గ్రుంకి డక్
జనితివి దూతి! యావిభుని సన్నిధి కేఁగ వసత్యవాదినీ! 61

59

మధ్యమధీరనాయిక నాయకుఁ డల్పాపరాధం చేసినను మిక్కిలి సాహసురా తాటను అలవోక చేసినదె నాయకుఁడు చేసినదిగాను ఆరోపించిదూఱుట.

చ॥ మనకుఁ దనుప్రభేద మనుమాటయె లేదట తొల్లి, యాపయిన్
దనరితి వీవు ప్రేయసుఁ డనన్ మఱి ప్రేయసి నైతి భాగ్యహీ
న నగుట నేను నిప్పు డయినన్ బతి వీవును నేను నాలి నే
మన నిది వజ్రకర్కశతఁ బ్రాణము నిల్పుటకున్ ఫలంబువో! 81

60

బాల్యమందుఁ బరిచయముచేసి వెనుక అల్కచేసి స్వేచ్ఛను ఒకప్పుడు వచ్చిన నాయకుణ్ణి నాయక దూఱుచున్నది.

ఉ॥ నామెదఁ బుట్టి చన్నులు ఘనంబులు నీమెద నయ్యె, మాటలున్
నీయనులాపసంగతిని నేరిచెఁ బ్రౌఢిమ,దాది కంఠమున్
బాయుచు నీదుకంఠమునఁ బైకొనె బాహువు, లట్టి నీకు గా
దాయె మదీయ రథ్య దెరువైనను నిర్దయ యేమి సేయుదున్ 87

61

నాయకునిఁ బొందినదూతియొక్కయు నాయికయొక్కయు ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు.

ఉ॥ ఏల చెమర్చె మోము చెలి? యెండ; కనుంగవ కెంపు? వాని వా
చాలత నైనకిన్క; కచసంతతిఁ జిక్కు? సమీరణంబుచే;
రాలిన దేమి కుంకుమము? తాపడి పైఁట; శ్రమంబొ? త్రిప్పుటన్;
బోలు నిదెల్ల; గంటి నునుమోవికి రాఁ గతమేమి చెప్పుమా! 93

62

ఇంక సఖీవాక్యాలు :—సాపరాధుఁడై యింటికి వచ్చిన నాయకునిఁ దిరస్కరించిననాయికతో నాయకానుకూల మైనసఖి పల్కుచున్నది.

చ॥ అవనతి నేల వ్రాయుచు గృహాంగణసీమన యున్నవాఁడు ప్రా
ణవిభుఁడు సంతతాశ్రునయనంబులతోడ విముక్తభూషణవై
రి వగల నెచ్చెలుల్ పలుకరింపవు కిల్కులఁ జిల్కలీవు ని
ట్లవశత నున్నదాన వహహా! కఠినా! విడుమింకఁ గోపముల్ 8

63

సఖి నాయికను బెదరించుట.

చ॥ కనుఁగవ నీరు గోటికొనఁ గ్రమ్మఱఁగ్రమ్మఱఁ జిమ్మి యుస్సురం
చనయముఁ గుంద నేల యెడ నాడెడు మాటలఁ గోపశీల నీ
కినుకయు హెచ్చ హెచ్చఁ బలికించు ప్రియంబులు పల్క(చుండు)వాఁ
డు నలసి యూరకుండినఁ గడు న్మనకార్యము చప్పనౌఁ జుమీ! 6

64

ఈర్ష్యా విప్రలంభకలుషితురా లైన నాయికనుగూర్చి నాయకునికి లోనైనసఖి దూఱుచున్నది.

చ॥ ముగుదలపోలె లోకపటముల్ ప్రచరించినసపత్న్లెంతయుఁ
మగని వశంబు చేసికొన మాన్పఁగ శక్యమె వారి కింపుగా
వగచుచుఁ గంతుకేళిరతు వల్లభుఁ బ్రాయపువాని సన్నిధిఁ
బగటులు వల్కనేల మృదుభాషల వశ్యునిఁ జేయు నెచ్చెలీ! 9

65, 66

సాపరాధుఁడైన నాయకుని మీఁద నాయిక కోపముతో నుండఁగాను నాయికనుఁ దెల్పుమని నాయకుఁ డంటేను నాయికమీఁద వేసరి నిపముగాను చెలికత్తియ నేర్పునను నాయకునిమీఁదనే అపరాధం దోచేటట్టుగాఁ బలుకుచున్నది.

చ॥ చనవటు నీవ యిచ్చితివి చామకు మన్ననఁ జేసి తిన్ననా
ళ్లను నవమైన విప్రియములున్ సవరించితి విప్రియంబుచే
త నడఁపరానికోపమునఁ దాళవు సాంత్వనముల్ నృశంస ! యు
ల్కక నిలుచునంతదాఁక రొద నాచెలి మేడుచుఁగాత దీనతన్ 7

మ॥ కలరే జవ్వను లింట నింటఁ బురి నేకాంతుండు నీకాంతుఁడుం
బలె దాసాకృతిఁ గాంతకుఁ బ్రణతుఁ డౌ భావమ్ము దాఁగల్లినన్
దెలియన్ రాదె పరోక్తులన్ వినికటా నిక్కంపుటాత్మేశు నీ
వలయం జేసిన నాత్మవంచనధురీణా ! యాతఁడున్ వేసరున్ 59

67

ప్రవాస విప్రలంభ వాక్యాలు :—నాయకుని ప్రవాస విప్రలంభము.

చ॥ ఒకపథికుండు రాత్రి సజలోదర మేదుర మేఘగర్జ లో
ర్వక కనుదోయి నశ్రువులు రాలఁగ నాత్మవియోగదుఃఖ సూ
చకమగుపాట పాడ విని జంపతు లల్గుట వింతయే ప్రవా
సకథకుఁ గూర్మి యల్కలను సైతము నుజ్జన చేసి రాత్మలన్ 46

68

ప్రవాసోన్ముఖుఁ డైననాయకుని ముగ్ధనాయిక నిల్పినభావము.

చ॥ ఘనఘనజాలకాల మగు కాలమునన్ శరుఁ డూరి కేఁగ జో
టి నిలువు మంచుఁ బల్కదు ఘటింపదు చేలపటాంత మడ్డమై
చన దట ద్వారభూమికిని సారెఁ బదంబుల వ్రాల దశ్రుసం
జనితనదీజలౌఘుములసంగతి చేతనె నిల్పె యానమున్ 58

69

ప్రవాసగతుఁ డైననాయకుని భావము.

చ॥ జనపద నిమ్నగాద్రి వనసంఘు తిరోహిత యాటఁ గానరా
దనయము నెట్టి యత్నములనైనను గాంత యటం చటింగియు
న్నను మెడ యెత్తి నిక్కి నయనచ్యుత తోయముఁ గేలఁ ద్రోయుచున్
గనుఁగొనుఁ బాంథుఁ డాదెసయె క్రమటఁ గమ్మటఁ జింతతోడుతన్ 92

70

నాయిక ప్రయాణోన్ముఖుఁడైన నాయకుణ్ణి ముగ్ధాలాపాలచే నిలుపుట.

ఉ॥ జామున నేఁగుదెంచెదొ నిజంబుగ రెండవజాము దీఱఁగా
నో మఱి మీఁదియామముననో దివసాంతమునందొ కాక యం
చీమెయిఁ బెక్కునాథులకు నేఁగెడుదేశము వోవు నాథునిన్
భామిని బాష్పముల్ దొరుగఁ బల్కుచు నేపయనంబు మానిచెన్   13

71

నాయకుని వాక్యాలు :—ఊరికిఁ బోఁ బయనమై మానిన నాయకునిని చెలికాఁడు అడిగితే నాయకుఁడు తెల్పుచున్నాఁడు.

ఉ॥ ఊరికిఁ బోవువారు మఱియున్ జనుదేరొకొ మేళగింపరో
హా రమణీ ! కృశించితివె యంచుఁ దృగంబువు లొల్కఁ బల్కనే
నారుచిరాంగి లజ్జ దొలఁకాడెడు కన్నుల నశ్రు లాఁగిన
న్నారసి శుష్కహాసమునఁ బ్రాణము లొల్లమిఁ దెల్పె నెచ్చెలీ !   11

72

నాయకుఁడు దేశాంతరగతుఁడై పూర్వానుభూతమైన మదిరామదకలుషితనాయికా భ్రమ పూర్వకేర్ష్యా విప్రలంభము.

ఉ॥ అంగన తాను జేసిన నఖాంకురమే తలపోయఁగాఁ బరా
సంగతి నైనదం చలిగి సయ్యనఁ బో నెటు పోయె దంచు నేఁ
గొం గొడియంగ వే మరలి కోపముచే విడుమంచు నశ్రు లొ
ల్కం గనుదోయి మోవి గదలన్ ననుఁ బల్కుట కోర్వవచ్చునే   47

73

విదేశగతుఁడైననాయకుఁడు ప్రవాసవిప్రలంభారంభమందలి నాయికాభావమును దలఁచి ఖేదపడుట.

ఉ॥ కాంత ఘనోదయంబు దివిఁ గన్గొని యశ్రువు లొల్క దవ్వుగాఁ
గాంతుఁడ ! వోయెదేని యని గద్గదికన్ సగమంచు నాదుచే
లాంతముఁ బట్టి నేలఁజరణాంగుళి వ్రాయుచుఁ జేయుదక్షిణా
నంతరభావసంగతులు హా వచియింపఁగ శక్యమా చెలీ !   49

74

ప్రవాసగతుఁడైన నాయకుఁడు వసంతకాలమందు నాయికకు సంభావితమైనయవస్థ నూహించుచున్నాఁడు.

ఉ॥ అంగడఁ గేళికాసరసియందున నున్న సరోరుహోచ్చల
ద్భృంగమనోజ్ఞమంజరి ధరించి కరంబునఁ బైఁటకొంగుచే
నంగముఁ గప్పి కంఠనినదాతినిరోధముచేత నూర్పులు
తుంగకుచంబులం గదలఁ దొయ్యలి యేడ్చు నటంచు నెన్నెదన్ 83

75

ఇంక నాయికావాక్యాలు :—ప్రవాసోన్ముఖుఁడైన నాయకునితోను ప్రగల్భధీరాధీరనాయిక అనే యుక్తి.

చ॥ నయనపయోఝరంబులఁ బ్రణామములన్ శపథంబులన్ మఱిన్
ప్రియముల దీనశీల కబరీహతి మానుపు నూరి కేఁగుచోఁ
ప్రియు నటు సేయనే జనము కే పు దయం బనురాగసమ్మతం
బయినమదీయచర్చ విన నౌనిడె త్రోవన నీకు వల్లభా ! 52

76

ప్రవాసవిప్రలంభభేదము నోర్వలేక నాయికా అనే మాట.

మ॥ దయితుం డూరికిఁ బోవ నాయితపడం దాఁ దోడనే జాఱెఁ దా
ప్రియమా కంకణపాళి యశ్రువులు నెంతేఁ బాయ కేఁగెన్ క్షణం
బయినన్ నిల్వదు ధైర్య ముల్లమున నాయత్తంబు మున్నున్న భోఁ
ప్రియు లెల్లన్ జన నిట్లు జీవితము వారిం బాయఁగా న్యాయమే ? 81

77

ప్రోషితభర్తృక యైననాయిక అనురాగోద్దీపకమైనమేఘమును జూచి అనేమాట.

చ॥ మలయసమీరవారములు మావియక్రొన్ననకమ్మఁదావి పెం
పలరెడుగ్రీష్మముల్ సనియె నయ్యవి నాథునిఁ గూర్పలేక నీ
కలవడెనేనిఁ గూర్పు ఘనమా ! వినుమా చను మాదరంబులో
నిలఁ బసులన్ మరల్పఁ గలఁ డెవ్వఁడు వాఁడె ధనంజయుండనన్

78

ఇంక విరహవిప్రలంభ వాక్యాలు :—సఖీబోధనవలనను నాయకునిఁ దిరస్కరించి పశ్చాత్తాపమును బొందిన నాయికావృత్తాంతము.

చ॥ పదముల వ్రాలియున్నపతిఁ బాయఁగఁ ద్రోచిన గూఢకైతవా
స్పద యని పల్కి నాతఁడును బ్రార్థన సేయక కిన్కఁ బోవ నా
ముదితయు నుస్సురంచుఁ గరము న్గుచపాళికిఁ జేర్చి చూచెఁ దన్
బదరు మటన్న నెచ్చెలుల బాష్పసమాకులదీనదృష్టులన్ 19

79

ప్రణయకోపవ్యాజముచేతను నాయికాంతరమును గూర్చి పోయే నాయకుని నడ్డగించుకొనే అధీరనాయికావ్యాపారము.

చ॥ అలుక నెపంబు సేసి ప్రియుఁ డవ్వలఁ బోవఁగ దీనదృష్టిచే
నలికచచూచి వేడుకొన నంజలి సేయుచుఁ గొంగుఁ బట్టియున్
నిలిపె నిమిత్త మారయక నిండుకవుంగిటఁ జేర్చి యున్నియుం
దలఁపక యల్కవో విడిచె నాతి జిజీవిష మున్నగాఁ బ్రియున్ 70

80

అమితధైర్య మైన అధీర నాయికావిప్రలంభము.

చ॥ ఘనవిరహార్తి వ్రక్కలగుఁగాక మనంబు కృశంబు సేయుఁగా
కనయము మే ననంగుఁడు మహాచపలుం డగుకాంతుచేతనే
పని యిఁక బోటి యం చలుకఁ బల్కుచు నంత కురంగశాబలో
చన పతి వచ్చుమార్గము నశంకిత యై పరికించెఁ బల్మఱున్ 79

81

విరహోత్కంఠితాభావము.

చ॥ చెలువుఁడు వచ్చువేళ సరసీరుహమిత్రుఁడు క్రుంకుదాఁకఁ జూ
చి లలన యంతటంతటను జీఁకటి గ్రమ్మ పదప్రచారముల్
నిలువఁగ నింటికిం జనఁగ నెవ్వగ నొక్కపదంబు వెట్టి లో
పల మరలంగఁ గన్గొనియెఁ బ్రాణవిభుం డరుదెంచునన్మతిన్ 91

82

కలహాంతరిత యైనయధీరనాయికావృత్తాంతము.

చ॥ అలిగి మొఱేనిఁ బోఁ దలిమ మల్లనఁ జేర్చినకాంతుఁ డంత న
న్యలలనపేరఁ బిల్వ విరహాసహాతన్ వినలేని భావనన్
మెలఁగి నిజావమానము క్షమింపని బోఁటులు విందురో యటం
చలుకుచు నెల్లచో టరసి యంగన రంజిలె వారిలేమికిన్ 76

83

ఇంక విరహావిప్రలంభసఖీవాక్యాలు :—విరహోత్కంఠావృత్తాంతము నాయకునకు సఖి దెలుపుట.

చ॥ విరహాము వేచె నంచుఁ దతి వేచి తనూలత డయ్యఁజేయఁగా
మరుఁడు విధాతృఁడుం గరుణ మాలి దినంబులుఁ లెక్కవెట్టఁగాఁ
దరుణి చలంబులోఁ గలిసి ధైర్యము నీవును బూని యుండఁగా
హరి ! హరి ! చూడుమా కిసలయాధరకేగతి నిల్చుఁ బ్రాణముల్ 82

84

ఇంక విరహోనాయికా వాక్యము:—మానకరణానకు సఖులు బోధించితే నాయకునియందు గల అనురాగాతిశయ్యమున్నూ అందున తనకు మానకరణమందు అసామర్థ్యమున్నూ భయానుభావచేష్టా వచనాదులను బ్రకటించుట.

చ॥ ముగుద యిటెల్లకాలమును ముగ్ధతచేఁ గడపంగ నేటికిన్.
మగనియెడం జలం బునుపు మాను ఋజుత్వము పూనుధైర్యమం
చగడుగ బోఁటి దెల్ప హృదయస్థుఁడు ప్రాణవిభుండు విన్నఁ ద
ప్పగుఁ జెలి యొయ్యఁ బల్కుమని యాడె సఖిన్ సఖి భీతవక్త్రయై 82

85

సఖీబోధనచేతఁ గలహాంతరిత యైననాయిక చెలులతో ననేమాట.

ఉ॥ ఊరుపు వెట్టఁ గంటి మొగముల్లము పెల్లగిలంగ నిద్రరా
దారసి కాంతు మోముఁగన నశ్రుఝరం బెడఁబాయ దెప్పుడో
ప్పారెడు మేను డస్సెఁ జరణానతు నాథునిఁ ద్రోచి యల్లఁగాఁ
జేరెడు నేఘలం బనుచుఁ జేసితి బోధన లిట్లు నెచ్చెలీ ! 68

86, 87

ఆరోపితేర్ష్యా పూర్వక విప్రలంభము. నాయకునియందు అత్యంతానురాగముగలనాయిక సఖులచేత మానకరణంకొఱకు బోధింప బడ్డదై దాక్షిణ్యంచేతను వారి నేమియు ననలేక తనకు మానకరణమందు అసామర్థ్యమును దెలుపునది.

చ॥ అతను మొగంబుఁజూడ మొగ మల్లన వంచితిఁజూపులంఘ్రిచే
ర్చితి నతఁ డాడుమాటలు గుఱించి వినం దమకించు వీను లాఁ
గితిఁ దగఁ గేలుదోయి పులకించుఁ జెమర్చుఁ గపోలపాళి మూ
సితిఁ జెలులార ! యీరవిక చీఱెడు నుబ్బున నేమిసేయుదున్ 12

ఉ॥ బొమముడి వెట్టినన్ నయము బో తమిఁజూడఁగ మానమెంత మా
నముఁ గయికొన్న నుండదిదె నవ్వక యాచలపాది మోహాధై
ర్యము మదిలోనను న్నిలువ దంగము దా గరుపాఱుకెట్లు మా
నము నిలుపోవ శక్యమగు నాకుఁబ్రియుం గనుఁగొన్న నెచ్చెలీ ! 26

88, 89

మానకరణమందు సారస్యం కద్దని బోధించిన సఖులతో నాయిక అనేమాట.

ఉ॥ ఎవ్వనిమాట విన్నఁదను వెంతయునుం బులకాంకు రాంకమా
నెవ్వని యాననంబుఁగన హెచ్చు చెమర్చు విధూపలాభయై
యవ్వగలాఁడు తాన బిగియారఁ గవుంగిటఁ జేర్పవచ్చునో
నవ్విధి నిల్చుఁ బ్రాణము సఖీ ! మఱి వజ్రసమంబు చేసినన్ 58

చ॥ పలుమఱు చేర్చితిన్ భ్రుకుటి బ్రాపడఁజేసితి సర్ధమీలనం
బలవడె నవ్వుఁడంచు విధమాగతి శిక్షిత మాయెమానమున్
నిలిపితి ధైర్యముం బలిమి నెమ్మది మానము నిల్పు యత్నముల్
బలువుగఁగల్గె నీగతి ఫలం బిఁకదైవ మెఱుంగు నెచ్చెలీ ! 95

90

మానకరణమందు సారస్యం కద్దని బోధించిన సఖులతో నాయిక అనేమాట.

చ॥ పతి పదపాళి వ్రాలి ప్రియభాషల వేఁడుటకార్శ్య మొందియు
న్నతనువు బల్మి కౌఁగిటఁ బెనంచుట ముద్దిడుకొంటయున్ ఫల
వ్రతతి యొసంగు మానపరిపాలన, నైనను నట్ల సేయనే
నతిహృదయప్రియుం డగుట నాతఁడు నచ్చెలి యేమి సేయుదున్ 96

91

నాయికాపాదతాడితుం డైననాయకుఁడు మదనదేవునకుఁ బ్రియుఁడని కావ్యాంతమందుఁ గవీశ్వరుఁడు మంగళాచరణమును చేస్తున్నాఁడు.

ఉ॥ యావరసార్ద్రమున్ గిసలయారుణకోమలమున్ వినూత్నర
త్నావళి నూపురంబును మదాలసభావము నౌపదంబుచే
నేవరపూరుషుండు ప్రణయేర్ష్యఁ బ్రియాంగనచేతఁ దాడితుం
డై విలసిల్లు వాఁడు కుసుమాయుధదేవునకుం బ్రియుండగున్ 101

కం॥ ఇలఁ దాళ్ళపాక సత్కుల
తిలకశ్రీవేంకటేశ దీక్షితసుతుఁ డు
జ్జ్వలకవితానిధి తిరువెం
గళప్ప యమరుకము తెనుఁగుగా విరచించెన్ 93

క॥ క్షితిపై నాచంద్రార్క
స్థితి మించఁగఁ దాళ్లపాక తిరువేంగళదీ
క్షితుఁ డమరుకమున్ వేంకట
పతికి సమర్పణముగాఁగఁ బరువడిఁ జేసెన్ 94

సం.	తె.	సం.	తె.	సం.	తె.
1		26	87	51	8
2		27	38	52	5
3	1	28	53	58	68
4	2	29	33	54	83
5	36	30		55	50
6	63	31	76	56	51
7	65	32	29	57	35
8	62	33	54	58	88
9	64	34	39	59	66
10	37	35	23	60	10
11	71	36	7	61	58
1	86	37	21	62	26
13	70	38		63	22
14	30	39		64	43
15	3	40	16	65	32
16	56	41	27	66	28
17	47	42	48	67	4
18	5	43	17	68	34
19	78	44	40	69	42
20	6	45	41	70	79
21	20	46	67	71	44
22	25	47	72	72	55
23	18	48		73	57
24	24	49	73	74	11
25	9	50		75	45

సం.	తె.	సం.	తె.	సం.	తె.
76	82	85	52	94	
77		86	14	95	89
78		87	60	96	90
79	80	88		97	31
80	15	89	12	98	85
81	59	90	73	99	46
82	84	91	81	100	19
83	74	92	69	101	91
84		93	61	102	49

JOURNAL

OF

SRI VENKATESVARA ORIENTAL INSTITUTE, TIRUPATI

1. The JOURNAL is the official organ of the Sri Venkatesvara Oriental Institute and the Oriental College, Tirupati.
2. The JOURNAL appears twice a year, in January and July.
3. Contributions are accepted mainly from the members of the Institute and the staff of the College.
4. Each contribution must be clearly written or type-written on one side of the paper only and must be completely press-ready. No additions other than corrections of printer's errors will be admitted after its acceptance for publication.
5. The Editor reserves to himself the right of accepting, rejecting or modifying any contribution received for publication. Contributors are advised to keep copies of their articles as the Editor does not undertake the responsibility to return the rejected articles.
6. Authors will receive twenty-five reprints of their contributions free of charge.
7. The annual subscription to the JOURNAL is Rs. 10/– post free, (inland) and 20 Sh. or 6 Dollars (foreign) to be paid strictly in advance.
8. Books on Indology in English, Sanskrit and Dravidian Languages, are reviewed in the JOURNAL. All books intended for review are to be sent to the Editor.
9. Advertisement charges &c. may be obtained on application from the Editor.
10. All communications regarding the JOURNAL should be addressed to :—

THE EDITOR,

JOURNAL OF SRI VENKATESVARA ORIENTAL INSTITUTE,

TIRUPATI (SOUTH INDIA).

LIST OF SRI VENKATESVARA ORIENTAL INSTITUTE PUBLICATIONS

Sri Venkatesvara Oriental Series:—

		Rs.	A.	P.
1.	**Sri Venkatesvara Kavya Kalapa**, Ed. by Sri D T. Tatacharya	4	0	0
2.	**History of Tirupati**, Vol. II by Dr. S. Krishnaswami Aiyangar	3	0	0
3.	**Glossary of Indian Philosophical Terms**, by Sri C. V. Sankara Rao	1	8	0
4.	**Psychology** (in Telugu) by Dr. K. C. Varadachari ...	2	0	0
5.	**Isavasyopanishad Bhashya**, of Venkatanatha Ed. with English Translation by Dr. K. C. Varadachari and Sri D. T. Tatacharya	2	0	0
6.	**Samurtarchanadhikarana (Atri Samhita)**, Ed. by Mr. Raghunatha Chakravarti Bhattacharya and Sri M. Ramakrishna Kavi	6	0	0
7.	**Suvarnasaptati**, Ed. by Sri N. Aiyaswami Sastri ...	3	0	0
8.	**Kenopanishad Bhashya** of Rangaramanuja Ed. with English Translation by Dr. K. C. Varadachari & Sri D. T. Tatacharya	1	0	0
9.	**Tirukkural-Kamattuppal** with two old Commentaries Ed. by Sri T. P. Palaniappa Pillai	2	0	0
10.	**Sri Venkatesvara Vachanamulu**, Ed. by Sri V. Prabhakara Sastri	1	8	0
11.	**Sringara-sankirtanamulu** by Tallapaka Annamacharyulu, Ed. by Sri V. Prabhakara Sastri ...	2	0	0
12.	**Kasyapa-Jnanakanda (Kasyapasamhita)**, Ed. by Sri R. Parthasarathi Iyengar	3	0	0
13.	**Andhra-Kuvalayanandamu**, by Sri K. Subrahmanya Sastri	3	12	0
14.	**Tirukkural-Porutpal** with the Commentaries of Kālingar & Paripperumāl Ed. by T. P. Palaniappa Pillai...	4	0	0
15.	**Kathopanishad Bhashya** of Rangaramanuja Ed. with English Translation by Dr. K. C. Varadachari and Sri D. T. Tatacharya	3	12	0
16.	**Sri Venkatesvara Laghu Kritulu**, Ed. by Sri V. Prabhakara Sastri	1	8	0
17.	**Annamacharyacharitramu** Ed. by Sri V. Prabhakara Sastri	2	8	0

Sri Venkatesvara Oriental Institute Studies:—

1.	**Theory of Knowledge in the Philosophy of Sri Ramanuja**, by Dr. K. C. Varadachari	3
2.	**Rupakaparisuddhi** by Sri D. T. Tatacharya ...	1

Copies can be had of:—THE DIRECTOR, S. V. Oriental Insti
Tirupati (Chittoor Dt.) South India.

Printed by: Sri B. VEERASWAMI NAIDU, B.A., at The T. T. Devasthanams Tirupati.—175 Copies 202 Pages—12-11-49.

Published by: Sri P. V. RAMANUJASWAMI, M.A., Director, Sri Venkatesvara O... Institute, Tirupati.